

**ANKARA'DA GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN
FARKLILAŞAN GÜNDELİK YAŞAM PRATİKLERİ: ALTINDAĞ ÖRNEĞİ**

Sezen SAVRAN

DOKTORA TEZİ

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ 2020

Sezen SAVRAN tarafından hazırlanan “ANKARA'DA GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN FARKLILAŞAN GÜNDELİK YAŞAM PRATİKLERİ: ALTINDAĞ ÖRNEĞİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. N. Aydan SAT

Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan: Prof. Dr. Serap KAYASÜ

Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Prof. Dr. Burcu H. ÖZÜDURU

Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Prof. Dr. Tanyel ÖZELÇİ ECERAL

Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Doç. Dr. Ela ATAÇ KAVURMACI

Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, TED Üniversitesi

.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 03/07/2020

Jüri tarafından kabul edilen bu çalışmanın Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum

.....

Prof. Dr. Sena YAŞYERLİ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Sezen SAVRAN

03/07/2020

ANKARA'DA GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN
FARKLILAŞAN GÜNDELİK YAŞAM PRATİKLERİ: ALTINDAĞ ÖRNEĞİ

(Doktora Tezi)

Sezen SAVRAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2020

ÖZET

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı, yoğun bir nüfusun ülkesinden zorunlu olarak ayrılmasına neden olmuştur. 2011-2015 yılları arasında Türkiye-Suriye sınırında uygulanan açık kapı politikası sonucunda, milyonlarca Suriyeli göçmen Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır ve bu süreçte kentlerde kendiliğinden gelişen göçmen yerleşimleri oluşmuştur. Bu çalışmanın temel amaçları; Suriyeli göçmenlerin Ankara kentindeki mekânsal dağılımını ve mekânsal ayrışma düzeyini ortaya koymak ve bu dağılıma göre en yoğun göçmen yerleşimlerinde mekân-bağımlı gündelik yaşam pratiklerini araştırmaktır. Çalışmanın kuramsal çerçevesini göç ve mekân ilişkisi ile 'Kentsel Adacıklar' ve 'Gündelik Yaşam Pratikleri' kavramları oluşturmaktadır. Gündelik yaşam pratikleri; barınma, çalışma, kentsel hizmetlerden yararlanma, çalışma dışı zamanlar ve sosyal ilişkiler kategorileri altında incelenmiştir. Çalışmada nicel ve nitel yöntemler birbirini tamamlayıcı biçimde bir arada kullanılmıştır. Nicel boyutta Benzeşmezlik Endeksi kullanılarak Ankara'daki Suriyeli göçmenlerin ayrışma düzeyi ortaya konmuştur. Nitel boyutta ise Lefebvre ve De Certeau'nun Gündelik Yaşam Pratikleri kuramlarından yararlanılarak, Suriyeli Kentsel Adacığında yürütülen araştırma derinleştirilmiştir. Kuramsal ve yöntemsel düzeydeki bu ele alış, tezin özgünlüğünü oluşturmuştur. Sonuç olarak tez; Suriyeli göçmenlerin Ankara'ya yerleşimlerini etkileyen dinamikleri, kentteki Suriyeli nüfusun mekânsal dağılımını ve gündelik yaşamlarını ortaya çıkartmıştır. Suriyeli göçmenlerin Ankara'da orta-yüksek ayrışma düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca; geçici koruma yaklaşımı, belirsizlikler yaratan politikalar ve hâkim stratejiler karşısında Suriyelilerin barınma, çalışma, kentsel hizmetlerden yararlanma, çalışma dışı zamanlar ve sosyal ilişkiler konularında geliştirdikleri taktikler ortaya konmuştur. Elde edilen bulguların, politika yapım ve planlama süreçleri için nasıl değerlendirilebileceğine ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

Bilim Kodu : 80208

Anahtar Kelimeler : Kent mültecileri, Kentsel Adacık, Gündelik Yaşam, Stratejiler ve taktikler, Geçici Koruma altındaki Suriyeliler, Ankara

Sayfa Adedi : 251

Danışman : Prof. Dr. N. Aydan SAT

DIFFERENTIATING EVERYDAY LIFE PRACTICES OF SYRIANS UNDER
TEMPORARY PROTECTION IN ANKARA: THE CASE OF ALTINDAĞ

(Ph. D. Thesis)

Sezen SAVRAN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

July 2020

ABSTRACT

The Syrian civil war started 2011, forced a dense population to leave its country. Between the years 2011-2015, as a result of open-door policy implemented in Turkey-Syria border, millions of Syrian immigrants began to migrate to Turkey and in this process immigrant settlements have been formed spontaneously in cities. The main objectives of this study; to reveal the spatial distribution and spatial segregation of Syrian immigrants in Ankara and to investigate space-dependent everyday life practices according to this distribution in the most densely populated immigrant settlements. The theoretical framework of the study is consisted of the relation between migration and space and the concepts of “Urban Enclaves” and “Everyday Life Practices”. Everyday life practices were examined under the categories of housing, working, benefiting from urban services, non-working times and social relations. In the study, quantitative and qualitative methods were used in a complementary way. In the quantitative dimension, the level of segregation of Syrian immigrants in Ankara has been demonstrated by using Index of Dissimilarity (ID). In the qualitative dimension, elaborating the theories of everyday life practices by Lefebvre and De Certeau deepens the research in the Syrian Urban Enclave. This theoretical and methodological elaboration has created the originality of the thesis. As a result; the thesis reveals the dynamics affecting the settlements of Syrian immigrants in Ankara, the spatial distribution of the Syrian population in the city and their everyday lives. Moreover, it has been revealed that Syrians have developed tactics in areas such as housing, work and urban services in the face of temporary protection, policies leading ambiguities and dominant strategies. Suggestions have been developed on how the findings can be evaluated for policy making and planning processes.

Science Code : 80208

Key Words : Urban Refugees, Urban Enclave, Everyday Life, Strategies and Tactics, Syrians under Temporary Protection, Ankara

Page Number : 251

Supervisor : Prof. Dr. N. Aydan SAT

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez danışmanım Prof. Dr. Aydan SAT'a teşekkür etmek istiyorum. Örnek aldığım bir akademisyen olmasına ve beni her zaman desteklemesine olduğu kadar; arkadaşça tavrını benden hiç esirgememesine de minnettarım. Tez izleme komitemin değerli üyeleri Prof. Dr. Serap KAYASÜ'ya ve Doç. Dr. Burcu ÖZÜDURU'ya çok teşekkür ederim. Komitemde yer aldığınız için çok şanslıyım. Tez jürisi üyelerim Prof. Dr. Tanyel ECERAL'a ve Doç. Dr. Ela ATAÇ KAVURMACI'ya değerli katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Canım dostum, 7 yıllık oda arkadaşım Dr. Burcu YAVUZ'a teşekkür etmek isterim. Doktora sürecimizdeki akademik ve kişisel tüm iniş çıkışları birlikte göğüsledik. Bana bu süreci katlanılır kıldın. Ayrı şehirlerde de olsak bir gün bile uzak hissetmediğim canım dostlarım Özge ERBAŞ, Reyhan ÇETİN ve Elif ÖZDEMİR'e; ne zaman ihtiyaç duysam yanımda oldukları için çok teşekkür ederim. Gazi Üniversitesi'nde birlikte çalıştığım tüm kıymetli hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Bu bölümde onlarla çalışmak bana çok büyük bilgi ve deneyim sundu. Sevgili arkadaşlarım Oya, Zeynep, Esin Duygu, Hilal, Cansu, Ayşegül, Burcu İmren, Selcan ve ismini sayamadığım herkes! Hepinize binlerce teşekkür... Tez sürecimde çeviri desteği amacıyla tanıştığım ve birer arkadaş olarak hayatıma kazandığım Esen YANGIN, Issa ALIBWAINI ve Saria SH-FATTOUH'a çok teşekkür ederim.

Saha araştırması sürecinde bana destek olan Kızılay Akademi ve Dr. Selman Salim KESGİN'e; Kızılay Toplum Merkezi ve Ece YILMAZTÜRK'e; İMDAD Derneği ve Hüseyin KAHYA'ya çok teşekkür ederim. Araştırmama hem maddi hem manevi yönden destek olan Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM)'a, Alev AYAOKUR ve Mehtap TÜRKYILMAZ'a çok çok teşekkür ediyorum.

Ve canım ailem... Her birinizin sevgisi ve desteği sayesinde, 25 yıl süren uzun öğrencilik hayatımı tamamliyorum. Hislerim tarifsiz. Hepinizi çok seviyorum. Son teşekkürüm sevgilim Dr. Mehmet PENBECİOĞLU'na. Bazı kareler geliyor aklıma: Bir günde yürüyerek 8 muhtar görüşmesi yaptığımız karlı gün, akşam saatinde derinlemesine görüşme yaptığımız ailenin evinde sobada ısıtılıp bize ikram edilen bazlamayı bölüp yememiz, defalarca kez yıkım alanındaki molozların arasından geçerek mahalleye gidişimiz, dürüstçe olumlu ve olumsuz giden tüm yönleriyle yazdıklarıma verdiği geri bildirimler... Öyle büyük ki desteğin, ödeyemeyeceğim kadar. İyi ki varsın.

Sezen

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xii
RESİMLERİN LİSTESİ.....	xiv
HARİTALARIN LİSTESİ.....	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xvi
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. Göç ve Mültecilik: Dünyada ve Türkiye’de Kuramsal, Yasal, Sayısal Durum	9
2.1.1. Göç kuramları	10
2.1.2. Mülteci tanımı ve uluslararası mülteci politikası	17
2.1.3. Kent mültecilerinin karşılaştığı temel sorunlar.....	21
2.1.4. Türkiye’nin dış göç politikası ve zorunlu göç deneyimi.....	36
2.1.5. Bölüm değerlendirmesi	46
2.2. Göç, Kentsel Mekân ve Planlama İlişkisi.....	50
2.2.1. Geleneksel kent kuramları ve kapsamlı planlama	51
2.2.2. Modernizm dönemi planlama kuramlarına yönelik eleştiriler.....	54
2.2.3. Yeni bir kavram arayışı: kentsel adacıklar	61
2.2.4. Gündelik yaşam pratikleri ve mekânsal boyutları	67
2.2.5. Türkiye planlama pratiği ve göç	79

	Sayfa
2.2.6. Bölüm Değerlendirmesi	85
3. YÖNTEM VE ÇALIŞMA ALANININ TANIMLANMASI	89
3.1. Araştırmanın Yöntem-bilimsel Arka Planı.....	89
3.2. Araştırmanın Nicel Boyutu: Mekânsal Ayrışmanın Düzeyi.....	94
3.3. Araştırmanın Nitel Boyutu: De Certeau ve Lefebvre'in Gündelik Yaşam Kuramlarının Tezde Kullanım Şekli	99
3.4. Araştırma Alanı	101
3.4.1. Bölgenin planlama geçmişi	106
3.5. Veri Kaynakları	117
3.5.1. Kurumlardan alınan nicel veriler ve veri oluşturma	118
3.5.2. Anketler, derinlemesine görüşmeler ve katılımcı gözlem.....	119
3.5.3. Derinlemesine görüşme bulgularının kodlanması	124
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	127
4.1. Suriyeli Göçmen Coğrafyası ve Mekânsal Ayrışma	127
4.1.1. Ankara'da ilçe bazlı benzeşmezlik göstergesi	134
4.1.2. Altındağ'da ilçe bazlı benzeşmezlik göstergesi	136
4.2. Demografik ve Sosyal Yapı.....	138
4.3. Ankara'da Suriyeli Göçmenlerin Mekân Kodları	143
4.4. Hareketlilik	147
4.4.1. Türkiye'ye geliş süreci ve Suriye ile bağlantılar	147
4.4.2. Ankara'ya gelişte izlenen yöntemler	152
4.4.3. Kentsel adacıkta içe kapanma	157
4.5. Barınma ve Konuta Erişim	159
4.6. İstihdam ve Çalışma Hayatı.....	169
4.7. Çalışma Dışı Zamanlar	186

	Sayfa
4.8. Kentsel Hizmetler ve Sosyal Yardımlar	188
4.9. Karşılaşmalar, Etkileşimler, İlişkiler	197
4.9.1. Suriyelilerin kendi aralarındaki ilişkiler.....	198
4.9.2. Yerel halk ile ilişkiler	200
4.10. Gündelik Hayatın Kültürel Rutinleri.....	204
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	207
KAYNAKLAR	223
EKLER	236
EK-1. Anket formu.....	237
EK-2. Derinlemesine görüşme formu.....	241
EK-3. Muhtarlar Görüşme Formu.....	242
EK-4. Benzeşmezlik Endeksi Ankara Detay Tablo	243
EK-5. Benzeşmezlik Endeksi Altındağ Detay Tablo	244
EK-6. P* İzolasyon Endeksi Ankara Detay Tablo.....	245
EK-7. P* İzolasyon Endeksi Altındağ Detay Tablo.....	246
EK-8. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İzin Belgesi.....	247
EK-9. Etik Kurul Belgesi.....	248
EK-10. Kızılay Genel Müdürlüğü İzni.....	249
ÖZGEÇMİŞ	250
DİZİN	251

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 1.1. Araştırma soruları, yöntemleri ve ölçekleri	7
Çizelge 2.1. Göç kategorileri	11
Çizelge 2.2. Göç kuramları ve geliştiren yazarlar	15
Çizelge 2.3. Cumhuriyet sonrası Türkiye'nin Balkanlardan aldığı dış göçler	38
Çizelge 2.4. 1980 Sonrası Türkiye'ye dışarıdan gelen yabancı uyruklu göçmenler	40
Çizelge 2.5. Cenevre Sözleşmesi ve YUKK karşılaştırması	49
Çizelge 2.6. Kentsel adacıkların farklı kategorilere göre sahip olabileceği özellikler...	64
Çizelge 3.1. Nicel ayırışma yöntemlerini geliştiren çalışmalar	97
Çizelge 3.2. Lefebvre ve De Certeau'nun teorilerinin tezde ele alınış biçimi.....	100
Çizelge 3.3. Bölge için hazırlanan planların tarihsel olarak sıralanışı	106
Çizelge 3.4. Plan kararlarındaki değişim.....	114
Çizelge 3.5. Göçmenlerin yaşadıkları mahalle ve cinsiyete göre dağılımı	120
Çizelge 3.6. Örnekleme durumu	121
Çizelge 3.7. Derinlemesine görüşme yapılan Suriyeli göçmenlerin bilgileri	122
Çizelge 3.8. Derinlemesine görüşme yapılan diğer kişilerin bilgileri.....	123
Çizelge 4.1. Ankara'da kayıtlı toplam Suriyeli sığınmacıların yaşa göre nüfusu.....	129
Çizelge 4.2. Ankara'daki Suriyelilerin ilçelere ve cinsiyete göre dağılımı	130
Çizelge 4.3. Ankara'da Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin yaşa göre dağılımı.....	131
Çizelge 4.4. Ankara kentinin Benzeşmezlik Endeksi tablosu	134
Çizelge 4.5. Altındağ mahallelerinde Suriyeli nüfus ve oranı	136
Çizelge 4.6. Altındağ ilçesinin Benzeşmezlik Endeksi (ID) hesaplama tablosu	138
Çizelge 4.7. Anket katılımcılarının medeni durumları ve çocuk sahipliği.....	140
Çizelge 4.8. Anket katılımcılarının cinsiyete göre eğitim durumu	141

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.9. Anket katılımcılarının eski ve yeni işleri	183
Çizelge 5.1. Kentsel Adacık kategorilerine göre “Küçük Halep”in özellikleri	211
Çizelge 5.2. Hareketlilik konusundaki strateji ve taktikler.....	213
Çizelge 5.3. Barınma konusundaki strateji ve taktikler.....	215
Çizelge 5.4. Çalışma hayatındaki strateji ve taktikler	218
Çizelge 5.5. Çalışma dışı zaman,kentsel hizmetler,etkileşimlerde strateji ve taktikler .	219

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Tez çalışmasının kuramsal çerçevesi.....	5
Şekil 2.1. Göç sürecinde araya giren engeller kuramının görselleştirmesi	12
Şekil 2.2. Sığındıkları ülkeye göre Suriyeli göçmen sayıları	42
Şekil 2.3. Türkiye’de iltica kanunu gelişimi.....	43
Şekil 2.4. Türkiye’ye doğru dış göç dalgaları ve yasal düzenlemeler	48
Şekil 2.5. Eş merkezli çemberler kuramı	52
Şekil 2.6. Strateji ve taktikler	72
Şekil 3.1. Benzeşmezlik endeks değerine göre ayrışmanın düzeyi	95
Şekil 3.2. Görüşme deşifresi kodlama yöntemi	124
Şekil 3.3. Tez çalışmasında kullanılan görüşme deşifresi kodlaması	125
Şekil 4.1. 2011-2017 Yılları arası Suriyeli mülteci sayıları	127
Şekil 4.2. Yıllara göre Geçici Koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı.....	128
Şekil 4.3. Farklı şehirlerdeki azınlıkların Benzeşmezlik Endeksi karşılaştırması.....	135
Şekil 4.4. Göçmenlerin Türkiye’ye geliş tarihleri	139
Şekil 4.5. Anket katılımcılarının yaş gruplarına dağılımı	139
Şekil 4.6. Anket katılımcılarının çocuk sayıları	140
Şekil 4.7. Anket katılımcılarının cinsiyete göre eğitim durumu.....	141
Şekil 4.8. Anket katılımcılarının mahallelere göre doğum yeri.....	142
Şekil 4.9. Anket katılımcılarının mahallelerindeki en önemli sorun (%).....	146
Şekil 4.10. Anket katılımcılarının mahallelerini güvenli bulma oranı.....	146
Şekil 4.11. Başka mahalleye taşınmayı düşünme oranı (%)	147
Şekil 4.12. Anket katılımcılarının Suriye’de kalan tanıdıkları	149
Şekil 4.13. Anket katılımcılarının Suriye’ye gidip gelme sayıları.....	150

Şekil	Sayfa
Şekil 4.14. Anket katılımcılarının Suriye'ye dönmeyi düşünüp düşünmedikleri	151
Şekil 4.15. Anket katılımcılarının Türkiye’de yaşadıkları şehirlere göre oranları (%) .	154
Şekil 4.16. Anket katılımcılarının Türkiye’de kaç şehirde yaşadıkları.....	155
Şekil 4.17. Anket katılımcılarının Türkiye’de yaşadığı şehirlere göre dağılımı (%).....	155
Şekil 4.18. Anket katılımcılarının mahallelere göre Kızılay ve Ulus’u görme oranları	158
Şekil 4.19. Anket katılımcılarının mahallelere göre ev değiştirme oranları.....	163
Şekil 4.20. Anket katılımcılarının ev değiştirme sayıları.....	163
Şekil 4.21. Anket katılımcılarının ev değişiklik nedenleri	164
Şekil 4.22. Anket katılımcılarının ev tercih nedenleri	165
Şekil 4.23. Anket katılımcılarının mahallelere göre kira değerleri.....	166
Şekil 4.24. Anket katılımcılarının evlerinin oda sayısı	166
Şekil 4.25. Anket katılımcılarının ev bulma şekilleri	167
Şekil 4.26. Anket katılımcılarının istihdam durumu.....	170
Şekil 4.27. Selçuk Caddesi’nde dükkanların dağılımı	175
Şekil 4.28. Anket katılımcılarının iş bulma şekilleri	178
Şekil 4.29. Anket katılımcılarının iş değiştirme sayısı.....	184
Şekil 4.30. Anket katılımcısı kadınların istihdam durumu.....	185
Şekil 4.31. Anket katılımcılarının çalışma dışı zaman faaliyetleri	187
Şekil 4.32. Anket katılımcılarının kentsel hizmetleri kullanım oranları.....	189
Şekil 4.33. Anket katılımcılarının kentsel hizmetlerden memnuniyet durumu	189

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. Kentsel adacığın Alemdağ mahallesi sınırından fotoğraflar	103
Resim 3.2. Tek katlı gecekondü örnekleri.....	105
Resim 3.3. İki katlı gecekondü örnekleri.....	105
Resim 3.4. Üç katlı gecekondü örnekleri	105
Resim 3.5. Dört katlı gecekondü örnekleri	106
Resim 3.6. Önder ve Ulubey mahallelerinde yıkım yapılan bölgeler	116
Resim 4.1. Selçuk Caddesi'nde dükkân cepheleri	176
Resim 4.2. Dükkân örnekleri	177
Resim 4.3. Ramazan ayında caddeler.....	206

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 2.1. Altındağ ilçesindeki kentsel dönüşüm alanları.....	83
Harita 3.1. Anket uygulaması yapılan mahalleler.....	101
Harita 3.2. Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerinin konumu	102
Harita 3.3. Kentsel adacık sınırları.....	103
Harita 3.4. Kentsel adacık arazi kullanımı.....	104
Harita 3.5. Bölgede hazırlanmış planların onama sınırları.....	107
Harita 3.6. 1989 tarihli Hacılar – Önder- Ulubey mahalleleri 1/1000 UİP	108
Harita 3.7. 1995 tarihli Önder- Ulubey- Hacılar mahalleleri 1/5000 NİP.....	109
Harita 3.8. 1998 tarihli Önder- Ulubey- Hacılar mahalleleri 1/5000 NİP Değişikliği...	110
Harita 3.9. 1998 tarihli Önder- Ulubey- Hacılar 2. Etap 1/1000 UİP Revizyonu	111
Harita 3.10. 2009 tarihli Ulubey- Önder- Hacılar mahalleleri 1/5000 NİP.....	112
Harita 3.11. Yürürlükteki imar planı	113
Harita 3.12. Eski ve yeni yapılaşmalar	114
Harita 3.13. Muhtarlık ile görüşme yapılan mahalleler.....	119
Harita 4.1. Suriyeli göçmenlerin Türkiye illerine nüfus olarak dağılımı	129
Harita 4.2. Ankara’da Suriyeli nüfusun ilçelere dağılımı.....	132
Harita 4.3. Ankara’da Suriyeli nüfusun ilçe toplam nüfusu içindeki oranı.....	133
Harita 4.4. Suriyeli nüfusun Altındağ ilçesi mahallelerine dağılımı	137
Harita 4.5. Suriyeli nüfusun Altındağ mahalleleri toplam nüfusu içindeki oranı.....	137
Harita 4.6. Siteler Haritası	171
Harita 4.7. Kentsel adacıkta ana ticari akslar.....	174
Harita 4.8. Selçuk Caddesi’nde (I. kısım) ticari birimlerin çeşitliliği, 2018	174
Harita 4.9. Selçuk Caddesi’nde (II. kısım) ticari birimlerin çeşitliliği, 2018	175

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklamalar

m²

Metrekare

Kısaltmalar

Açıklamalar

AB

Avrupa Birliği

ABB

Ankara Büyükşehir Belediyesi

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

BM

Birleşmiş Milletler

BMMYK

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği

GEM

Geçici Eğitim Merkezi

ID

Index of Dissimilarity

NİP

Nazım İmar Planı

SGDD

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

SMP

Stratejik Mekânsal Planlama

STK

Sivil Toplum Kuruluşu

TOKİ

Toplu Konut İdaresi

TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu

UİP

Uygulama İmar Planı

UNHCR

United Nations High Commissioner for Refugees

YUKK

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1. GİRİŞ

Göç hareketleri, dünyanın her yerinde toplumu ve mekânı birbirleriyle ilişkili şekilde dönüştürmektedir. Bu dönüşüm farklılaşan kuramsal yaklaşımlar ve çeşitli yöntemler aracılığıyla araştırılmaktadır. Bir taraftan, küreselleşmenin sonucu olarak insan hareketliliği kolaylaşmış ve büyük bir hız kazanmıştır. Diğer taraftan ise, bu hareketlilik endişe duyulan bir olgu haline gelmiştir; bu durum da küreselleşme karşıtı otoriter ve milliyetçi yönetimlerin iktidarına zemin hazırlamıştır. Artan göçlere ve insan hareketliliğine karşı, tepkisel biçimde gelişen önyargılar ve korkular, göçleri, göçlerin nedenlerini ve sonuçlarını anlama/çözümleme çabamızı felç etmektedir.

Bu türden önyargılar, yabancı düşmanlığını ve ayrımcılığı besler, toplumsal kesimleri demokratik ve özgür biçimde bir arada yaşayamaz hale getirir. Oysa, doğduğu topraklarda güvenli ve huzurlu biçimde yaşama/varolma olanakları elinden alınmış insanlar, göç ettikleri ülkelerdeki toplumsal yapıya her daim uyum sorunları yaşarlar; zor koşullar altında çalışma, ayrımcılık ve ötekileştirme süreçlerine maruz kalırlar. Tüm bunların titizlikle araştırılması; bir arada güvenlik, huzur ve refah içerisinde yaşamının olanaklarının yaratılması gerekir. Göç hareketlerinden kaynaklı toplumsal farklılıklar ve bu farklılıkların kentsel mekâna etkilerinin göz ardı edilmesi, tüm toplumun geleceğine yönelik derin sorunları çözümsüz bırakır. Ülkelerde, ekonomide ve toplumsal yaşamda, kötü giden tüm durumların faturasının göçmenlere kesilmesi, göçmen karşıtı milliyetçi siyaseti de yeniden alevlendiriyor. Günümüzde bu durumu tersine çevirebilmek için, farklı ve öteki olarak damgalanan güçsüz kesimleri bilme ve anlama çabası, önceden hiç olmadığı kadar önemli ve değerli.

Suriye'nin göç ve sığınma tarihinin yeniden yazılmasıyla sonuçlanan trajik öyküsü 2011 yılında başlamıştır. Bu tarihte başlayan iç savaş, yoğun bir nüfusun ülkesinden zorunlu olarak ayrılmasına neden olmuştur. 2020 yılı Ocak ayı itibarıyla mülteci başvurusunda bulunmuş olan Suriyeli sayısı 5 270 498'dir (UNHCR, 2020). Suriye'nin yaşadığı deneyim, dünya göç tarihini yeniden yazan boyutta bir nüfusu etkisi altında bırakmıştır. Suriyeli göçmenlerin sığınmak için en yüksek oranda geçiş yaptıkları ülke Türkiye'dir. İçişleri Bakanlığı'nın 24.01.2020 tarihli verisine göre, Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli sayısı 3 571 175'dir. Bu rakamlara göre Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmen sayısı tüm göçmenlerin %68'ine denk gelmektedir.

Suriye sınırında açık kapı politikasının uygulandığı 2011-2015 yılları arası dönemde, birçok noktada barınma merkezleri (kamplar) oluşturulmasına karşın; Suriyeli göçmenler büyük oranda kentlerde yaşamaktadır. Kamplarda yaşayan göçmen sayısının sürekli azalması nedeniyle, kamp yerleşimlerinin sayısı da zamanla azaltılmıştır. Örneğin 2017 yılında 24 adet kamp yerleşimi bulunmakta iken, 2020’de sadece 7 kamp yerleşimi kalmıştır. İçişleri Bakanlığı verilerine göre 2020 yılı itibariyle Suriyeli sığınmacıların %98’i kentlerde yaşamaktadır.

Dünya geneline bakıldığında da kentlerde yaşayan mülteci oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin 2018 yılı verilerine göre dünyadaki mülteci nüfusunun %55’i kentlerde yaşamaktadır. Mültecilerin kamp alanları yerine kentlerde yaşamayı tercih etmelerinin arkasındaki temel motivasyon, normal bir yaşam sürdürebilme ve hayatını yeniden kurabilmek için daha çok fırsatla karşılaşma olanağıdır (Fábos ve Kibreab, 2007). Ancak diğer yandan kentlerde yaşayan mültecilerin karşısına pek çok sorun ve tehdit çıkmaktadır.

Suriye’den yaşanan zorunlu göç hareketi; küresel boyuttaki eşitsiz sorumluluk paylaşımı sonucu, daha önce de örnekleri yaşanan şekilde, komşu ülkeler ile sınırlı kalmıştır. Kısa bir süre içerisinde, dünyadaki en büyük sığınmacı nüfusa sahip ülke haline gelen Türkiye, tarihsel olarak dış göç konusunda deneyimleri bulunmasına karşın; politik ve kurumsal boyutta kapasite eksiklikleri yaşamıştır. Göçmen sayısı artıkça yeni politika ve kurumlar üretilmiştir (Bélanger ve Saraçoğlu, 2019). Suriyeli göçmenler için “Geçici Koruma” statüsü tanımlanmış; uluslararası mülteci hukukundaki hak temelli yaklaşım yerine, bu statü üzerinden göçmenlere verilecek hizmetler tanımlanmıştır. Kapsamlı, bütüncül, sistemli ve uzun erimli bir yaklaşım kurgulanması sürecinde yaşanan eksiklikler; çoğunluğu kentlerde yaşayan Suriyeli göçmenleri doğrudan etkilemiştir ve halen etkilemektedir.

Sığınmacı ve mülteci gruplar; toplumda dezavantajlı bir konuma sahiptir. Sığınılan ülkenin yaklaşımı olumlu ve sistemli de olsa mülteciler; dışlanma ve ayrıştırılmaya maruz kalabilmektedir. Ayrıca, geçicilik varsayımı üzerinden belirsizlik üreten politikalar, sığınmacıların karşılaştığı sorunları derinleştirmektedir ve tüm bu sorunlar mekâna da yansımaktadır.

Dünyada mültecilerin tarihsel olarak mekânsal ayrışma, barınma, istihdam, kentsel hizmetler ve sosyal etkileşimler gibi konularda ortak olarak sorunlar yaşadıkları; yapılan birçok araştırma ile ortaya konmuştur (Centlivres ve Centlivres-Demont, 1988; Adelkhah ve Olszewska, 2007; Phillips, 2006; Beer ve Foley, 2003; Carter ve Osborne, 2009; Andersson, 1998; Poppe, 2013; Colic-Peisker ve Tilbury, 2006; Lamba, 2003; Jackson ve Bauder, 2013; De Vroome ve Tubergen, 2010; Phillimore ve Goodson, 2006; Sepehrdoust, 2013; Margesson, 2007; Campbell, 2006; Segal ve Mayadas, 2005; Mangrio ve Forss, 2017; Waters ve Leblanc, 2005; Sinclair, 2001; Dryden-Peterson, 2010; Balgopal, 2000; Sales, 2002; Madanipour, 2004; Grabska, 2006). Bu konularda, Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin durumları ile ilgili çalışmalar da üretilmiştir ve benzer sonuçlar ortaya koyulmuştur.

Türkiye’de barınma konusunda Suriyeli göçmenlerin gecekondulaşma veya kentsel dönüşüm süreçleri ile çöküntüleşmiş kent parçalarına yerleştikleri görülmektedir (Altıntaş, 2016; Sönmez, 2016; Bakioğlu, vd., 2018). İstihdam konusunda Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin ucuz işgücü deposu halinde güvencesiz ve zor koşullarda çalıştığı, detaylı çalışmalarda irdelenmiştir (Canefe, 2016; Lordoglu ve Aslan, 2016; Üçer, vd., 2018; Erol, 2018; Bélanger ve Saraçoğlu, 2018). Kentsel hizmet ve sosyal yardım gibi konularda, Suriyelilerin tutarlı bir şekilde yararlanmaları bakımından zorluklarla karşılaştıkları ortaya konmuştur (Kaya, 2016; Koca, 2016; Sert, 2016; Stok, vd., 2016; Yıldız ve Uzgören, 2016). Türkiyeli ve Suriyeli nüfus arasındaki ilişkilere dair daha kısıtlı araştırma bulunmasına karşın; Erdoğan (2018), karşılaşmalar artsa da iki grup arasındaki ilişkilerin toplumsal uyum ve uzlaşa temelli olmadığını belirtmiştir.

Belirtilen bu konuların; özellikle de Ankara özelinde bütünsel, farklı bilimsel disiplinlerden beslenen ve aşağıdan yukarıya kurgulanmış bir yaklaşımla ele alınma ihtiyacı bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre 17.04.2020 tarihi itibarıyla Ankara’da Geçici Koruma kapsamında kayıtlı 96 484 Suriyeli göçmen bulunmaktadır. Ankara kenti; İstanbul, İzmir ve güney sınır illerinden sonra (sıralamada 11. sırada) gelmektedir ve Ankara’da ikamet eden göçmen nüfus, Türkiye’deki toplam Suriyeli göçmenlerin yaklaşık %3’ünü ifade etmektedir. Suriyeli göçmenlerin Ankara’daki yer seçimi, mekânsal yoğunlaşmaları ve ayrışmaları, gündelik yaşamdaki mekânsal pratikleri gibi konular, halen araştırılmaya muhtaçtır.

Yapılacak olan çalışmanın yöntemsel yaklaşımı da bu noktada önem kazanmaktadır. Göç konusu; bu konunun niceliksel ve niteliksel boyutlarını bir arada ele alan çalışmalar ile zenginleşebilmektedir. İlgili disiplinlerin (sosyal bilimler, coğrafya, planlama, vb.) genel ve tarihsel olarak bu doğrultuda bir yönelimi olduğu görülmektedir. Ancak özellikle göç ve mülteci çalışmaları alanında ve bu konunun son dönemde daha yoğun olarak gündemine girdiği Türkiye’de; yukarıdaki özelliklere sahip araştırma sayısı halen kısıtlıdır. Diğer taraftan; Türkiye yazınındaki çalışmalarda; yasal statü, ayrımcılık, mekânsal dışlanma, vb. gibi pek çok konu, Suriyeli göçmenlerin maruz kaldığı yapılara odaklanarak aktarılmaktadır. Karşılaştıkları sorunlar karşısında göçmenlerin geliştirdikleri stratejilere odaklanmak, bu yaklaşımı bir adım daha ileriye götürerek, uzun vadede bu sorunların tamamen ortadan kaldırılmasını sağlayacak politika ve uygulamalar üretmek konusunda ipuçları verecektir. Belirtilen araştırma yaklaşımına gündelik yaşam pratikleri kuramı, oldukça uygun ve geniş bir zemin sağlamaktadır.

Tüm bunlara ek olarak araştırmanın kendi bağlamı içerisinde ve tarihsel koşulları göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle; ülkedeki tarihsel dış göç deneyimi, kurumsal ve yasal durum, toplumsal kabul, göçmenlerin karşılaştığı özgün mekânsal pratikler gibi hususların hepsi birbiri ile bağlantılıdır. Küresel ölçekteki ortak sorunlara, yerelden özgün yanıtlar bulmaya çalışmak anlamlı hale gelmektedir.

Kuramsal Çerçeve

Tez çalışmasının kuramsal çerçevesi, iki ana bölümden oluşmaktadır (bölüm 2.1 ve bölüm 2.2). Bu iki ana bölümden ilki, göç ve mültecilik konularına odaklanmaktadır. Bu bölüm genel hatlarıyla; dünyada ve Türkiye’de göç ve mültecilik konusunun kuramsal ve yasal boyuttaki durumuna tarihsel bir bakış sunmaktadır. Ayrıca göç ve mültecilik konularına odaklanırken, konunun mekânsal boyutuna geçiş; “kent mülteciliği” kavramı ve kent mültecilerinin karşılaştıkları temel mekânsal sorunlar üzerinden yapılmaktadır. Bölüm 2.1’deki göç ve mültecilik konularına mekân gözlüğüyle bakış, bölüm 2.2’de yerini tam tersi bir yaklaşıma bırakmıştır. Bu bölümde ise planlama kuram ve uygulamalarında göç ve mülteciliğin yerine dair eleştirel bir çözümleme yapılmaya çalışılmıştır. Teorik düzeydeki araştırmada odaklanılan “kentsel adacıklar” ve “gündelik yaşam pratikleri” kuramları; aynı zamanda saha araştırmasına yöntemsel katkı sağlayacak şekilde ele alınmıştır.

“Kentsel adacıklar”, hem kendi içinde yeni gelişen bir kavram oluşu; hem de göç ve mekân arasındaki analitik bağlantıyı kurması bakımından önemlidir. Batı yazınındaki kentsel adacık örneklerinde sıkça kullanılan ve temel ayrışma endekslerinden (Segregation Indices) biri olan “Benzeşmezlik Endeksi” (Index of Dissimilarity) ile, Ankara ili ve Altındağ ilçesindeki mekânsal dağılım ortaya çıkartılmıştır. Tespit edilen Suriyeli nüfusun yoğun olduğu kentsel adacıklardaki gündelik yaşam pratikleri ise nitel yöntemlerden yararlanılarak incelenmiştir. Bu aşamada, gündelik yaşamın incelenmesine ilişkin farklı kuramsal yaklaşımlardan yararlanılmış; bunların sağladığı açıklayıcı olanaklar ve kısıtlılıklar ele alınmıştır.

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Soruları

Bu çalışmanın temel amaçları; Suriyeli göçmenlerin Ankara kentindeki mekânsal dağılım ve mekânsal ayrışma düzeyini ortaya koymak; ve bu dağılıma göre en yoğun göçmen yerleşimlerinde karşılaştırmalı olarak ve eleştirel bir perspektifle mekân-bağımlı gündelik yaşam pratiklerini araştırmaktır. Gündelik yaşam pratikleri; barınma, çalışma, kentsel hizmetlerden yararlanma, çalışma dışı zamanlar ve sosyal ilişkiler gibi kategorilerde incelenmiştir. Bu konular aynı zamanda, yazında kent mültecilerinin sıkça sorunlarla karşılaştığı alanlardır.

Tez çalışması kapsamında uluslararası, ulusal, kentsel ve mahalle düzeylerindeki araştırmalar, ölçekler arası ilişkiler bağlamında gerçekleştirilmiştir. Tez kurgusu itibariyle kuramsal çerçeve ve saha araştırması bulguları, uluslararası ölçekten mahalle ölçeğine doğru giden (tumdengelim) bir doğrultu izlemiştir. Gündelik yaşam pratikleri araştırması bulgularının yorumlanması ve değerlendirmesi aşamasında ise; alt ölçekte elde edilen bilgilerin kuramsallaştırılması ve üst ölçekte politika ve uygulamalara girdi sağlaması (tümevarım) söz konusu olmuştur. Saha araştırmasının mekânsal kapsamını Ankara kenti ve Altındağ ilçesi oluşturmuştur. Göçmen nüfusun kapsamı ise Geçici Koruma altında kayıtlı olan Suriyelilerdir.

Çalışmada nicel ve nitel verilerin bir arada kullanılmıştır. Kuramsal çerçevenin oluşumu ile saha araştırması süreçleri, paralel olarak yürütülmüştür. Ayrıca saha araştırması, göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunları çözmede geliştirilen stratejiler çerçevesinde eleştirel bir bakış açısıyla yürütülmüştür. Sonuç olarak; Suriyeli göçmenlerin

Ankara'ya yerleşimlerini etkileyen dinamikler, kentteki Suriyeli nüfusun mekânsal dağılımı ve bir etnik kentsel adacıkta (ethnic urban enclave) yaşayan Suriyelilerin gündelik yaşamlarına yönelik bilgiler elde edilmiştir. Bulgular, bütünsel ve detaylı olarak gündelik yaşam pratikleri kuramı üzerinden yorumlanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel araştırma soruları, alt araştırma soruları, araştırma yöntemleri ve kapsamı Çizelge 1.1'de açıklanmıştır.

Çizelge 1.1. Araştırma soruları, yöntemleri ve ölçekleri

Araştırma Soruları	Yöntem	Ölçek
1. Göç, mekân ve planlama ilişkisi ilgili yazında nasıl kurulmuştur? a. Kentlerde yaşayan mültecilerin karşılaştığı temel problemler nelerdir? b. Tarihsel olarak planlama kuram ve pratiklerinde göç hareketlerinin yeri nedir? c. Güncel olarak hangi kavramlar mekân odaklı bir göç araştırmasına uygun bir zemin sunmaktadır?	Yazın taraması	Uluslararası ve ulusal ölçek
2. Ankara ilinde geçici koruma kapsamında kayıtlı Suriyeliler, nasıl bir mekânsal dağılım göstermektedir? a. Göçmenlerin yer seçimlerini etkileyen temel dinamikler nelerdir? b. Mekânsal yoğunlaşma ve ayrışma düzeyi bilimsel olarak nasıl ortaya konabilir? c. Ortaya çıkan dağılıma göre Ankara'daki en yoğun Suriyeli göçmen yerleşimleri nerededir?	Sayısal veriler, verilerin mekânsal analizi, Ayrışma endeksleri (Nicel Yöntemler)	Kent bütünü (ilçe bazlı) ve ilçe bütünü (mahalle bazlı)
3. En yoğun göçmen yerleşimlerindeki mekân-bağımlı gündelik yaşam pratikleri nelerdir? a. Barınma, istihdam, kentsel hizmetler ve sosyal etkileşimler konularında mülteci yazınında en çok karşılaşılan sorunlar Ankara'daki Suriyeli yerleşimlerinde hangi oranda görülmektedir ve bu yerleşimler ne tür farklılıklar ve benzerlikler içermektedir? b. Göçmenlerin gündelik yaşam pratikleri Lefebvre'nin ve De Certeau'nun kuramsal yaklaşımları çerçevesinde nasıl çözümlenebilir? c. Özgün bulgular nelerdir ve geleceğe yönelik olarak hangi ipuçlarına ulaşılmaktadır?	Anket, derinlemesine görüşmeler, odak grup görüşmesi, katılımcı gözlem (Nicel ve Nitel Yöntemler)	Mahalle

Araştırmanın Önemi

2011'de başlayan iç savaş sonrası Türkiye'ye göç eden Suriyeliler konusundaki akademik çalışmaların hızla geliştiği; üretilen proje, araştırma, tez, yazın, vb. sayılarının da sürekli arttığı görülebilmektedir. Ancak çalışmaların geneline bakıldığında ulusal ölçekte veya sınır iller ile İstanbul'a odaklanan çalışmaların çoğunlukta olduğu söylenebilmektedir. Ankara

kentinde konu ilgili araştırmalar halen kısıtlı sayıdadır. Araştırma, Ankara’da yaşayan Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşamları hakkında oldukça detaylı bilgi sunmaktadır.

Çalışmada kullanılan güncel temalar olan ‘kentsel adacıklar’ ve ‘gündelik yaşam pratikleri’ kavramları, çalışmanın kuramsal boyuttaki özgünlüğünü oluşturmaktadır. Ayrıca bu iki kavramdan kentsel adacıklar nicel boyutta, gündelik yaşam pratikleri ise nitel boyutta yöntemsel katkı sunmuştur. İncelenen bu iki boyut birbirini destekleyecek ve besleyecek şekilde ele alınmıştır. Yazında daha çok Kuzey Amerika ve Avrupa kentleri örneklerinde kullanılmış olan kentsel adacık ölçüm yöntemlerinden, Ankara ili ve Altındağ ilçesindeki mekânsal dağılımının nicel olarak ortaya konulmasında yararlanılmıştır. Söz konusu istatistiksel yöntemlerin Ankara’daki Suriyeli nüfusa uygulanması, araştırmanın bilimsel katkılarından bir diğereidir. Elde edilen bulgular, diğere ülke kentleri ile veya daha ileriki tarihlerde aynı alanlardaki değışimin takip edilebilmesi amacıyla kullanılabilecektir. Gündelik yaşam pratikleri ise hem bütünsel olarak hem de detayda ele alınmıştır. Betimsel ve eleştirel bulgular; uzun vadede göçmen nüfusa ilişkin üretilecek politika ve uygulamalara, ayrıca daha sonradan yapılacak olan çalışmalara ışık tutacaktır.

Tanımlar

Uluslararası hukukta göçmen (immigrant) göç eden tüm kişileri, mülteci (refugee) göçe zorlanan ve ülkesinden ayrılan kişileri, sığınmacı (asylum seeker) ise zorunlu göç sonucu ülke değıştiren ancak henüz mültecilik statüsünü almamış veya alamamış olan kişileri ifade etmektedir. Türkiye, coğrafi kısıtlama yaklaşımı sonucu Avrupa ülkeleri dışından gelen kişilere mülteci statüsü vermemektedir. Kitlesel göç ile Türkiye’ye gelen Suriyeliler için “Geçici Koruma Yönetmeliğı” yürürlüğe konulmuş ve ulusal hukukta Suriyeli göçmenler, “Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler” olarak tanımlanmıştır. Tez kapsamında; “Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler”, “Suriyeli Sığınmacılar”, “Suriyeli göçmenler” tanımlamaları kullanılmıştır. “Kent mültecileri”, tez çalışmasında önemli yeri olan bir diğere terimdir. Kuramsal boyuttaki yazın taraması bölümü dışındaki kullanımlarında Türkiye’de kentlerde yaşayan Suriyeli göçmenleri ifade etmiştir. “Kentsel Adacık” (Urban Enclave), tez çalışmasında önemli yeri olan bir diğere kavramdır. Kavramın Türkçeleştirilmesinde “Kentsel Mıntıkalar” veya “Anklavlar” gibi karşılıkları da kullanılmaktadır. Tez çalışması kapsamında kavramın kentsel adacıklar olan çevirisi benimsenmiş ve bu şekilde kullanılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Kuramsal çerçevede; göç, sığınma ve mültecilik ile kent, mekân ve planlama ilişkisi kurulmuştur. Bu ilişkiden doğan kent mültecileri, göçmenlerin mekânsal ayrışması ve gündelik yaşam pratikleri konuları; saha araştırmasının hem kuramsal düzeyde hem yöntemsel olarak arka planını oluşturmuştur. Kuramsal çerçevenin ilk bölümünde, ilgili yazından göçü kuramsal olarak ve çeşitli boyutlarıyla açıklayan temel çalışmalar özetlenmiştir. Farklı yaklaşımlar ortaya koyulmuştur. Ardından zorunlu göç ve mültecilik konularına daha detaylı olarak odaklanılmıştır. Zorunlu göçün güncel durumu; ilgili yazının yanı sıra sayısal veriler, uluslararası sözleşmeler, kurumlar ve hukuki metinler ile de desteklenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin uluslararası sistem içerisindeki yeri, ulusal yapısı ve şimdiye kadarki sığınma deneyimi de ilk bölümün konuları arasında yer almıştır.

Kuramsal çerçevenin ikinci bölümü, kent planlamasının tarihsel olarak göç ve mültecilik meselesine yaklaşımının kısa bir incelemesi ile başlamaktadır. Bu inceleme geleneksel kent kuramları, bu kuramların eleştirileri ve güncel örnekler üzerinden yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kent mültecilerinin şehirlerdeki ayrışmasını açıklamada yazındaki yeni bir kavram olan Kentsel Adacıklar terimine değinilmiştir. Bu kavramdan, ayrılmış kent parçalarının betimlenmesi ve ayrışmanın düzeyinin ortaya koyulmasında yararlanılmıştır. Kavramsal çerçevenin ikinci bölümünde son olarak gündelik yaşam pratikleri kuramı ile bu kurama mekânsal perspektif getiren yazarlar Lefebvre ve De Certeau'nun çözümlemelerine yer verilmiştir. Bu kavramdan ise saha çalışmasının derinleştirilmesinde ve nicel araştırmanın nitel araştırma ile desteklenmesinde yararlanılmıştır.

2.1. Göç ve Mültecilik: Dünyada ve Türkiye'de Kuramsal, Yasal, Sayısal Durum

Göç, en yalın tanımıyla bir yer değişikliğini ifade etmektedir. Bu yer değişikliğinin, birbirinden çok farklı sebepleri olabilir. Ancak içinde bulunulan herhangi bir olumsuz durumun azalacağı veya ortadan kalkacağı ümidi, göçün temel kaynağını oluşturmaktadır. Daha iyi bir yaşam beklentisi, insani bir içgüdüdür. Toprağın daha verimli, iklim koşullarının daha uygun olduğu bir bölgeye gitmek, ekonomik eşitsizliklerden dolayı daha az gelişmiş bir bölgeden daha gelişmiş bir bölgeye gitmek veya politik olarak güvende

hissedilmeyen bir yerden daha stabil ve daha güvenli bir devlete gitmek; bazı örnekler olarak sıralanabilir. Göçün bireysel veya toplumsal kaynaklı tetikleyicisi olan bu örnekler çoğaltılabilir. Göç araştırmaları, göçe neden olan bu dinamiklerin karmaşık yapısını ve göçün yarattığı sonuçları çözümlemek gibi zorlu bir görev üstlenmektedir.

Göçün açıklanmasındaki temel güçlük, hızlı değişen küresel ve ulusal ölçekteki siyasi, ekonomik, sosyal, vb. yapılardan doğrudan etkilenen bir olgu olmasıdır. Bu yapılarda sürekli değişimin ötesinde, kesişmeler yaşanabilmekte veya birinin diğerini doğurması söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle göç kavramının bütünsel olarak ve her yönüyle açıklanması oldukça güçtür. Aslında göçleri yaratan sebep ve sonuçlardan önce, göçün ‘bilinen’ bir olgu olması gerekmektedir. Yani yer değişikliklerinin çıkış ve varış noktaları, yönü, kaç kişinin göç ediyor olduğu vb. gibi bilgilerin kayıt altına alınması; göçün sebeplerinin ve sonuçlarının araştırılmasındaki ilk aşamayı oluşturacaktır.

Kavramsal çerçevenin bu ilk bölümünde göç, sığınma ve mültecilik konularına odaklanılmıştır. Bu konuların ele alınmasından sonra ise zorunlu göçün sonuçları, çözümsüz kalan sorunları ve bu sorunların mekânsal boyutları tartışılmıştır. Bu bölüm, Türkiye’nin uluslararası göç konusundaki yasal, sosyal ve mekânsal deneyimine tarihsel bir bakış ile sonlandırılmıştır.

2.1.1. Göç kuramları

Bilinen ilk göç çalışması, göç hareketlerine ilişkin bilgi ihtiyacından doğmuştur. Ravenstein (1885), İngiliz nüfus sayımı istatistiklerinden yararlanarak göçün ölçülebilmesi üzerine çalışmıştır. Bu çalışma ile bazı genel göç kanunları oluşturulmaya başlamıştır. Bu öncül çalışma ile birlikte, göçün hangi mesafede gerçekleştiği, nasıl yayıldığı, zincirleme bir etkiye yol açıp açmadığı gibi temel sorular sorulmaya başlanmıştır (Çağlayan, 2011).

Nüfus hareketlerini betimleyici tarzda ele alan Ravenstein’dan sonraki bazı çalışmalarda, göçün kategorilere ayrılarak tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Örneğin Fairchild (1925), göçü yaratan sebepler üzerine odaklanarak ‘istemli göç’ ve ‘zorunlu göç’ ayrımını yapmıştır. Zorunluluk durumunu yaratan tek sebebin savaş hali olduğunu kabul etmesi, çalışmanın zayıf yönü olarak eleştirilmiştir. Ancak yine de, göçün hangi oranda gönüllülük

ilkesi üzerinden gerçekleştiği konusu geçerliliğini korumaya devam etmiştir. Kunz (1973) ise bazı göçlerin daha hızlı, bazılarının ise sürece yayılarak gerçekleştiğini tespit ederek ‘planlı göç’ ve ‘ani/akut göç’ ayrımını yapmıştır. Göçün hızı, bir önceki ayrımında ele alınan göçü yaratan sebepler ile de doğrudan bağlantılıdır. Zorunlu göçe neden olan sebepler genellikle göçün zamana yayılarak planlanmasının önünde engel oluşturmaktadır. Yazar bu durumu; “planlı göçte yer değişikliğine yönelik çeşitli hazırlıklar yapılarak ülke terk ediliyorken, ani (akut) gerçekleşen göçte bir an önce en yakın ülkeye güvenli bir şekilde ulaşmak amaçlanmaktadır” diyerek açıklamıştır (Kunz, 1973).

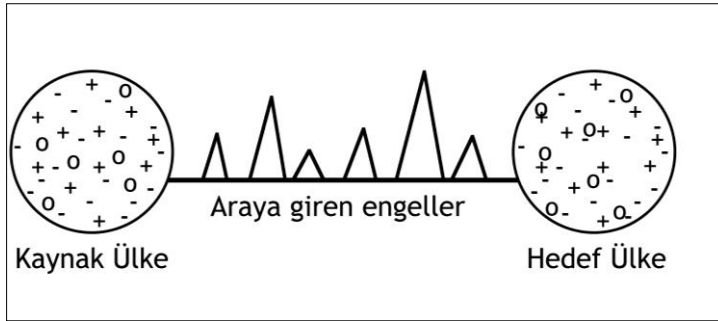
Petersen (1958), göçü daha detaylı kategorilere ayıran bir teori geliştirmiştir (Çizelge 2.1). Odak noktası yine göçü yaratan sebeplerdir. Ekolojik kaynaklı itici güçlerin ortaya çıkması halinde gerçekleşen yer değişikliği, “ilkel göçler” olarak tanımlanmıştır. Devletin politik baskı uyguladığı bireylerin göç hareketleri “zorunlu göç” kategorisine alınmıştır. İlk iki duruma göre daha bireysel olan “serbest göç”, daha iyi bir yaşam beklentisi sonucu gerçekleşmektedir. Son olarak bir göç sürecinin sosyal ivme kazanarak kolektif bir davranışa dönüşmesi ise “kitlesele göç” olarak tanımlanmıştır.

Çizelge 2.1 Göç kategorileri (Petersen, 1958)

İlişki	Göç Baskısı	Göç Sınıfları
Doğa ve İnsan	Ekolojik itici güçler	İlkel
Devlet ve İnsan	Politik Sebepler	Zorunlu
İnsan ve bireysel normları	Daha yüksek beklentiler	Serbest
Kolektif davranış	Sosyal ivme	Kitlesele

Fairchild (1925), Kunz (1973) ve Petersen’in (1958) çalışmaları; göçü yaratan sebeplere, yani “itici güçlere” odaklanmıştır. Bu noktada, göç edilecek yerdeki “çekici faktörlere” ve göç sürecinde açığa çıkabilecek engellere odaklanan Stouffer (1940, 1960) ve Lee’nin (1966) çalışmalarına değinmek gerekmektedir. Stouffer (1940); bir bireyin göç etmeyi düşündüğü yerdeki olası bütün fırsatları değerlendirdiğini ve farklı hedef noktalarına dair kafasında bir hiyerarşi oluşturduğunu tespit etmiştir. Bu hiyerarşi; mesafe, elde edilecek olan fırsatların sayısı ve büyüklüğü, zorluk ve engel olarak tanımlanan durumların varlığı gibi etkenler sonucu oluşmaktadır. Stouffer (1960); daha sonradan teorisine bir katkı daha yaparak, daha önce belirttiği durumda olan çok sayıda potansiyel göçmenin bulunduğunu

tespit etmiştir. Göç etmeyi düşünen tüm bu kişiler birbiri ile rekabet halindedir (competing migrants) ve bu faktör de bireyin hangi hedef noktasına göç edeceği kararını etkilemektedir. Stouffer'in teorilerinden özellikle belirli bir çevredeki konut hareketliliğini açıklamada sıkça yararlanılmıştır. Lee'nin (1966) çalışması da göç etmeyi düşünen kişilerin karşısındaki engellere odaklanması bakımından Stouffer'in çalışması ile benzerlik göstermektedir. Uzaklık, fiziksel sınırlar, ulaşım masrafları, yasalar, vb. gibi çok çeşitli faktör; göç edecek kişileri engelleyebilmektedir. Sıralanan bu engellerin birinin veya birkaçının bir araya gelmesi; bazı bireyler için zorlayıcı olmazken, bazıları içinse aşılabilir durumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Şekil 2.1. Göç sürecinde araya giren engeller kuramının görselleştirilmesi (Lee, 1966)

Şekilde 2.1’de de görüldüğü gibi, kişinin mevcut durumda bulunduğu ve gitmeyi düşündüğü yerlerin her ikisinde de olumlu faktörler, olumsuz faktörler ve kişinin sadece kendisi ile bağlantılı bireysel faktörler bulunmaktadır. Kişiler; mevcutta bulundukları yerdeki olumsuz faktörlerin ve göç etmeyi düşündüğü yerdeki olumlu faktörlerin artması, araya giren engellerin ise azalması halinde göç etmektedir.

Yukarıdaki göç teorileri, çoğunlukla dışsal olan itici ve çekici faktörlere odaklanmıştır. Seçkinlik yaklaşımı (selectivity in migration) olarak tanımlanan bir grup teori, yer değişikliğinde bireysel faktörler ve kişilerin sahip olduğu niteliklerin göç sürecinde daha belirleyici olduğunu ileri sürmüştür (Thomas, 1938; Bogue ve Hagood, 1953; Kuznets, 1964). İncelenen bireysel özellikler arasında eğitim, yaş, cinsiyet, ırk, medeni durum, fiziki ve ruhi sağlık, zekâ, meslek, motivasyon, vb. yer almaktadır (Çelik, 2005). Göçün bireysel boyutu kapsamında göç etme kararının davranışsal boyutlarını (behavioral aspects) araştıran Wolpert (1965) ise; insan hareketliliğini psiko-sosyal bir yaklaşımla anlamaya çalışmıştır.

Göç kuramının gelişimine katkı yapan öncül çalışmaların birçoğu ülke içindeki göçü, yani iç göç hareketlerini açıklamaktadır (King vd, 2008). Ravenstein (1885), Stouffer (1960), Wolpert (1965), Lee (1966) gibi teorisyenlerin çalışmalarında ülkeler arası göç, dışarıda bırakılmıştır. Sonraki yıllarda uluslararası göç; farklı kavram, teori ve yöntemlerle ve iç göç yazınından neredeyse tamamen ayrı bir yazın olarak gelişmiştir. Bu iki yazının birbirini dışlamasının temel nedenleri; farklı veri kaynaklarını kullanmaları, farklı analitik tekniklerden yararlanmaları ve farklı gündemlerden etkilenmeleridir (King, vd. 2008). Bu ayrışma kopukluklara yol açabilmektedir.

İç göç ve uluslararası göç arasındaki teorik ve ampirik düzeydeki kopukluğu gidermeye çalışan çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Zelinsky (1971), insan hareketliliğinin tarihsel olarak dönüşümünü incelediği çalışmasında, göç aşamalarını periyotlar halinde sunmuştur. Yazara göre tarihsel süreç; sistematik ve sırayla değişen çeşitli uluslararası göç ve iç göç hareketlerinin meydana getirdiği evrelerden oluşmaktadır. Tarihsel göç evreleri, modernleşme ve kalkınma teorilerinden de yararlanılarak belirlenmiştir:

1. Modern öncesi geleneksel toplum: Arazi kullanımı, ticaret, din, vb. gibi konularla bağlantılı sınırlı dolaşım
2. Erken geçiş toplumu: Kırsal alanlardan şehirlere büyük hareket, daha gelişmiş ülkelere vasıflı işçi ve profesyonellerin küçük fakat önemli göçleri, çeşitli dolaşım türlerinde önemli büyüme
3. Geç geçiş toplumu: Kırsal alanlardan şehirlere devam eden fakat azalan hareket, göç hareketinin zayıflaması, dolaşımda ve bu tür hareketlerin yapısal karmaşıklığında artış
4. İleri toplum: Kırdan kente geçiş mutlak ve göreceli olarak azalmaya devam eder, göçmenlerin şehirler arasında ve kentsel yığılmalarda kuvvetli hareketi, nispeten az gelişmiş ülkelere yarı vasıflı ve vasıfsız işçilerin önemli ölçüde net göçü, vasıflı ve profesyonel kişilerin önemli uluslararası göç veya dolaşımı
5. Geleceğin süper gelişmiş toplumu: Daha iyi iletişim ve dağıtım sistemleri konut göçünde ve bazı dolaşım şekillerinde düşüşe neden olabilir, daha az gelişmiş ülkelere vasıfsız işgücü göçü, bazı dolaşım türlerinde hızlanma ve yeni türlerin ortaya çıkışı, iç ve uluslararası hareketlerin sıkı siyasi kontrolü

Zelinsky'nin (1971) teorisi, hareketsiz bir modern toplum varsayımı yapmış ve kültürlerarası kaynaşma ya da nüfusun metropol ve şehirlerden daha küçük kasabalara doğru yeniden dağılması gibi gelişmeleri tahmin edememiştir. Ancak önemli bir sezgisel değere sahip olması ve ülke içi ile ülkeler arası göç hareketlerini bir arada ele alma çabası bakımından önemlidir (King, vd. 2008).

Pryor (1981), iç göç ve uluslararası göç hareketlerinin bir arada ele alınması gerektiğini düşünen bir diğer teorisyendir. Yazar çalışmasında, iç göç ve uluslararası göçün entegrasyonu için ortak zemin sunan benzerlikleri ortaya koymuştur. Bu benzerlikler; zamansal boyut, mekânsal boyut, menşe ve varış noktalarındaki topluluklarının kırsal-kentsel doğası, göç motivasyonları, kişisel ağların niteliği, yoğunluğu, gücü ve devamlılığı, göç edilmeden önceki yer ile bağlar, göç etmeme durumlarını açıklama ve seçicilik boyutudur. Pryor (1981) ayrıca; göç çalışmalarının sosyoloji, demografi, coğrafya, ekonomi, antropoloji, psikoloji, vb. gibi disiplinler tarafından parçalanmış olduğu gerçeğini de fark etmiştir. Tıpkı iç göç ve uluslararası göç ayrımında olduğu gibi, farklı disiplinlerin göçü ele alışları arasında da kopukluklar meydana gelmektedir. Bu kopuklukların giderilebilmesi için disiplinler arası çalışmalara ağırlık verilmelidir. Çünkü göçün farklı ölçek ve disiplinlerde incelenen yönleri, neden ve sonuçlar bağlamında birbirini aydınlatma olanağına sahiptir (Salt ve Kitching, 1992).

Castles ve Miller (2013), güncel göç teorilerini; ekonomik teoriler, tarihsel-yapısalcı yaklaşımlar ve göç sistemleri teorileri olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. Ekonomik göç teorilerinin merkezine aldığı kavram, insan sermayesidir. Tarihsellikten bağımsız olan bu teori, göçü iş ve işgücü döngülerindeki dalgalanmalarla ilişkilendirmektedir. Ekonomik göç teorisi, göçü küresel veya ülke ölçeğindeki işgücünün, ekonomideki dengesizliği giderecek ve üretimi daha etkin kılacak şekilde dağıtımını olarak açıklamaktadır. Kişilerin yer seçimi süreçlerinin tipleştirilmesinde de üretici ve tüketici rolleri ön planda tutulmaktadır. Yaşanan bu akışlar karşısında mekânsal organizasyonların yeni koşullara uyum sağlayacak biçimde dönüşmesi beklenmektedir (Tekeli, 2008).

Ekonomi öncelikli göç teorileri de kendi içinde makro ve mikro olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Mikro düzeyde göçü açıklayan ekonomi teoriler, insanların bireysel veya hane halkı düzeyindeki gelirleri ile alakalı göç eğilimlerini incelemektedir. Makro düzeydeki ekonomi öncelikli göç açıklaması ise, ülkeler arası eşitsizlikler üzerinden göçü açıklar. Neo-klasik ekonomi içinde temellendirilen makro yaklaşım, farklı bölgeler arası ekonomik eşitsizliğin devamlı olarak göçe neden olduğunu savunur. Özellikle küreselleşme çağında dünyanın merkez (core) ve çeper (periphery) ülkelerden oluşuyor oluşu, bu duruma neden olmaktadır (Czaika ve de Haas, 2014). Örneğin makro düzeyde ekonomi öncelikli bir göç teorisi olan çekim modelinde (gravity model); göçmenlere yönelik arz ve talep, sistematik olarak ilgili ülkelerin milli gelirin büyüklüğü, kişi başına düşen gelirin düzeyi, nüfuslarının

büyüklüğü, vb. ile ilişkilendirilmiştir (Sjaastad, 1960). Temel prensip, güçlü ekonomik sisteme sahip ülkelerin göç etmede sürekli olarak çekici özelliğe sahip olacağıdır (Greenwood, 1975).

Castles ve Miller'in (2013) ikinci göç teorisi grubu olan tarihsel-yapısalcı göç yaklaşımı, temellerini Marksist ideolojiden almaktadır. Buna göre göç; sermaye güçleri için bir nevi ucuz emek gücü hareketi ve eşitsiz kalkınmanın devamlılığı için yoksul ülkelerin insan kaynaklarının sömürülmesi olarak değerlendirilmektedir. Marksist teori, göçü doğrudan işçi göçü ve sınıfsal ayrım üzerinden açıklamaktadır. Bunu da kapitalizmin yapısal bir unsuru olarak tanımlamaktadır (Meyers, 2004). Tarihsel-yapısalcı göç yaklaşımının da ekonomik temelleri olduğu söylenebilir ancak sınıf teorisi bu yaklaşımda ön plandadır. Castles ve Miller'in (2013) son kategorisine giren göç sistemleri teorisi; ilk iki teoriden daha detaylı ve disiplinler arası bir göç teorisidir. Bu teori; göç veren ve alan ülkeler arası ilişkiler, makro ve mikro yapılardaki etkileşimler, ülkelerin göçü düzenleme mekanizmaları, bilgi ve kültürel sermayenin rolü, aile ve cemaat ilişkileri gibi konuların tümüne birlikte odaklanmaktadır. Göç sistemleri teorisi, göç konusuna olabildiğince geniş bir perspektiften bakma arayışının bir sonucu olarak da kabul edilir. Ancak çok fazla etkenin tümünün bir arada incelenmeye çalışılması, bağlamdan kopma riski taşımaktadır. Çizelge 2.2'de incelenen göç kuramcıları ve temel odak noktaları özetlenmiştir.

Çizelge 2.2. Göç kuramları ve geliştiren yazarlar (ilgili yazından yazar tarafından tablolastırılmıştır)

Ravenstein (1885)	Nüfus istatistikleri üzerinden betimsel yaklaşım
Fairchild (1925)	İstemli göç / zorunlu göç ayrımı
Stouffer (1940, 1960)	Kesişen fırsatlar yaklaşımı (fayda ve mesafe)
Petersen (1958)	İlkel, zorunlu, serbest ve kitlesel göç kategorileri
Bogue ve Hagood (1953), Kuznets (1964)	Seçkinler yaklaşımı (birey odaklı)
Sjaastad (1960)	Çekim modeli
Wolpert (1965)	Göç kararının davranışsal boyutları teorisi
Lee (1969)	Göçü etkileyen faktörler ve araya giren engeller
Zelinsky (1971, 1983)	İnsan hareketliliğinin tarihsel dönüşümü (göç aşamaları)
Kunz (1973)	Planlı göç ve ani/akut göç ayrımı (göçün süresi)
Pryor (1981)	İç göç ve uluslararası göçün teorik entegrasyonu
Castles ve Miller (2013)	Göç teorilerinin ekonomik teori, tarihsel-yapısalcı yaklaşım ve göç sistemleri teorisi gruplandırması

Hareketlilik (mobility) kavramı da son dönemde göç çalışmalarına etkiye bulunan önemli bir olgudur. Durağan toplum yapısından hareketli toplum yapısına geçiş; ülke sınırlarının belli oranda geçirgenliğinin arttığı, ulaşım ve bilgi iletişim teknolojilerinin geliştiği küreselleşme çağının yarattığı ortamda yaşanmıştır. Günümüzün modern toplumları aşırı değişken yapıdadır ve bu akışkanlaşma, küresel sistemden kişisel yaşam deneyimlerine kadar her seviyede yaşanmaktadır. Dünya çapında gerçekleştirilen insan, mal ve para hareketlerinin tümü, bu akışkanlıklar bütünüünün birer parçasıdır (Bauman, 2017). Urry (2007), artık toplumun geleneksel tanımlamalarının bu günkü durumu açıklamada yetersiz kaldığını; yeni zaman-mekansal tanımlamaların iş, barınma, boş zaman, din, aile ilişkileri, sığınma, vb. sebeplerle sürekli hareket halinde olan birey ve gruplara göre yapılması gerektiğini belirtmektedir. Göç hareketleri de bu hareketlilik ile iç içe geçmiş durumdadır. Günümüz dünyasında bilginin konusu artık durağanlık ve sabitlik olduğu kadar hareketlilik ve akışlardır (Cresswell, 2006).

Mobilite konusunun göç teorilerine yansımaları; zaman coğrafyası (time-geography) ve yaşam güzergahı (life-path) gibi yaklaşımlarda görülmektedir. Zaman coğrafyası; birey ve grupların hareketliliğini, zaman-mekân bağlamında ortaya koymaya çalışan bir yaklaşımdır. Diğer bir ifade ile dinamik süreçlerin analiz edilebilmesi için kullanılan görsel bir dildir. Hareketliliğin takibi; farklı zaman kesitlerinde günlük, haftalık, aylık ve hatta bir yaşam süresi için yapılabilmektedir (King, 2012). Bireylerin tüm yaşamları boyunca içinde bulunduğu hareketliliğin ortaya konulması ise yaşam güzergahı kavramı ile açıklanmaktadır. Yaşam güzergahı fikri, günümüzde insanların yaşamları boyunca çok kez yer değiştiriyor olduğu, yani yaşamları boyunca bir güzergâh üzerinde hareket ettikleri bilgisinden hareketle geliştirilmiştir (Tekeli, 2008).

Göçün belirleyicileri, süreçleri ve kalıpları üzerine olan araştırmalara ek olarak, göçmenlerin göç sonrası yeni toplumsal ve mekânsal yapılara nasıl dahil oldukları üzerine de ciddi sayıda araştırma yapılmaktadır (Castles ve Miller, 2013). Özetle göç araştırması yapan çalışmalar, göçün belirli boyutlarını odağına almak durumunda kalmaktadır. Bu nedenle yapılan her göç araştırması, konunun ele alınmayan bir bölümünü dışarıda bırakması sebebiyle eleştirilebilir. Ancak bu durum bir yandan da kaçınılmaz görünmektedir. Yine de disiplinler arası ve göçün farklı boyutlarını bir arada ele almaya çalışan araştırmalar ile daha derin ve detaylı bilgiye ulaşma şansı bulunmaktadır.

2.1.2. “Mülteci” tanımı ve uluslararası mülteci politikası

Tek bir kişi veya büyük bir grubu farklı sebepler sonucu bulunduğu yerden ayrılmaya mecbur bırakan göçler, zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır. Zorunlu göçe neden olan temel etmenler siyasi, toplumsal veya ekolojik kaynaklıdır. Ekolojik etmenler; afetler, iklimsel değişiklikler, kuraklık, vb. gibi doğa olayları nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Ancak günümüz dünyasında zorunlu göçe neden olan en önemli faktörler siyasi ve toplumsal meselelerdir. Uluslararası ölçekte zorunlu göç, dünyayı yeniden şekillendiren en önemli olaylardan biridir (Castles ve Miller, 2013). Son 100 yıllık dönemin içerisine büyük savaşlar, baskıcı rejimler, büyük ülkesel birliklerin dağılmaları gibi olaylar girmiştir ve benzer krizler durmaksızın devam etmektedir (Buz, 2004).

Tarih boyunca bütün insanoğlu; güven, sadakat ve koruma yönünden ahlaken normal bir bağa sahip olduğu kolektif yapılar oluşturmaktadır. Bir klan, bir feodal yapı veya bir modern ulus-devlet olması fark etmeksizin tüm bu yapılarda; bütünün parçaları olan bireylere güvenli bir ortam sağlanması esastır (Shacknove, 1985). Dâhil olduğu kolektif yapı ile güven bağı azalan veya kopan kişiler, güvenliklerini yeniden tesis etmek amacıyla yer değiştirme eğilimi göstermektedirler (Helton, 1990). Güvensizlik ortamı yaratan bu sebepler; ırkçılık, şiddet, savaş, sansür ve susturma, insan haklarına aykırı tutumlar ve farklı kültürel veya dini kimlikler üzerindeki baskılardır (Malkki, 1995).

Günümüzde yukarıda belirtilen durumlar sonucu göç eden kişiler, mülteci olarak adlandırılmaktadır. Tanım; belirli kişi ya da gruplara özel bir durumu değil, uluslararası hukukta karşılığı bulunan bir pozisyonu karşılamaktadır. Güncel kullanımda göçmen (immigrant) göç eden tüm kişileri, mülteci (refugee) göçe zorlanan ve ülkesinden ayrılan kişileri, sığınmacı (asylum seeker) ise zorunlu göç sonucu ülke değiştiren ancak henüz mültecilik statüsünü al(a)mamış olan kişileri ifade etmektedir. Teoride yaşamını tehdit eden koşullar nedeniyle göçe zorlanan herkes mültecilik tanımı kapsamına girmektedir. Ancak pratikte ülkeler tarafından verilen bir statü oluşu, mülteciliğin kapsamını daraltmaktadır (Shacknove, 1985). Çünkü devletlerin mültecilere karşı takındığı tutum; yaşanan olaya, olayın hangi ülkede yaşandığına veya kaç kişinin olaydan etkilendiğine göre değişkenlik gösterebilmektedir. Mültecilik uluslararası hukukta tanımlanmış olsa da, bu kişilerin haklarını elde etmesinde ülkeler tekil olarak sorumluluk taşımaktadır. Bu sorumluluğun

hangi oranda yerine getirdiği veya sorumluluğun devletler arasında ne ölçüde paylaşıldığı ise meselenin asıl kritik noktasıdır.

Mültecilik süreci bir yer değişikliğini ifade ettiği için; bir kaynak ülke ve bir varış ülkesi bulunmaktadır. Kaynak ülke, çeşitli güvenlik sorunları sonucu o ülkede yaşayanların terk ettiği yeri tanımlar. Varış ülkesi ise transit ülke veya hedef ülke olarak tanımlanabilmektedir. Bu ayrım; ülkenin geçici uğrak yeri veya asıl ulaşma beklentisi taşınan yer olmasına göre yapılmaktadır. Hali hazırda mülteci nüfusu barındıran ülkeler ise ev sahibi (host) ülke olarak anılmaktadır. Kaynak ve hedef ülke arasındaki süreç; bir tehdit algılanması, ülkeyi terk etmeye karar verilmesi, yolculuk süreci, güvenli bir şekilde sığınılacak ülkeye ulaşılması, yerleşme veya yerleştirilme, uyum ve kültürel etkileşim, kalıcı duruma geçiş veya geri dönme/gönderilme gibi evrelerden oluşmaktadır (Keller, 1975).

Modern devlet sistemi 17. yüzyılda oluşmaya başlamasına rağmen zorunlu göç ve mültecilerin sorunlarının çözülmesine yönelik kurumsal yapı ancak 20. Yüzyılda oluşturulmuştur (Betts v.d, 2017). Sığınma hakkı, her şeyden önce herkesin yararlanabilmesi gereken temel bir insan hakkıdır. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesine göre, “herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı” vardır. Mülteci politikası; sığınma hakkı tanınması, mültecilerin korunması, hukuki statülerinin tanımlanması, sorunlarının çözülmesi gibi amaçlar taşımaktadır. Bu hedeflerin yerine getirilebilmesi için uluslararası düzeyde hukuki ve kurumsal yapılar oluşturulmuştur.

2. Dünya Savaşı, mültecilik konusunda hukuki ve kurumsal altyapının oluşturulmasında önemli bir kırılma noktasıdır. Savaş sonrası yaşanan yoğun göç dalgası ve yüksek sayıdaki sığınma talebi, bu durumu zorunlu kılmıştır. Savaştan kaçan Avrupalı göçmenlerin korunmasına yönelik olarak 1950 yılında Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde “Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği” (BMMYK) kurulmuştur ve 1951 tarihinde “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme” imzalanmıştır. Cenevre Sözleşmesi olarak anılan ve ulus üstü hukuku oluşturan sözleşmede mülteci tanımı şu şekilde yapılmıştır:

“Mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür

olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.”

Cenevre Sözleşmesi, 1951 yılından önce ve sadece Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucu ülkesini terk eden kişileri kapsamıştır. Ancak zamanla coğrafi sorumluluk Avrupa’nın ötesine geçmiş ve küresel bir anlayış kazanmıştır. 1967’de imzalanan New York protokolü ile Cenevre Sözleşmesi’ndeki yer ve tarih sınırlaması ortadan kaldırılarak, tanıma uygun tüm kişilerin mülteci sayılması hükmü getirilmiştir. Bu durumu kaçınılmaz hale getiren olayların başında da Soğuk Savaşın başlaması gelmektedir. Cenevre sözleşmesinin en temel hükmü, sığınmacıların korunup geri gönderilmemesi kuralıdır. Sözleşme ile ayrıca mültecilerin hukuki durumları, çalışma koşulları, sosyal durumları ve mültecilere yönelik idari önlemler tanımlanmıştır. Mültecilerin sığındıkları ülkede; ücretli bir işte çalışma, dernek ve sendikalara katılma, menkul ve gayrimenkul edinme veya kiralama, adli yardım alma, mahkemelere başvuruda bulunma, dini vecibelerini yerine getirme, temel eğitimden yararlanma, sosyal yardım ve aile yardımı alma, sosyal güvenlikten yararlanma gibi haklarının ülke vatandaşları ile eşit koşullarda olması beklenmektedir. Tüm bu hakların, üye ülkelerin kendi iç hukukları ölçüsünde sağlanacağı da sözleşmede belirtilmiştir.

BMMYK tarafından organize edilen üç tip mülteci koruma çözümü bulunmaktadır. Bunlar; kişilerin ilk yerleştikleri ülkede kalıcı statüye geçirilmeleri, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri (resettlement) veya tehdit unsurlarının ortadan kalkması ve güvenliğin yeniden tesis edilmesi halinde kendi ülkelerine geri dönüşlerinin sağlanmasıdır (Stein, 1986; Ferris, 1998). Üçüncü bir ülkeye yerleştirme, mülteci gruplarının acilen en kolay şekilde sığınabildikleri en yakın ülkede iken; daha az oranda mülteci nüfusu barındıran (Ferris, 1998) ve görece daha iyi iş ve maddi imkânlar sunan (Desbarats 1985) başka ülkelere yerleştirilmeleridir. Genellikle üçüncü ülkeye yerleşme talebi ve eğilimi, batılı ülkelere doğru yaşanmaktadır. Ancak nicel olarak bu çözüm sıklıkla uygulanabilen bir durum değildir. Hein (1993), İkinci Dünya Savaşı’ndan itibaren yaşanan zorunlu göçlerde, mültecilerin yeniden yerleştirilmesi yönteminin en az başvurulan yöntem olduğunu ifade etmiştir. Zorunlu göçler ilk sığınma yerleri olan komşu ülkeler ile sınırlı kalmakta, daha iyi fırsatlar sunan ülkelere tekrar göç etme şansını ise çok küçük bir azınlık elde edebilmektedir. BM tarafından yetkilendirilmiş olan BMMYK; hükümetler, bölgesel örgütler ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği içerisinde. Görevleri arasında dünya çapında mültecileri korumak ve sorunlarını çözmek için yapılan faaliyetleri düzenlemek ve liderlik etmek yer almaktadır.

Ayrıca mülteci hareketlerinin tarihsel olarak izlenmesi, ülkelere ve göç kategorilerine göre veri tutulması, bu verilerin paylaşımı ve çeşitli politika önerileri için raporlar geliştirilmesi de BMMYK'nın gerçekleştirdiği iş ve işlemler arasında yer almaktadır. BMMYK liderliğinde mültecilere yönelik uluslararası bağlayıcı bir hukuk sistemi oluşturulmasına karşın, her ülke kendisine yapılan başvuruları kendi değerlendirmekte ve mülteci kabul etme oranlarını belirleyip sınırlandırmakta özgür bırakılmıştır (Ferris, 1998).

1990'lı yıllardan itibaren BMMYK'nın yanı sıra mülteci politikalarında önemli bir aktör olarak sivil toplum örgütleri de insani acil durumlarda giderek daha önemli roller almaya başlamıştır (Betts v.d, 2017). Mülteci haklarının korunması, yasal işlemlerin yürütülmesi, yardımların toplanıp dağıtımının organize edilmesi konularında çalışan çok sayıda ve ölçekte sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır.

Uzun yıllar mülteci politikasının temelini; sadece acil durumla başa çıkmak ve mültecileri ev sahibi nüfustan fiziksel olarak ayırmış kamp yerleşimlerinde tutmak oluşturmuştur (Betts ve Collier, 2017). Bu durum bugün mülteci sorununa geleneksel bir yaklaşım olarak değerlendirilse bile, dünyanın birçok yerinde halen yoğun mülteci kampları bulunmaktadır. Kamplar, genellikle şehir merkezlerinden uzak banliyö veya kırsal yerleşimlere inşa edilmektedir. Mültecilerin kamplara yerleştirilmesinde bütünleşmenin istenmemesi veya mültecilerin şehre yayılmasının engellenmek istenmesi etkili olmaktadır (Diken, 2004). Bir taraftan da mülteciliğin geçici bir durum olduğu hâkim yargısı ve sığınmacıların nasıl olsa bir gün evlerine dönecekleri kabulü; kamp alanlarında yaşamaları gerektiği şeklinde yorumlanabilmektedir. Ancak tarihe bakıldığında mülteci hareketlerinin çoğunun geçici durumlar olmadığı görülmektedir (Van Damme, 1995).

Günümüzde dünyadaki mültecilerin büyük bir kısmı şehirlerde yaşamaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2018 senesi verilerine göre dünyadaki mülteci nüfusunun %55'i kamplarda değil, kentlerde yaşamaktadır¹. Mültecilerin kendileri de kamp alanları yerine kentlerde yaşamayı tercih etmektedir. Bunun arkasındaki temel motivasyon, normal bir yaşam sürdürebilme ve hayatını yeniden sosyal ve ekonomik anlamda kurgulayabilmek için daha çok fırsatla karşılaşabilme talebidir (Fábos ve Kibreab, 2007). Ancak diğer yandan kentlerde yaşayan mültecilerin karşısına pek çok sorun ve tehdit

¹ <https://www.unhcr.org/globaltrends2018/>, Erişim: 06.05.2020

çıkılmaktadır. Kamp alanlarında yaşayan mülteciler tez çalışmasının kapsamı dışında kaldığı için, bir sonraki bölümde kentlerde yaşayan mültecilerin karşılaştıkları sorunlar üzerinde durulacaktır.

2.1.3. Kent mültecilerinin karşılaştığı temel sorunlar

Mültecilik, birey ve grupların zorunlu hallerden dolayı ülkesinden ayrılarak bir başka ülkeye sığınmasıdır. Bu süreci yönlendiren iki temel aktör, hedef ülke yönetimi ve BMMYK'dır. Ancak mülteci koruması pratikte, farklı aktörlerin karmaşık etkileşiminde ve dönemsel olarak sürekli değişen çok sayıda mevzuat ve uygulamalar şeklinde gerçekleşmektedir. Ayrıca mültecilik meselesinin temel insan hakları çerçevesinde ele alınması beklenirken, politik ortam ve ilişkilerden doğrudan etkilenmektedir (Goodwin-Gill, 2001). Sonuç olarak ülke içi, ülkeler arası veya ülkeler ve BMMYK arasında ortaya çıkan bazı çelişkiler, çözümsüz kısır döngüler yaratmaktadır ve sonuçta bu durum, mülteciliğin insanlığın en önemli sorunlarından biri haline gelmesine neden olmaktadır. Yaşanan tüm sorunlar da kaçınılmaz olarak mekâna yansımaktadır. Aşağıda öncelikle ülkeler boyutunda, ülkeler arasında ve BMMYK kurumu özelinde ortaya çıkan, yani uluslararası ölçekteki sorun alanlarına değinilmiştir. Daha sonra ilgili yazından yararlanılarak, kentlerde yaşayan mültecilerin karşılaştığı temel sorunlara odaklanılmıştır. Bu sorunlar; barınma, istihdam, kentsel hizmetler ve sosyal etkileşimler olmak üzere kategoriler halinde incelenmiştir.

Uluslararası Ölçekteki Sorunlar

Modern dünyanın şu ana kadarki en yaygın örgütsel yapısı ulus-devletlerdir. Ulus-devletler öncesi geleneksel ülke yapılanmalarındaki geçirgen hudutların yerini, bugün katı sınırlar almıştır (Giddens, 2008). Zaman içerisinde devletler, tekil veya bazı birlikler halinde çeşitli sınır politikaları geliştirmişlerdir. Bir yandan ülkeler arası hareketlilik hiç olmadığı kadar artıyor olsa da, mülteci hareketleri bakımından ülke sınırları, aynı içerik ve anlamı taşımamaktadır.

Günümüzün modern devletleri; sınırları içerisinde nesnel anlamda bir devlet gücünü, coğrafi bakımdan bir devlet sahasını ve sosyal açıdan bir halkı tanımlamaktadır. Ulus-devletlerde halk; ortak köken, dil, kültür ve tarihe sahip soy topluluklarıdır. Belirgin bir ulus olarak

oluşmamış ABD gibi devletlerde ise, çoğunluk kültürü içerisinde kök salan davranış kalıplarının herkesçe benimsenmesi, ulus devletler ile benzer bir ortaklık yaratımı sağlamıştır (Habermas, 2015). Kısacası günümüzün devlet yapılarında; “içeridekiler” ve “dışarıdakiler” net olarak tanımlanmıştır. Bu tanım yazılı olarak (yasal boyutta) vatandaşlık statüsü ile, yazısız olarak ise (toplumsal boyutta) bir ulusa ait olma düşüncesi ve paylaşılan ortaklıklar çerçevesinde karşılık bulmaktadır. Devlet sınırları içinde kalan sahanın ve bu sahada bulunan insanların türdeş bir bütün olduğu varsayımı, mültecilere hoşgörü ile yaklaşılmasının önündeki en önemli engellerden biridir (Gürpınar, 2018).

Ülke yönetimlerinin ve politik liderlerin mülteci karşıtı tutumları, mültecileri ülkeye kabul etme yanlısı olmama veya ülkeye kabul edilen mültecilere karşı sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirmeme biçiminde somutlaşmaktadır. Politikacılar, mülteci yanlısı olmayan politikalarını ekonomik ve toplumsal sebeplerle temellendirmektedir. Özellikle “ülke güvenliğinin tehdit ediliyor olduğu” gerekçesi ön plana çıkmaktadır. Bu söylem daha çok da batılı devletlerde benimsenmekte ve güvenlikleştirme uygulamaları gittikçe daha sıkı hale getirilmektedir (Betts v.d, 2017). Baskın güvenlik ideolojileri, güvensizlik fobisini topluma da yaymakta ve anti-sosyal bir tehdide davetiye çıkarmaktadır (Stavrides, 2010). Örneğin İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya'daki büyük siyasi partiler, 1990'lardan itibaren artan şekilde mültecilerin Avrupa toplumu için bir tehdit olduğunu açıkça dile getirmektedir (Marfleet, 2006).

Özellikle büyük mülteci dalgaları yaratan olayların yaşandığı dönemlerde ülkelerin göçmen karşıtı söylem ve uygulamaları da artış göstermektedir. Bu konu bir örnekle açıklanmak istendiğinde, Suriye göçünün yoğun olarak yaşandığı 2015 senesine bakmak yeterli olacaktır. Bu yılda göze çarpan birkaç olay; yapılan bir araştırmaya göre Avrupalıların yaklaşık %40'ının AB'nin karşı karşıya olduğu en büyük sorunun göçmenler olduğunu dile getirmeleri², Macaristan Başbakanı Orban'ın bütün teröristlerin göçmen olduğunu açıklaması³, Danimarka'da mültecilerin Danimarka'ya gitmemeleri gerektiği yönünde uyarıların gazetelerde Arapça dilinde reklamlar halinde yer alması (Gammeltoft-Hansen, 2017), sosyal medyada “mülteciler istenmiyor” (refugees not welcome) kampanyalarının düzenlenmesi, vb.dir.

² <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/dec/11/the-media-needs-to-tell-the-truth-on-migration-not-peddle-myths>

³ <https://www.politico.eu/article/viktor-orban-interview-terrorists-migrants-eu-russia-putin-borders-schengen/>

Mülteci karşıtı tutum, yasal boyuttaki uygulamalara da yansımaktadır. Bazı ülkelerin mültecilere tanıdıkları haklar, vatandaşlarına tanıdıkları haklardan farklı olabilmektedir. Bu durum vatandaşlık haklarının, insan haklarının bir koşulu olmasına neden olmaktadır. Yani temel insan haklarına erişimde bireyin insan oluşundan önce o ülkenin vatandaşı olması şartı koyulmaktadır (Gürpınar, 2018). Mülteciler, ülke vatandaşlarından farklı olarak seyahat kısıtlaması, sosyal konuta erişememe, farklı vergi uygulamalarına tabi olma gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bir örnek vermek gerekirse; Avusturya, Danimarka, Almanya ve İngiltere de dahil olmak üzere birçok ülke; hizmetler üzerinde baskı oluşturdukları ve yerel halk ile gerilim yaşandığı gerekçeleriyle sığınmacıları ülke genelindeki şehirlere dağıtan planlar uygulamaktadır. Bu ülkelerde sığınmacıların yerleşmek için çok az seçeneği bulunmaktadır (Boswell, 2010). Bu durum mültecilerin yer seçimi özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Bir diğer örnekte ABD'nin 1980'lerde yaptığı mevzuat değişiklikleri sonrası sığınma talebinde bulunanların ülkesinde zulme uğradığını kanıtlaması zorunlu hale getirilmiştir. Bu da birçok insanın ülkedeki statüsünü belirsiz hale getirmiştir (Mayadas and Elliott, 1992).

Ek olarak politikacıların ülkedeki güvenlik, iş imkanları, sosyal hizmetler, vb. gibi alanlarda halihazırda da var olan sorunları kısa yoldan mültecilerin omuzlarına yükledikleri söylemlere de sıkça rastlanmaktadır. Bu sayede de hem mevcut sorunlar üzerindeki sorumluluklarından kaçmakta, hem de bu politika ile toplumda bir karşılık bularak yerlerini sağlamlaştırmaktadırlar. Mülteci karşıtlığı politikası etkili bir biçimde hayata geçirilerek, güvenlikleştirme günümüz yönetim tekniğini şekillendiren en önemli olgulardan biri haline getirilmiştir. Bir yandan bireylere, sürekli olarak bir güvensizlik tehdidi ile karşı karşıya olduğu hissi dayatılmakta, diğer yandan mülteciler her türlü sorunun sebebi gibi gösterilerek iç politikada araçsallaştırılmakta ve daha gerçekleşmeden suçun aksesuarları olarak gösterilmektedir (Bauman, 2018).

Ülke yönetimlerinin, politikacıların ve toplumun mülteci karşıtı tutumları, mültecilerin temel insan haklarına erişebilmeleri konusunda boşluklar yaratmaktadır. Bir önceki bölümde açıklandığı gibi; Cenevre Sözleşmesi ve ek protokolleri, sığınma hakkı ve mültecilerin diğer temel hak ve özgürlüklerinin uluslararası boyutta korunması ve ülkelerin keyfi uygulamalardan kaçınmaları için imzalanmıştır. Ancak dünyadaki tüm ülkelerin sözleşmenin tarafı olmamasının yanı sıra, bazı ülkeler sözleşme maddelerinin tümünü uygulamamaktadır. Sözleşmeyi çekinceler ile kabul etmek veya sözleşme maddelerini tam

anlamıyla iç hukuka aktarmamak, bu duruma neden olmaktadır. Yine de uluslararası bağımsız bir kurum olarak BMMYK ile üye ülkeler arası kayıt, koruma, kapasite geliştirme, politika üretme, vb. boyutlarda iş birliği oluşturulmaktadır.

BMMYK, kuruluş tarihi olan II. Dünya Savaşı sonrası dönemden itibaren küresel ölçekte mülteci hareketlerini düzenlemek ve mültecilerin haklarını korumak adına birçok başarılı uygulamaya imza atmıştır. Ancak BMMYK da diğer bütün uluslararası insani yardım kurumları gibi politika ikilemleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu ikilemlerin çoğu, çelişen normlar arasında seçim yapmak zorunda kalıyor olmanın sonucudur. Yapılan seçimler ise normlardan birinin diğeri pahasına uygulanması şeklinde gerçekleşmektedir. Burada belirtilen çelişkiler büyük oranda mülteci koruması konusundaki evrensel etik ve normlar ile hükümetlerin ulusal çıkarlarını koruma politikaları arasında yaşanmaktadır (Weiner, 1998). BMMYK'nın da bu çelişkilere karşı farklı dönemlerde farklı yaklaşımlar sergileyebildiği görülmüştür. Goodwin-Gill (2001), kurulmuş olan uluslararası sistemin çalışıp çalışmadığı ve mültecilere koruma sağlanıp sağlanmadığı sorularına ikili bir cevap vermiştir. Yazara göre 1980'e kadar bu soruya "Evet" cevabı vermek mümkünken 1980'den sonra küçük çaplı başarılarla rağmen cevap "Hayır"dır.

1980'lerdeki mülteci politikasına etki eden ortam ekonomik durgunluk, batıda yeni muhafazakâr hükümetler ve üçüncü dünyadan sığınma taleplerinin hızlı bir şekilde artmaya başlamasıdır. Bu dönemde ayrıca soğuk savaş şiddetlenmiş, Afrika, Asya ve Ortadoğu'da siyasi krizler ve silahlı çatışmalar baş göstermiş, iç çatışmalar giderek küresel bir hal almaya başlamıştır. Öncesinde "konuksever" olan ülke içi sığınma ve mülteci politikaları yerini düşmanca tutumlara, güvenlik riski algısına, kaçak yabancılar sorununa, yerel ekonomi ve diğer ülke kaynakları üzerinde baskı yaratıldığı fikrine bırakmıştır. Bu dönemde ülkelerin genel yaklaşımı sığınmacıların izole kamp alanlarında tutulması gerektiği; BMMYK'nın öncelediği çözüm ise "eve geri dönüş" olmuştur. BMMYK'nın bu tutumu hedef ülke politikalarını destekleme pahasına 'mültecilerin kendi ülkelerindeki tehdit unsurlarının ortadan kalkmadan geri gönderilmemesi gerekliliği' ilkesiyle çelişmiştir (Betts v.d, 2017). Bu noktada önemli olan husus; BMMYK'nın kendisinin belirlediği mülteci politikası konusundaki evrensel normlara öncelikle kendisinin uymasının gerektiğidir. Söz konusu normlara sıkı sıkıya bağlı kalmak, hükümetleri ve özel organları da bu normlara uymaya ikna etme sorumluluğunu taşımanın şüphesiz ilk şartıdır (Weiner, 1998). Ancak birçok örnekte görüldüğü gibi BMMYK koordinasyon ve liderlik görevinde ülke politikalarını

aşamamaktadır. Dolayısıyla uluslararası ölçekte belirlenen ve mültecilerin haklarını koruyan çerçeve, ülkeler düzeyine indirildiğinde sorunlarla karşılaşılması kaçınılmaz hale gelmektedir.

BMMYK özelinde açığa çıkan bir diğer çelişki, kurumun mültecilere yönelik olarak tanımladığı temel çözümlerden biri olan üçüncü ülkeye yerleştirme (resettlement) konusudur. Bu çözümün uygulanışı aynı zamanda mülteciler için küresel bir sorumluluk paylaşımı sistemi anlamına gelmektedir. 1950’lerde geliştirilen sorumluluk paylaşımı sistemine göre tüm ülkeler, gelir ve nüfuslarına göre mülteci kabulü yapacak, böylece hem ülkeler arasındaki eşitsizlikler azaltılacak, hem de mülteci koruması güçlendirilecektir (Suhrke, 1998). Ancak kurumun belirttiği üzere, her yıl mültecilerin %1’inden daha azı üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilme şansı bulabilmektedir⁴. Çok az ülke yeniden yerleşim sistemine dahil olmakta, sistemde yer alan ülkeler ise küresel mülteci sayılarından bağımsız olarak oldukça düşük kabul kotaları belirlemektedir. Hatta batılı devletlerin birçoğu sınırlardan olası “yasadışı” geçişlere karşı yüksek önlemler almaktadır. Dönem dönem bu tartışma sınırlara duvar örülmesi önerilerine kadar varmaktadır⁵.

Birbirine bağlı ve ilişkisel bir dünyada yaşadığımız için sistemin belli bir yerinde bir sorun olduğunda, bu sorundan dünyanın geri kalanı da sorumluluk hissetmek durumundadır. Ancak yaşanan her olayda tüm devletlerin harekete geçmek için birbirini beklemesi, sürekli gerçekleşen bir senaryo halini almıştır. Özellikle batılı devletler, ekonomileri kendilerinden görece daha az gelişmiş durumda olsalar da mülteciliğin fiziksel olarak kaynak ülkelere komşu olan devletler ile sınırlı bir durum olarak kalmasını talep etmektedir. Kabul edilecek sınırlı sayıdaki mülteciye yoğun seçicilik şartları uygulanmakta ve sorumluluk paylaşımına en iyi ihtimalle finansal destek şeklinde katılmaktadır (Betts ve Collier, 2017). Bu noktaya kadar özetlenecek olursa; küresel boyuttaki organizasyon eksiklikleri, eşitsiz sorumluluk paylaşımı, ülke yönetimlerinin mülteci karşıtı tutumları ve ulus-devletlerin sıkı sınır koruma politikaları temel sorun alanları olarak öne çıkmaktadır. Politik ve kurumsal düzeydeki tüm bu sorunlar, sığınmacıların gündelik yaşamına ve mekânsal deneyimlerine yansımaktadır.

⁴ <https://www.unhcr.org/partnership-resettlement.html>

⁵ <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-51307868>

Barınma Konusunda Yaşanan Sorunlar

Kentlerde yaşayan mültecilerin temel problemlerine dair ilgili yazında en çok incelenen konular; barınma, çalışma, kentsel hizmetler ve sosyo-mekânsal etkileşimlerdir. *Barınma* konusu, mültecilerin kentlerde karşılaştığı en temel sorunların başında gelmektedir. Farklı ülke örneklerinde mültecilerin şehirlere devlet tarafından yerleştirilmesi veya kendi olanaklarıyla yerleşmesi söz konusu olabilmektedir. Bu noktada ilk sığınma ülkeleri ile yeniden yerleştirme ülkeleri birbirinden ayrılmaktadır. Çünkü ilk sığınma ülkeleri kısa bir sürede ani ve büyük sınır geçişleri ile karşılaşırken, yeniden yerleştirme ülkeleri kendi yasal süreçlerine uygun şekilde ve kendi belirledikleri kotalara uygun sayıda mülteci kabulü yapmaktadır. Sonuç olarak ilkinde sistematik davranmanın çok mümkün olamaması nedeniyle mülteciler büyük oranda kendi barınma stratejilerini geliştirmek durumunda kalmakta; ikincisinde ise (özellikle küresel kuzey ülkelerinde) devlet yetkililerinin denetiminde yerleşim sağlanmaktadır. Her iki durumun da mültecileri etkileyen sonuçları olmaktadır. Aşağıda farklı ülkelerde mültecilerin şehirlere yerleşme/yerleştirilme süreçlerine ilişkin yazından örnekler aktarılmıştır. Öncelikle ilk sığınma ülkelerine, daha sonra yeniden yerleşim ülkelerine odaklanılmıştır. Her iki koşulda mültecilerin barınma hakkına erişim süreçleri incelenmiş, ortaya çıkan temel sorun alanları tespit edilmeye çalışılmıştır.

1979 yılında Afganistan'daki Sovyet işgali sırasında çok sayıda Afganistanlı, komşu ülkeleri olan İran ve Pakistan'a sığınmıştır. Pakistan, Cenevre Sözleşmesinin tarafı olmayan ve belirtilen dönemde kendisi de yoksul olan bir devlettir. Hükümet hem insani hem de kültürel, etnik ve dini ortaklıklar temelinde Afganistan'dan gelen gruplara geçici sığınma hakkı tanıyacağını belirtmiştir. 5 yıl içinde Pakistan'daki mülteci sayısı 2,5 milyonu geçmiştir. Başlangıçta sınır bölgelerinde yerleşen sığınmacıları hükümet zamanla ülkenin iç bölgelerine yönlendirmeye başlamıştır. İç bölgelerden kasıt şehir merkezleri değil kırsal nitelikli boş alanlardır. Bu yönlendirme, sadece kendilerine gösterilen yerlerde yerleşen sığınmacılara yardım yapılması şeklinde yaptırımlarla uygulamaya geçirilmeye çalışılmıştır. Afgan mülteciler, çöl benzeri alanlarda devlete ait arazilerde barınaklar inşa ederek köyler kurmuşlardır. Bu köyler bir nevi mülteci kampı mantığına sahip, yerel nüfustan kopuk ve izoledir. Sosyal birimleri ve çarşısı kendi içerisinde yer almıştır ve zayıf koşullara sahiptir.

Sonuç olarak yardımlardan yararlanamama pahasına da olsa mültecilerin bir bölümü şehirlere taşınmaya yönelmiştir (Centlivres ve Centlivres-Demont, 1988).

İran’a da 1979 sonrası 2,6 milyon Afgan mülteci sığınmıştır. İran Pakistan’ın aksine Cenevre sözleşmesinin tarafı olan bir ülkedir. BMMYK’dan sınırlı finansal destek alabilen İran, İsviçre Kalkınma Akademisi (Swiss Academy for Development) ile iş birliğinde Afgan mülteciler için bir proje geliştirmiştir. Proje, Afgan mültecilerin kendi yerleşimlerini kurmalarını ve ev, fabrika gibi yapılar inşa etmelerini sağlamak için finansal destek içermiştir (Rajaei, 2000). İran’da Afgan mülteciler “mavi kart” adı verilen bir kimlik belgesi ile kayıt edilmiş, kamplardan ziyade şehirlerin çeperlerine yerleşebilmeleri serbest bırakılmıştır. Bu dönemde Afgan mülteci nüfusun %10’undan azının kamp türü yerleşmelerde yaşadığı belirtilmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki ülkenin 15 şehrine Afganların girişi yasaklanmıştır ve mavi kartları ile kayıtlı oldukları şehirden başka bir şehre gitmek için izin almaları ve para ödemeleri gerekmektedir. Teoride kayıtlı mülteciler ücretsiz eğitime erişim, sağlık hizmetleri ve istihdam da dahil olmak üzere yaygın sosyal yardımlardan yararlanabileceklerdir. 1980’li yıllarda çıkan İran-Irak savaşı nedeniyle İran’da yaşayan Afgan mültecilere ilişkin sosyolojik veya etnografik araştırmalar yapılamamıştır. Ancak uluslararası raporlarda bir dizi Afgan yerleşiminde yaygın yoksulluk, yetersiz beslenme ve ciddi sağlık sorunlarının gözlemlenebildiği bildirilmiştir. 1990'lara gelindiğinde ise mülteciler için bir geri dönüş programı kurgulanmış, yasal olarak ikamet ve sosyal yardım alma hakkına sahip olan mavi kart sahiplerinin bile kimlik kartlarına el konmaya başlanmış, mülteciler İran kolluk kuvvetleri tarafından ülkelerine geri dönmeleri konusunda taciz edilmeye başlanmıştır (Adelkhah ve Olszewska, 2007).

Afganistan’a Sovyet işgali sonrası zorunlu göçe zorlanan nüfusun Pakistan ve İran’da yaşadıkları deneyim, ilk yerleşim ülkelerine örnek olarak verilebilmektedir. Buna ek olarak ilk yerleşim ülkelerinde BMMYK ve hedef ülke tarafından üçüncü bir ülkeye yerleştirme programı kapsamında gelişmiş ülke devletlerine sığınan kişiler bulunmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi az sayıda ülke bu sisteme katılmaktadır ve bu şekilde yerleştirilen mülteci sayısı oldukça düşüktür. Ancak yine de yeniden yerleştirme kapsamında mülteci kabulü yapan ülkelerin barınma politikaları ve uygulamaları da tecrübe aktarımı bakımından değerli bulunmaktadır.

Phillips (2006), İngiltere’de mültecilerin barınma hakkına erişimi konusunda yaptığı çalışmada tarihsel olarak yasal düzenlemelere dikkat çekmiştir. 1990’lara kadar mülteci ve sığınmacılar, ihtiyaç sahibi ülke vatandaşları ile aynı sosyal konut haklarına sahipken, 90’lardan sonra sığınmacılara sürekli barınma sağlanması yükümlülüğü kaldırılmıştır. Sığınmacıların sosyal konut hakları giderek kısıtlanmaya başlamıştır. Mülteci statüsü verilen bir kişi ülkenin tanımlı 12 bölgesine eşit dağılım yapılmak üzere herhangi bir yerde ve konut seçeneği sunulmaksızın yerleştirilmektedir. Söz konusu sığınmacı dağılımı bölgeleri, yoksul ve pek çok sorunu bulunan ayrıışmış sosyal konut alanları yaratmıştır. Belirtilen 12 bölgenin arasında Londra kenti bulunmamasına rağmen, 2005 yılında ülkedeki sığınmacıların %71’inin Londra’da yaşadığı tespit edilmiştir. Bu durum, sığınmacıların çoğunluğunun dağıtım bölgelerinde barınmayı tercih etmediklerini kanıtlamaktadır. Sosyal konutların tercih edilmemesinin en temel gerekçesi ise kendilerini izole edilmiş hissetmeleridir. Londra’da ise evsizlerin büyük bölümü göçmenlerdir ve evi olanların ise yaşam koşulları kötü, mobiliteleri yüksek ve onlar da sürekli olarak evsizlik riskiyle karşı karşıyadır (Phillips, 2006).

Beer ve Foley (2003), Avustralya’ya giden mültecilerin barınma stratejileri konusunda yaptıkları araştırmada toplu konutlarda veya özel kiralık konutlarda yaşayan göçmenlerle görüşmüşlerdir. Sonuçta mültecilerin barınma konusunda yaşadıkları sorunlar kiralardan yüksekliği, konutların konumu, kalabalıklığı ve emlakçı ve ev sahibi gibi kişilerle yaşadıkları anlaşmazlıklar olarak sıralanmıştır. Ayrıca görüşme yapılan grupların konut anlamında oldukça mobil oldukları görülmüştür. İlk yılda ortalama 3 kez taşınıldığı tespit edilmiştir.

Carter ve Osborne’un (2009) Kanada’nın Winnipeg kentinde yaptıkları araştırmada ise mültecilerin barınma konusunda yaşadıkları sorunların başında kendilerine uygulanan ayrımcılık ve sömürü ön plana çıkmıştır. Ayrıca benzer şekilde birden çok ailenin bir arada yaşaması nedeniyle kalabalık konutlar, ödeme güçlükleri ve ev arama sürecinin zorlukları da araştırmanın bulguları arasında yer almıştır.

Andersson (1998) ise İsveç’teki mültecilerin sosyo-mekânsal deneyimlerini incelediği çalışmada barınma konusunda bulgulara da yer vermiştir. İsveç’te de İngiltere’de olduğu gibi göçmenlerin devlet kontrolünde ülkenin farklı bölgelerine dağıtılması stratejisi izlenmiştir. 18 aylık bir süreye tekabül eden kabul programı süresi bittiğinde göçmenler,

yerleştirildikleri konuttan ayrılmakta özgür bırakılmıştır. Başta kırsal bölgelere yerleşenler olmak üzere büyük çoğunluğun kendisine gösterilen konuttan ayrılma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Çünkü etnik ayrışma ve göçmenlerin mekânsal yoğunlaşma bölgeleri oluşmuştur ve bu alanlar kişilerin mekânsal damgalanmaya maruz kalmasına neden olmuştur.

Poppe (2013), ABD'ye üçüncü ülkeye yerleştirme kapsamında Burma ve Afrika'dan gelen mültecilerin barınmaları konusunda bir araştırma yapmıştır. Yeniden yerleştirilecek olan mülteciler, Amerika Birleşik Devletleri yetkilileri tarafından ofislerde ve mülteci kamplarında seçilmekte ve ülkenin çeşitli bölgelerine yerleştirilmektedir. Geçmişte, gelen mültecilerin çoğu büyük şehirlere yerleştiriliyorken son yıllarda küçük ve orta ölçekli kentlere yerleştirilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda Buffalo kenti de son zamanlarda artan mülteci nüfusuna sahip olduğu için araştırma bu kentte yürütülmüştür. Yeniden yerleştirme ofisi, mültecilere ülkeye geldikleri ilk birkaç ayda kira ve diğer harcamaları için ödeme yapmaktadır. Ayrıca mültecilerin kiralayacakları ev de yine bu ofis yetkilileri tarafından belirlenmektedir. Mülteciler için ayrılan aylık ödemelerin düşük oluşu, konut seçiminde de düşük maliyetli, düşük istihdam düzeyine sahip ve düşük kaliteli mahalle alanlarına yönelimi zorunlu kılmaktadır. Poppe (2013), yeniden yerleştirme ofisi yetkililerinin mültecilerin yerleştirilmesi sırasında düşük kiralı konut bölgelerini seçmesinin yanı sıra; aynı etnik kökenden mültecilerin birbirlerine yakın olabilecekleri şekilde mahallelere yerleştirildiğini belirtmiştir. Sonuçta Buffalo şehrinde Burma ve Afrikalı mültecilerin yoğun olarak yaşadığı ayrılmış kesimler oluşmuştur. Mülteciler ile gerçekleştirilen görüşmelerde, bu mahallelerin Buffalo yerel halkı tarafından olumsuz algılandığı tespit edilmiştir. Ayrıca, mültecilerin büyük bölümünün bu ilk yerleşim yerlerinden ayrıldıkları da çalışmanın diğer bir bulgusudur.

İstihdam Konusunda Yaşanan Sorunlar

Colic-Peisker ve Tilbury (2006), Batı Avustralya'daki üç mülteci grubunun (eski Yugoslavlar, siyahi Afrikalılar ve Orta Doğu'dan gelen insanlar) çalışma hayatlarına ilişkin bir araştırma yapmıştır. Mültecilerin; temizlik hizmetleri, yaşlı bakımı, et işleme, taksi şoförlüğü, güvenlik görevliliği ve inşaat işçiliği gibi yerel halkın kaçındığı düşük statülü ve düşük ücretli işlerde çalıştıkları tespit edilmiştir. "İkincil işgücü piyasası" olarak kategorize

edilen bu işlerde çalışmanın yanı sıra, enformel sektörde çalışan veya işsiz olan da önemli sayıda mülteci bulunmaktadır. Mültecilerin iş piyasalarında karşılaştıkları en önemli sorunlar; işverenlerin ırk ve kültürel farklılıklarına dayalı ayrımcılığı, iş aramada yardımcı olabilecek genel sosyal ağların eksikliği, mesleki statü kaybıdır. Beşerî sermayelerine bakılmaksızın en alt işlere tahsis edilen mültecilerin yüksek vasıflı olanları da sorunlardan eşit derecede etkilenmektedir. Giderek daha fazla mobilize olan küresel işgücü piyasalarında mülteciler, düzensiz, düşük statülü, zor, sağlıksız, güvensiz ve sömürücü işlere hapsedilmektedir. Etnik köken ve sınıf, işgücü piyasası söz konusu olduğunda üst üste binmektedir. Son olarak çalışmada bazı eski göçmen toplulukların yeni nesillerde yukarı doğru hareketlilik yaşaması halinde, açılan bu pozisyonları yeni dezavantajlı gruplara bıraktığı ortaya konmuştur (Colic-Peisker ve Tilbury, 2006).

Lamba (2003), Kanada'ya yeniden yerleştirme kapsamında gelmiş mültecilerin istihdam durumlarını araştırmıştır. Kanada'da mülteci istihdamı konusunda etkili olan hususlar; kurumlar, yapısal kısıtlamalar ve sermaye güçleri olarak belirtilmiştir. Kurumsal ve yapısal engeller ile sermaye güçlerinin taleplerinden oluşan kombinasyon sonucu mültecilerin önemli bir kısmı, işgücü piyasalarında kısıtlanıp sömürülmektedir. İş arama sorunlarıyla başa çıkabilmek için mülteciler, aile/akraba ve etnik grup ağlarını kaynak olarak kullanmaktadır. Ancak esas olarak “hayatta kalma stratejileri” olarak işlev gören bu ağlar; kariyer geliştirme ve ilerleme fırsatları hakkında sınırlı kapasiteye sahiptir. Hatta bazı durumlarda bu bağlar, mültecilerin mesleki anlamda aşağı yönlü hareketine de neden olabilmektedir. Sonuç olarak mültecilerin beşerî ve sosyal sermayelerinin Kanada işgücü piyasasında çok az değeri olduğu tespit edilmiştir (Lamba, 2003). Jackson ve Bauder (2013) de; özellikle senelerce uzayabilen mülteci statüsü bekleyiş sürecindeki sığınmacıların güvencesiz işgücü ordusuna dönüştüğüne dikkat çekmiştir. Göçmenlerin; istenmeyen, kısa vadeli, tehlikeli ve zorlu işlerde ertesi gün çalışmaya devam edip edemeyeceğini bilmeden çalıştıklarını ifade etmiştir (Jackson ve Bauder, 2013).

De Vroome ve Tubergen'in (2010) çalışması, Hollanda'da mülteci istihdamının dezavantajlı konumuna odaklanmaktadır. Somali, İran, Afganistan, Irak ve eski Yugoslavya'dan Hollanda'ya gelen mültecilerin istihdam oranları ve mesleki durumları incelenmiştir. Öncelikle mültecilerin beşerî sermayesinin (göç öncesi sahip oldukları eğitim, mesleki beceri, tecrübe, vb.) uluslararası aktarılabilirliğinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Dil becerisi, mültecilerin ekonomik entegrasyonu ile doğrudan ilişkili bulunmuştur. Dolayısıyla

dil eğitimi ve iş bulma konusunda yardım sunan mülteci programları, işgücü piyasasına katılımın artırılmasında olumlu etkileri olduğu görülmüştür. Hollandalılar ile iletişim ve etkileşim halinde olan veya bir sivil toplum kuruluşuna üye olan mültecilerin, "ülkeye özgü" bilgi ve diğer kaynaklara erişimde daha avantajlı oldukları da belirtilmiştir. Diğer taraftan mülteci kabul merkezlerinde daha uzun süre kalmanın, mültecilerin ekonomik entegrasyonunu olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Son olarak kadın mülteciler, işgücü piyasalarında erkek mültecilere göre daha dezavantajlı konumdadır (De Vroome ve Tubergen, 2010).

Mültecilerin barınma sorunlarına ilişkin bir önceki başlıkta da belirtildiği gibi İngiltere; sığınmacıların uygun boş konutların daha çok olduğu, ancak konum olarak dışlanmış mahrumiyet bölgelerine dağıtılması politikasına sahiptir. Phillimore ve Goodson'un (2006) çalışması, mültecilerin dağıtım politikasının aynı zamanda yüksek düzeyde işsizlik ve vasıfsızlaştırmaya yol açtığını dile getirmektedir. Özellikle ülkede geçirdikleri ilk üç yıllık dönemde, mülteciler arasında işsizlik oranlarının yüzde 60 ila 90 arasında değiştiğini aktaran yazar; bu durumu dağıtım bölgelerinin olumsuz koşullarına ve İngiltere'nin mülteci statüsü verilene kadar tüm sığınmacıları işgücü piyasasından dışlamasına bağlamaktadır. Enformel sektöre yönelen mülteciler daha da marjinalleşmekte; ekonomik ve sosyal uyum sağlanamamaktadır. Çünkü işsizlik veya düşük kaliteli işler ile yoksulluk ve sosyal dışlanma arasında yakın bir ilişki vardır. Phillips'in (2006) ortaya koyduğu sığınmacıların çoğunluğunun dağıtım bölgelerinde barınmayı tercih etmemesi durumu, iş olanaklarının kısıtlılığı ile de ciddi oranda bağlantılıdır. Bloch'un (2008) çalışması ise İngiltere'de ikincil sektörde çalışan mültecilerin işlerinde ilerleme için çok az fırsat elde edebildiğini, yüksek düzeyde beceriye sahip mültecilerin nitelikleri ile orantılı işlerde çalışmadığını, istihdamda erkekler ve kadınlar arasında büyük farklar bulunduğunu ve mültecilerin iş bulmada gayri resmi akrabalık ve sosyal ağlardan yararlandığını ortaya koymuştur.

Sepehrdoust (2013), 1979 sonrası İran'a sığınan Afgan mültecilerin iş piyasalarındaki durumunu araştırmıştır. Çalışmanın yapıldığı dönemde Birleşmiş Milletler verilerine göre ülkede yaklaşık 920.000 kayıtlı Afgan mülteci yaşamaktadır. Ayrıca henüz mültecilik statüsünü almamış veya kayıtsız olarak yaşayan bir milyondan fazla insanın daha olduğu tahmin edilmiştir. İran'daki Afgan mültecilerin yaklaşık %80'i imalat, inşaat ve ticaret sektörlerinde çalışmaktadır. Daha detaylı olarak ifade edildiği üzere, kanalizasyon şebekesi, konut ve ulaşım terminali inşası gibi bedensel güce dayalı, zor, tehlikeli ve düşük ücretli

işlerde çalışmaktadırlar. Çalışmada, belirtilen sektörlerde işverenlerin neden Afgan işçileri tercih ettiğine ilişkin bir anket yapılmıştır. Afgan işçilerin aynı işteki İran işçilere kıyasla daha sorumlu ve özverili olmaları, kendilerine verilen zor ve tehlikeli işleri yapmaya hazır olmaları ve İranlılara göre daha düşük ücretleri kabul etmeleri; işverenler tarafından belirtilen gerekçeler olmuştur. Sonuç olarak İran ekonomisi, Afgan mülteci işçilerden ciddi oranda faydalanmıştır. Afgan işçilerin yoğun olduğu eyaletler ile az olduğu eyaletler arası yapılan karşılaştırmalar da yaratılan artı değeri ortaya koymaktadır (Sepehrdoust, 2013). Pakistan'daki Afgan mültecilerin de inşaat işçiliği gibi emek yoğun işlerde ve düşük ücretler karşılığında çalışmaları, İran'daki durum ile benzerlik göstermiştir (Margesson, 2007).

Campbell (2006), Kenya'nın Nairobi kentine yerleşen Somalili mültecilerin oluşturdukları yerel ekonomiyi incelemiştir. Kent mültecilerinin büyük çoğunluğu, kayıt dışı ekonominin gelişmekte olduğu, yüksek nüfuslu ve düşük gelirli Eastleigh bölgesine yerleşmiştir. Halk arasında 'Küçük Mogadişu' (Somali'nin başkenti) olarak anılmaya başlayan Eastleigh, Somalili ve diğer Afrikalı mültecilerin zamanla konut bloklarını perakende alışveriş merkezleri ve ticari işletmelere dönüştürmesiyle kendi yerel ekonomisini yaratmıştır. On yıllarca süren uzun siyasi krizler, Nairobi'deki kent mültecilerini kalıcı hale getirmiştir ve Nairobi'deki durumları bozulmadığı sürece mültecilerin yatırımlarını terk ederek ülkelerine dönecekleri öngörülmemektedir. Ayrıca popüler algının aksine, kent mültecilerinin devlete veya vatandaşlarına ekonomik bir yük olmadığı; aksine, Eastleigh'deki büyük ölçekli altyapının gelişimini, perakende sektörünün büyümesini ve hatta Kenyalılara iş olanağı yaratılmasını sağladığı ortaya konmuştur (Campbell, 2006).

Kentsel Hizmetlere Erişim Konusunda Yaşanan Sorunlar

Barınma ve istihdam kadar; eğitim, sağlık, vb. gibi diğer kentsel sosyal hizmetlerden faydalanmak da sığınmacı ve mülteciler için önemli bir konudur. Örneğin sağlık, mültecilerin gelişim potansiyellerine ulaşması ve işgücü piyasasına entegre olabilmesinin temel bileşenlerinden biridir. Tersten düşünülecek olursa, sağlık hizmetlerine erişim konusu da; mültecilerin göç sonrası edindikleri toplumsal konumdan, dolaylı olarak etkilenmektedir (Segal ve Mayadas, 2005). Özellikle göç sonrası ilk birkaç yılda mültecilerin fiziksel ve ruhsal sağlık problemleri nedeniyle sağlık hizmetlerinden yararlanma ihtiyacı yüksek düzeyde olmaktadır. Savaş, hapis, işkence, zorlu göç süreci, tanıdıklarından ayrılma ve

yepyeni bir ortama girmiş olma gibi çok çeşitli sebeplerin yarattığı travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, anksiyete, fiziksel yaralanma, vb. gibi sağlık sorunları sıkça baş göstermektedir (Adair, vd. 1999). Sağlık hizmetlerine daha fazla ihtiyaç duymalarına rağmen mülteciler, sağlık hizmetlerine erişim konusunda önemli engellerle karşılaşmaktadır. Hepsinden önce kayıtsız olan veya kayıt süreci tamamlanmamış olan mülteciler, bu durumun rapor edilmesinden çekindikleri için sağlık hizmetlerinden yararlanmama yolu seçebilmektedir. Ya da tam tersine bir hastalık şikayetleri bulunması üzerine sağlık kuruluşuna gittiklerinde bu durum sebebiyle geri çevrilen mülteciler de olabilmektedir (Mangrio ve Forss, 2017).

İlgili yazında mülteci ve sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimleri ve bu hizmetlerden faydalanmaları sırasında karşılaştıkları problemler bazı temel başlıklar altında toplanmaktadır. Bu başlıklar ülkedeki sağlık sistemi ve mültecilerin bu konudaki haklarına ilişkin bilgilendirme eksiklikleri (Wångdahl, vd. 2015; Asgary ve Segar, 2011); dil engeli, tercüman ve tercümeden kaynaklanan sorunlar (O'Donnell, vd. 2007; Bhatia ve Wallace, 2007; Fang, vd. 2015); farklılaşabilen kültürel değerler açısından uygun bir sağlık hizmetine erişim (Omeri, vd. 2006; Morris, vd. 2009; O'Donnell, vd. 2007); muayene ve tedavi süreçlerinin kendisinin kalitesi (Neale, vd. 2007; Feldmann, vd. 2007) olarak özetlenebilir. Dil ve iletişim engeli, sağlık hizmetlerine erişimin tüm aşamalarını etkileyebilmektedir. Sadece randevu almak ve temel doktor-hasta etkileşimlerinin yanı sıra bir hastanın tıbbi talimatları ve reçeteleri okuma ve anlama yeteneği de sınırlıdır. Dil engeli örneğin, ilaçların yanlış kullanımına ve ek sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına yol açabilir. Ayrıca mültecilerin tarama testleri, aşılama, vb. gibi koruyucu hizmetlere erişimini de azaltabilmektedir (Morris, vd. 2009). Aslında yukarıda özetlenen tüm sorun alanları birbirleriyle bağlantılıdır. Sorun nereden kaynaklanırsa kaynaklansın, sağlık hizmeti deneyimi olumsuz olarak algılanıp mültecilerde yabancılaşma ve güvensizlik duygularını tetiklerse, gelecekte sağlık hizmetine erişim konusunda daha isteksiz olma eğilimi yaratmaktadır. Bu da mültecileri sağlık konusunda daha dezavantajlı ve eşitsiz bir konuma itmektedir (Mangrio ve Forss, 2017). Oysaki sağlık programları ve kuruluşları, mülteci grupların tercüme ihtiyaçlarını ve kültürel gereksinimlerini dikkate almalıdır (Morris, vd. 2009). Sağlık hizmetleri söz konusu olduğunda mültecilerin demografik, kültürel, sosyal ve ekonomik durumları, göç öncesi ve sırasında yaşadıkları, kronik ve akut hastalık örüntüleri, sağlık sorunu ile sağlık kuruluşu arasındaki uygunluk ve yeterlilik iyi tespit edilmelidir

(Clinton-Davis ve Fassil, 1992). Ayrıca önyargılı ve dışlayıcı tutumlar sergilenmesinin önüne geçilmelidir.

Eğitim de mültecilerin sorunlarla karşılaştığı önemli bir konudur. Mülteci yardımı sisteminde öncelik, mültecilere gıda, tıbbi bakım ve içme suyu gibi fizyolojik ihtiyaçların sağlanmasıdır. Bu tıbbileştirilmiş odak noktası, mültecilerin temel ihtiyaçlarının hızlı bir şekilde giderilmesi anlamına gelmektedir. Ancak eğitimlerine devam edip edememek, mültecilerin uzun vadede ve hayatlarının her boyutunda etki edecek bir durumdur. Bu nedenle eğitim hizmetine erişimde karşılaşılan sorunlarla mücadele oldukça önemlidir.

Her şeyden önce ulus-devletlerde temel eğitim, ortak bir kimlik anlayışı yaratmayı amaçlamaktadır. Tüm modern toplumlardaki ortak eğitimin kilit rolü, kendilerini politik ve ekonomik bir topluluğun üyeleri olarak görebilen modern vatandaşların yaratılmasıdır (Waters ve Leblanc, 2005). Ulus-devletin güncel anlamının tartışıldığı bölüm 2.1.2’de de belirtildiği gibi “biz” tanımlamasının yapılması, doğal olarak bir “onlar” tanımlamasını beraberinde getirmektedir. Ulusal eğitim de bu yapının bir bileşenidir ve mültecilerin bu formülasyondaki durumu çelişkiler yaratmaktadır. Dil seçimi, tarih, cinsiyet, din, vb. gibi “normal” toplumlarda tanımlı ve belirli olan değerler, mülteciler söz konusu olduğunda bulanık hale gelmektedir. Bu sorunun önüne geçilebilmesi için mültecilerin eğitim sistemi genellikle ev sahibi ülke, Birleşmiş Milletler, Yardım Kuruluşları ve Sivil Toplum Kuruluşları gibi aktörlerin iş birliğinde planlanmaktadır. Yine de çoğunlukla ‘mülteciler ile’ değil, ‘mülteciler için’ kurgulanmış bir eğitim hizmeti ortaya çıkmaktadır (Waters ve Leblanc, 2005).

Eğitim hizmetinin sunumunun sağlanmasından sonra, mülteci çocuk ve gençlerin hangi oranda okullaştırılabildiğinin takibinin yapılması önem kazanmaktadır. Çünkü mültecilere uygun ve güvenebilecekleri bir eğitim hizmeti sunuluyor olsa bile, bu oran düşük kalabilmektedir. Mülteci ailelerin çocuklarını okula gönderememelerinin ilk sebebi ekonomik yetersizliklerdir. Eğitim, kitaplar ve diğer materyaller ücretsiz olsa dahi; ikincil masrafların (ulaşım, gıda, harçlık, vb.) karşılanamadığı durumlar da ortaya çıkmaktadır. Hatta okula gitmek yerine çalışıp aile geçimine katkıda bulunmak zorunda kalan çocuk ve gençlere de sıkça rastlanmaktadır. Ek olarak, ekonomik yetersizlik durumlarında kız çocuklarının eğitimi, bir öncelik olarak görülmeyebilmektedir (Sinclair, 2001).

Eğitimin sürekliliği de önemli hususlardan biridir. İlk öğretimden orta öğretime, oradan da yüksek öğretime geçerken mülteciler özelinde bu süreci kesintiye uğratabilecek sorunların önüne geçilmelidir. Dryden-Peterson (2010), mültecilerin eğitimi konusunda ilköğretim düzeyine odaklanıldığını, yüksek eğitime erişimin geri planda kaldığını belirtmiştir. Ayrıca, ülkesinde yükseköğrenim görmüş kişilerin bu eğitimden yeni yerleştiği ülkede de faydalanabilmesinin sağlanması gerekmektedir. Hartog ve Zorlu (2009) ile Berman vd.'nin (2003) çalışmaları; yükseköğrenimde olan mültecilerin eğitimlerine sığınma sonrası devam edemediklerini, yükseköğrenim almış olanların bir bölümünün ise sertifikasyon ve dil engeli gibi nedenlerle eğitimini aldıkları dallarda çalışmadıklarını ortaya koymuştur.

Eğitim hizmetinin verilmesinde idareciler, öğretmenler, vb. gibi profesyoneller de kilit rollere sahiptir. Sağlık hizmetlerine erişim konusunda belirtildiği gibi, yaşanan olumsuz deneyimler bu hizmetten yararlanmama yolunu seçmekle sonuçlanabilmektedir. Eğitim hayatının yarıda bırakılmasının da kısa ve uzun vadede önemli sonuçları bulunmaktadır. Özetle; müfredat bakımından uygun, kapasitesi güçlendirilmiş, mekânsal olarak erişilebilir, koordinasyonu sağlanmış eğitim hizmetlerinden mülteci ve sığınmacıların faydalandırılması hayati önemdedir.

Bunların yanı sıra, kentlerde yaşayan mülteciler; sağlık ve eğitim hizmetlerinin yanı sıra sosyal yardımlardan faydalanma (Balgopal, 2000; Sales, 2002) ve kamusal alanları kullanma (Madanipour, 2004; Grabska, 2006) gibi konularda da sorunlarla karşılaşabilmektedir.

Sosyal Etkileşimlerin Önündeki Engeller

Sosyal etkileşimler, kentteki mekânsal kurgu ile doğrudan bağlantılıdır. Mültecilerin mekânsal olarak dışlanmış kent parçalarında yaşamaları, diğer kentliler ile bir araya gelebilme olasılıklarını ciddi oranda azaltmaktadır. Barınma konusundaki sorunların aktarıldığı bölümde de görüldüğü gibi, mülteciler çoğunlukla mekânsal olarak ayrılmış bölgelerde yaşamaktadır. Sistemli veya kendiliğinden gelişen bu durum, toplumsal dışlanma ile sonuçlanmaktadır. Sosyal etkileşimin önündeki diğer engeller ise statü farklılığı, dil bariyeri, ırkçı ve ayrımcı tutumlardır (Taylor, 2004).

Ev sahibi ülke halkının mülteci karşıtlığı ve hatta yabancı düşmanlığı (xenophobia), sosyal etkileşimi engelleyen önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Mültecilere yönelik

olumsuz tutumların kaynağı; ekonomik kaynaklar ve sosyal hizmetler üzerindeki rekabet, hedef ülkenin etnik dengesinin “bozulacağından” korkulması, güvenlik endişesi gibi geniş bir yelpazeye yayılabilmektedir (Getmansky, vd. 2018). Ayrıca özellikle hiyerarşik bir dünya düzenine inanan ve kendi ulus-devletini diğerlerinden üstün olarak gören kişilerin göçmen karşıtlığı, milliyetçilik ve etnosentrizmin yarattığı önyargılardan da beslenmektedir. Ülkede ekonomik ve politik istikrarsızlık arttıkça göçmen karşıtlığı da artmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi dışlayıcı hükümet politikaları ile toplumun duyarlılık seviyesi birbirine etki etmektedir. Siyasi liderlerin eylemlerinin ya da açıklamalarının bir sonucu olarak da toplumdaki yabancı düşmanlığı ve nefret suçları tetiklenebilmektedir (Miller, 2018).

Mekânsal yapının sosyal etkileşime uygun olduğu durumlarda veya gündelik hayatta farklı sebeplerle karşılaşmalar yaşandığında da ayrımcı tavırlar sergilenmesi; mültecilerin her alanda sosyal olarak dışlanmasına neden olmaktadır. Okulda, toplu ulaşımda veya sokakta mülteciler ile etkileşimin reddedilmesi, giderek daha çok ayrışan sosyal yapıları beraberinde getirmektedir. Ayrımcılık; politik, kurumsal, toplumsal ve bireysel boyutlarda yaşanmakta ve bu boyutların her biri birbirini etkilemektedir. Örneğin bireyler ve toplum, politik boyutta ayrımcı siyasi söylemin etkisinde kalabilmekte; veya tam tersine politikacılar toplumdaki dışlama ve önyargılardan beslenebilmektedir.

2.1.4. Türkiye’nin dış göç politikası ve zorunlu göç deneyimi

Türkiye, geçmişten günümüze dış göç konusunda yüksek hareketliliğe sahip bir ülke olmuştur (İçduygu ve Aksel, 2012). Bu hareketlilik tarihsel olarak, göç verme oranının yüksek olduğu durumdan göç alma oranının yüksek olduğu duruma doğru geçiş yaşamıştır (Kirişçi, 2003; İçduygu ve Kirişçi, 2009). İçduygu, vd. (2014), Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarına kadar geçen sürede izlenen genel göç politikalarını dönemlere ayırmışlardır. Bu dönemler sırasıyla ‘yönetmek için karıştırmak’, ‘yönetmek için ayrıştırmak’ ve ‘yönetmek için benzeştirmek’ şeklinde tanımlanmıştır. Yönetmek için karıştırmak politikası; Osmanlı devletinde fetih sonrası kazanılan toprakların, verimsiz hale gelen bölgelerin ve güvensiz yerleşimlerin sorunlarını çözebilmek amacıyla devlet kontrollü olarak zorunlu nüfus hareketleri yaptırılmasıdır. Yönetmek için ayrıştırma politikası ise, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde yaşanan ulusalcılık sorunları sonucu yerleşimlerde

Müslüman çoğunluğun kurulmasına yönelik gerçekleştirilen nüfus hareketleridir. Cumhuriyetin kuruluş döneminde ise yönetmek için benzeştirme politikası olarak adlandırılan bir ulus-devlet olma düşüncesi etrafında birleşilmesi söz konusu olmuştur (İçduygu, vd., 2014).

Kirişçi (2006) ise 1980’li yılları dış göç konusunda bir kırılma noktası olarak belirlemiş ve bu yıldan önceki dönemde yaşanan göçü “eski göç”, sonraki dönemde yaşanan göçü “yeni göç” olarak tanımlamıştır. Çünkü 1980’lerden önce yaşanan olaylar sonucu ülke dışından gelen sığınmacıların Türk kökenli ve Müslüman olma özellikleri bulunmaktadır. Bu konudaki önemli bir istisna, II. Dünya Savaşı döneminde Nazi rejiminden kaçarak Türkiye’ye gelen Alman ve Avusturyalı Akademisyen ve bilim adamlarıdır (Reisman, 2006). 1980 sonrası alınan dış göçler ise daha çok yabancı uyruklu göçmenlerden oluşmaktadır (Deniz, 2014).

Türkiye’ye Balkan ülkelerinden göç eden ‘muhacirler’, dış göçlerin ilk evresi kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti’nin yıkılışından sonra Balkanlardan Anadolu’ya göç eden gruplar; kökenleri itibarıyla Türkiye’ye yabancı bir ülkeden göç eden kişiler değil, evine geri dönen vatandaşlar olarak algılanmıştır (Tolay, 2015). 1934 tarihli 2510 sayılı İskân Kanunu’nda bu durumdaki göçmenler, "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olma"⁶ özelliğine sahip kişiler olarak anılmıştır.

Balkanlar’dan Anadolu’ya doğru yoğun göç dalgası, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan hemen sonraki dönemde yaşanmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren büyük bölümü Balkan ülkelerinden olmak üzere yaklaşık 1 milyon 600 bin göçmen Türkiye’ye gelmiştir. Bunlardan yaklaşık %75’i devletin hazırladığı programlar doğrultusunda yerleştirilmiş, diğer bölümü de "serbest göçmen" statüsünde kendi istedikleri yerlerde yerleşmiştir. Serbest göçmenlerin neredeyse tamamı büyük kentlere yerleşmiş, küçük bir kısmı ise yerleşmek için tarımsal yerleştirme projeleri çerçevesinde kırsal alanları tercih etmiştir (Doğanay, 1997). Bu yıllarda devletin Balkanlardan göç eden grupların Anadolu’ya yerleştirilmesi konusunda kısıtlı mali kaynakları bulunmaktadır. Ayrıca göçmenlerin kayıt ve yerleştirme işleri ile ilgilenen kurumların eşgüdümünde de bazı sorunlar yaşanmıştır. Ancak yine de imkânların elverdiği ölçüde belli oranda göçmen grubun iskânı sağlanmıştır (Duman, 2008).

⁶ (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>, Erişim Tarihi: 22.04.20)

Balkan göçünün en temel sebeplerinden biri 30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan mübadele anlaşmasıdır. Anlaşma ile İstanbul ve Batı Trakya hariç Türkiye topraklarında yerleşmiş Rumlar ile Yunanistan topraklarına yerleşmiş Türkiyeliler 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren zorunlu mübadeleye tabi tutulmuşlardır. Mübadele ile Türkiye'ye gelenlerin yerleşecekleri yerler, gelmeden önce yaşadıkları yere referansla belirlenmeye çalışılmıştır. Göçmenleri dağlık veya sahil bölgelerinden geliyor olmaları; çiftçi, bağcı, tütüncü, zanaatkâr gibi önceden uğraştıkları işlere uygun yörelere yerleşmeleri gibi hususlara dikkat edilmiştir. Büyük çoğunluk, köylere yerleştirilmiştir (Güner, 2007). Romanya'dan da Cumhuriyetin ilk yıllarında Anadolu'ya kitlesel boyutta göç yaşanmış; göçmenler benzer şekilde devlet eliyle yerleştirilmişlerdir.

Balkanlardan Türkiye'ye doğru yaşanan bir diğer önemli göç dalgası ise Bulgaristan göçü olmuştur. 1984 yılında Bulgaristan yönetiminin homojen bir Bulgar milleti yaratma girişimi sonucu, ülkede yaşayan Türk kökenli azınlık gruplar çeşitli baskılar altında kalmıştır. Azınlık gruplar; isim değiştirmeye zorlama, Türkçe konuşmayı ve dini vecibeleri yerine getirmeyi yasaklama, bu kuralları ihlal edenleri sürgüne yollama gibi uygulamalarla karşılaşmıştır. 1989 yılı itibarıyla Bulgaristan, aileleri Türkiye'de olan azınlıkların Türkiye'ye göç edebilmesinin önünü açmıştır ve böylece yoğun bir göç başlamıştır. Bulgaristan'dan gelen Türk kökenli göçmenler, vatandaşlık süreçleri tamamlandıktan sonra özellikle Bursa ve Trakya çevresine yoğun olarak yerleşmiştir. Bu bölgelerde kiralara aşırı yükselmesi, Bulgar göçmenlerinin düşük ücretlere çalıştırılmaları gibi bazı sorunlar yaşanmıştır. Zamanla iş bulamama, geçim sıkıntısı, uyum sağlayamama, barınacak yer bulamama gibi nedenlerle Bulgaristan'a geri dönen gruplar da olmuştur (Çağlayan, 2007). Her şeye rağmen Bulgaristan'dan göç eden Türk kökenli gruplar; doğrudan vatandaş olarak ülkeye yerleşmiş ve yabancı göçmenlere kıyasla ülkeye uyum sağlama olasılıkları daha yüksek olduğu söylenebilmiştir. Çizelge 2.3'te Balkan göçleri özetlenmiştir.

Çizelge 2.3. Cumhuriyet sonrası Balkan göçleri (İçduygu, vd., 2014)

	Bulgaristan	Yugoslavya	Yunanistan	Romanya	Diğer	Toplam
1923-49	220 085	117 212	394 753	121 339	10 109	825 022
1950-59	154 473	138 585	14 787	5	4 222	312 072
1960-69	2 582	42 512	2 081	259	1 047	48 481
1970-79	113 562	2 940	-	147	139	16 788
1980-89	225 892	2 550	4	686	4 457	233 589
1990-99	74 564	2 159	-	126	773	77 622
2000-07	138	1 548	-	2	49	1 731
Toplam	791 296	307 506	408 625	122 564	20 796	1 650 787

1980’li yıllara kadar Türkiye özelinde sığınmacı ve mültecilere ilişkin hukuki yapıdaki en önemli gelişme, 1961 yılında Cenevre Sözleşmesinin kabul edilmesidir. Ancak Türkiye, iki maddelik çekince ile sözleşmenin tarafı olmuştur. İlk çekince; mültecilere ülke vatandaşlarından fazla hak verildiği şeklinde yorumlamaların bulunmamasına yöneliktir. Bugün bile güncelliğini koruyan bir tartışma alanı olan ikinci çekince ise mülteci statüsündeki coğrafi kısıtlamadır. Bunun anlamı, Türkiye’nin “mülteci” ve “sığınmacı” ayrımını kişilerin geldiği ülkeye göre yapmasıdır. Yani sadece Avrupa konseyi ülkelerinden gelen kişilere mülteci statüsü verileceği şerhi konulmuştur.

1980 sonrası yaşanan kırılmadan sonra Türkiye’ye, özellikle komşu ve yakın ülkelerden dönemsel göç dalgaları yaşanmıştır. Örneğin 1979’da yaşanan İran İslam Devrimi sonrası İran’dan Türkiye’ye gelen ve 1980’lerin sonuna kadar ülkede kaldığı tahmin edilen gruplar olmuştur. Bu nüfusun büyük bölümü; başlangıçta Türkiye’yi kısa süreli kalacakları transit bir ülke olarak görmüştür. Ancak başka bir ülkeye gidemeyen bazı göçmenler, Türkiye’de kalmayı seçmiştir. Ancak oturma izni veya vatandaşlık hakkı elde edebilen çok küçük bir azınlıktır. 1990’ların ortalarından sonra da İran’dan Türkiye’nin doğu bölgelerine ekonomik nedenlerle geçici veya kalıcı göçmen gruplar gelmeye devam etmiştir (Köşer Akçapar, 2010).

1990’lı yıllarda en önemli göç dalgaları Irak, Bosna-Hersek ve Kosova’dan Türkiye’ye doğru yaşanmıştır. Irak’tan Türkiye’ye göç, İran-Irak savaşı sırasında bireysel göçler şeklinde başlamış; 1991 Körfez Savaşı sonrası ve sonrasında ise yoğun göç dalgalarına dönüşmüştür. Irak’tan göç eden üç temel grup; Kürtler, Türkmenler ve Süryaniler olmuştur. Bu üç grup arasından Türkmenler, en kalıcı olan gruptur. Türk kökenli olmaları ve belirtilen dönemde oturma izinlerini daha kolay almaları, Türkmenlerin ülkede küçük ama yerleşik topluluklar oluşturmalarına yol açmıştır (Danış, vd., 2006).

Bir diğer önemli göç dalgası, Bosna-Hersek’ten Türkiye’ye doğru olmuştur. Göçün nedeni, o dönemde Yugoslavya Federal Devletinin birer parçası olan Bosna-Hersek ve Sırbistan arasında çıkan iç savaştır (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010). Savaştan kaçarak Türkiye’ye sığınan Boşnaklar, Trakya bölgesinde açılan mülteci kamplarına veya akrabalarının yanına yerleşmişlerdir. 1996-2000 döneminde Boşnak mültecilerin yaklaşık %40’ı ülkelerine geri dönmüştür (Süslü, 2015). Yugoslavya’nın dağılmasından sonra iç savaşın Kosova’ya sıçraması sonucu 1999 yılında yaklaşık 18.000 Kosovalı sığınmacı Türkiye’ye göç etmiştir.

Türkiye; Boşnak ve Kosovalı mülteciler konusunda eğitim, istihdam ve sağlık hizmetlerine erişim imkânı sağlayacak bir ‘geçici sığınma’ politikası izlemiştir. Çizelge 2.4’te 1980 sonrası Türkiye’nin aldığı dış göçler özetlenmiştir.

Çizelge 2.4. 1980 sonrası türkiye’ye dışarıdan gelen yabancı uyruklu göçmenler (Kara ve Korkut, 2010; Kartal ve Başçı, 2014; Deniz, 2014)

Kaynak Ülke	Dönem	Kişi Sayısı (Yaklaşık)
İran	1979-1991	1,5 milyon
Irak	1988-1991	600 000
Bulgaristan	1989	354 000
Bosna Hersek	1992-1995	60 000
Kosova	1999	18 000

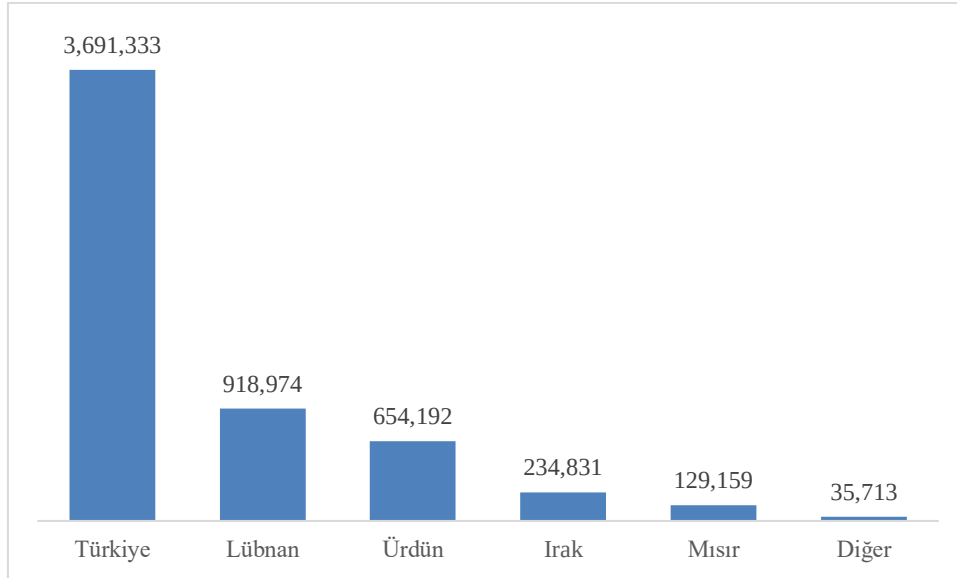
Cenevre Sözleşmesi’nin coğrafi çekince ile kabul edildiği tarih olan 1961’den 1994’e kadar geçen sürede Türkiye’nin Avrupa dışından gelen sığınmacılara yönelik bir mevzuatı bulunmamaktadır. Birinci Körfez Savaşı sonrası yaklaşık 500 bin kişilik bir nüfusun Irak’tan Türkiye sınırına doğru yoğunlaşması; ilk ulusal mevzuat hazırlığının gerekçesi olmuştur (Özdemir, 2016). 1994 tarihli “Türkiye’ye İltica Eden veya başka bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar” adlı yönetmelik; sığınma konusunda izlenecek olan yasal prosedürü ve bu süreçte görevlendirilecek aktörleri tanımlamıştır. Hazırlanan bu yönetmelik, coğrafi kısıtlama yaklaşımının bir devamı olarak, Avrupa Konseyi ülkeleri dışından gelen kişileri geçicilik esasına göre ülkeye kabul edileceğini karara bağlamıştır. Diğer bir ifade ile, mülteci statüsünün bireylerin geldikleri ülkeye göre verilmesi durumu, ulusal mevzuata aktarılmış olmaktadır. Avrupa dışından gelen göçmenlerin uluslararası hukuka göre mülteci sayılıp, Türk ulusal mevzuatına göre mülteci kabul edilmemesi; bu kişilerin meşruluğu kesin olmayan bir yasal sisteme tabi tutulmasına yol açmıştır (Biner, 2016).

2000’li yıllarda Türkiye’nin göç politikaları, Avrupa Birliği Uyum Sürecinin bir parçası olarak ilerlemiştir. Avrupa Birliği Komisyonları tarafından Türkiye’nin durumuna ilişkin hazırlanan ilerleme raporlarında, coğrafi kısıtlamaların kaldırılmasına yönelik sürekli bir beklenti söz konusu olmuştur. Bu beklentilerin Avrupa Birliği ülkelerinin kendi sınır güvenliklerini sağlama hedefinden kaynaklandığı söylenebilmektedir. İlerleme raporlarında üzerinde durulan diğer konular; göçmen ticareti, insan kaçakçılığı ve vize

önceliklendirmesidir (İçduygu, vd. 2014). 2010 sonrasında, Suriye’de çıkan iç savaş Türkiye’nin dış göç gündemini tamamen bu ülkeye odaklamıştır.

Orta doğuda yaşanan Arap Baharı; Mısır, Bahreyn, Libya ve Fas’tan sonra Suriye’ye ulaşmıştır. Bu süreçte ilk olarak Tunus’ta çıkan isyan sonucu 23 yıllık Zeynel Abidin Ben Ali hükümeti yıkılmış, bu olayı takiben Libya’da Kaddafi, Mısır’da Hüsnü Mübarek yönetimleri devrilmiştir. Cezayir, Ürdün, Yemen ve Bahreyn’de de kısmi iyileştirmeler gerçekleşmiştir (Koyuncu, 2014). Arap Baharının etkilediği son ülke olarak Suriye’de ise 15 Mart 2011 tarihinde rejim karşıtı gösteriler başlamış, ülke zamanla artan çatışmalar sonucunda iç savaşa sürüklenmiştir (Erdoğan, 2015). Gösterilerin ilk başladığı dönemde yönetimin yeni bir seçim yasası çıkarmak, yeni siyasi partilerin kurulmasının önünü açmak ve referandumla yeni bir anayasayı yürürlüğe koymak gibi bazı adımlar atmasına karşın muhaliflerin gösterileri devam etmiştir (Mahalli, 2014). Beşar Esad yönetimi de karşılığında göstericilere şiddetli bir şekilde karşılık vermiştir (Boyraz, 2015). Birçok ülkenin beklentisinin ve Arap Baharından etkilenen diğer ülkelerin tersine Suriye’deki rejim kısa sürede devrilmemiştir. Bu durumun temel sebepleri arasında; Suriye’nin çok dinli, çok mezhepli ve karmaşık sosyal yapısı gereği ülkede çok farklı görüş ayrılıklarının yaşanması ve Suriye siyasi mirasının siyasi partileri ortadan kaldıran, hatta siyasi hayatı tamamen yok eden güçlü merkezi hükümet yönetimine sahip olması gösterilmektedir (Koyuncu, 2014).

Suriye’de yönetim ve muhalifler arasında başlayan ve ülke geneline yayılan iç savaştan kuşkusuz en çok sivil halk etkilenmektedir. Ülkenin yaşanamaz duruma gelmesiyle kendilerini risk altında hisseden ve temel ihtiyaçlarını bile karşılayamaz hale gelen Suriyeliler; çareyi ülkelerini terk etmekte bulmuşlardır (Tunç, 2015). Birleşmiş Milletler’in rakamlarına göre 5 664 202 kişi Suriye’den ayrılmıştır. Bu kişilerin sığındıkları ülkeye göre dağılımı Şekil 2.2’de gösterilmiştir.

Şekil 2.2. Sığındıkları ülkeye göre Suriyeli göçmen sayıları (UNHCR, 2019)⁷

Türkiye; Suriye’deki savaştan kaçan sivil halkın sığınacağı ülkelerin başında gelmiştir. Türkiye’ye ilk olarak 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişilik bir grup Suriye’den giriş yapmıştır (Kap, 2014). Göçmenlerin Türkiye’yi tercih etmelerinin en temel nedenleri; mekânsal yakınlık, ortak sosyo-kültürel yapının varlığı ve devletin uyguladığı göç politikalarıdır (Harunoğulları ve Cengiz, 2014). Ayrıca Türkiye’nin Ortadoğu ile Avrupa arasında bir tampon ülke görevi görmesi ve Afrika, Asya ve Avrupa’yı birleştiren Akdeniz’in deniz yoluyla yapılan kaçak göç hareketlerinin de merkezi olması da tercih nedenleri arasında yer almıştır (Kartal ve Başçı, 2014). Türkiye-Suriye arasındaki ilişkiler, iç savaş öncesine kadar olumlu bir seyir izlemiş, iki ülke arasındaki vize kaldırılmış ve iş birliği konusunda somut adımlar atılmıştır. Ancak zamanla iki ülke arasındaki bu hava olumsuz yöne doğru seyretilmiştir. Yine de 2015 yılına kadar Suriye’den Türkiye’ye göç etmek isteyen siviller için sınırlar açık tutulmuştur (Körükmez ve Südaş, 2015).

Suriye göçü Türkiye için bir ilktir (Ünal, 2014). Çünkü Türkiye’de 2011 yılına kadar sığınmacılar, görece küçük ölçekli kentlerde yaşayan binlerle ifade ediliyorken; güncel olarak kamplarda ve kentlerde yaşayan milyonlar bulunmaktadır (Kahraman ve Kâhya Nizam, 2016). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar; ülkelerindeki yoğun tehdit unsurları nedeniyle zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmıştır. Bu zorunluluk ani olarak ortaya çıktığı için planlı bir göç sürecinden bahsedilememektedir. İlk göç eden Suriyelilerden

⁷ <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, Erişim tarihi: 11/12/2019

itibaren gruplar halinde göç yaşandığı için, kitlesel bir göç hareketidir. Türkiye’ye yerleşen Suriyeli sığınmacıların çok büyük çoğunluğu kentlerde yaşamaktadır ve tehdit unsurlarının ortadan kalkmaması nedeniyle uzun süre ülkelerine dönmeleri mümkün olmamıştır. Suriye’den Türkiye’ye doğru yaşanmaya başlayan yoğun göç sonrası, ulusal mevzuatta yenilikler yapılmıştır. 2013 yılında 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” (YUKK) yürürlüğe girmiştir. Önceden çeşitli kanunlarda yer alan konu ilgili hükümler, bu kanunda bir araya toplanmıştır. Şekil 2.3’te Türkiye’nin tarihsel olarak dış göç mevzuatındaki gelişmeler derlenmiştir.

Şekil 2.3. Türkiye’de iltica kanunu gelişimi (yazar tarafından oluşturulmuştur)

1994 yılında çıkarılan yönetmelikte; Avrupa ülkelerinden gelenler mülteci ve diğer göçmenler sığınmacı olarak tanımlanmıştır. YUKK’da ise bu tanımların yerini “mülteci” ve “şartlı mülteci” almıştır. Yani 1994 yönetmeliğinde “sığınmacı” olarak tanımlanan Avrupa dışındaki ülkelere gelen kişilere, yeni kanun ile “şartlı mülteci” statüsü verilmiştir. Şartlı mülteci statüsü ise; üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmasına izin verilen kişiler olarak açıklanmıştır. Görüldüğü gibi Avrupa dışından Türkiye’ye sığınan göçmenlerin ülkelerine veya üçüncü bir ülkeye gidecekleri ön kabulü bulunmaktadır. Kanunda yer alan bir başka statü olan ikincil koruma altındaki kişiler, ilk iki statüye uymayan, ancak uluslararası geçerliliği bulunan geri göndermeme kuralına istinaden can güvenliğinin sağlanması için kişilere verilen statüdür. Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerinin hiçbiri Suriyeli göçmenlere verilen statüler değildir. Çünkü YUKK, kitlesel göçü diğer tüm statülerin dışında ayrıca tanımlamıştır. Geçici koruma olarak belirtilen bu dördüncü durumun usul ve esasları, çıkarılacak olan yönetmeliğe bırakılmıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. maddesine istinaden 2014 yılında “Geçici Koruma Yönetmeliği” yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik; kitlesel göç sonucu

Türkiye’ye gelen ve geçici koruma kapsamına alınacak kişilerin ülkeye kabulü, hak ve yükümlülükleri, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyonun nasıl sağlanacağı, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkileri gibi konulara sahiptir. 1994 yönetmeliğini yürürlükten kaldıran Geçici Koruma Yönetmeliğinde, geçici korumanın süresini belirlenmeden bakanlar kurulu kararına bırakılmıştır.

Geçici Koruma Yönetmeliğinde, kayıt işlemleri gerçekleştirilen göçmenlerin talep, ailevi durum ve özel ihtiyaçlarına göre, kapasiteler de göz önünde bulundurulmak kaydıyla geçici barınma merkezlerine (kamplar) yerleştirilebileceği hükmü yer almıştır. Ayrıca geçici barınma merkezleri dışında kalan geçici koruma kapsamındaki kişilerin ihtiyaçları doğrultusunda ve imkânlar ölçüsünde valilikler tarafından belirlenen yerlerde barındırılacakları hususu da yönetmelikte yer almıştır. Geçici koruma yönetmeliğinde, geçici koruma altındaki kişilere eğitim, sağlık, iş piyasasına erişim ve sosyal yardım, vb. konularda hizmet sağlanabileceği belirtilmektedir. Sunulacak hizmetlerin imkân ve ölçülerine dair yönetmelikte yer almayan detaydaki açıklamalar, ilgili bakanlıklar tarafından genelgeler halinde yayınlanmıştır.

Örneğin sağlık hizmetine yönelik olarak Geçici Koruma Yönetmeliğinde “temel ve acil sağlık hizmetleri geçici koruma kapsamındakilere hasta katılım payı alınmaksızın verilecektir” hükmü yer almaktadır. Bunun dışındaki konuların koordinasyonu çok büyük oranda Sağlık Bakanlığına bırakılmıştır. Sağlık Bakanlığı, 22.10.2014 tarihinde “Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar” adlı bir genelge yayınlamıştır. Genelge; sağlık hizmetlerinden faydalanabilecek kişiler, sağlık hizmeti sunacak kuruluşlar ve hizmet esasları, sağlık hizmeti bedellerinin ödenmesi, gönüllü sağlık hizmetleri, vb. gibi konularda düzenlemeler içermektedir. Geçici koruma başvuru aşamasında olan kişiler, Geçici Koruma Kimlik Belgesi sahibi olana kadar sadece acil sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedirler. Kimlik belgesi sahipleri ise devlete bağlı sağlık kuruluşlarından faydalanmaya başlamaktadır. Kayıt ve kimlik kartının elde edilmesi süreci ise değişken olup, kısa sürede alınabildiği gibi, altı aydan bir yıla kadar uzayabilmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliğinde koruma kapsamındaki kişilerin eğitim hakkına yönelik olarak; “okul öncesi çağındaki çocuklara okul öncesi eğitimi verilebileceği, ilköğretim ve ortaokul çağındaki çocukların ise Millî Eğitim Bakanlığının mevzuatı çerçevesinde eğitim

alabilecekleri ve sonuçta belgelendirme ve denklik işlemleri sağlanabileceği” hükmü yer almıştır. Sağlık hizmetleri ile benzer şekilde eğitim hizmetlerinin koordinasyonu da Millî Eğitim Bakanlığı’na bırakılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, Suriyeli çocuklara eğitim verebilecek mekânların tespit ve tedarik edilmesi, ilgili personelin görevlendirilmesi, müfredatın belirlenmesi gibi konulara yönelik olarak 26 Nisan 2013, 26 Eylül 2013 ve 23 Eylül 2014 tarihlerinde çeşitli genelgeler yayımlamıştır. Genelgelere göre, Türkiye’deki yabancı öğrencilerin eğitim öğretim hizmetleri Millî Eğitim Bakanlığı ve İl Komisyonları tarafından yürütülmektedir (Emin, 2016). Yüksek Öğrenim aşamasında olan geçici koruma altındaki göçmenlerin yerleştirilme, nakil, denklik, vb. gibi işlemleri ise Yüksek Öğretim Kurulu tarafından gerçekleştirilmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliğinde Geçici Koruma Kimlik Kartına sahip olan kişilerin istihdam edilebilmeleri için çalışma izni alabilecekleri hükmü yer almıştır. Ayrıca 15 Ocak 2016 tarihinde 6575 sayılı “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” yayınlanmıştır. Çalışma izinleri, ülke vatandaşlarına olduğu gibi geçici koruma altındaki göçmenlere de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından verilmektedir. 6575 sayılı yönetmeliğe göre geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvuruda bulunabilmektedir. Yönetmelikte ayrıca, geçici koruma sağlanan yabancı sayısının işyerlerinde çalışan Türkiye vatandaşı sayısının yüzde onu ile sınırlandırılacağı belirtilmiştir.

Geçici Koruma Yönetmeliğinde ihtiyaç sahibi yabancıların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan yararlanabilecekleri hükmü yer almıştır. Yabancılar için de fon kurulunun belirlediği usul ve esaslar geçerli kılınmıştır. Diğer sosyal hizmetlere erişimin koordinasyonu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bırakılmıştır. Sosyal yardım bakımından hayata geçirilen önemli bir proje; Avrupa Birliği Komisyonunun mali destek sağladığı, Türk Kızılayı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Gıda Programı ortaklığında yürütülen Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programıdır. Bu programa kapsamında göçmenlerin gıda, giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için 2017 yılının Ocak ayından itibaren maddi yardım yapılmaya başlanmıştır. Yardımın finansmanı, belirtilen uluslararası kurumlar tarafından üstlenilmiştir. Türkiye, Suriye’den göç hareketinin başlangıcında, tüm sorunları kendi olanaklarıyla çözme eğiliminde olmuştur. Zamanla BM, AB gibi uluslararası ölçekteki kurum ve kuruluşlar ile iş birliğini giderek artırmıştır (Kartal, 2018). İş birliği ve sorumluluk paylaşımı meseleleri,

daha önceki tüm örneklerde olduğu gibi Türkiye özelinde de oldukça önemlidir. Politik ve yasal durum itibarıyla bakıldığında ayrıca; farklı ülkelerden gelenlere farklı statüler ve dolayısıyla farklı haklar verilmesi, tüm statülerdeki göçmenlere sağlanan korumanın geçici oluşu ve uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmaması gibi sorun alanları ortaya çıkmaktadır.

2.1.5. Bölüm değerlendirmesi

Göç yazını incelendiğinde bazı önemli hususların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu hususlar kısaca özetlenecek olursa;

- Göç, etkisi uzun zamana yayılan bir olgudur. Bu nedenle incelenen örneklerin *tarihsel perspektifte* ele alınması önem kazanmaktadır. Tarihselliğin bir diğer anlamı da geçmişte yaşanmış olan göçlerden öğrenilebilecek bilgilerdir.
- Birey ve gruplar için göç etme eylemini etkileyen *itici ve çekici unsurlar* bulunmaktadır. Bu unsurlar ve ayrıca göç sürecinde karşılaşılan *engeller*, zamansal ve mekânsal açıdan göçün sonuçlarına etkide bulunmaktadır.
- Göçün yarattığı sonuçlar üzerine düşünmeden önce yaşanan göç hakkında mümkün olduğunca çok *bilgi ve veri* elde edilmelidir. Bu bilginin üretilmesinde farklı kaynaklar ve yöntemlerden bir arada yararlanılmalıdır.
- *İç göç ve dış göç* konuları yazında birbirinden kopuk şekilde gelişmiştir, ancak her iki ölçekteki göç hareketleri arasında kesişmeler ve bağlantılar bulunmaktadır.
- Günümüzde insan hareketliliği hiç olmadığı kadar yüksek bir düzeydedir ve hatta hangi hareketlerin göç kabul edilip hangilerinin edilemeyeceği tartışması yapılmaktadır. Bu ortamda ulus-devletler, *sınır politikaları* ve göç hareketleri arasındaki ilişkilerin güncel durumu da önem kazanmaktadır.

İlgili yazına genel olarak bakıldığında, göç kavramının her yönüyle eşit oranda ele alınarak açıklanmasının güçlüğü nedeniyle belirli boyutların odak noktası kabul edildiği görülmektedir. Örneğin bireyin davranışı, göçün süresi, mesafesi ya da niceliksel büyüklüğü; farklı çalışmalarda göç kavramının temellendirildiği zemin olmuştur. Yapılan bu önceliklendirme, diğer boyutların dışlanması anlamına gelmemektedir. Çünkü göç hareketlerinin sosyal, mekânsal, ekonomik, vb. boyutlarının tümü birbiri ile ilişkilidir. Biri diğerinden tamamen kopuk düşünülemez. Bu tez çalışmasında mekânı odağına alan bir yaklaşımla göç konusu incelenmiştir. Bu amaçla kamplarda yaşayan göçmenler kapsam dışında bırakılarak kentlerde yaşayan göçmenlere odaklanılmıştır. Ayrıca, incelenen göç hareketinin savaş sonrası zorunlu olarak gerçekleşmesi nedeniyle sığınma ve mültecilik konuları da detaylandırılmıştır.

Sığınma hakkı uluslararası ölçekte hukuki ve kurumsal olarak tanınan bir insan hakkıdır. Ancak zorunlu göç süreci, mültecilik statüsünün elde edilmesi ve sığınılan ülkeye yerleşim konularında birçok sorunun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sorunlar ulus-devletler ve sınır politikaları, uluslararası ve ulusal hukuk sistemleri arası çelişkiler, ülkeler arası eşitsiz sorumluluk paylaşımı, göçmen karşıtlığı ve güvenlikleştirme uygulamaları, iç içe geçmiş sosyal, ekonomik ve mekânsal sorunlardır. Bu sorunların göçmenlerin gündelik yaşamları içerisindeki tezahürleri, barınma, istihdam, kentsel hizmetlerden faydalanma ve toplumsal etkileşimlerdir. Belirtilen konular, tarihsel perspektiften farklı ülkelere sığınan mültecilerin deneyimleri ve yönetimlerin stratejileri üzerinden incelenmiştir. Birçok farklı örnekte benzer sorunların ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

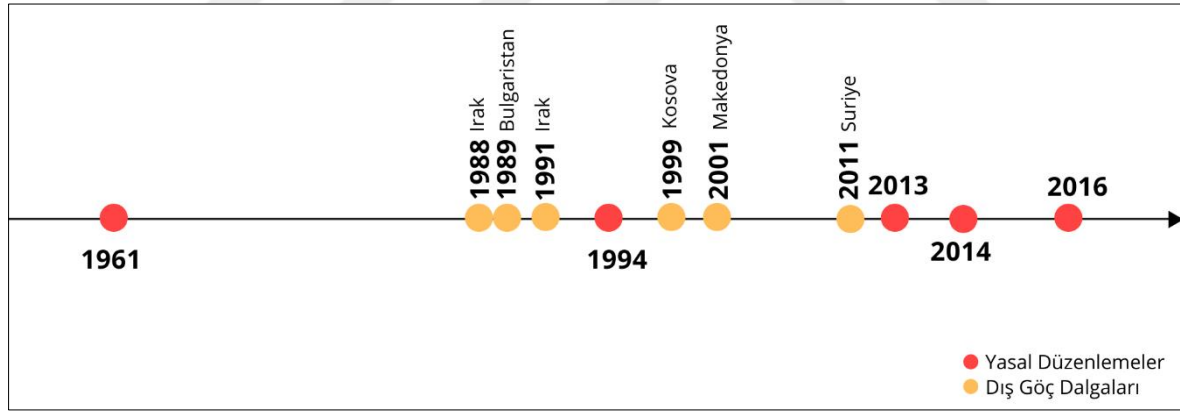
Barınma konusunda mültecilere konut sunumu yapılmış olsa da olmasa da, zayıf koşullara sahip, kentten kopuk ve izole yerleşim alanlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca mültecilerin yer seçiminde ülke vatandaşları ile eşit koşullara sahip olmaması, kiraların yükselmesi, sık taşınma ve mobil olma hali ve en son evsizlik de karşılaşılan diğer önemli sorunlardır. Barınma konusu günlük yaşamda temel bir bileşendir ve diğer hususları da doğrudan etkilemektedir.

İstihdam konusunda mülteciler; düşük statülü, düşük ücretli, emek-yoğun, güvencesiz, zor ve tehlikeli işlere yönelmek durumunda kalmaktadır. Ayrıca mültecilerin çalışma hayatında dil engelinden ve ayrımcı tutumlardan etkilendikleri, sahip oldukları vasıfları yeterince kullanamadıkları ve yine son aşamada işsizlikle mücadele ettikleri görülmektedir. Bu olumsuzluklarla mücadele edebilmek için mülteciler, kendi sosyal ağlarını ve yerel ekonomilerini üretmeye çalışmaktadır. Son olarak kadınlar, erkeklere oranla daha dezavantajlı konumdadır.

Kentsel hizmetlere erişimde dil engeli, bilgilendirme eksikliği, ücretler ve kültürel farklılıklardan kaynaklı sorunlar en üst düzeye geldiğinde bu hizmetlerden faydalanamama veya faydalanmaya çalışmayı bırakmayla sonuçlanabilmektedir. Sosyal etkileşimler konusunda ise mültecilerin mekânsal olarak izole kent parçalarında yaşıyor olmaları etkilidir. Diğer kentliler ile bir araya gelebilme olasılıklarının düşük olması, bu etkileşimlerin kurulamaması anlamına gelmektedir. Bu sorunu yerel nüfusun önyargılı tutumları da kuvvetlendirmektedir. Ayrıca sığınmacı ve göçmenlere farklı statüler veriliyor olduğu durumlarda, bu koşullardan kaynaklı ayrışmalar da görülebilmektedir.

Bu tez çalışmasının temel amaçlarından biri, araştırma alanında; yazından özetlenen ve mültecilerin sıkça rastladığı barınma, istihdam, kentsel hizmetlerden yararlanma, sosyo-mekânsal etkileşim sorunları ile hangi oranda karşılaşıldığının ortaya konmasıdır. Bu konuya geçmeden önce, Türkiye'nin dış göç konusunda tarihsel olarak yaşadığı deneyimlere de bakılması gerekmektedir. Geçmişten gelen yasal, kurumsal ve mekânsal birçok konunun, bugün ortaya çıkan sorunların oluşumunda ve çözülme potansiyelinde etkisi bulunmaktadır.

Türkiye; cumhuriyet sonrası ulus-devlet oluşum sürecinde yoğun nüfus hareketlerine sahne olmuştur. Mübadeleler ve “eve dönüş” hareketleri, 1980'lere kadar Türkiye'nin dış göç konusunda yaşadığı olayları özetlemektedir. Türkiye kökenli olan bu göçmenlerin vatandaşlık ve yerleşim süreçleri ile ülkeye uyum sağlamaları, sonraki göç hareketleri ile karşılaştırıldığında daha kolay olmuştur. 1980'lerdeki kırılma sonrasında Türkiye'nin dış göç deneyimi ise yine komşu ülkelerden ancak bu kez Türkiye kökenli olmayan sığınmacılardan oluşmuştur. Şekil 2.4'teki zaman çizelgesinde; Türkiye'ye doğru yaşanan dış göç dalgaları ile Şekil 2.3'te gösterilen yasal düzenlemeler bir arada yer almaktadır.

Şekil 2.4. Türkiye'ye doğru dış göç dalgaları ve yasal düzenlemeler (yazar tarafından oluşturulmuştur)

1980'lerin sonu ve 1990'ların başında yaşanan dış göç dalgaları sonucu yürürlüğe giren 1994 yönetmeliği, Suriye göçünden sonra yeniden düzenlenmiştir. Daha önceki dönemde Türkiye'ye doğru yaşanan göçlerde, nüfus yoğunluğu Suriyeli göçmenlerden çok daha azdır ve çoğunluk uzun vadede ülkesine geri dönmüştür. Tarihsel olarak yaşanan deneyim, Suriye göçünün yönetilmesi konusunda da kısmen etkili olmuştur.

Türkiye'nin sığınma politikası ve buna ilişkin hukuki yapısında tarihsel olarak iki yaklaşım öne çıkmaktadır: 'Seçicilik' ve 'geçicilik'. Seçicilik, coğrafi kısıtlama olarak da anılan Avrupa dışında kalan ülkelere gelen göçmenlere mültecilik statüsünün verilmemesi; geçicilik ise sığınmacıların (en azından çoğunluğunun) bir gün mutlaka ülkelerine döneceği ön kabulünün benimsenmesidir. Coğrafi çekince kuralı, uluslararası ve ulusal ölçekte izlenen prosedürler arasında çelişkiler yaratmaktadır. Örneğin Çizelge 2.5'te Cenevre Sözleşmesi ilkeleri ile Türkiye'de yürürlükte olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hükümlerinin karşılaştırması yapılmıştır.

Çizelge 2.5. Cenevre Sözleşmesi ve YUKK değerlendirmesi (yazar tarafından derlendi)

KONU:	Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
Hukuki Statü	• Bireysel statüyle ilgili haklar • Fikri, sınai mülkiyet hakları • Dernek ve sendikalara katılım • Mahkemeye başvurma, adli yardım alma, tazminat hakkı • Başka bir ülkeye yerleştirilme hakkı • Sınır dışı edilmeme hakkı	• Kayıt işleminin yapılması • Geçici Koruma Kimlik kartı verilmesi • Geçici korumanın süresi Bakanlar kurulunca belirlenir • Üçüncü ülkeye çıkışları Genel Müdürlüğün iznine tabidir
Çalışma	• Ücretli bir meslekte çalışma hakkı • İşçi bulma programına katılabilme • İşyeri açma, şirket kurma hakkı	• Bakanlar Kurulunca belirlenecek sektör, iş kolu ve alanlarda çalışma izni başvurusunda bulunabilir • Diğer koşullar bakanlığa bırakılmıştır
Barınma	• Menkul ve gayrimenkul mülkiyet edinme, kiralama hakkı • Konut edinme olanakları	• Kimlik belgesi; ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz ve Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz
Eğitim	• Temel eğitim hakkı • Üniversite diplomalarının ve derecelerinin tanınması	• 36-66 aylık çocuklara, okul öncesi eğitim hizmeti verilebilir • Dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kursları talebe bağlı olarak düzenlenebilir • Önceki belgelere uygun bulunması halinde denklik verilir • Diğer koşullar bakanlığa ve YÖK'e bırakılmıştır
Sağlık	• Doğrudan sağlık hakkına yönelik bir madde bulunmamaktadır	• Sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğunda yapılır veya yaptırılır • Tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmaz • Diğer koşullar bakanlığa bırakılmıştır
Diğer	• Seyahat hakkı • Sosyal güvenlik • Vatandaşlar ile aynı vergi uygulamasına tabi tutulmak	• Çeşitli hizmetler için abonelik sözleşmesi yapılabilir • İhtiyacı olanlar SYDTF kapsamında sosyal yardım alabilir • Tercümanlık hizmeti ücretsiz sunulur

Sözleşme maddeleri, mültecilerin erişmesi gereken hakları net olarak tanımlamakta ve ülke vatandaşları ile eşit haklara sahip olması gerekliliğini ortaya koymaktadır. YUKK hükümleri ise sığınmacılara çeşitli hizmetlerin verilebileceğini söylemektedir. Geçici korumanın süresi

başta olmak üzere, bakanlıklar ve bakanlar kuruluna bırakılan hususlar ise belirsiz bir ortam yaratılmasına neden olmaktadır.

Bu noktaya kadar göç, sığınma ve mültecilik konularında uluslararası ve ulusal ölçekte politik, kurumsal ve yasal yapılar; tarihsel ve eleştirel bir perspektiften ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu yapıların etkisinde mültecilerin karşılaştıkları sorunlar aktarılmıştır. Görüldüğü gibi sorunların tamamının mekânsal boyutları bulunmaktadır. Bir sonraki bölümde göç ve mekân ilişkisinin daha iyi kurulabilmesi için göç konusuna planlama disiplininin bir bakış yapılacaktır. Tarihsel olarak planlama kuram ve pratiğinin göç konusunu nasıl ele aldığı, göç hareketlerine ne kadar duyarlı olabildiği ve bu konudaki kavramsallaştırmanın geldiği son nokta; yine eleştirel bir bakış açısıyla ortaya konmaya çalışılacaktır.

2.2. Göç, Kentsel Mekân ve Planlama İlişkisi

Göç, bir 'yer' değişikliği olması itibariyle her yönüyle ve her aşamasında mekanla doğrudan bağlantılıdır. Göçün gerçekleştiği mekanlar göçmenleri etkilediği gibi, göçmenler de mekânı değiştirir ve dönüştürür. Çift yönlü olarak mekân-zamansal boyutta yaşanan bu dönüşüm, kuşkusuz planlamanın konusudur. Göç mekânsal olarak planlanamadığında; bölüm 2.1.3'te aktarılan sorunlar ortaya çıkmakta, mekânsal eşitsizlik ve ayrışmayı şiddetlendiren bir duruma dönüşme eğilimi göstermektedir. Bu bölümün temel amacı, mekân disiplinlerinin tarihsel olarak göç ve mültecilik meselesine yaklaşımının kısa bir incelemesini yapmaktır. Bu incelemeyi yapabilmek için geleneksel ve güncel planlama teori ve pratiğinden örneklerle başvurulmuştur. İncelenen kuram ve uygulamalar; dünyada ve Türkiye'de planlama disipliniyi yönlendiren, değiştiren ve dönüştüren örneklerdir. Bu incelemenin tez çalışması bakımından anlamı; Suriye göçü sonrası yaşanan mekânsal pratiklerin araştırılması için arka plan oluşturması ve saha araştırmasından elde edilecek bulguların bu çerçevedeki yerinin ve katkısının ortaya koyulabilmesidir.

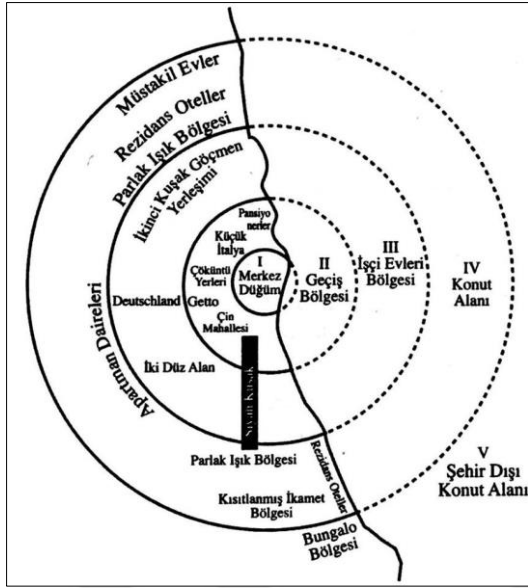
Kent planlamasının 19. Yüzyıl sonlarında ortaya çıkışının arkasında temel olarak sanayi devriminin yol açtığı büyük nüfus hareketleri bulunmaktadır. Bu dönemde kırsal alanlardan kentlere doğru gerçekleşen hızlı ve yoğun göç sonucu; konut, altyapı, ulaşım gibi sorunlar ön plana çıkmıştır. Kent merkezlerine bitişik ve fabrikalar çevresinde yaşamaya başlayan

işçi sınıfının oldukça kötü fiziksel koşulları, ciddi salgın hastalıklara neden olmuştur. Bu erken dönemde olumsuzluklardan dolayı olarak etkilenen burjuvazinin işçi konutu sunumu gibi tekil girişimlerinin de bir etki yaratmaması ile sistemli bir planlama anlayışının ortaya çıkması gerekliliği görülmüştür (Ersoy, 2007). Farklı bir okuma ile tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte kırdan kente doğru yaşanan ani ve yoğun göçün planlamanın doğuşuna neden olduğu kabul edilebilir. Bu konu, bir sonraki başlıkta kent kuramları çerçevesinde incelenmiştir.

2.2.1 Geleneksel kent kuramları ve kapsamlı planlama

Sanayi kentlerinin yapısını açıklamaya çalışan klasik arazi kullanımı ve yer seçimi kuramları, aynı zamanda planlamaya yönelik ilk çabalar olarak değerlendirilebilir. Geleneksel şehir kuramları olarak da anılan bu sistematik çözümlemeler arasında “Eş merkezli çemberler kuramı”, “Dilimler Kuramı”, “Çok merkezlilik kuramı”, “Merkezi yerler kuramı”, vb. yer almaktadır (Keleş, 2016). Yer seçimi kuramları; sadece belli bir dönemde ve genelde Amerikan kentlerinde ortaya çıkan dağılımın betimlenişi olması ve farklı ülke şehirlerindeki gelişmeyi açıklayamaması nedeniyle zaman içerisinde geçerliliğini yitirmiştir. Ancak çalışmaların yapıldığı dönemde göç hareketlerinin kentlerdeki etkisine dair de bazı bilgiler içermişlerdir.

Eş merkezli çemberler kuramında Chicago Okulu’ndan Burgess (1925); şehirlerin doğal olarak konsentrik beş dairesel bölge halinde geliştiği hipotezini geliştirmiştir. Buna göre ortada merkezi iş bölgesi, onun çevresinde geçiş alanı, onun çevresinde işçi blokları, onun çevresinde daha iyi konutlar ve en dış halkada ise banliyöler bulunmaktadır. 1920’lerde sanayi kenti örneği olan Chicago’daki farklı ırklardan göçmen işçiler; kent merkezinde yer alan ticaret ve sanayi faaliyetlerinin çevresindeki ilk halkada yerleşmiştir. Şekil 2.5’te İtalya, Çin ve Yunanistan göçmenlerinin oluşturduğu ayrıışmış mahalleler ile Afro-Amerikalıların oluşturduğu kuşak (black belt) gösterilmiştir.

Şekil 2.5. Eş merkezli çemberler kuramı (Burgess, 1925)

Göçmenlerin etnik kökenlerine göre ayrılmış kent parçalarında yaşadıkları tespitinin ötesinde Burgess (1925), göçmenlere ilişkin ‘üç nesilde ilerleme modeli’ olarak adlandırdığı bir teori ortaya atmıştır. Yazara göre kente gelen ilk göçmenler merkez çevresindeki ilk halkada yaşıyorken; ikinci kuşak, birinci halkanın etrafını saran ikinci halkaya ve üçüncü kuşak da daha dış halkalarda yer alan üst gelir grubu banliyölerine yerleşme amacını taşımaktadır. Bu kuramsal modelde ‘getto’ olarak tanımlanan farklı etnik kökene sahip işçi mahalleleri, göçmenlerin kente uyum sağlama süreçlerindeki bir aşama olarak görülmüştür. Şehirlerin gelişimine dair bir diğer geleneksel kavramsal çerçeve olan Dilimler Kuramı⁸ ile bilinen Hoyt (1939), konut alanları ve kullanıcılarına yönelik yaptığı detaylı araştırmada göç ve mekân konusuna işaret eden bazı önemli bulgulara da yer vermiştir. Yazar, çok sayıda Amerikan şehrinin belirli ırkların ve milliyetlerin baskın varlığı ile karakterize edilen yerleşim alanları içerdiğini dile getirmiştir. Çinliler, İtalyanlar, Polonyalılar, Almanlar, Slovaklar, Çekler, Türkler, İsveçliler, Norveçliler ve diğer milletlerden gelen göçmenlerin neredeyse şehir sınırları içinde yeni şehirler oluşturduğunu ifade eden yazar; bu durumu Amerikan şehirlerinin karşı karşıya olduğu önemli bir sorun olarak tanımlamıştır.

⁸ Konut alanlarının gelişimini odağına alarak, şehrin bir çemberin merkezinden çevresine doğru ana ulaşım aksları boyunca ilerleyen 5 dilimden oluştuğunu ileri süren teoridir. Merkezdeki birinci dilimde iş ve ticaret, ikinci dilimde toptancılık ve hafif imalat sanayi, sanayiye yakın konumlu üçüncü dilimde alt gelir grubu konutları, dördüncü dilimde orta gelir grubu konutları ve beşinci dilimde ise yüksek gelir grubu konutları betimlenmiştir (Hoyt, 1939).

Sanayileşme döneminde dünyanın her yerinden göç alan büyük sanayi kentlerinde ayrılmış göçmen işçi mahalleleri oluşmuştur. Burgess (1925) ve Hoyt (1939) betimleyici bir tarzda bu yapıyı ortaya koymuştur. Merkezileşen Yerler Kuramı (Christaller, 1933) ve Çok Merkezlilik Kuramı (Harris ve Ullman, 1945) ise kentlerin ürün ve hizmet sunumundaki uzmanlaşma kapasitesine bağlı olarak şehir içi ve yerleşmeler arası merkez kademelenmelerini kavramsallaştıran kent kuramlarıdır. Bu kuramların temelini, yerleşmelerin aktörler ve onlar arasındaki ilişkilerden meydana geldiği fikri oluşturmaktadır. Sanayileşme sonrası kentlerinin bir diğer özelliği olan hareketliliğin ve her türlü ağ oluşumunun artışı, bu iki kuramın odak noktası olmuştur. Belirtilen kuramlar; insan hareketliliğinin, yani göçün hangi dinamiklere bağlı olarak kentlerde belli bölgelerde yoğunlaştığı araştırmasını da içermektedir. Daha çok nicel yöntemlerle ve ekonomik/sektörel bir yaklaşımla konuyu ele alan bu kuramlar, insan hareketliliğinin sosyo-mekansal boyutuna görece daha az eğilmiştir.

Geleneksel kent kuramlarına, sanayi kentinin sorunlarına çözüm olarak önerilen ütopyalar da dahil edilebilir. Bunların arasına Güzel Şehir (City Beautiful), Howard'ın (1902) Bahçe Kenti (Garden City), Le Corbusier'in Radiant Kenti ve Wright'ın (1932) 'Broadacre Kent'i' girmektedir. 1900'lerin başlarında ortaya atılan bu planlama hareketleri, yukarıdan aşağıya kurgulanmış, mekânsal tasarım aracılığıyla toplumsal sorunları çözme amacını taşıyan akımlardır. Ancak pratikte milyonlarca kentlinin yoksulluk, zayıf yaşam koşulları, etnik ve sınıfsal ayrışma gibi sorunlarına olumlu bir katkısı olmamıştır (Ersoy, 2007). Ütopyacılar; tasarımlarının toplumda çatışmayı ortadan kaldırıp düzeni, özgürlüğü ve güzelliği getirecek bir yapısı olduğunu; orada yaşayanların ise ırka ya da sınıfa göre ayrılmak yerine bir araya gelerek kentlerde toplumsal dayanışmayı geliştireceğini düşünmüşlerdir (Fishman, 2002). Ancak belirtilen kent ütopyalarının toplumsal sorunları çözmede başarılı olduklarını söylemek mümkün olmamaktadır. Teorilerin sınırlı uygulamaları banliyöleşme, yatakhane kentler, mekânda birbirinden giderek daha çok uzaklaşıp kopan sınıfsal yapılar türetmiştir (Şengül, 2007).

II. Dünya Savaşı sonrası döneme hâkim olan planlama yaklaşımı Kapsamlı Planlama Anlayışı olmuştur. 1960'lı yılların pozitivizm, bilimsel bilgi ve rasyonalite akımı ile beslenen kapsamlı planlama anlayışının üç temel özelliği; kamu yararına hizmet etmesi, uzun erimli olması ve geniş kapsamlı bir planlama süreci öngörmesidir. Bu yaklaşımda sosyo-mekansal problemlerin teknokrasi yardımıyla ve yine yukarıdan aşağıya

çözülebileceğine inanılıyordu. Bu sistemde planıcı, toplum üstü bir pozisyonda tüm kurumlar ve aktörler arası eşgüdümü sağlayan role sahiptir. Planlama; siyasetten arındırılıp teknik bir sürece indirgenerek, modern kentlerde toplumsal denetimin bir aracı haline getirilmiştir (Şengül, 2007). Özetle kapsamlı planlama; uzun vadede karşılaşılabilecek tüm problemlerin kestirilebileceğini, bu problemleri çözebilecek tüm yolların tanımlanabileceğini ve bu çözüm alternatifleri arasından seçilecek olanların gerçekten de ilgili sorunları çözebileceğini öngören bir akımdır (Tekeli, 2018).

Kapsamlı planlama yaklaşımının özellikleri, göç ve kentsel mekân ilişkisi üzerinden ele alınacak olursa bazı önemli noktalar ortaya çıkmaktadır. Öncelikle ülke içi veya uluslararası ölçekteki göçler, kapsamlı planlama yaklaşımın tersine hiçbir zaman tamamen öngörülebilir olmamıştır. Nicel olarak geçmişte yaşanmış tüm göç hareketleri bilinse de, bu bilgi gelecekteki durumun kestirilebilir olmasını sağlamamaktadır. Çünkü yine kapsamlı planlamanın önerdiği siyasetten arındırma girişimi, göç hareketleri için geçerli bir durum değildir. Özellikle zorunlu göçler, siyasi ve toplumsal sorunlardan doğrudan etkilendikleri için öngörülebilir değildir. Planlaması yapılacak olan bir yerin, sonsuz farklı biçimde göç hareketinden etkilenebileceği düşünülürse, tüm bu durumlar için önceden bir senaryo düşünülmüş olması mümkün gözükmemektedir. Buna rağmen kapsamlı planlama anlayışında nüfus tahminlerinin ve plan kararlarının katı biçimde ve esnetilemeyecek şekilde uygulamaya konması esastır. Ek olarak kapsamlı planlama anlayışının benimsediği türdeki kamu yararı, toplumu homojen bir yapıda ele almaya eğilimlidir. Göç sonucu yeni girdikleri toplumun parçası olan grupların ihtiyaçları farklılaştığında nasıl bir tavır takınılacağı belirsiz hale gelmektedir.

2.2.2. Modernizm dönemi planlama kuramlarına yönelik eleştiriler

Modernizm döneminin kapsamlı planlama yaklaşımı, birçok yönden eleştirilmiştir. Eleştirilerin en temel odak noktası, planlamanın mekâna salt fiziksel müdahaleci tavrı ve toplumdaki farklı grupları göz ardı etmesidir (Ersoy, 2007). Kapsamlı planlamaya en erken eleştirilerden biri, Davidoff'un (1965) ortaya attığı Savunmacı Planlama (Advocacy Planning) kuramıdır. Tek bir kapsamlı plan yerine kentlerdeki farklı kesimlerin çıkarlarını gözeten birden çok plan yapılması önerilmektedir. Aşağıdan yukarıya bir örgütlenme düşünülmüş, planıcılara ise toplumda pazarlık gücü olmayan grupların savunucusu rolü

verilmiştir. Ancak öngörülen bu sistemde de toplumdaki farklı çıkar gruplarının nasıl belirleneceği, gruplar arası dengenin nasıl ve hangi araçlarla sağlanacağı belirsizdir. Çünkü toplumda türdeş olmayan, örgütlü ve örgütsüz çok sayıda grup bulunmaktadır ve aralarında eşitsiz bir güç dağılımı vardır. Savunmacı planlama da eşitsizlikleri yeniden üreten ve toplumda zaten güçlü olan grupların planlar aracılığıyla meşruiyet kazanmasını sağlayan bir yaklaşıma dönüşeceği riskini taşımıştır.

1980’lerde modernizm akımından post-modernizm akımına geçiş sürecinde planlamada da araçsal rasyonaliteden iletişimsel rasyonaliteye doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. İletişimsel rasyonalite, bilginin nasıl kullanılacağı ve planlamada nasıl bir dil üretilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Özneler arası ilişki ve sosyalleşmenin mümkün olduğu bir planlama için ‘uzlaşının’ sağlanması, iletişimsel rasyonalitenin temel hedefidir. Bu yöntemin planlama disiplinine aktarımı Forester’ın (1999) Müzakereci Uygulamacı (Deliberative Practitioner) ve Healey’nin (1992, 1997) Katılımcı Planlama (Collaborative Planning) çalışmaları ile olmuştur. Her iki planlama teorisinde de toplumdaki farklı grupların birbiri ile çatışan değerleri ve ilgi alanları düzenlenerek; yönetim yerine yönetişim benimsenerek, üzerinde uzlaşmış planlar üretilmesi esastır (Akt; Tekeli, 2018).

Savunmacı planlama ve müzakereci / katılımcı planlama teorilerinin her birinde, toplumdaki farklı çıkar gruplarından söz edilmektedir. Tüm çıkar gruplarının plancıların sözcülüğünde veya kolektif olarak kendiliğinden uzlaşa sağlayabileceği kabul edilmektedir. Bazı örneklerde uzlaşmanın sağlandığı görülebilir ancak her planlama pratiğinde toplumdaki tüm grupların planlama sürecine dahil edilmesi mümkün olmamaktadır. Örneğin sığınmacı ve mülteciler örneğinde, bu grupların planlama sürecine nasıl katılabilecekleri veya katılsalar bile güçlerinin ve etkilerinin diğer gruplar ile müzakere edebilecek düzeyde olup olmayacağı soruları akla gelmektedir.

Dış göç ile başka bir ülkeye zorunlu veya gönüllü olarak giden grupların, yaşadıkları yerin planlama süreçlerine katılım ve söz sahibi olma oranı diğer gruplara oranla düşüktür. Örneğin daha önce belirtildiği gibi zorunlu göç ile bir başka ülkeye göç edenlerin çoğunun, o ülkede nerede ve nasıl yaşayacağı üzerinde dahi bir karar şansı bulunmamaktadır. Her şeyden önce sığınmacıların yasal statüleri uzun süre belirsiz kalabilmektedir. Ülke vatandaşları ile aynı haklara sahip olamadıklarında sığınmacıların nasıl planlama süreçlerine katılabileceği belirsizdir. Katılabildikleri durumlarda da iletişim kurma, isteklerini iletme ve

sonuçta taleplerinin yerine getirilmesi olasılığı düşüktür. Kentlerde yaşayan göçmenler zayıf fiziksel koşullarda yaşamak ve çalışmak durumunda kalmaktadır.

1980 sonrası mekânsal planlamanın genel çerçevesinde en önemli pozisyonda olan bir diğer yaklaşım, stratejik mekânsal planlamadır. Stratejik mekânsal planlamanın (SMP) iletişimsel rasyonalite fikrinin yanı sıra dönemin arka planını oluşturan küreselleşme ve rekabetçilik, post-modernizm, sürdürülebilirlik gibi dinamiklerden beslendiği görülmektedir. SMP'nin; kendisinden önceki planlama pratiğine göre daha esnek, daha katılımcı, daha ilişkisel, daha eylem yönelimli olma gibi iddiaları bulunmaktadır. Planlama sürecinde vizyon belirleme, güçlü ve zayıf yanların ortaya çıkarılması, süreç tasarımı, uygulama ve değerlendirme gibi aşamalar tanımlanmıştır (Gedikli, 2007).

SMP'de belirsizlikler dikkate alınarak uzun dönemli bir vizyon geliştirilebileceği; yani arzulanan bu geleceğe giden yoldaki belirsizliklere uyum sağlayabilecek bir plan üretilebileceği inancı vardır. Diğer taraftan savunmacı ve müzakereci planlama ile benzer şekilde tüm çıkar gruplarının ve ilgili tüm yurttaşların uzlaşabileceği kabulü söz konusudur (Albrechts, vd. 2003). SMP, diğer kapsamlı planlama eleştirilerinde olduğu gibi mekânın nötr ve bağımsız bir yüzey olarak algılanışına karşı çıkmıştır. Ancak buradaki mekân/yer ayrımı daha çok ağ toplumu referanslıdır ve ilişkilere odaklanmaktadır. Ek olarak kamu yararı kavramı, toplumun homojen bir bütün olmadığı varsayımı nedeniyle sahiplenilmemiştir. Stratejik Mekânsal Planlama da; küreselleşmenin yarattığı eşitsiz gelişim ortamının nasıl aşılabileceğinin, dışlanan, ezilen ve yerinden edilenlerin eşit koşullarla planlama sürecine nasıl katılacağına, uzlaşmaya varılamama durumunda ne olacağına belirsiz olması gibi sebeplerle eleştirilere maruz kalmıştır (Göksu, 2012; Gedikli, 2007).

Stratejik mekânsal planlamanın hem kapsamlı planlama hem de kapsamlı planlama eleştirisi olan kendisinden önceki planlama yaklaşımları ile benzerlik gösteren yönleri bulunmaktadır. Örneğin en az kapsamlı planlama kadar kapsamlı olduğu kabul edilmektedir ve iletişimsel rasyonalite fikrinde olduğu gibi tüm paydaşların katılımını önermektedir. Ani gelişen göç dalgaları planlama sürecinde nerede konumlanabilecektir veya göç sonucu değişen aktör ağının planlama sürecine katılımından bahsedilebilecek midir? Bu noktadan bakıldığında, göç ve planlama ilişkisi bakımından yapılacak olan değerlendirmeler de öncekilere benzer nitelikte olacaktır. Sonuç olarak da SMP'nin daha önce aktarılan planlama yaklaşımlarına göre, nasıl göçmen gruplarını daha çok planlama sürecine dahil eden ve farklılaşan sosyo-

mekânsal talepleri daha iyi gideren bir yapıya sahip olacağı soruları da yine yanıtsız kalmaktadır.

Tekeli (2018), postmodernizmin planlama disiplini için modernizm dönemine dair eleştirdiği hususlara alternatif üretmediğini dile getirmiştir. Heterojen toplum yapısının, çok kültürlü ve çok kimlikliliğin ön plana çıkarılması gerektiği ve mekânın sadece fiziksel özellikleri ile tanımlanamayacağı düşünceleri gelişmiştir. Ancak bu konularda ortaya çıkan sorunları analiz etmede ve çözüm önerileri getirmede en kapsamlı çalışmaları ortaya koyan grup, Marksist planlama kuramcılarıdır. 1970’li yıllardan itibaren planlamanın siyaset dışı, plancının teknokrat ve mekânın tamamen geometrik kabul edildiği yaklaşıma karşı çıkan Marksist eleştirinin çıkış noktası; kapitalist toplumsal ilişkiler, bu ilişkilerin yeniden üretimi ve kent planlamasının bu sistemdeki rolüdür (Şengül, 2007). Marksizm’in, tarihin biçimi hakkında ortaya koyduğu kavram ve hipotezler kullanılarak, kent araştırmalarına biçim ve açıklık getirilmeye çalışılmaktadır. Katznelson (1993), Marksist teorisyenlerin kendilerinden önceki kent çalışmalarının ‘ampirik genellemeler mezarlığına’ dönüştüğünü fark ettiklerini dile getirmiştir. Yani planlama, çok fazla alt disipline bölünmüş, bu parçalardan elde edilen bilgi ile anlamlı bir bütün elde etmeye çalışmış, ancak bu yaklaşım birçok örnekte başarıya ulaşamamıştır. Marksist kuramcılar da, söz konusu bütünü anlamlı hale getirecek şeyin ne olduğunu araştırmışlardır.

Marks, 1840’ların sonlarında sanayileşme ve kentleşme ilişkisini kısa bir süre kurmuş olsa da, bu konu hiçbir zaman eleştirileri arasında ön planda olmamıştır. Ancak diğer taraftan, daha kapsamlı bir kent eleştirisi için gereken inceleme malzemesini de miras olarak bırakmıştır (Merrifield, 2012). Marksist kent kuramcıları bu malzeme ile Marks’ın bıraktığı boşluğu dolduracak çalışmalar yapmışlardır. Marksizm ve kent ilişkisinin temelini; yabancılaşıma, diyalektik ve çelişkiler, şeyleşme ve meta fetişizmi, değişim ve süreç, bütünselcilik ve devrimci pratik oluşturmaktadır. Diyalektik ve çelişki kavramları, kapitalist kentlerin iki yönlü doğasını ortaya koymada önemlidir. Diğer yandan kente ve topluma bakışta somut bir bütünlük anlayışı hakimdir ve değişimin sürekliliğine yapılan vurgu ile devrimci pratik önerilmektedir (Katznelson, 1993).

İlk Marksist kent kuramcısının Engels olduğu kabul edilebilir. Engels metropolün; farklı ırk, sınıf ve milletlerin merhametsizce çatıştığı bir yer olduğunu dile getirmiştir. “İngiltere’de Emekçi Sınıfın Durumu” ve “Konut Sorunu” çalışmaları ile; kent mekanının

düzenlenmesindeki değişikliklerin, sınıflar arası ve sınıfların kendi içindeki sosyal ilişkileri nasıl etkilediğini ortaya koymuştur (Engels; 2010; Engels, 2013). Engels burjuvanın işçi sınıfının sorunlarını çözme yönteminin, sorunu sürekli yeniden ortaya çıkacak şekilde başka bir yere kaydırmak olduğunu tespit etmiştir (Merrifield, 2012). Sanayileşmenin ortaya çıktığı daha ilk anlarda şehirlerin durumunu ve sınıfsal ayrışmayı aktarması bakımından Engels'in çalışmaları önemlidir.

Engels, sanayi kenti ile göç konusunu İngiltere'deki İrlandalı göçmen işçiler üzerinden ele almıştır. Burjuva sınıfın baskısı sonucu işçiler arasında artan rekabetin, ırklar arasında da yansıma bulunduğunu belirtmiştir. İrlandalı işçilerin İngiliz işçilerin çalışmak istemediği koşullarda çalıştığını, burjuva sınıfın göçmenleri bir sistem açığı sayıp umursamadığını ve sistemin onlardan yedek işçi deposu olarak faydalandığını aktarmıştır (Engels, 2010). Engels'in çalışmalarından sonra yüz yıldan uzun süre kent, Marksist kuramın gelişimi içinde adeta görmezden gelinmiştir (Katznelson, 1993).

Kentleşme ile Marksizmi birleştiren teorisyenler arasında Walter Benjamin, Guy Debord, Manuel Castells, David Harvey, Marshall Berman, Henri Lefebvre ve daha birçok isim sıralanabilir. Ancak Marksizm'e kente dönüş yolunu gösteren ilk kuramcı Lefebvre'dir. Lefebvre; sürrealizm akımından ve Hegel'in yazdıklarından etkilenecek Marks'ı okumaya yönelmiştir. 1928'de Fransız Komünist Partisi'ne katılmış, 1939'da çıkardığı *Diyalektik Materyalizm* adlı kitabında Marks'ın yabancılaşma, praxis ve insanın kendini gerçekleştirme gibi temalarını yeniden yorumlamıştır (Gardiner, 2016).

Marks'ın sınıf ve mülkiyet ilişkileri analizlerine kent boyutunu dahil eden Lefebvre, kent sorununun çıkış noktasını sanayileşme olarak almıştır. Buna göre sanayileşme ile şehirler, giderek yapıt ve kullanım değeri olduğu halden, ürün ve mübadele değeri olduğu hale doğru yönelim göstermiştir. Sanayi şehri sonrası kritik alanda; komşuluk silikleşmiş, mahalle ufalanmış, yerlerin farkları önemsizleşmiştir. Kentler hem tüketimin yeri, hem de yerin tüketilmesi anlamlarını bir arada taşımaya başlamıştır. Kapitalist kent, 'şey'lerin bir araya gelmesini temeline alan karşılaşma yeri olmuştur (Lefebvre, 2016). Yani kapitalizm artık mekâna yerleşerek ve mekân üreterek artı-değer yaratmaktadır (Merrifield, 2012). Bu da modern kentlerde olağan dışı bir yabancılaşma sürecini tetiklemiştir.

Marx'ın yabancılaşma tanımı; insan faaliyet ve ilişkilerinin para, meta ve sermaye aracılığıyla şeylere dönüşümüdür (Lefebvre, 2019). Lefebvre (1998), eski yabancılaşma biçimlerine yeni türler eklendiğini, yabancılaşma tipolojisinin zenginleştiğini ve hatta yabancılaşmanın toplumsal bir pratik haline geldiğini dile getirmiştir. İnsanın bilinç, irade, fikir ve sezgileri ile birlikte tüm yaşam alanı yabancılaşmıştır (Lefebvre, 2012). Bu çerçevede kentler, bütün yabancılaşmaları içine alıp kalıcı hale getirme görevini üstlenmiştir (Lefebvre, 2013). Kentlerdeki yabancılaşmanın boyutunu ve yarattığı çelişkileri görebilmek, gündelik hayatın eleştirel incelemesi ile mümkün olmaktadır (Lefebvre, 2019). Lefebvre'in burjuva toplumu eleştirisini gündelik olana ve günlük deneyime dayandırmasının sebebi de tam olarak, yabancılaşmanın çalışma hayatı dışındaki her alanı kapsar hale gelmiş olmasıdır (Merrifield, 2012). Kent gerçekliği artık bir objeden ziyade, bir kaos ve düzensizlik gibi görünmektedir (Lefebvre, 2013).

Tüm yabancılaşma biçimlerine rağmen kentler, kendiliğindenlik ve karşılaşmalardan oluşan farklılıklar kümesidir. Niceliklerden doğan niteliklerdir ve zaman-mekân bağlamında oluşan ilişkiler alanıdır. Lefebvre'in bu çerçevede şehir hakkı olarak tanımladığı; dönüşmüş, yenilenmiş bir kentsel yaşam hakkıdır. Bu dönüşüm; ayrımcılığın yerine kentsel özgürlükler ve kentsel gerçekliğin, değişim değerinin yerine kullanım değerinin konulmasıyla gerçekleşebilecektir. Şehir hakkı; özgürlük hakkı, toplumsallık içinde bireyselleşme hakkı, mesken hakkı, yapıt hakkı, katılım ve sahiplenme hakkı, vb. gibi birçok bileşen içermektedir (Lefebvre, 2016).

Castells ise kuramsal düzlemdeki Marksist projelerin kent alanına uyarlanması Fransız filozof Louis Althusser'in çalışmalarından yararlanmıştır (Katznelson, 1993). Castells, Marksist kentsel araştırma için daha ölçülebilir ve pozitivist, daha biçimsel ve yapısalcı bir analitik araç önermiştir. Yazar, kent toplumunun yapısal gerçekliğinin ancak ayrıntılı deneysel araştırma aracılığıyla mümkün olacağına inanmıştır (Merrifield, 2012). Castells, Marksizm'deki yeniden üretim şemasını, emek gücünün yeniden üretimini sağlayan kentsel kamusal mal ve hizmetler olarak düşünmüştür. Devlet, emek gücünün yeniden üretimini sağlayabilmek amacıyla, kentte kolektif tüketim öğelerini planlayıp finanse etmektedir. Bu kolektif öğeler sosyal konut, ulaşım, altyapı, okul ve hastane gibi donatılar, vb.dir. Castells'in teorisinde kent, emek gücünün yeniden üretiminin sağlandığı mekânsal birim olarak ele alınmıştır. Devlet ise riskin büyük oranını üstlenme pahasına yeniden üretime özgü krizlerin dengeleyicisidir (Castells, 1977).

Castells, kenti bir üretim birimi değil, yeniden üretimin pasif birimi olarak görmüştür. Sonraki dönemlerde birçok devletin toplumsal yeniden üretime dair sorumluluklarından el çekmesi de Castells'in teorisinin öngörebildiği bir durum olmamıştır. Yazarın kendisi de sonradan kentlerde gözlemlediği süreçlere genel Marksist kavramları fazlasıyla mekanik biçimde adapte ettiğini söyleyerek özeleştiri yapmıştır. Yazarın sonraki çalışmalarında odak, devletin değişen rolü sonucu oluşan çelişiklere tepki olarak doğan kentsel hareketlere kaymıştır (Merrifield, 2017).

Harvey'in kent marksizmi, Lefebvre'e daha yakın bir çerçevededir. Harvey'e göre Castells'in varsaydığı gibi mekân ve şehircilik sadece işgücünün yeniden üretimini sağlayan bir araç değildir. Kentsel toprak ve mülk piyasaları, sermaye birikimini teşvik etmektedir ve günümüzün metropolleri, sermaye birikimi zorunlulukları ile sınıf mücadelelerinin birlikte yer aldığı bir alandır (Harvey, 1978). Görüldüğü gibi Harvey'in teorisinde birikim süreçleri önemli bir yere sahiptir.

Harvey, durgunluk zamanlarında aşırı birikmiş haldeki sermayenin kentsel mekâna yöneldiğine dikkat çekmiştir. Yapılı çevre, değeri yıkılmadan harekete geçemediği için; mekân üretimi yoluyla sermaye birikimi de kendine özgü bir kriz yaratmıştır. Aşırı üretim ve değer kaybı sonucu yaşanan klasik kriz ve üretici ve tüketicilere kredi verilmesi şeklindeki geçici çözümün yol açtığı ikinci krizden sonra; düzensiz coğrafi gelişimle şiddetlenen mekânsal ekonomik kriz yaşanmaya başlamaktadır. Çünkü gayrimenkul piyasası yatırımları, mekânı en yüksek getiri sağlayacak kullanımlara uygun hale getiren kentsel müdahaleleri teşvik etmektedir. Bu şekilde üretilen mekanlar ise toplumsal ve insani açıdan yıkıcı özelliktedir. Yaratıcı yıkım olarak tanımlanan bu faaliyetler, metropol alanının döngüsel olarak yıkılıp yeniden üretilmesi ve bu nedenle de düzensiz coğrafi gelişimin yaşanması ile sonuçlanmaktadır (Harvey, 2012). Harvey ayrıca güncel Marksizm'de, ırk, cinsiyet ve toplumsal farklılıkların temel sınıf kategorilerinin içine daha iyi yerleştirilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Merrifield, 2012).

Bu noktaya kadar kısa bir özetleme yapılacak olursa; bir yandan sığınmacı ve göçmenler kentlerde dezavantajlı bir konuma ve ayrılmış kent parçalarına itilmekte; diğer yandan ise planlama disiplini, kentlerde göçmenler dahil her türlü azınlık grubun içerildiği, adaletli ve yaşam kalitesi yüksek mekanların kolektif biçimde nasıl üretilebileceğini araştırmaktadır.

Bu çift yönlü ilişkide göç hareketlerinin öngörülemeyen yapısı ve politik arka planı, göçmenlerin sosyo-kültürel farklılıkları, planlamanın doğası ve mekânsal üretimin güncel kapitalist sistemdeki ekonomi politiği gibi hususlar çelişkilere yol açmaktadır.

Sürekli olarak yeniden üretilen bu çelişkileri analiz etme ve çözüm üretmede Marksist kent kuramlarının tartışmasız önemli bir yeri bulunmaktadır. Çünkü mekânın fiziksel müdahale ile ve yukarıdan aşağıya üretilemeyeceği, kentlerin kapitalist sermaye ilişkilerinden bağımsız düşünülmemeyeceği, her türlü ötekileştirme ve yabancılaştırma pratiğinin toplumsal ve mekânsal yapılarda üst üste bindiği gibi birçok çözümleme; bu kuramlar sayesinde yapılabilmektedir. Ayrıca yeni yapılacak araştırmalar için kuramsal ve yöntemsel boyutta çok kapsamlı ve derin inceleme malzemesi sunmaktadır.

Bütüncül planlama kuramlarının yanı sıra, daha detayda kentlerdeki sosyo-mekânsal ayrışmaya ilişkin de bir yazın oluşmuştur. Bu ayrışmalarda toplumdaki etnik köken, dini aidiyet, mezhep, ekonomik durum, vb. gibi farklılıklar üst üste binmektedir. Eşitsizliklerin ve dışlamanın demokratik bir planlama anlayışı ile giderilememesi durumunda, kentlerdeki parçalanma da daha çok şiddetlenmektedir (Angotti, 2013). Özellikle 21. yüzyılda kentlerdeki ayrışmalar çeşitlenmiş, derinleşmiş, boyut ve form değiştirmiştir. Marcuse (2005), modern sonrası kentlerin önceki dönemlere göre yeni bir tür bölümlenme (division) ortaya koyduğunu dile getirmiştir. Bu doğrultuda, bir sonraki bölümde azınlık grupların mekânsal ayrışma durumlarına ilişkin yazına yer verilmiştir.

2.2.3. Yeni bir kavram arayışı: kentsel adacıklar

Yazında; sosyal yapıdaki farklılıklara göre mekânda da ayrılmış olan bölgeleri tanımlamada en sık başvurulan kavram ‘getto’ dur. Tarihteki ilk ghetto örnekleri 1500’lü yıllara kadar uzanmaktadır. O tarihlerde Venedik’te yaşayan Yahudilerin farklı yaşam tarzları dolayısıyla bir arada yaşama eğilimi göstermesi, bu ilk ayrılmış yerleşimin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Sennett, 2017). Yahudiler; kültürel ve dini alışkanlıklarını sürdürebilme özgürlüğü karşısında mülkiyet edinme, bazı işlerde çalışmama, geceleri kendilerine ayrılan kent parçasının dışına çıkamama gibi yasaklamalarla karşılaşmıştır (Hutchison ve Haynes, 2012). 19. yüzyıl sonundan itibaren yazındaki ghetto araştırmaları; yine Yahudilerin ve özellikle Amerika kentlerindeki Afro-Amerikalıların ayrışmasına odaklanmıştır. Park ve Burgess

(1925), getto tanımlamasını homojen ilişkileri bulunan azınlık bir nüfusun, sosyal dışlanma sonucu mekânsal olarak ayrışması olarak yapmıştır. Wirth (1988) ise gettoyu, birinci nesil göçmenlerin yaşadığı, zaman içinde topluma asimile olarak ayrıldığı ve yerlerini yeni etnik grupların toplanması için bıraktığı yer olarak tanımlamıştır.

Amerika'da konu ile ilgili yapılan ilk çalışmalar; ayrışmanın derinliğinin ölçülmesi, gettoda yaşayanların gündelik yaşamının betimlenmesi, yerel nüfustaki ayrımcı tutumların getto oluşumundaki rolünün incelenmesi, gettoda yaşama halinin kalıcılığının sorgulanması, azınlık kültürlerinin araştırılması gibi amaçlar taşımıştır. 1970 sonrası dönemde ABD kentlerindeki ayrışma ve içe kapanmanın derecesi çok daha artmıştır. Massey ve Denton (1989), bu gibi getto yerleşimlerini hiper-getto olarak adlandırmıştır. Yazında yaygın olarak Amerikan kentlerindeki kümelenmeler çalışılmış olsa da, dünyanın hemen her yerinde benzer mekânsal yapılardan söz edilebilmektedir. Almanya kentlerinde yaşayan Türkler (Friedrichs, 1998), Paris'te yaşayan Cezayirli (Varady, 2005), Londra'da yaşayan Pakistanlılar (Peach, 1996), Helsinki'de yaşayan Somalililer (Dhalmann, 2013), Amsterdam'da yaşayan Surinamlar (Deurloo ve Musterd, 1998) gibi birçok örnek sıralanabilir.

Yazında zamanla getto kavramının hala kullanılabilir ve geçerli olup olmadığı ve ayrışmanın her durumunu açıklama kapasitesinin bulunup bulunmadığı soruları yöneltilmeye başlamıştır (Hutchison ve Haynes, 2008). Bu tartışma, "kentsel adacık" (urban enclave) kavramının kullanılmaya başlamasına yol açmıştır. Marcuse (2005), getto ve kentsel adacık kavramlarını tamamen birbirinden ayırarak tanımlamıştır. Buna göre mekânsal dışlanma sonucu oluşan kümelenmelere getto, bir araya gelişin gönüllü olduğu ve ortaklık kurma temelli geliştiği kümelenmelere kentsel adacık denmelidir. Abrahamson ise (2006), kentsel adacıklar ile gettoları birbirinden ayıran özelliğin, ekonomik kendine yeterlik olduğunu ifade etmiştir. Yazar; kentsel adacıkların kendi içinde formel sektörler yarattığını ve bu alanlarda ticari ve turistik birimlerin yer aldığını belirtmiştir. Örneğin, Amerika kentlerindeki "Chinatown" benzeri kısmen turistik hale gelmiş nüfus kümelenmeleri, kentsel adacık olarak tanımlanmıştır. Gettolar ise daha ziyade enformel ve hatta illegal ekonomik faaliyetlerin mekânıdır.

Kentsel adacıklar ve gettolara ilişkin yapılan bu ayrımlarda kentsel adacıklar olumlu, gettolar ise olumsuz özelliklere sahip yerler olarak algılanmıştır. Ancak yapılan katı ve kesin

ayrım, sıralanan özelliklerin birbiri içine geçtiği durumları dışarıda bırakmaktadır. Ayrıca yerleşimlerin doğrudan olumlu veya doğrudan olumsuz olarak kabul edilmesi riskler barındırmaktadır. Oysa Clark (1965), gettoların hem olumlu hem olumsuz özellikler barındıran yerleşimler olduğunu dile getirmiştir. Yazarın ifadeleriyle getto; “paradoks, çatışma ve ikilemdir, umut ve umutsuzluktur, değişim arzusu ve ilgisizliktir, canlılık ve durgunluktur, cesaret ve mağlubiyettir, iş birliği ve şüphedir, asimilasyona doğru yükselme ve koruyucu duvarların içinde yabancılaşma ve geri çekilmedir” (Clark, 1965).

Sürdürülebilir kültürel alışkanlıklar ve hatta üretilen yeni kültürler (jazz, blues, hip-hop, vb.) bir yandan gettonun olumlu özelliklerini; kuşaklar boyu belirlenmiş bir çemberin dışına çıkamama riski de olumsuz özelliklerini işaret etmektedir (Vervoort, 2012). Örneğin Vervoort’un (2012) çalışmasında Hollanda’daki dört etnik kentsel adacıkta (Türk, Fas, Surinam ve Karayipli) kent bütünü ve Hollandalı kentlilerle kurulan sosyal bağlar araştırılmıştır. Özellikle örneklem grubunun Hollandalı arkadaş ve tanıdıklara sahip olup olmadıkları ve eğer sahiplerse görüşme ve ilişki kurma sıklıklarına odaklanan çalışmada; mahalledeki etnik azınlıkların oranı ne kadar yüksekse, sosyal ilişkilerin o kadar zayıf olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Mahalle etkisinin (neighborhood effect) sosyal fırsatları ne kadar kısıtladığı üzerine yapılmış bir diğer çalışma da göç sonucu oluşmuş etnik kentsel adacıkları olumsuz değerlendirmektedir (Friedrichs vd., 2003). Mahalle etkisi kavramıyla; bir bireyin etnik kentsel bir adacıkta yaşaması ile işgücü piyasası pozisyonu, sosyal mobilite, eğitim ve sağlık gibi fırsatlardan yararlanma konusunda dezavantajlı hale geleceği savunulmaktadır.

Görüldüğü gibi getto veya kentsel adacık olarak tanımlanan kent parçalarının her yönüyle olumlu veya her yönüyle olumsuz özellikte olduğu söylenememektedir. Varady (2005), kentsel adacıklar ve gettoların arasında kavramsal olarak kesin bir ayrım yapılmasının ve kentsel adacıkların doğrudan pozitif, gettoların ise doğrudan negatif olarak değerlendirilmesinin doğru olmadığını altını çizmiştir. Yazara göre bu argüman artık geçerliliğini yitirmiştir. Bu tip bölgelerde belli durumlarda dayanışma, dış tehditlerden korunma gibi avantajların yanında; toplumdan ayrılmış olma, kısıtlı olanaklara sahip olma gibi dezavantajlar da söz konusudur (Peach, 1996).

Son dönemde gerçekleştirilen çalışmalarda kentsel adacık terimi, bir çerçeve kavram olarak ele alınmaya başlamıştır (Coutard, 2002; Wissink, 2013). İşlev olarak konut, konut dışı veya

karma kullanımlı diğer ayrılmış alanların tümü kentsel adacık olarak tanımlanmaktadır. Cartier (2001); kapalı site, gecekondu gibi konut alanları, karma kullanım alanları, AVM'ler, yaya bölgeleri, özel ekonomik bölgeler gibi alanların tümünün birer kentsel adacık olduğunu belirtmiştir. Wissink, vd. (2012) benzer bir yaklaşımla, kentsel adacıkları belirli sosyal, kültürel, işlevsel ve ekonomik gruplar veya faaliyetler için ayrılmış tüm alanlar olarak açıklamaktadır. Stavrides (2010), 21. yüzyıl kentlerini "kendi içinde homojen kentsel adacıkların zoraki bütünlüğü" olarak tanımlamaktadır. Yazara göre günümüzün modern metropoller, kentsel adacıkların karışık bir kümesi haline gelmiştir. Kentsel adacıklar, kentin merkezi bölgelerinde veya çeperlerinde konumlu olabilir. Aksiyel adalar veya cepler gibi farklı formlara sahip olabilir. Somut sınırlara veya sakinleri tarafından bilinen ancak fiziksel olmayan sınırlara sahip olabilir. Yazındaki en geniş kapsamıyla kentsel adacıklar, Çizelge 2.6'da özetlenen kategoriler altındaki özelliklerden birini veya birkaçını taşımaktadır.

Çizelge 2.6. Kentsel adacıkların farklı kategorilere göre sahip olabileceği özellikler (yazar tarafından ilgili yazından derlenmiştir)

İşlev	Oluşum Şekli	Ekonomik Yapı	Azınlık Grup	Kapsayıcı k	Konum
•Konut •Çalışma alanı •Kamusal ve yarı-kamusal alanlar •Karma kullanım	•Zorunlu (dışlanma sonucu) •Gönüllü (dayanışma, kültürü devam ettirme)	•Alt gelir grubu •Üst gelir grubu	•Milliyet •İrk, etnik köken •Din, mezhep •Farklı cinsel kimlik •Farklı yaşam tarzı	•İçe dönük, girilemeyen •Dışa açık, girilebilen	•Kent merkezi •Kent çeperi

Sosyo-mekânsal ayrışmayı ve etnik kentsel adacıkları yaratan süreçlerin başında göç gelmektedir. Yazında mekânsal ayrışmayı göç ile ilişkilendiren çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Logan vd, 2002; Marcuse, 2005; Angotti, 2013). İnsan hareketliliğinin sürekli olarak artıyor oluşu, mekânsal ayrışmayı derinleştiren bir diğer dinamiktir. Kente yeni gelen göçmen gruplar, çoğunlukla bir kümelenme oluşturma eğilimi göstermektedir. Bu ayrışmanın oluşumunda zorunluluk ve gönüllülük üst üste binmektedir. Çünkü kente yeni gelen göçmenler çok fazla tercih imkanına sahip değildir ve kısıtlı kaynaklara ve düşük sosyal sermayeye sahiptir (Logan vd. 2002). Diğer bir deyişle göçmenler, kendi istekleri ile

bir araya toplanmış ve mekânsal olarak da ayrılmış gibi gözüküyor olsa da, bu durumu zorunlu kılan dış unsurlar daima mevcuttur.

Göç sonucu adacık oluşumunda, bu yerleşimde ilk olarak yer seçenlerin zincirleme olarak takip edilmesi söz konusu olmaktadır. Bir alana öncü bir grubun yerleşimi sonrası, diğer kişileri mıknatıs gibi çekmektedir. Yer seçiminde ise en kolay şekilde iş piyasalarına girebilmek ve çalışma yerine yakın bir konuta sahip olmak öncelikli hedeflerdir. Birçok durumda (bölüm 2.1.3'te de görüldüğü gibi) yerel halkın oturmak istemediği konutlar ve çalışmak istemediği sektörler, tercih şansı bulunmayan göçmen grupların ihtiyaçlarına cevap vermektedir (Abrahamson, 2006). Kentsel adacıkların konut ve işyerlerini dar bir çerçevede içermesine yönelik olarak Harvey (2019); buralarda yaşayanların ulaşımına ayıracak maddi imkanlarının kısıtlılığı nedeniyle çalışma konumlarına uzaklaştıkça toprak kullanımı için sağlayabilecekleri tekliflerin de azaldığını belirtmiştir. Çalışma alanlarının yoğun olduğu kent merkezlerine yakın konumlara yönelim de bu nedenledir.

Yazındaki bazı çalışmalar, göçmen nüfusun toplumdan ayrı bir konumda yaşamasının ve kendi kendini denetleyen topluluklar halinde var olmasının yarattığı olumlu etkilere odaklanmıştır. Touraine (2002), mekânsal ayrışmanın topluluklar arası iletişim kurulmasını engelleme riski bulunmasına karşılık, tersi durumun asimile edilme riski bulunduğunu dile getirmiştir. Göçmen nüfusun toplumdan ayrı bir konumda türdeş ve kendi kendini denetleyen topluluklar halinde var olmaları veya asimile edilerek topluma karışmaları durumlarının her ikisinin de çok kültürlü bir toplum ile uyuşmayan özellikleri bulunmaktadır.

Peach (1996) ayrışmanın, toplumun genelinin dışlayıcı mı, asimile edici mi yoksa çoğulcu mu olduğuyla bağlantılı olarak yaşandığına dikkat çekmektedir. Vuddamalay (2018) ise, göçmen ve mülteci kentsel adacıklarının uyum sürecinde kilit rollere sahip olduğunu ifade etmiştir. Yazar, sıklıkla olumsuz bir şekilde betimlenen etnik kentsel adacıkların, göçmenlere yönelik barınma politikaları geliştirme açısından da öğretici olduğunu belirtmektedir. Etnik kentsel adacıkları olumlu bir bakış açısı ile ele alan bir diğer çalışma; Kanada'nın Toronto kentine 1950, 1960, 1970'lerde ve güncel olarak da Bangladeş'ten yeni gelen göçmenler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışma, göçmenlerin konut piyasasına ve işgücüne katılım oranlarına odaklanmıştır. Sonuç olarak bu tipteki yerleşimlerin, her zaman

entegrasyonun önünde kesin bir engel olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Murdie ve Ghosh, 2010).

Işık ve Pınarcıoğlu (2012), göçmenlerin formel konut ve iş piyasalarına girme konusunda daha çok zorlukla karşılaştıklarına dikkat çekmiştir. Bu nedenle enformel piyasalardaki varlıklarını devam ettirmek için devamlı mücadele etmektedirler. Kentsel adacıklarda oluşturulan ağlar ise bu mücadeleyi destekleyici bir unsurdur. Böyle bir ortamda göçmenler, ciddi bir sömürü sisteminin içine giriyor olsalar da, en azından hayatlarını sürdürecek bir ortamın içinde kalabilmektedir. Tüm bunlara ek olarak, incelenen belirli bir göçmen yerleşimini etkileyen yerel faktörler de önem kazanmaktadır (Varady. 2005).

Kentsel Adacık; yazında mekânsal ayrışmanın açıklanmasında güncel olarak kullanılan bir terimdir. Özellikle göçmen, sığınmacı ve mültecilerin oluşturduğu ayrılmış kent parçalarının betimlenmesinde başvurulan bir kavramdır. Yazında kentsel adacıkları betimsel olarak ele alan çalışmalar gibi, bu yerleşimlerin bulunduğu şehir ve bölgelerdeki ayrışma düzeyini nicel yöntemlerden yararlanarak ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalar üç ana gruba ayrılmaktadır: Alt birimlerdeki yerel ve azınlık nüfusların birbirlerine göre oranlandığı endeksleri kullanan çalışmalar (Duncan ve Duncan, 1955; Cortese, vd. 1976; Lieberman, 1981), yerel ve azınlık grupların konum ve mekânsal yakınlıklarına göre haritalama yapan çalışmalar (White, 1983; Anselin, 1995; Philpott, 1978; Jargowsky, 1997) ve birden çok yöntemi bileşik olarak kullanan çalışmalar (Massey ve Denton, 1989; Peach, 1996). İlk iki grup, mekânsal olmayan ve mekânsal olan endeksler olarak da anılmaktadır. Tüm bu nicel yöntemler ve tez çalışması kapsamında ne şekilde kullanıldığı, daha detaylı olarak bölüm 3.2’de aktarılmıştır.

Kuramsal çerçevenin son bölümünü gündelik yaşam ve gündelik mekân konuları oluşturmaktadır. Bir önceki bölümde de aktarıldığı gibi; göç ve mekân birbirini dönüştüren iki olgudur ve aralarındaki ilişkinin nitelikleri oldukça önemlidir. Bu ilişkinin yönetilmesi, planlama disiplininin konuları arasında yer almaktadır. Ancak tarihsel olarak bakıldığında, göçmenlerin kentlerdeki dezavantajlı konumunun sürekli olarak yeniden üretildiği görülmektedir. Yukarıdan aşağıya planlama girişimleri ise bu duruma çözüm üretmede yetersiz kalmakta, sorunlar ötelenmekte, belirsizlikler yaratılmaktadır. Göç hareketleri mekânsal olarak planlanamadığında, göçmenlerin kendilerinin geliştirdiği spontane yapılar ortaya çıkmaktadır. Yaşanan sorunların anlaşılmasında, bu yapıların incelenmesi oldukça

önemlidir. Günümüzün post-modern, çok kültürlü, karmaşık ve hatta kaotik kentlerini anlayabilmek için, gözleri mekandaki gündelik yaşama çevirmek gerekmektedir (Lefebvre, 2017; De Certeau, 2009). Gündelik pratiklerin yerinde ve oluşum aşamasında incelenmesi, bu araştırmaya olanak sağlayacaktır. Bir sonraki bölümde gündelik yaşam pratikleri ve mekânsal boyutları hakkında yazındaki kuramsal çerçeve ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu kuramsal çerçeve, tez çalışmasını yöntemsel açıdan da desteklemiştir.

2.2.4. Gündelik yaşam pratikleri ve mekânsal boyutları

Gündelik yaşam, insanların yarattığı sosyal dünyanın bütün karmaşıklığını içinde barındıran ve bu dünyayı çok yönlü olarak betimleyen bir etkileşim alanıdır. Düzen içerisinde düzensizliği ve farklılıkları içerir. Bu yüzden sınırları ve hangi özellikleriyle tanımlanacağı tam bir belirginlik içermemekte ve çok daha fazla anlam içermektedir (Esgin, 2018). Gündelik hayat, yüzeysel olarak algılansa da derinliğe sahiptir ve çoğunlukla verili kabul edildiği için pek çok yönü gizli kalmaya devam etmektedir. Gündelik yaşam kuramı, sadece deneyimleri açıklamak için değil, aynı zamanda değişim ve dönüşümü sağlamak için eleştirel bir zemindir. Gündelik hayata eleştirel çözümleme, insanların kavrayışının geliştirilip, baskıcı toplumsal koşulları değiştirmede önemli bir rolü vardır. Faaliyetleri betimlemenin ötesine geçilip, daha geniş tarihsel ve sosyal durumlarla ilişkilendirildiğinde, gündelik yaşam zengin bir araştırma nesnesi haline gelmektedir (Gardiner, 2016).

Gündelik yaşam, heterojen toplum yapısındaki farklılık ve ötekiliklerin doğasını görmeyi sağlar. Özdeşlik düşüncesinin egemenliği, gündelik hayatın içinde eriyip kaybolmaktadır. Bir yandan asimilasyona direnen, özgürleştirici ve direnişçi bir yapıda olan gündelik yaşam; bir yandan da toplumsal değişimin dokusunu içinde barındırmaktadır.

Erken dönem kısıtlı sayıdaki çalışmalar haricinde gündelik yaşam konusu uzunca süre sosyo-mekânsal konularda kendine çokça yer bulabilmiş bir kavram değildir. Bilimin ve felsefenin karşısında gündelik yaşamın sistemli ve düzenli bir içeriğe sahip olmaması ve çoğunlukla oluş ve hareketleri nitelemesi; onun bilimsel analiz ve araştırmalarda geç kullanılmasında neden olmuştur. Görülen fakat fark edilmeyen bir gerçeklik olan gündelik yaşam kavramı, özellikle kıta Avrupası sosyolojisindeki yenilikçi akımlarla birlikte 20.

Yüzyılın ikinci yarısından sonra yazında açıkça yer almaya başlamıştır (Benton ve Craib, 2018).

Chicago Okulu üyeleri Park ve Burgess'in Chicago'da gerçekleştirdikleri etnografik çalışmaların konunun öncüsü olduğu söylenebilmektedir. Bu çalışmalar, gündelik etkileşimlerin kendi toplumsal ortamlarında incelenmesini esas almıştır. Diğer bir ifade ile toplumsal hayatın dinamikleri, gündelik hayatın içinde oluşma sürecindeyken incelenmiştir. Gündelik yaşam nesneleştirilirken; alışkanlıklara, algı ve pratikleri şekillendiren süreçlere, bireylerin sosyal ilişki ağlarına, küçük toplulukların kendilerine has özelliklerine ve hayat tarzlarını oluşturan pratiklere bir bütün olarak yaklaşmıştır (akt; Mollaer, 2018). Giddens (1984) ise yapılaşma teorisinde, gündelik yaşamı tanımlayan en temel niteliğin sürekli olarak yeniden yapılanmayı somutlaştıran bir alan olduğunu belirtmiştir. Yazara göre gündelik yaşam, zaman-mekânda düzenli pratikler olarak organize edilen ve yeniden üretilen birey ve gruplar arası ilişkilerden oluşmaktadır. Bireyler, tüm bu ilişkiler sistemi içinde farklı bilinç ve farkındalık düzeylerine sahiptir. Bu da onların eylem biçimlerini doğrudan etkilemektedir (Giddens'tan akt. Esgin, 2018).

Simmel'in de (2009) gündelik yaşam yaklaşımının temelini ilişkiler ve etkileşimler oluşturmaktadır. Yazar, gündelik deneyimlerde bireylerin anlık, tesadüfi ve geçici karşılaşmaların önemine dikkat çekmiştir. Gündelik yaşam; kişiler arası karşılaşmalar, temaslar, etkileşimler ve ilişkilerle dolu bir alandır. İnsanların toplumsal ve mekânsal olarak iç içe geçişi, gündelik deneyimlerde gerçekleşir. Bu noktaya kadar özetlenecek olursa gündelik yaşam;

- Hem betimsel hem eleştirel bir yaklaşımla ele alınır,
- Yüzeysel gibi görünse de derinliğe sahiptir,
- Alışkanlıklar, süreçler ve ağlara sahiptir,
- Değişim, dönüşüm ve yeniden üretim özelliklerine sahiptir,
- Her şeyin kendi ortamında ve oluşum aşamasında incelenmesini sağlar,
- Karşılaşmalar, etkileşimler ve ilişkiler önemli yer tutar
- Tekrarlanan rutinlere, uzun veya kısa bölümlere, geçici sürelerle sahiptir,

Gündelik yaşam, mekânda yerleşip belirli konumlarda gerçekleşmektedir. Mekândan bağımsız bir gündelik yaşam düşünülemez. Yukarıdaki özellikleri sayesinde gündelik yaşam, mekânsal pratiklerin ortaya konmasında da önemli bir araştırma zemini sağlamaktadır. Göçmenler özelinde düşünüldüğünde; bu gruplar, yeni girdikleri toplumsal

ve mekânsal yapıda gündelik yaşamlarını yeni baştan inşa etmek durumunda kalmaktadır. Sistemli veya spontane gelişen bu yapının kendi ortamında ve oluşum aşamasında incelenmesi, potansiyel sorunların tespitinde ve çözümünde önemli bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Tekeli (2000) de; yeni bir mekâna ve topluma geçiş yapan grupların, eski toplumsal yapısından aktardığı özelliklerin yanı sıra yeni mekânsal ve toplumsal yapıdan da etkileneceğini belirtmiştir. Sınırlılıklar ve özgürlükler arasındaki mücadeleden doğan yeni gündelik yaşam, incelenmeye değerdir (Tekeli, 2000).

Marksist kent kuramcılarına değinilen bölüm 2.2.2’de kısaca belirtildiği gibi, mekân üzerinden gündelik yaşam pratiklerinin araştırılmasına ilişkin en önemli bilgi kaynağını sunan yazarlardan biri Lefebvre’dir. Yazar, kentlerdeki yabancılaşmanın boyutunu ve yarattığı çelişkileri görebilmenin, gündelik hayatın eleştirel incelemesi ile mümkün olacağını dile getirmiştir. Gündelik hayatta gözlemlenebilir olan üzerinden, toplumsal ve mekânsal bütün inşa edilebilmektedir (Lefebvre, 2016). Lefebvre’in gündelik yaşam kuramı, eleştirel ve dönüşüm yanlısı; ayrıca bütünsellik arayışındadır. Burada kastedilen bütünsellik; hem bütünün parçaya, hem de parçanın bütüne olan etkisini bir arada sorgular. Gündelik yaşam kuramına önemli katkısı bulunan bir diğer yazar ise De Certeau’dur. De Certeau ise gündelik yaşama temelde güçlü ve zayıf olanın ilişkisi üzerinden bakmaktadır. Lefebvre ve De Certeau’nun gündelik yaşam kuramına yaklaşımı kesişmeler ve zıtlıkları bir arada içermektedir. Ancak bu durum aynı zamanda, yer yer soyut kalabilen gündelik yaşam pratikleri kuramının, teorik ve yöntemsel olarak kullanılmasında birbirini besleyen ve eksikliklerini kapatan bir özelliğe sahiptir. Aşağıdaki bölümde De Certeau ve Lefebvre’in gündelik yaşam kuramları ve mekân ile ilişkili yönler daha detaylı olarak ele alınmıştır.

Gündelik Yaşamı Mekânda Keşfetmek: De Certeau

Bir yazar ve kuramcı olarak De Certeau’nun oldukça geniş bir repertuarı olmasına rağmen; antropolojik kültür çalışmaları, kentsel gündelik yaşam ve çok kültürlülük konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Yaptığı çalışmalarda azınlık grupların marjinalleşme ve direniş süreçleri, iktidar ve çoğulculuk gibi temalar öne çıkmaktadır. Bu çeşitlilik sayesinde De Certeau’nun çalışmaları, pek çok farklı disiplinde kuramsal çerçeve olarak kullanılmıştır (Gardiner, 2016). De Certeau, farklılıklarıyla ayrışan ve onları korumaya istekli gruplar arasında barışçıl bir ortam nasıl sağlanabilir sorusuna yanıt aramıştır. Geniş olduğu kadar kışkırtıcı,

heterojenliği teşvik eden, değişimin çoğalmasına izin veren ve içinden farklı geçitler açılabilen bir yaklaşım ve yöntemi vardır (Napolitano, 2007).

De Certeau (2009); toplumsal, mekânsal ve yasal boyutlarda egemen olan yapılar karşısında çoğullukların ve zayıf grupların durumunu incelemektedir. Diğer bir ifadeyle; bu egemen yapıları üreten, dayatan ve yayan ‘aydın’ sınıfların kullandığı araçlarla ‘halkın’ ne yaptığı ya da bunları nasıl kullandığı incelemektedir. Sıradan insanın gündelik eylem, uygulama, üretme tarz ve alışkanlıklarına yoğunlaşmaktadır (akt; Esgin, 2018). Yazara göre bireyin günlük yaşamdaki manevraları; kurumsal değil bireysel, öğrenilmiş değil doğaçlama halindedir. Gündelik faaliyetlerin öncelikli amacı, egemen yapıların dayattığı kısıtlamalarla başa çıkmaktır (Lingel, 2011).

De Certeau’nun analizi, gündelik hayata ve insanların yaşamlarını nasıl icat ettiklerine odaklanmaktadır. Dönüştürücü bir yaratıcılığın ortaya çıktığı gündelik faaliyetlerde, ‘diğerleri’ hakkında sorular sormuştur. Yazarın analizi; susturulmuş olan şeyleri seslendirme ve o şeylere dair daha önceden yazılmış resmi ve indirgemeci versiyonları susturma amacını taşımaktadır (akt; Hjorth, 2005). De Certeau’nun çalışması, gündelik uygulamalarda açığa çıkan insan öznelliğini odağına alır. Bu ayrıntıların, eksikliklerin ve tekilliklerin araştırılması; tam olarak öznelliğin tarihselleşmesinin bir parçasıdır. Gündelik direniş eylemi, baskıcı yönetim araçlarından zorunlu olarak gizlenmiş, sıradan insanlara dair zekâ ve doğaçlama yoluyla türetilen çeşitli ‘hayatta kalma’ uygulamalarıdır (Napolitano, 2007).

De Certeau’nun güçlü ve zayıf arasındaki ilişkilere dair çözümlemesi kısmen Foucault’nun söylem ve iktidar analizleri ile benzerlik göstermektedir. Yazar Foucault’nun teorisindeki iktidarın mikro-politikaları, disiplin amaçlı aygıtları, gözlemlene ve denetleme süreçleri gibi fikirlerini desteklemiştir. Ancak toplumun işleyişinin tamamen tekil ve egemen bir prosedüre indirgenmesine karşı çıkmıştır (Gardiner, 2016). De Certeau’ya göre, daha az görünür olsalar da, iktidarın dayatmalarına karşı gelişen minör pratikler de varlıklarını sürdürmek konusunda ısrarcıdır. Bu pratikler çoğunlukla incelenmeye değer bulunmamıştır, ama yine de kurumsal araçların çatlaklarında büyümeye devam etmiştir. Taktikler imzasız, okunaksız ve sembolikleştirilmemiş olmasına rağmen mevcuttur. De Certeau, gözetim ve denetimin her yere yayıldığı kabulünün eksikliğini, toplumun tümüyle bu mekanizmanın boyunduruğu altına girmemiş olmasıyla açıklamaktadır (De Certeau, 2009). Kısaca

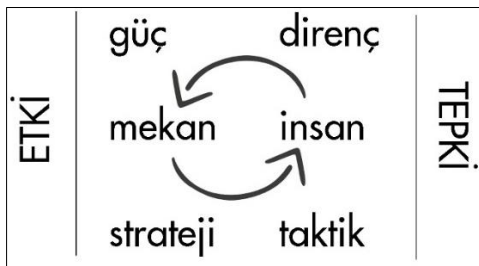
özetlemek gerekirse Foucault disiplinleri, De Certeau ise bu yapılar karşısında zayıfların ürettiği anti-disiplinleri anlamaya çalışmıştır.

De Certeau gündelik hayatı, bitmek bilmeyen bir stratejiler ve bu stratejilerde yeşererek çatlakları dolduran taktikler olarak tanımlamaktadır. Buradaki strateji kavramı; rasyonel bir temelde, erk sahibi tarafından kurulmuş ve kendine ait, sınırları belirli bir çevrede gerçekleştirilen hâkimiyet kurma ve devam ettirme faaliyetleri bütünüdür. Stratejiler; çerçevesi çizilen bir alanın varlığını gerektirmektedir. Bu alan, ilişkilere dıştan bakabilecek bir idareyi mümkün kılan zemini oluşturur. Politik, ekonomik ya da bilimsel akılcılık bu alanın üzerine kurulur. Stratejiler, gündelik hayatın içerisinde iktidarın yerleştiği her alanda karşılaşılan düzenlemeler bütünüdür. Örnek vermek gerekirse; hastanelerin yazılı kuralları, okul yönetmelikleri ya da şehir planları stratejilerdir. Buradaki önemli bir nokta, gündelik hayattaki yapıp-etme biçimlerini düzenleyen kural, düzenleme ve yönetmelikler; iktidarın sahip olduğu araçlardır ve sıradan birey oluşum aşamasında bu yapının içine dahil olamamaktadır (akt; Spiegel, 2004).

De Certeau'ya göre stratejilerin ilişkiler ağındaki insanlar ise bu yapıya karşılık çeşitli taktikler geliştirmektedirler. 'Zayıf' olarak kodlanan bu insanlar, aslında gündelik yaşamda her türlü karşı-yapıp-etme biçimiyle görünmez ve sayısız karşı çıkışlar üretmektedir. Bu karşı çıkışlar çoğunlukla görünmez bir formdadır. Sürekli bir yeniden üretme/tüketme ve düzenleme hali; sayısız, anonim ve görünmez biçimde gündelik hayatın içerisinde akışkan halde bulunmaktadır. Taktikler, iktidarın yerleşik ve mekân bağımlı özelliğinin aksine yüzer-gezer bir mekânsızlıktan istifade etmektedir. Yaratılan yeni uygulamalar, manevralar, düzenbazlıklar ve kaçak avlanma tekniklerinin tamamı, yani taktikler; zayıf olanın sanatıdır. Bu hamleler, gündelik yaşamın her anında gerçekleşebilme potansiyeline sahiptir. Taktikler, egemen düzeni dönüşüme uğratar ve düzeni farklı bir düzlemde işletir. Kişilere; onlara dışarıdan bakan sistemin içinde 'öteki' olarak kalabilme, ve aynı zamanda sistemi kendi lehine döndürme fırsatı sağlar (De Certeau, 2009).

De Certeau'ya göre taktikler, ortama kolay adapte olabilme özelliği sayesinde kendi yolunu her zaman bulmaktadır. Çünkü 'güçlü' tarafından kurulan düzende 'zayıf', varlığını sürdürebilmek için eylem, tutum ve alışkanlıklar geliştirmeye mecburdur (akt; Esgin, 2018). Zayıf olarak kodlanan gruplar, kendilerine ait bir şey olmamasından dolayı, başkaları tarafından kurulmuş güç ve temsil ağlarında başlarının çaresine bakmaya çalışmaktadırlar

(De Certeau, 2009). Zayıflar, güçlü olanı kullanma yoluyla kendileri için özerk eylem alanları oluşturmaktadır. Taktikler gücün yokluğunda belirsizliği yönetmek için kullanılır. Karmaşık yapılarda hayatta kalma olanağı sunar (Vearey, 2010). Bu yönüyle taktikler, tüketen bir üretim biçimidir. Stratejilerin gücü çoğu zaman yüksek düzeydedir. Ancak stratejilerin düzeyi ne kadar yükselirse, taktiğe dönüştürülme olasılığı o kadar artmaktadır (Spiegel, 2004). Taktik uygulayıcıları, etkilendikleri duruma tepkide bulunmak zorundadır (Hyorth, 2005). Yukarıda belirtildiği gibi, strateji karşısında taktik; güç karşısında gösterilen dirençtir. Bireyler taktikleri stratejilerin dayatıldığı mekanlarda üretir (Şekil 2.6).

Şekil 2.6. Strateji ve taktikler (De Certeau, 2009)

Bu noktada De Certeau'nun mekâna yaklaşımına kısaca değinmek gerekmektedir. De Certeau, mekânı deneyimle ilişkilendirmektedir. Yani geometrik mekânı değil, antropolojik mekânı odağına almaktadır. Yazara göre bir alanın sınırları, ancak bireylerin yaşam pratiklerine bağlı eylem güzergahları ile oluşmaktadır (Auge, 2016). Şehirler ise; dönüşüm ve tahsisler için bir alan, müdahalelerin objesi ama aynı zamanda sürekli yeni niteliklerle zenginleştirilen bir öznedir. Şehir, sosyo-ekonomik ve politik stratejilerin bütünsel bir göstergesi olarak hareket eder, kent yaşamı ise şehir planları ile dışlanmış olanların daha da artmasını sağlamaktadır (De Certeau, 1985).

De Certeau'ya göre bütün bir kent, karşılıklı türetilen strateji ve taktiklerin alanıdır. Taktikler, anlık olarak şehre sızar veya araya girer. Yer talep etmez, sürekli hareket halindedir ve saf bir dönüşüm politikası içerir. Taktiklerin yersizliği, aslında görünüp kaybolmaları veya sürekli başka bir şeye dönüşüm halinde olmaları ile daha iyi açıklanabilmektedir. Çünkü bu tür faaliyetlerin birikme özelliği bulunmamaktadır. De Certeau taktiklere ilişkin bu durumu, "kazanılan korunamaz" diyerek ifade etmiştir (akt; Mould, 2014).

Modern kentsel toplumun zorlamalarına maruz kalan bireyler, kendi yaşam çevrelerini oluşturmak için taktiklerden yararlanmaktadır (akt; Auge, 2016). Her bir kent sakini, şehirdeki mekânı farklı deneyimler ve kendi mekânsal hikayelerini yazar. Şehirde yaşanan her şey, haritada görüldüğü gibi değildir (akt; Vearey, 2010). Taktikler, mekâna göre tanımlanamazlar da, aslında her zaman bir yönüyle mekanla bağlantılıdır. Mekandaki eylem, uygulama ve üretme tarzları incelenerek ayırt edilebilir ve ortaya çıkarılabilir (akt; Mould, 2014).

De Certeau; kentin okunabilirliğine ilişkin hâkim yöntemin ‘yukarıdan bakmak’ olduğunu, ancak kentin günlük uygulayıcılarının yaşadıkları yerin ‘aşağısı’ olduğunu belirtmiştir (De Certeau, 1985). Buradan hareketle kente yukarıdan bakıldığında, esas gündelik pratikler gözden kaçmaktadır. Çünkü yukarıdan bakarak tüm kentin anlaşıldığı düşünülürken, sokaktaki insanlar sayısız taktik geliştirmektedir (akt Esgin, 2018). Şehirleri organize etmek için planlanan resmi söylemler ile çok az benzerlik gösteren mekânda idare etme yöntemleri; kentsel mekânın sakinleri tarafından tekil yöntemlerle oluşturulmaktadır (Lingel, 2011). Bu nedenle kenti planlamak, gerçeğin çoğul olduğunu kabul etmek ve bu çoğulluğu etkinleştirebilmek olmalıdır (De Certeau, 1985). Bunun içinse önce belirtilen bu gündelik pratiklerin ortaya konması gerekmektedir.

De Certeau’nun kuramı; toplumdaki konumu itibarıyla zayıf olan azınlıkları odağına alması sebebiyle, göçmenlerin toplumsal ve mekânsal pratiklerinin incelenmesi bakımından da uygun bir zemin sağlamaktadır. Örneğin Lingel (2011); göçmenlerin kendilerine gerekli olan bilgi ve enformasyonlara ulaşmada kullandıkları taktikleri araştırmıştır. Çalışmada göçmenlerin New York şehrine yeni geldiklerinde hangi bilgilenme pratiklerini izledikleri incelenmiş, bu süreçlerde kurumların ve kurumsal kontrolün etkileri araştırılmıştır. Göçmenler ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, mahallelerinin haritalarını çizmeleri istenmiş, en çok gittikleri beş yer sorulmuştur. Çoğunlukla yerel topluluğa göre daha az gelire ve daha düşük eğitim düzeyine sahip olan göçmenlerin yasal boyuttaki bilgilenme pratiklerinin kırılgan ve belirsiz durumda olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık; kent mekanını anlamada ve mahalledeki hareketlerinde, göçmenlerin kendilerinin geliştirdiği çeşitli bireysel taktikler bulunduğu ortaya konmuştur (Lingel, 2011).

Bir diğer çalışmada Vearey (2010), Güney Afrika Cumhuriyeti’nin en büyük şehri olan Johannesburg’da, kent çeperindeki kırsal nitelikli alanlarda yaşayan göçmenlerin sosyo-

mekansal pratikleri araştırılmıştır. Söz konusu göçmen gruplar, marjinalleşerek kentten kopmuşlardır. Vearey (2010) göçmenlerin, karmaşık bir kentin işleyişine dahil olmanın yolu olarak kendi kendilerini dışladıklarını; bu durumun ise De Certeau'cu anlamda bir taktik olduğunu ortaya koymuştur. Buradaki kendi kendini dışlama pratiğinin anlamı, saklı alanlar (hidden spaces) olarak nitelenen ve formel ekonomiye, konut piyasasına veya mülkiyet haklarına ulaşmaktan aciz kent parçalarında yaşamının tercih edilmesidir. Bu alanlar yerel yönetim girişimlerinden de tamamen kopuktur. Göçmenler bakımından saklı kalmanın ve görünürlükten kaçışın kendisi, onlara bir özgürlük alanı açmaktadır. Ancak göçmenlerin kendi kendilerini izole etmeleri, mevcut kentsel modelin onları dışlayarak buna mecbur bırakmasının sonucudur (Vearey, 2010).

Erman (2011) ise, Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında yıkılan gecekondularda kiracı olarak yaşayan ailelerin yerleştirildiği Karacaören TOKİ sitesinde bir araştırma yapmıştır. Site halkı üzerinden gerçekleştirilmek istenen denetleme-dönüştürme istemi ile eski gecekondu halkının kendi yeni mekanını üretme pratikleri arasındaki gerilim, De Certeau'nun strateji-taktik çözümlemesi üzerinden sorgulanmıştır. Konut mekânlarında kullanıcıların; salon-açık mutfak arasına duvar örme, balkonu kilere dönüştürme; apartman ortak alanı veya boş kapıcı dairelerinde toplanarak hamur kesme, gözleme açma; TOKİ site yönetimini reddederek kendi istedikleri yöneticiyi belirleme, site açık alanlarında piknik yapma, yün çırpma gibi faaliyetleri yazar tarafından mekânsal mikro-taktikler olarak tespit edilmiştir (Erman, 2011).

Örnek çalışmalar, zorunlu göç sonucu yer değişikliği yapan sığınmacı ve mülteci gruplara odaklanmış olmasa da, kuramın uygulamalardaki karşılıklarını belirlemede önemli ipuçları barındırmaktadır. De Certeau'nun strateji ve taktik kavramları üzerinden geliştirdiği gündelik yaşam pratikleri çözümlemesi; parçacıl ve betimleyicidir. Aşağıdaki bölümde, De Certeau'ya göre daha bütüncül ve eleştirel bir gündelik yaşam pratikleri yaklaşımı olan Lefebvre'in kuramsallaştırmasına değinilecektir.

Gündelik Yaşamı Mekânda Eleştirmek: Lefebvre

Lefebvre, 1940'larda Alman işgali karşısında Fransa'da oluşan direniş hareketine katılmıştır. Bu yıllarda toplumdan izole yaşayan bir Pirene köylü topluluğu arasında

saklanmıştır. Yazarın gündelik yaşam çalışmalarına ilgisi de bu sayede gelişmiştir. Pirene yerel halkının gündelik yaşam pratiklerini incelediği “Pirene Köylü Toplulukları” adlı doktora tezinde, bu topluluğun içinde yaşarken edindiği deneyimleri aktarmıştır.

Lefebvre’in üç ciltlik Gündelik Hayatın Eleştirisi serisi, 1947 yılında başlayıp 1981 yılında tamamlanmıştır. Yaklaşık 35 yıllık bu uzun zaman diliminde; önce savaş sonrası özgürlük dönemi yaşanmış, sonra kitlesel tüketim dönemi başlamıştır. Lefebvre’in de başlarda iyimser olan yaklaşımı, giderek düşünceli ve temkinli, hatta karamsar bir tavır almıştır (Merrifield, 2006). Yine de Lefebvre, pek çok açıdan iyimser ve devrimci fikirler üretmiştir. Dönüşen toplumsal dünyaya ilişkin ütopya tasavvurundan pek çok araştırma ilham almıştır (Gardiner, 2016).

Marks, teori ve pratiğin kaynaştırılması için felsefenin hayata geçirilmesi gerektiğini ortaya atmıştır. Yani filozofların dünyayı sadece yorumladıklarını, ancak artık dünyayı değiştirmek için eyleme geçmek gerektiğini belirtmiştir. Lefebvre de Marks’ın bu düşüncesinden ilham alarak, gündelik yaşamın felsefeden geldiğini ve felsefe olmadan anlaşılamayacağını dile getirmiştir. Bu nedenle Lefebvre’in gündelik yaşam teorisi, bilim ve felsefenin arasında konumlanmıştır (Merrifield, 2006).

Lefebvre’e göre gündelik hayatın içinde, kapalı olan ve daha önce görmeyi bilmediğimiz şeyleri görürüz. Gündelik olguları incelemek, yüzeysel bir görünüşten, derinlikli bir gerçekliğe geçiş olanağı sağlar (Lefebvre, 2012). Gündelik hayatta ilk bakışta anlamsız gözükten olgular arasından esas olan bir şey yakalayarak, toplumun perspektiflerini ve değişimlerini tanımlamak mümkündür. Yazara göre toplumu kavramanın ve topluma nüfuz ederek onu tanımlamanın en akılcı yolu budur (Lefebvre, 1998). Lefebvre’in gündelik yaşamı inceleme önerisi, bir nevi kuantum teorisi gibidir. Yaşamın derinine inerek, atomik yapılardan evreninin bütün yapısını anlamak mümkündür (Merrifield, 2006).

Lefebvre’e göre gündelik yaşam, hem doğal hem toplumsal dünyayla en derin ve doğrudan ilişkilendiğimiz yerdir. Somut öteki ile en doğrudan karşılaşma ve etkileşim alanıdır (akt; Kurtar, 2012). Temel insani arzuların ve her türlü yaşamsal potansiyelin formüle edildiği, geliştirildiği ve hayata geçirildiği alan gündelik yaşamdır (Gardiner, 2016). Gündelik olan; toplumun aydınlık ve karanlıklarının, boşluk ve doluluklarının, güçlerinin ve

güçsüzlüklerinin yansıtıldığı düzlemdir. Gündelik hayat; gerçek, ampirik ve pratik dünyanın tezahürüdür (Lefebvre, 1998).

Tarih boyunca bilimin birçok alanındaki önemli keşifler; görünüşte önemsiz ve sıradan olan gündelik nesnelerin incelenmesiyle gerçekleştirilmiştir. İnsan bilimi daima malzemesini gündelik yaşamın içinde bulmaktadır (Lefebvre, 2012). Gündelik yaşam, toplum ve mekân bilimleri için de önemli keşiflerin yapılabileceği bir alandır. Bu alanda incelenen, sıradan insanın (ordinary wo/men) gündelik yaşamındaki gündelik bilgidir (Merrifield, 2006).

Değişim ve dönüşüm de gündelik yaşamda gerçekleşir. Bundan başka bir var olma yolu bulunmadığı için, her türlü dönüşüm de gündelik olanda başlar ve yine orada biter (Akt: Kurtar, 2013). Gündelik yaşam, toplumsal değişim ve dönüşümün ilk arenası ve kaçınılmaz olarak başlangıç noktasıdır. Bireyler, devam ettirebildikleri sürece gündelik hayatlarındaki rutinleri ve ilişkileri yeniden üretir. İstemli veya zoraki olarak yaşanan dönüşümü inceleyebilmek için de gözlerin gündelik hayata çevrilmesi gerekmektedir (Lefebvre, 1998). Lefebvre'in gündelik hayat kuramı bir eleştiridir ve sosyo-mekânsal dönüşümlerin bu kuramda önemli bir yeri vardır. Toplumsal dönüşüm yaratan en önemli kırılma noktalarından biri olan modernizm dönemi, yazar tarafından bu kapsamda ele alınmıştır. Lefebvre'e göre modern öncesi toplumlarda gündelik hayat; uzmanlaşmış diğer faaliyetlerden uzak olmayan, farklılaşmamış insani pratikler bütününe dahil, bir tarzı olan, doğal dünyanın ritim ve döngüleriyle organik bağı bulunan bir alandır. Bu dönemde nesnelerin kullanım değerleri baskındır ve üretim tarzlarındaki üretkenlik, gündelik hayata da karışmaktadır (akt; Gardiner, 2016). Örneğin tarımsal faaliyetler gerçekleştiren köylülerin veya zanaatkarların üretken faaliyetleri, gündelik yaşamlarının ayrılmaz parçalarıdır. Çalışma yeri evin etrafında düzenlenmektedir ve çalışma, ailenin gündelik yaşamından ayrılmaz (Lefebvre, 2012).

Lefebvre, modernizm ile birlikte insan varoluşunu ayrıcalıklı kılanın ne olduğunun giderek belirsizleştiğini ifade etmiştir. Modern insanın anlamını ve belirlenimini artık ne alet yapma ustalığı, ne de iş ve emek gücü verebilmektedir (akt; Kurtar, 2012). Kapitalist sistemde gündelik yaşam da sıradanlaştırılmış ve adeta farkında olunmadan yaşanır hale getirilmiştir. Nesnelerin kullanım değerinin yerini değişim değeri almıştır⁹. Bu bilinçsiz yaşam deneyimi,

⁹ Lefebvre, Marks'ın kullanım değeri/değişim değeri ayrımını burada daha geniş bir anlamda kullanmaktadır.

toplumda var olan eşitsizliklerin sürdürülmesinin yollarından biri olarak da kullanılır hale gelmiştir (Lefebvre, 2017). Gündelik faaliyetler birbirinden ayrışarak kopmuş, gündelik hayatın bütünselliği de radikal bir şekilde değişmiştir (Gardiner, 2016).

Lefebvre'e göre, modern dünyanın kapitalist toplumlarında yaşanan uzmanlaşma ve aşırı bireyselleşme, sosyal bağlamın parçalanmasına neden olmuştur. Bu sistemde insanlar, yalıtılmış tüketiciler halinde atomize edilmektedir (akt; Ronneberger, 2008). Marks'ın yabancılaşma kavramına göre; bir işçi işinde kendisini gerçekleştiremediğinde, kendini inkâr etmekte, mutsuz hissetmekte, serbest zihinsel ve fiziksel enerjiyi geliştirememekte ve zihnini zedelemektedir. Dolayısıyla işçi sadece çalışma dışı zamanlarda kendini iyi hissetmektedir. Lefebvre ise artık insanların çalışma dışı zamanlarına da yabancılaşmanın sirayet ettiğini belirtmektedir (akt; Merrifield, 2006). Çalışma yaşamına ek olarak bu zamanın dışında kalan serbest zamanda da kapitalizm sürekli olarak kendini gerçekleştirmektedir. Gündelik yaşamın bütün kesitleri gibi serbest zaman da; tüketilen, sömürülen, güdümlenen bir alana dönüşmüştür (akt; Kurtar, 2012). Serbest zaman, modern dünyada çalışma zamanından bir kaçış haline gelmiştir (Köse, 2018).

Modernitede ihtiyaçlar da yozlaşmış ve değersizleşmiştir. Bu nedenle günlük hayat kısırlaşmış, körelmiş, hatta manipüle edilmiştir (Lefebvre, 2017). Lefebvre, ihtiyaçlar dünyasına karşı çıkmış ve bu yapının terk edileceği bir özgürleşme ile ilgilenmiştir. Modern hayatın krizi küreseldir ve her yere nüfuz etmiştir. Bu nedenle bütünlük perspektifinden doğru, tamamlanmış bir devrim gereklidir. Gündelik hayat da bu bütünlüğün bağlayıcı dokusu ve ortak zemindir. Gündelik hayat; karmaşık ve çok yönlü bir gerçeklik, baskıcı ve özgürleştirici niteliklerin bir karışımıdır. Diyalektik¹⁰ olarak çözümlenmesi gerekir. Bu sayede gündelik yaşamdaki olumsuz unsurlar ortaya çıkarılabilecektir (Gardiner, 2016).

Yukarıda da belirtildiği gibi Lefebvre'in Gündelik Yaşam yaklaşımı, eleştirel bir teorik çerçeve sunmaktadır. Yazara göre gündelik hayatı anlamak için önce ona yönelik ön koşulları bilmek, gündelik hayatın içinde bulunmak, sonra da onun karşısında eleştirel bir mesafe bırakmak gerekmektedir (akt; Coşkun, 2013). Çünkü Lefebvre; gündelik hayata dair eleştirilerin, onu özgürleşmeye ve erişilmesi gereken gerçekliğe götüreceğini ifade etmektedir (Gardiner, 2016). Gündelik hayatın eleştirisi, onu olumlu ve olumsuz tüm

¹⁰ Nesnenin tek bir özelliğini inceleyen klasik indirgemeci bir analiz yaklaşımı yerine karşıt terimler arası ilişkilerin, etkileşimlerin, çatışmaların ve ittifakların incelenmesidir (Lefebvre, 2017).

yönleriyle ortaya koyar, yaşam sorununu belirlemeye ve çözmeye katkı sağlar, yabancılaşmanın her türünden arındırır. Yaşamı değiştirir ve gündelik hayat yeniden yaratılır. Tüm bu yönleriyle gündelik hayatın incelenmesi, bilincin toplam içeriğini kavramaya katkıda bulunmaktadır. Bütünün, bütünselliğin kavranmasına yönelik çabaya, bütünsel insanın gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır (Lefebvre, 2012).

Lefebvre'in gündelik yaşam eleştirisinin mekânsal boyutunu anlayabilmek için, Lefebvre'in mekâna yaklaşımı üzerinde de durmak gerekmektedir. Lefebvre, temelde mekâna dair bölünme, parçalanma ve soyutlamaların ötesine geçerek mekânı bütünlüklü olarak görebileceği bir yer arayışında olmuştur. Bu süreçte de yine bilim ve felsefe arasında durarak aşağıdaki mekân yaklaşımlarını özetlemiştir:

- Öklid geometrisinin boş alan düşüncesi uyandıran matematiksel mekân,
- Descartes'in Kartezyen düşünme biçimine göre; tasarlanan çizgiler, yüzeyler ve koordinatlar bütününden oluşan mekân,
- Kant'ın tamamen ampirik veya tamamen zihinsel olmayan zaman-mekân yaklaşımı.

Lefebvre ilk kategorideki matematiksel mekânın; canlı, değişen ve devinen yaşamı kendi dinamiği içerisinde veremeyeceğini dile getirmiştir. Bu yaklaşımda fiziksel mekân ile toplumsal yapı arasında bir boşluk bulunmaktadır. İkinci kategorinin ise mekânı sürekli ikiye bölüp parçaları sınırlara indirgeme mantığına dayandığını belirtmiştir. Mekânın boş bir kap ya da içerisine şeylerin konulduğu taşıyıcı bir yer olarak algılanmaması gerekmektedir. Yazar üçüncü kategoride Kant'ın zaman-mekân yaklaşımının, deneyimin ya da dış dünyaya ilişkin bilginin ön koşulu olduğunu ifade etmiştir. Tüm bu mekân yaklaşımlarının değerlendirmesi sonucu Lefebvre'in kendi çözümlemesi, toplumsal mekânın üretimi üzerine odaklanmıştır (Kurtar, 2013).

Diğer bir ifadeyle Lefebvre mekânı, fiziksel nitelikleri veya felsefesi üzerinden tanımlamamayı tercih etmiştir. Marks'ın yazılarından yorumladığı üretim eylemini mekân üzerinden çözümlemektedir. Mekânın toplumsal bir ürün olduğundan hareketle her toplumun, her üretim tarzının kendi mekânını ürettiğini söyleyen Lefebvre, mekânın farklı türden çok sayıda şeyi içerdiğini ifade etmektedir. Yani, mekân hem bir çıktı hem de yeni eylemler için bir araç ve hem bir emek ürünü hem de bir iştir (Doğan, 2007).

Lefebvre'e göre mekân; ölü, durağan ya da devinimsiz bir şey ya da nesne olarak ele alınamaz. Aksine mekân; organik, canlı, akışkan ve değişken bir şey olarak durmaksızın atan bir nabız gibidir. Mekân, toplumun hem ürünü hem de onu sürekli dönüştüren bir mekanizmadır (Çil, 2006). Mekân; anlık olarak sorgulananın ötesinde, sürekli olarak biçim değiştiren, başka biçimlere doğru akmakta olan ve dönüşen bir oluşumdur. Zaman ve mekân içeriksiz bir kalıp olmadığı gibi; insan varoluşundan bağımsız bir ön koşul ya da kategori de değildir. İnsan, zaman ve mekânın her birinin varoluşu diğerini gerektirir. Lefebvre 'e göre mekân canlıdır, yaşar, yaşatır, üretir ve üretilir. Lefebvre'e göre, hızlı kentleşme süreçlerinin yaşandığı modern kentte, yukarıda belirtildiği şekliyle mekânın bütünsel niteliklerinin yakalanabileceği tek yer gündelik yaşamdır (Lefebvre, 2012).

Çift yönlü bir ilişki halinde toplumsal dinamikler değiştikçe şehir değişmekte; şehir değiştikçe de toplum dönüşmektedir. İnsan hem yaşadığı çevreye uyum sağlama, hem de onu kendi gündelik yaşamına uygun hale getirecek biçimde değiştirme özelliğine sahiptir. Yaşamı değiştirmek mekânın değişimiyle, mekânı değiştirmek de yine yaşamın değişimiyle mümkündür (akt; Kurtar, 2012). Gerçek bir toplumsal dönüşüm, gündelik yaşam ve gündelik mekân üzerinde yaratıcı bir kapasite ortaya koymalıdır. Bu şekilde dönüşmüş bir kentsel mekânda gündelik yaşam, birey ve gruplar için bir yapıt haline gelecektir (Gardiner, 2016).

2.2.5. Türkiye planlama pratiği ve göç

Türkiye'de göç konusu, özellikle nüfus ve demografi konusu ile ilgili disiplinlerde yoğun biçimde ele alınmaktadır. Çeşitli düzeylerde nüfus istatistikleri üzerinden göç istatistikleri de tutulmaktadır. Göç ve planlama ilişkisinde mekân kullanımının yanı sıra nüfus hareketliliği de oldukça önemli yer tutmaktadır. Tüm ölçeklerdeki planlama faaliyetlerinde öncelikle nüfus tahminleri yapılmaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında; özellikle 1960 öncesi plansız dönemde, başarısız olarak değerlendirilen planların hızlı kentleşme ve göç hareketlerinin öngörememesi, dolayısıyla nüfus tahminlerinin aşılmasına bağlandığı örnekler görülmektedir (Tekeli, 2008).

Planlı dönem olarak anılan 1960 sonrasında ise hazırlanan 5 yıllık kalkınma planları üzerinden göç meselesinin ele alınış şekli ve öngörülerin hangi oranda gerçekleştiği incelenebilmektedir. Bu inceleme, ulusal ve bölgesel ölçekteki planlama pratiğinin göç

hareketlerini ne kadar kapsadığı ve yönlendirdiği konusunda ipuçları verecektir. Yalnızca dış göçlerin görece daha az yoğun olduğu 1980 öncesi dönemde değil, tüm Kalkınma Planlarının göç konusundaki odak noktası ülke içi göç hareketleridir.

İlk planlarda daha çok kırdan kente göçün neden olduğu barınma ve işgücüne katılım sorunları üzerinde durulmuştur. Şehirlerin konut ve istihdam anlamında göçmenlerin taleplerini karşılamada yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Tekeli'nin (2008) ifade ettiği üzere, kırdan kente göç eden kitlelerin çözüm yöntemleri, modernitenin meşruiyet kalıpları dışında gerçekleşmiştir. Göçle kentlere gelenlere konut sunulamaması gecekonduların, tüm göçmenlerin sanayide istihdam edilememesi ise enformel sektörün gelişimi ile sonuçlanmıştır. Bu duruma, göç hızının yüksek ve göç edenlerin ihtiyaçlarına ayrılacak yatırımların düşük olması da etki etmiştir (Tekeli, 2008). Kalkınma Planlarında göçmenlerin istihdam sorunları arasında işsizlik, enformel sektörde çalışma, gelir eşitsizliği, düzensiz gelir ve kent yoksulluğu gibi hususlar yer almıştır. Günümüzde de bu sorunlar varlığını sürdürmekte, hatta zorunlu göç ile ülke dışından gelen göçmenler ile birlikte bu sorun derinleşmektedir.

Kalkınma planlarında göçün yönlendirilmesine ilişkin önerilerin, göçü önlemek gibi temel bir politika altında çeşitlendiği görülmektedir. Örneğin 3. Kalkınma Planı kırdan kente göçü azaltmak için tarım politikalarını öncelerken; 5. 6. ve 7. Kalkınma Planları, göçün metropol kentler yerine orta büyüklükteki kentlere yönlendirilmesi için yeni sanayi yatırımları ve yeni gelişme kutupları önermektedir. Ancak son hazırlanan 10. Kalkınma Planına göre ülke içi göç halen en çok metropol kentlere doğru yaşanmaktadır.

Göçün yarattığı sorunlar arasında Kalkınma Planlarının her birinde tekrarlanan bir diğer konu ise barınmadır. Konut açığı, ruhsatsız yapılaşma, konutlarda altyapı ve ulaşım eksiklikleri ve mekânsal ayrışma, sürekli ötelenerek günümüze dek taşınan bir diğer sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorunların ötelenişinin temel sebebi; süreç içerisinde gecekondu alanlarına yol ve altyapı götürülmesi, kaçak yapı olarak değerlendirilen yapıların yasal hale getirilmesi gibi popülist çözümler üretilmiş olmasıdır (Tekeli, 2008). Gecekondu alanlarının planlanması veya bu bölgelere hizmet götürülmesi değil, gecekondu sakinlerinin oylarının araç olarak kullanılması temel amaç olmuştur (Erman ve Eken, 2004). Dolayısıyla bu uygulamalar planlama disiplini içinde başarılı olarak anılmamaktadır ve sürecin sonunda

gecekondü alanları yıkım ve yeniden dönüşüm döngüsüne girerek daha büyük mağduriyetlere yol açmıştır.

Hemen hemen tüm Kalkınma Planlarında göç eden grupların sosyal uyum sorunları, kentlileşememe, kültürel gecikme gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmiştir. Zaman ilerliyor olmasına rağmen, planlarda bu konuya ilişkin olumlu bir gelişmenin yaşanmış olduğuna dair bir ibare görülememektedir. Ek olarak göçmenlerin eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal hizmetlere erişim konularında da sorunlar yaşıyor olduğu, kalkınma planlarında da tespit edilmiştir.

Dış göç konusu, 7. Kalkınma Planı öncesinde yurt dışına işçi göçü ve kalifiye meslek göçü kapsamında ele alınmıştır. Türkiye'ye doğru yaşanan dış göçe ilişkin 7. Kalkınma planında göç istatistiklerinin sistematik hale getirilmesi, iktisadi ve sosyal politikalar geliştirilmesi, mevzuat dağınıklığının giderilmesi ve iskân kanununun sığınmacılara yönelik olarak yeniden düzenlenmesi gerekliliği ortaya konmuştur. 8. Kalkınma planında dış göçe ilişkin kayıt sistemi kurulması gerektiği, 9. Kalkınma Planında Göç ve İltica teşkilatı kurulması gerektiği, 10. Kalkınma Planında ise etkin izleme ve takip sisteminin kurulması gerektiği belirtilmiştir. Son planda ayrıca dış göçle ülkeye gelenlerin uyum, barınma, sağlık ve eğitim sorunlarının giderilmesi hususuna da değinilmiştir.

Türkiye'de de iç göç veya dış göç fark etmeksizin göçmen grupların dezavantajlı duruma itildiğine ilişkin çok sayıda örnek bulunmaktadır. Örneğin Bölüm 2.1.4'te aktarıldığı gibi Türk soylu oldukları için doğrudan vatandaşlık kapsamına alınan ve iskân edilen Bulgaristan göçmenlerinin; bir kısmı İstanbul Taşlıtarla'ya yerleştirilmiştir. Ayrışmış bir göçmen yerleşmesi haline gelen bu çevredeki Bulgar göçmenleri, sanayileşmede ucuz işgücü kaynağı oluşturmuştur (Tekeli, 2008). Danış ve Parla (2009), geldikleri dönemde soydaş olarak tanımlanan Bulgar göçmenlerinin, 1990'lardan itibaren benimsenen yeni politikalarla ayrıcalıklı konumlarının zayıfladığını ortaya koymuştur.

Erman ve Eken (2004), Türkiye'nin farklı bölgelerinden göçle gelen grupların bulunduğu İstanbul'un Esenler ilçesinde bir araştırma yapmıştır. Bu ilçede kendi hemşerileri ile aynı bölgede yer seçmiş olan Siirt ve Romen göçmenleri, aynı mekânda ayrıışmış iki grup halinde yaşamaktadır. Gruplar farklı etnik kökene ve mezhebe mensup olmaları nedeniyle birbirlerine düşmanlık beslemiş, hatta bu durum şiddete kadar varmıştır. Bölgenin plansız

gelişme ile apartmanlaşmış yüksek yoğunluklu bir yerleşim oluşu da, iki grubun gündelik hayatta birbirleri ile artan temaslarının çatışmaya dönüşmesini kolaylaştırmıştır.

İstanbul'da halihazırda oldukça yoksul grupların yaşadığı Küçükpazar semtine yerleşen Suriyeliler; kentsel dönüşüm süreci nedeniyle yıkılan yerleşim yerlerindeki binaları halı, kilim, naylon gibi malzemelerle kapatarak buralarda kalmaya başlamışlardır (Altıntaş, 2016). Gaziantep ili örneğini inceleyen Sönmez de (2016) Suriyeli göçmenlerin 1990'lı yıllardan itibaren gecekondulaşma ile ortaya çıkmış kenar mahallelere yerleştiğini belirtmiştir. Bu çalışmada şehrin gecekondu mahallelerinde Suriyeli nüfusun, mahalle toplam nüfusları içinde %30'ların üstünde olduğu tespit edilmiştir. Özellikle büyük şehirlerde ayrılmış şekilde yaşamayan, dışlanma süreçlerine maruz kalan, barınma ve istihdam sorunları yaşayan göçmenlerin durumlarının aktarıldığı örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak burada altı çizilmek istenen durum, benzer sorunların sosyo-mekânsal boyutta sürekli olarak yeniden üretiliyor oluşudur.

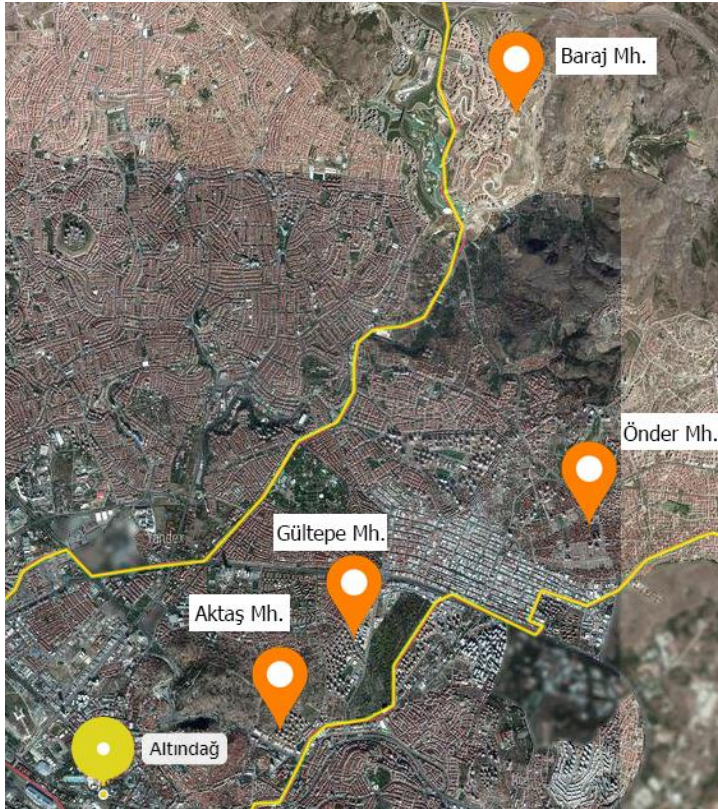
Ankara örneğine bakıldığında; yeni cumhuriyetin başkenti olarak 1932 yılında planlandığı, ancak Jansen'in bu planının da nüfus artışı öngörüsü gerçekleşmediği için başarısız kabul edildiği görülmektedir (Sadioğlu vd, 2016). Cumhuriyet öncesi küçük bir Anadolu kasabası görünümünde olan Ankara, başkent ilan edilmesi sonrası hızlı bir kentleşme hareketi ile karşılaşmıştır. Yatırımların da çoğalmaya başlamasıyla kısa sürede önemli bir çekim odağı haline gelen Ankara, Cumhuriyetin ilk döneminde nüfusu en hızlı artan kent olarak kayıtlara geçmiştir (Akalin, 2017).

1940'lı yıllarla beraber giderek artan iç göç ile Ankara'ya gelen grupların Ankara kentinde istihdam edilebileceği örgütlü sanayi veya yaygın küçük sanayi bulunmuyor olması; bu grupları kent merkezine yönlendirmiştir. Kent merkezinde plan dışı bırakılmış olan alanlara gecekondu inşa ederek yerleşen nüfusun ilk durağı, yüksekliği nedeniyle bir eşik oluşturduğu için Jansen Planı'nda yerleşme dışı bırakılan Altındağ tepesi olmuştur (Bektaş, 2014).

Kale çevresindeki bölgeler hızla gecekonduyla dolarken hükümet politikalarının göçü özendirici ve imar afları yoluyla meşrulaştırıcı tutumu sayesinde gecekondu giderek kalıcı nitelikteki konut bölgeleri haline gelmiştir. 1957 yılı tarihli Yücel-Uybadin planı da dönemde çıkarılan yasalar da gecekondu önleme bölgeleri de gecekondu sorununun ortadan

kaldırılmasında etkili olamamıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde gecekondu önleme bölgelerinde önemli kamulaştırmaların yapıldığı, planlı konut yapımına ve özellikle toplu konut yapımına imkân tanınarak düzenli bir kentleşmenin sağlandığı söylenebilmektedir. Ancak, duruma Altındağ özelinde bakıldığında, bölgedeki gecekondu semtlerinin bu kapsama alınmadığı görülmektedir (Tekeli, 2011). 1970'li yıllar ve sonrasında gecekondulaşma kuzeye doğru genişleyerek yayılmaya devam etmiştir.

Ankara'nın tarihsel olarak ilk ve en yoğun gecekondu alanlarını barındıran Altındağ ilçesi, Ankara'daki tüm Suriyeli göçmen nüfusun yarısından fazlasına ev sahipliği yapmıştır. Altındağ ilçesindeki gecekondu ve kentsel dönüşüm alanları, bugün aynı zamanda Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı yerlerdir. Bu mahallelerin başında; Önder, Ulubey, Baraj, Gültepe, Aktaş mahalleleri gelmektedir. Gültepe ve Aktaş TOKİ kentsel dönüşüm projeleri, eski Çinçin ve Yenidoğan semtlerinde bulunan gecekondulu nüfus için gerçekleştirilmiş; Baraj mahallesi civarında oldukça büyük ölçekli Kuzay Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi yapılmıştır. Bu bölgede ayrıca doğrudan gecekondulu nüfus için Karacaören TOKİ blokları yapılmıştır (Harita 2.1).

Harita 2.1. Altındağ ilçesindeki kentsel dönüşüm alanları

Baraj mahallesi, eskiden beri gecekonduların olduğu bir yerken, burada yaşıyan eski gecekondulu nüfusun çoğunluğu Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm projesi kapsamında inşa edilen TOKİ'lere yerleşmiştir. Boş kalan gecekondulara da yine Suriyeliler yerleşmiştir. Güncel olarak bu çevrede 2000 kadar Suriyeli göçmen yaşamaktadır.

Altındağ ilçesinde bir diğerk eski gecekondulu alanı olan Gültepe mahallesinde de benzer bir süreç yaşanmıştır. 2004 yılında kentsel dönüşüm projesi onaylanmış ve 2006 yılında mahallede yıkım yapılmıştır. Mahallede yaşıyanlar evlerini Suriyelilere 400-500 liraya kiralayıp TOKİ konutlarına geçmeye başlamıştır. Gecekondularda yaşıyan ve hak sahibi olmayan kiracı nüfusun bir bölümü de Önder mahallesi ve çevresindeki gecekondulu alanlarına yerleşmiştir. Aktaş mahallesindeki kentsel dönüşüm projesi ile inşa edilen TOKİ bloklarında ise genellikle Türkmen kökenli Suriyeliler ve Iraklılar yoğun olarak yaşamaktadır.

Ankara'nın tarihi kent merkezinin bir bölümü olan Kale ve Hacıbayram mahalleleri civarında da Suriyeli göçmenlerin yaşadığı alanlar olduğu görülmüştür. Bu mahallelerin muhtarları ile yapılan görüşmelerden, bu bölgedeki durum hakkında bilgiler elde edilmiştir. Buna göre Kale Mahallesinde yaklaşık 500 kişi kadar Suriyeli yaşamaktadır. Ayrıca hem yıkım hem de Suriyelilerin yerleşmesi nedeniyle mahalledeki Türkiyeli nüfus giderek azalmıştır. Hacı Bayram Mahallesinde ise mahallede Suriyelilerin Türkiye'ye ilk gelmeye başladığı 2012 yılı dolaylarında 1500 kişi kadar göçmen yaşamış, ancak bölgedeki yenileme ve restorasyon çalışmalarından sonra 600 kişi kadar kalmıştır.

Önder, Ulubey, Alemdağ mahalleleri ve çevresine eskiden Çamlıdere, Kızılcahamam, Bolu, Gerede gibi yerlerden göç edip gelmiş gecekondulu nüfusun bir bölümü, çok uzun süredir elde ettiğı kazanımlarla kendisine formel konut piyasasında bir yer edinmeye başlamıştır. Altındağ'da eskiden gecekondulu bölgesinde yaşıyan kesim, kendi gecekondusunun bulunduğu parselde yapılan inşaatlarda konut elde edemese de gecekondusunun arsa bedeli ile Karapürçek, Pursaklar gibi ilçenin görece merkeze uzak ama yeni apartmanlaşan bölgelerinden konut edinme eğilimi içerisine girmiştir. Terk ettiğı gecekondularını ise diğerk örneklerdeki gibi zincirin son halkası olan Suriyeli göçmenlere bırakmaktadır.

Hızlı kentleşme dönemlerinde kırdan kente göç eden kişilerin barınma hakkı ve konuta erişimleri konusunda politika üretilmemesi sonucu oluşan gecekondulu alanları, sonraki

süreçte apartmanlaşma, imar afları, kentsel dönüşüm gibi sorunu çözemeyip daha da karmaşık hale getiren aşamalardan geçmiştir. Belirsizliği süregelen bu mekanlar, son dönemde Suriyeli göçmenlerin konut problemine geçici olarak çözüm oluşturan yerler haline gelmiştir. Ancak iç göç ile 50 yıldan uzun süre önce kente gelen nüfusun barınma sorunu bile henüz tam anlamıyla çözülmüş sayılamazken; uzun vadede ülkede kalıcı duruma geçecek göçmenlerin konut sorununun nasıl çözüleceği de şu an muğlaktır.

2.2.6. Bölüm değerlendirmesi

Kavramsal çerçevenin ilk bölümünde; göç, sığınma, kent mültecileri ve karşılaştıkları mekân-bağımlı sorunlar, Türkiye'nin dış göç deneyimleri yazından özetlenmiştir. Kavramsal çerçevenin ikinci bölümünde ise; planlama disiplini odağa alınarak, göç konusu ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Bu ilişkilendirme ilk olarak planlama kuramlarının gelişim sürecine kısa bir irdeleme ile başlamıştır.

Planlama disiplininin sanayileşme sonrası hızlı kentleşmenin yarattığı sorunlarla mücadele etmek amacıyla ortaya çıktığı söylenmektedir (Ersoy, 2007). Diğer bir anlamıyla planlamanın ortaya çıkış sebebi, yoğun göç hareketleridir. Ülke içi veya ülkeler arası insan hareketliliği, daha ilk mekânsal planlama girişimlerinden bugüne, planlama disiplininin konusu olmuştur. Örneğin Chicago Okulu kuramcıları, kentteki farklı göçmen grupların mekânsal yer seçimlerini ve kuşaklar boyu hareketliliklerini analiz etmişlerdir. Hoyt (1939) benzer şekilde, göçmenlerin şehir içinde şehirler kurduğunu tespit etmiştir. Engels (2010), İngiltere'deki İrlanda göçmeni işçilerin, İngiliz işçilerden daha çok sömürüldüğünü ortaya koymuştur. Görülmektedir ki; göçmenlerin mekânsal olarak ayrılmış kent parçalarında yaşamaları ve dezavantajlı konumları, en az planlama tarihi kadar eskiye gitmektedir.

Bu noktada planlama disiplininin kuramsal olarak yaşadığı gelişmelerin, göçmenlerin sorunlarını çözmedeki yeterliliğinin sorgulanması önem kazanmaktadır. Modernizm döneminde planlama geleneği; pozitivist, kapsamlı, uzun erimli ve siyaset dışı özelliklere sahiptir. Bu gelenek uzun süre ve pek çok ülkede şehirlerin planlanmasında benimsenmiştir. Yukarıdan aşağıya, teknik öncelikli, toplumsal indirgemeci ve esnek olmayan bir planlama yaklaşımının; çoğulcu ve demokratik biçimde göçmenlerin sorunlarını çözemeyeceği açıktır. Bu eksikliğin giderilebilmesi için bir çaba olarak değerlendirilebilecek olan

iletişimsel akıl ve katılımcı planlama; toplumdaki tüm grupların etkileşim kuracağı ve uzlaşacağı üzerine temellendirilmiştir. Ancak yine, en dezavantajlı gruplar olan sığınmacı ve mülteciler düşünüldüğünde; toplumdaki diğer kesimler ile eşit koşullara nasıl sahip olacakları, planlama süreçlerine nasıl katılacakları, müzakere etme gücünü nasıl bulacakları konuları belirsizliğini korumuştur.

Daha önceki kuramlar eleştirilmiş; ancak postmodernizm dönemi de planlama disiplini için eleştirdiği hususlara alternatif üretmede sıkıntılar yaşamıştır (Tekeli, 2018). Kentlere sığınmacı ve göçmenler cephesinden bakıldığında ise; dışlanma, ayırıştırılma, sömürü, vb. konularda sürekli kendini yeniden üreten bir yapının bulunduğu söylenebilmektedir. Kuramsal çerçevede geline yol ayrımı, iki önemli yönü işaret etmektedir. İlki Marksist planlama eleştirileri, ikincisi ise kentlerde azınlık grupların ayrışmasının doğasını inceleyen çalışmalardır.

Marksist eleştiriler; sosyo-mekânsal yapıları kapitalist sistem, sınıflar, çelişkiler, yabancılaşma, vb. gibi kavramlar üzerinden çözümlemektedir. Dolayısıyla toplumdaki ezilen, dışlanan ve güçsüz grupların mekânsal sorunlarını tespit etmede ve çözüm önerileri geliştirmede; çoğulcu, gerçekçi ve derinlikli bir perspektif sunmaktadır. Lefebvre, Harvey ve çalışmalarının bir döneminde Castells; Marksizm ve kenti birleştiren önemli kuramsal fikirler ortaya koymuştur. Castells'in öncül çalışmasındaki yapısalci Marksist çözümlemenin, kendi döneminde ve kendinden sonra gelen çalışmalarda önemli etkisi olmuştur. Harvey'nin de özellikle kapitalist birikim süreçlerine odaklanarak geliştirdiği bütünsel politik-ekonomik çerçeve, mekânsal kriz ve çelişkilerin kuramsallaştırılması bakımından oldukça değerlidir. Ancak bu tez çalışması kapsamında değişime ve dönüşüme, mekânın üretimine, kendiliğindenliğe ve gündelik yaşama odaklanarak; sosyo-mekansal sorunlara eleştirel, bütünsel ama aşağıdan yukarıya, devrimci bir çözümleme imkânı sunan Lefebvre'in kuramsal fikirlerinden yararlanılmıştır.

Yazarın gündelik yaşam pratikleri kavramından, tez çalışmasının hem kuramsal boyutunda, hem yöntemsel yaklaşımında bir çerçeve olarak yararlanılmıştır. Gündelik yaşam kuramı, heterojen yapılarıdaki ötekiliği görünür kılmaya olanak sağlamaktadır. Sosyo-mekansal dinamikleri oluşum aşamasında incelemektedir. Lefebvre'in gündelik yaşam pratikleri yaklaşımı; kuramsal olarak zengin ve derin, çok boyutlu ve bütünseldir. Bu nedenle gündelik yaşam pratikleri kuramı, De Certeau'nun fikirleri ile de desteklenmiştir. Yazarın

çözümlemeleri, Lefebvre'in bütünsel yapıdaki ve yer yer soyut olan kuramını tamamlayıcı ve bütünleyici özelliktedir. Lefebvre ve De Certeau'nun gündelik yaşam pratikleri kuramlarından bu tez çalışması kapsamında ne şekilde yararlanıldığına, bölüm 3.3'te daha detaylı olarak değinilmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi, sığınmacı ve göçmenlerin mekânsal pratiklerinin incelenmesi üzerine geliştirilen kuramsal çerçevenin işaret ettiği iki yönden ilki, Marksist kent kuramcısı Lefebvre'in gündelik yaşam pratikleri çözümlemesi; ikincisi ise azınlık grupların mekânsal ayrışma dinamiklerine ilişkin yazındır. İlgili yazında daha önceden 'getto' olarak anılan bu yerleşimler, zamanla 'kentsel adacık' olarak adlandırılmaya başlamıştır. Bunun nedeni; ayrışmanın artması, çeşitlenmesi, derinleşmesi ve aynı zamanda da bu yerleşimlerin hem olumlu hem olumsuz özellikteki ikili doğasıdır. Kentsel adacıklar, kentlerde sürekli olarak yeniden üretilmektedir. Bu noktada bir kentsel adacığın sahip olduğu özelliklerin neler olduğu, ayrışmanın hangi boyutta olduğu, orada yaşayanların hangi sorunlarla karşılaştıkları, hangilerinin çözümlenebildiği, çözümlenemeyen sorunlar karşısında göçmenlerin kendileri tarafından hangi taktikler geliştirildiği gibi sorular önem kazanmaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse bir kentsel adacık olarak araştırma alanında; barınma, çalışma, çalışma dışı zaman, kent kullanımı, kentsel hizmetlerden faydalanma, hareketlilik, ulaşım, etkileşim konularında eleştirel bir inceleme yapılmıştır. Bu konular bir yandan yazında kent mültecilerinin sıkça sorunlarla karşılaştığı alanlardır ve diğer yandan gündelik yaşam kurgusunun öğelerini oluşturmaktadır. Kentsel adacıklar yazınında özetlenen betimsel ve niceliksel araştırma, Ankara'daki Suriyeli göçmenler üzerinden gerçekleştirilmiş; bu araştırma ise göçmenlerin gündelik yaşam pratikleri üzerinden derinleştirilmiştir. Yazında sığınmacı ve göçmenlerin karşılaştığı ortak sorunların Ankara örneği ile ne kadar örtüştüğü ve sorunlarla mücadele konusunda bu örneğin özgün tarafları ortaya konmaya çalışılmıştır.

3. YÖNTEM VE ÇALIŞMA ALANININ TANIMLANMASI

Bu bölümde Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş ve Ankara'da yaşayan göçmenler özelinde kurgulanan araştırmanın yöntemi aktarılmaktadır. Araştırma kurgusu, kuramsal çerçeveden yararlanılarak oluşturulmuştur. Yöntemin açıklanmasının ardından saha araştırmasının gerçekleştirildiği alanlara dair detaylı bilgilere yer verilmiştir.

Yöntem bölümünde öncelikle araştırmanın benimsediği yaklaşım ortaya konmuştur. Daha sonra nicel ve nitel boyutta yapılan çalışmalar aktarılmıştır. Araştırma alanı konum, tarihsel gelişim ve planlama pratikleri bilgilerini içerecek şekilde irdelenmiştir. Son olarak veri kaynakları ve veri temini süreçlerine değinilmiştir. Bu tez çalışması özelinde veri kaynakları ve veri temini süreci oldukça önemlidir. İlgili veriye ulaşmanın oldukça güç olduğu bir konuda çalışılmış olması nedeniyle bu detaylar da aktarılmıştır.

3.1. Araştırmanın Yöntem-bilimsel Arka Planı

Planlama, coğrafya ve sosyoloji gibi disiplinlerin bilginin tanımlanması üzerine tarihsel olarak geçirdiği dönüşüme bakıldığında her birinin paradigma kaymaları yaşadığı ve kırılma noktaları geçirdiği görülmektedir. Sztompka (2008), sosyal bilimlerdeki çalışmaların yaşadığı paradigma kaymasından bahsetmekte ve bu alanda üçüncü evreye geçildiğini belirtmektedir. İlk evrede sosyal bütün, sosyal organizma ve sistem yaklaşımı varken; ikinci evrede sosyal atomlar kuramı söz konusudur. Diğer bir deyişle ilki fazla toplumsalcı, ikincisi ise fazla bireyseldir. Ancak insan hayatı ne tam anlamıyla belirlenmiş ne de tam anlamıyla özgürdür. Sosyal varoluş her zaman dinamik ve sosyal süreçler, dönüşümler içerir. Sosyal varoluş, gündelik yaşam alanındaki sosyal pratikler tarafından oluşturulur.

20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan üç teorik eğilim sayesinde sosyal bilimlerde, gündelik yaşamın nitel araştırmalarına doğru gitmiştir. Bunlardan ilki yapısal işlevselci teorinin ve soyut sosyolojik sistemlerin eleştirileridir. Bu eleştiriler de kendi içinde öznelci, kurumsal ve kültürel yaklaşım olarak gruplandırılabilir. Bu tezin önemli bir parçasını oluşturan gündelik yaşam çalışmalarına doğru gidişi yönlendiren diğer eleştiriler ise; erken dönem sosyolojinin post-modern eleştirisi ve feminist sosyal eleştiri ve teoridir. Bu gelişmelere karşın gündelik yaşama dair niteliksel araştırmalar, sosyoloji disiplini hala gelişiminin

erken döneminde kabul edilmektedir. Yine de bu yöntemi benimseyen çalışmalar günden güne artmaktadır.

Gregory (1994), benzer şekilde coğrafya disiplininin geçirdiği aşamaları üç evrede özetlemektedir: Bunlardan ilki keşif çağında antropolojik olarak ilham verici egzotik kültür çalışmalarını, ikincisi 19. ve 20. Yüzyılda sanayi kentlerinin kentsel sosyolojisi ile ilgili kaygıları ve üçüncüsü ise ekonomiden esinlenen mekânsal analiz biçimlerini içermektedir. Bu noktadan hareketle; 1970’lerde Marksist politik ekonomi, 1980’lerde eleştirel sosyal teoriler, 1990’larda ise eleştirel kültürel teorilerin başatlığından söz edilebilmektedir.

1950 ve 1960’larda insan coğrafyasının metodolojisi ve özü, farklı coğrafyacıların deney ve nicelleştirme ilkelerine dayalı şekilde önemli ölçüde değişmeye başlamıştır. Bu dönemde coğrafyacılar da fizik ve kimya gibi pozitivist bilimlerdeki gibi; yerleşim düzenleri, kentsel yapılar, endüstriyel bölgeler, vb. gibi alanlar için genelleştirilebilecek mekânsal yapı modelleri oluşturmak istemişlerdir. Bu amaçla birçok coğrafyacı bilimsel metotlar ve hipotez testleri ile ilgilenmiştir. Bu arayış, gerçek dünyanın karmaşıklığıyla çok az ilgisi olan soyut model ve fikirlerle sonuçlandığı şeklindeki eleştirileri tetiklemiştir. Bahsedilen dönemde coğrafyacıların benimsediği temel yaklaşım; sayılar biriktirmek, hesaplamalar yapmak, karmaşık istatistiksel hesaplar yapmak olmuştur (Gregory, 1994).

Eğer mekân bilimciler insanların mekânsal davranışlarına yönelik genel kanunlar oluşturmak isterse, tekil ve özellikli alanlar artık önemsiz kabul edilmiş olur. Aynı şekilde insanlar da vektörler, hareket sayıları veya ekonomik birimler şeklinde indirgenmiş olur. Son yıllarda mekân disiplinlerini ‘mekânsal bir bilim’ olarak yeniden kurma çabası söz konusudur. Bu çaba ise insan merkezli coğrafya olarak adlandırılmaktadır (Holloway and Hubbard, 2001).

Tekeli de (2018) planlamada son 60 yılda bilimsel bilginin tanımlanması ve planlamanın nasıl hayata geçirileceği konusunda bazı temel dönüşümler yaşandığını ifade etmiştir. 2.2.1. bölümde de değinildiği gibi, 1960’ların modernizm döneminde araçsal rasyonalizm benimsenmiştir. Bu yaklaşımda bilimsel bilgi değerlidir, planlama ve planlar dışsal faktörlerdir ve planlama uzun erimlidir. 1980’lerle beraber; post-modernizm döneminde sonuca ve ürüne odaklanan araçsal rasyonalizmin yerini, süreci ve uzlaşmayı odağına alan iletişimsel rasyonalizm yaklaşımı almıştır. Planlamada dışsallığın yerini içsellik almaya

başlamıştır. Çünkü araçsal rasyonalite günün sonunda hayatın anlamını sorgulatan bir yapıya dönüşmüştür.

İletişimsel rasyonalitede özellikle öznelararası bilgiye önem verilmiş, farklılıklarla birlikte bir aradalığın imkânı aranmıştır. Bu amaçla yönetimden yönetişime geçiş önerilmiştir. İletişimsel rasyonalite de çatışmalı pozisyonlara kapalı olması, toplumdaki her grubun iletişim sürecine dahil olamayacağı, özellikle en zayıf kesimlerin dışarıda bırakılabileceği, vb. çeşitli yönlerden eleştirilere hedef olmuştur. Özellikle son dönemde ise planlamada yeni ve alternatif uygulamalar geliştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Ersoy'un da (2007) belirttiği gibi planlama disiplini, toplumsal koşullardaki değişimlerle birlikte kendini sürekli eleştiren ve yenilemeye çalışan az sayıda bilim ve uygulama alanından biridir.

Görüldüğü gibi sosyoloji ve sosyal bilimlerde gündelik yaşamdaki sosyal pratikler, coğrafyada ise insan merkezli coğrafya anlayışı günümüzde bilgi üretimi konusunda gelinen son nokta olmuştur. Planlama disiplininde ise yeni arayışların bulunduğu ve bu arayışların farklı alternatifler ile doldurulmaya çalışıldığı söylenebilir. Özellikle son dönemde yaşanan göç dalgası da Türkiye'de hâkim olan planlama yaklaşımının sorgulanmasına neden olmuştur. Örneğin göçmen nüfusu dikkate almayan bir nüfus projeksiyonu ile yapılan planlama çalışmasının ne kadar gerçeği yansıtacağı, farklı kültürlerin mekandaki farklı beklentileri imar planları aracılığıyla nasıl hayata geçirileceği, giderek birbirinden daha çok ayrışan ve parçalanan mekanlar üreten planlama pratiği ortamında mekânsal entegrasyon yoluyla sosyal uyumun nasıl sağlanabileceği gibi konular büyük soru işaretleridir.

Bu noktada göçmenlerin mekandaki gündelik pratiklerinin oldukça önemli olduğu ve saha araştırmalarından çok şey öğrenilebileceği açıktır. Bu araştırmaların nasıl yapılacağı ise daha kritiktir. Bu konuda gerçekleştirilecek çalışmalarda; tarafsız ama sezgisel, ne çok tepeden ne de çok dramatik bir bakışla, ne insanları tamamen sayıya indirgeyerek ne de tamamen betimsel yolla yapıyor olmalıdır. Sadece nicel veriyi ve istatistiksel hesaplamaları ortaya koyan çalışmalar; türdeş olanı ortaya çıkarmak ve ait olduğu sistemi yeniden üretmekten öteye geçememekte, gündelik yaşamdaki çok sayıda faaliyeti dışarıda bırakmaktadır. Bilimsel uygulamalar, gündelik öyküleri dışarıda bırakmamalıdır (De Certeau, 2009).

Bu kapsamda tez çalışması; disiplinler arası boyutta, karma yöntemli olarak, eleştirel bir yaklaşımla ve tarihsel çözümleyici bir şekilde kurgulanmıştır. Bilgi gündelik hayatın içinde oluşma sürecindeyken ve doğrudan kaynağından üretilmeye çalışılmıştır. Saha araştırması kapsamında elde edilen bilgiler, yazındaki tartışmalar sorgulanmış, karşılaştırılmış ve katkı sunmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmasının araştırma metodu “Karma Yöntemli” olarak özetlenebilmektedir. Karma yöntemler, nitel ve nicel araştırmaların ve bunların verilerinin birleştirilmesi ve bütünleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Temel olarak tüm yöntemlerin ön yargı ve eksiklikler barındırdığı, nitel ve nicel verilerin birleşimiyle her bir veri grubunun eksikliklerinin giderilebileceği fikrine dayanmaktadır. Karma yöntemler hem açık uçlu hem kapalı uçlu soruları, hem istatistiksel analiz hem metinsel analizi, veri tabanları arası çapraz yorumlamaları bir arada içermektedir (Creswell, 2016). Tez çalışmasında da nicel ve nitel veriler bir arada kullanılmıştır. Nicel veriler istatistiksel yöntem ve endeksler ile yorumlanmış ve mekansallaştırılmış sayısal veriler ile kapalı uçlu anket sorularını içermektedir. Nitel veriler ise yazılı-basılı materyal, resmi dokümanlar, derinlemesine görüşme sonuçları ve gözlem sırasında alınan saha notları ve açık uçlu anket sorularını kapsamaktadır. Gerekli yerlerde uydu görüntüsü üzerinde oluşturulan tematik haritalar, planlar, fotoğraflar, vb. gibi ikincil kaynaklardan da faydalanılmıştır.

Saha araştırma süreci; sırasıyla veri temini, anket uygulaması ve derinlemesine görüşmelerle ilerlemiştir. Ek olarak saha çalışmaları sırasında gerçekleştirilen katılımcı gözlemler de (ev ziyaretleri, birlikte toplu ulaşım kullanımı ve kentsel hizmetlerden yararlanma, esnaftan alışveriş yapma, hatta bir ailenin düğününe katılma, vb. gibi gayri resmi etkileşimler) göçmenlerin kentsel kullanımlara katılım düzeylerini anlamak ve gündelik yaşam pratiklerini algılamak açısından öğretici olmuştur.

Ağırlıklı olarak kapalı uçlu sorulardan oluşan anket uygulaması sırasında ankette kullanılan mekâna ilişkin temel kategorilerde (barınma, çalışma, çalışma dışı zaman, kent kullanımı, kentsel hizmetlerden faydalanma, hareketlilik, ulaşım, etkileşim) tespit edilen hususlar, sonraki aşama olan derinlemesine görüşmelerde daha detaylı olarak irdelenmiştir. Saha araştırması öncesi yapılan yazın taraması, araştırmanın ilk aşamasını oluşturmuş; Ankara Altındağ ilçesi örneği ile araştırma derinleştirilmiş ve ilgili yazının bu çerçevede yeniden yorumlaması yapılmıştır. Diğer bir ifade ile, Ankara örneğindeki araştırma ile yazına katkı

sağlanması amaçlanmıştır. Araştırma stratejisi, belli noktalarda gömülülük teorisi (grounded theory) ilkeleri ile benzerlik göstermektedir.

Gömülülük teorisinde olaylar statik olarak değil, gelişen koşullara yanıt olarak sürekli değiştiği için tasarlandığından, yöntemin önemli bir bileşeni, sürece göre yöntemde değişiklikler yapmaktır. Çünkü gömülülük teorisinde amaç yalnızca ilgili koşulları ortaya çıkarmak değil, aynı zamanda aktörlerin değişen koşullara ve eylemlerinin sonuçlarına nasıl tepki vereceğini de belirlemektir. Gömülülük teorisi, veri toplama ve analiz için özel prosedürlere sahiptir, ancak değişiklikler yapılabilmesi için esneklik de mevcuttur. Corbin ve Strauss (1990), gömülülük teorisinin temel esas ve işlem setini ortaya koymuştur.

İlk ilkeye göre, veri toplama süreci başlar başlamaz analizler de başlamaktadır. Çünkü yapılan analizler, sonraki görüşme ve gözlemleri yönlendirmektedir. Veri toplama süreci standartlaştırılmamıştır ve araştırmacı araştırma süreci boyunca alana bazı sorularla girerek kendi sürecini yönetir. Önemli konular tespit edildikçe bir sonraki görüşme ve gözlemlere yeni sorular olarak dahil edilirler. Ödünç alınan veya keşfedilen her kavram, ilk önce geçici kabul edilir. Her bir konsept, görüşmelerde, verilerde ve gözlemlerde tespit edildiğinde teoriye girmeyi başarır. Gömülülük teorisinin ikinci ilkesine göre kuramlar, ham veriler üzerinden değil, analiz edilen olayların potansiyel göstergeleri üzerinden geliştirilmektedir. Yani araştırmacı, veriler üzerinde değil verilerin kavramsallaştırılması üzerinde çalışmalıdır. Gömülülük teorisinin üçüncü temel ilkesine göre, aynı fenomene ait kavramlar, kategoriler oluşturmak için gruplandırılabilir. Tüm kavramların kategori haline gelmesi gerekmez. Kategoriler, temsil ettikleri kavramlardan daha yüksek düzeyde ve daha soyuttur. Ayrıca daha düşük seviyeli kavramların benzerlik ve farklılıklarını vurgulamak için karşılaştırmalar yapılmasına olanak sağlar. Kategoriler, gelişmekte olan bir teorinin temel taşlarıdır ve teorinin bütünleştirilebileceği araçlardır. Gömülülük teorisinin diğer özellikleri aşağıda özetlenmiştir (Corbin ve Strauss, 1990):

- Örneklemenin kuramsal bir zeminde elde edilmesi,
- Tespit edilen olguların benzerlikler ve farklılıkları tespit etmek için diğer olgularla karşılaştırılması,
- Olguların örüntüsünün ve varyasyonlarının açıklanması,
- Sürecin teoriye yerleştirilmesi,
- Kategoriler arasındaki ilişkiler üzerine kurulan hipotezlerin araştırma sürecinde olabildiğince geliştirilmesi ve doğrulanması.

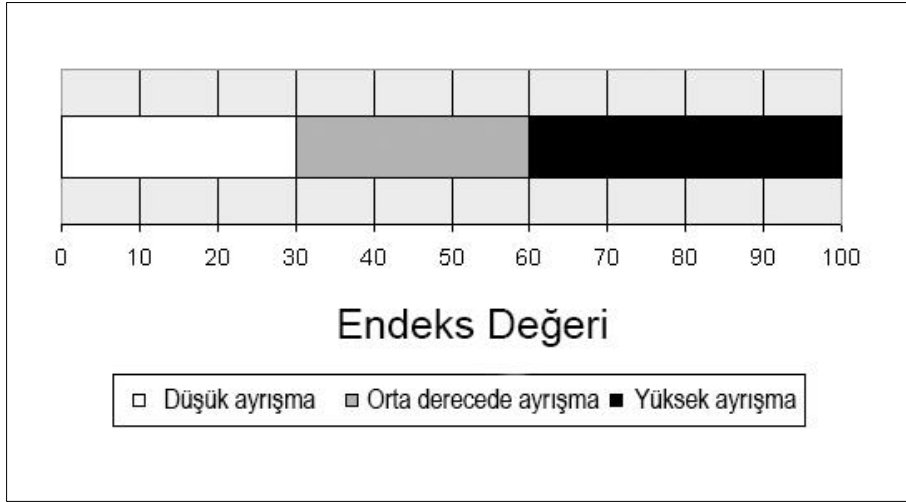
Tez çalışmasının; kavramsal çerçeve ve saha araştırmasının paralel ilerlemesi, anket bulgularının derinlemesine görüşme sorularını yönlendirmesi ve detaylandırması, görüşme deşifrelerinin kodlanması ve teori geliştirilmesi, araştırmanın sürece yayılması gibi özellikleri ile gömülülük teorisi ile benzerlikler göstermiştir. Ancak teorik çerçevenin ana hatlarının ve temel kavramların süreç içerisinde değiştirilmemesi, araştırmanın belirli bir hat üzerinde ilerlemesi gibi nedenlerle de gömülülük teorisinden ayrılmıştır.

3.2. Araştırmanın Nicel Boyutu: Mekânsal Ayrışmanın Düzeyi

Azınlık grupların kentsel adacıklar şeklinde bir arada yaşadıkları durumlarda, kentlerde oluşan mekânsal ayrışmanın boyutunu araştıran çalışmaların bir bölümü nicel yöntemler kullanmaktadır. Bu çalışmalar genellikle kente göçle gelen grupların kentin diğer sakinlerinden ayrışmasını ortaya koymaya çalışmaktadır. Niceliksel hesaplamalarda nüfus, demografi ve yer seçimi verilerinden yararlanılmaktadır. Duncan ve Duncan (1955), mekânsal ayrışmayı analiz etmede istatistiksel hesaplamalar olan Benzeşmezlik Endeksi (Index of Dissimilarity-ID) ve Ayrışma Endeksi (Index of Segregation IS) yöntemlerinin kullanılabileceğini ortaya koymuştur. Benzeşmezlik endeksi, bu çalışmada azınlıkların kente eşit dağılımının sağlanabilmesi için yer değiştirmesi gereken kişilerin oranı olarak tanımlanmıştır. Yöntem olarak belli bir bölgedeki azınlık ve çoğunluk grup ile kent bütünündeki azınlık ve çoğunluğun birbirine göre oranlanmasıdır. Bu değer in hesaplanmasında kullanılan denklem aşağıdaki gibidir:

$$ID_{YX} = \sum_{i=1}^m \left| \frac{n_{yi}}{n_y} - \frac{n_{xi}}{n_x} \right| \quad (3.1.)$$

Denklemde m ünite sayısını, n_{yi} i ünitesindeki yerel nüfus sayısını, n_y incelenen mekânsal toplamdaki yerel nüfus sayısını, n_{xi} i ünitesindeki azınlık sayısını ve n_x ise incelenen mekânsal toplamdaki azınlık nüfus sayısını ifade etmektedir. Sonuçta 0 ile 1 aralığında bir değer elde edilmektedir. Bazı çalışmalarda kesrin 100 katı alınarak 0 ile 100 arasındaki değer kullanılmaktadır. Değer 1'e (veya 100'e) yaklaştıkça ayrışma artmaktadır. Massey ve Denton (1993), 1 ve 100 arasında değişen endeks değerlerini üç gruba ayırmıştır. Buna göre 0-30 arası değerler düşük, 31-60 arası değerler orta derecede, 61-100 arası değerler ise yüksek derecede ayrışmayı ifade etmektedir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Benzeşmezlik endeks değerine göre ayrışmanın düzeyi (Massey ve Denton, 1993)

Benzeşmezlik endeksinin, hesaplamada kullanılan mekânsal birimlerin kendi içindeki dağılımını ortaya koyamaması, yöntemin zayıf bir yönü olarak değerlendirilmiştir (Cortese, vd. 1976; Morrill, 1991). Örneğin bir şehirdeki ayrışmanın hesaplanmasında ilçe düzeyinde veriler kullanılacak olursa, hesaplama şehrin bütününe dair bir ayrışma değeri verecektir. Tüm ilçeler için ayrılmış değerlere sonuç düzeyinde ulaşılmamaktadır. Diğer bir ifade ile görelî bir analiz şekli olan benzeşmezlik endeksinde, alt birimler de değerlendirmeye dahil edilmekte; ancak iç dağılımın genel dağılıma oranlanması prensibi nedeniyle bütüne dair bir değere ulaşılmaktadır. Ayrışmanın düzeyine dair önemli bir fikir veren benzeşmezlik endeksi, birçok çalışmada yöntem olarak benimsenmektedir.

Liebertson'un (1981), P^* değeri olarak anılan ölçüm yöntemi ise mekânsal izolasyonu ölçen bir endekstir. Bu endeksin temel argümanı, birbirlerinden farklı nüfus büyüklüğüne sahip X ve Y grupları arasından; X grubunun bir üyesinin Y grubunun bir üyesiyle etkileşime girme (exposure) olasılığının, Y grubunun bir üyesinin X grubunun bir üyesiyle etkileşime girme olasılığının aynı olmamasıdır. Bu endeks, mekânsal yoğunlaşmanın arttığı durumda mekânsal izolasyonun da arttığını kabul ettiği söylenebilmektedir. Rastgele seçilen bir grup üyesinin aynı grubun diğer üyelerinden izolasyonu, aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanmaktadır:

$$P^* = \sum_{i=1}^n n \left(\frac{a_i}{A} \right) \left(\frac{a_i}{t_i} \right) \quad (3.2.)$$

P^* 'nin endeks değeri olduğu formülde n alt birim sayısını; a_i , i alt birimindeki azınlık nüfusunu; A , incelenen bütündeki toplam azınlık nüfus sayısını ve t_i ise i alt birimindeki toplam nüfusu göstermektedir. Elde edilen değerin 1'den çıkarılması ile, azınlık nüfusundan rastgele seçilen bir bireyin yerel nüfustan izolasyonu ortaya çıkmaktadır (Liebersen, 1981). P^* endeksi de Benzeşmezlik Endeksi gibi mekansal olmayan endeksler arasında yer alan temel bir hesaplama yöntemidir. Etnik ayrışmanın ölçülmesinde de yine sıklıkla kullanılmaktadır (Taeuber, 1980; Robinson, 1980).

Ankara için alt bölgeler ilçeler olmak üzere ve Altındağ için alt bölgeler mahalleler olmak üzere P^* değeri izolasyon endeksi hesaplaması yapılmıştır. Ankara için değer 0,93 (Ek-6) ve Altındağ için değer ise 0,71 (Ek-7) olarak bulunmuştur. Bu değerlerin yorumlaması; rastgele seçilen bir Suriyelinin Suriyeli olmayan biriyle etkileşim kurma olasılığının Ankara bütünü için %93 ve Altındağ için %71 olacağı şeklindedir. Ancak bu noktada belirtmek gerekir ki; Ankara'daki Suriyeli nüfus için hesaplanan izolasyon endeksi, kent genelinde anlamlı sonuç vermemektedir. Çünkü Suriyeli göçmenlerin kent bütünündeki nüfus yoğunluğu izolasyon endeksinin kullanılmasının uygun olacağı çoklukta değildir.

Daha hassas bir mekânsal dağılım ve ayrışma düzeyi ortaya koyabilmek amacıyla geliştirilen nicel yöntemler, demografik veriler ile konum verilerini bir arada kullanmaktadır. Örneğin White (1983), Mekânsal Yakınlık (Spatial Proximity) yöntemi ile Amerika'nın 17 kentinde beyazlar ile Afro-Amerikalıların ayrışmasını haritalamıştır. Bu nüfusların konum ve birbirlerine olan mesafeleri, parsel ve blok bazlı olarak ölçülüp karşılaştırılmıştır. Massey ve Denton (1989) ise birden fazla hesaplama yöntemini bileşik olarak bir arada kullanmıştır. Benzeşmezlik Endeksi, Liebersen P^* değeri ve White'ın (1983) Mekânsal Yakınlık yönteminin yanı sıra; azınlık bölgelerinin kentin merkezi iş alanının çevresinde toplanma oranı ve azınlık grubunun yaşadığı fiziksel alanın büyüklüğü hesaplamalarının tümü bu çalışmada bir arada kullanılmıştır.

Demografik veriler ile coğrafi konum verilerinin birlikte kullanıldığı bir diğer yöntem, Mekânsal Toplulukların Yerel Göstergeleri (Local Indicators of Spatial Association / LISA) endeksidir (Anselin, 1995). LISA göstergeleri; sadece tek bir yerdeki olağandışı yüksek veya düşük değerleri değil, yakın çevredeki değerleri yani mekânsal bağımlılığı da (spatial dependency) hesaba katarak öne çıkan yerleri (hot and cold spots) belirlemektedir. Philpott'un (1978) tanımlayıp Jargowsky'nin (1997) geliştirdiği yöntemde ise mekânsal

eşikler tanımlanarak belirli bir tür adacığa dahil olan veya olmayan yerleşimler belirlenmektedir. Philpott'un çalışmasını geliştiren Peach ise (1996), kentsel adacıkların üçlü incelemesini yapmayı önermektedir. Bu incelemeler; azınlık grupların yoğunlaşma derecesi, ev sahibi toplumla ilişkili grup asimilasyon derecesi ve grup kapalılık derecesidir. Entropi Endeksi (Harsman ve Quigley, 1995), Aktör-Ağ Teorisi (Wissink, 2013), Faktör Ekolojisi ve Patchwork Analizi de ayrışmayı ölçmede kullanılan diğer güncel yöntem örnekleridir. Mekânsal dağılımı haritalayan tüm bu yöntemler, azınlık nüfusa mensup bireylerin konum bilgilerinin elde edilmesinin güçlüğü nedeniyle kısıtlı olarak kullanılabilir. Çizelge 3.1'de, ayrışmanın nicel olarak ölçüldüğü çalışmalara ilişkin bilgiler özetlenmiştir.

Çizelge 3.1. Nicel ayrışma yöntemlerini geliştiren çalışmalar

Yazar ve Yıl	Örneklem Alanı	Ölçek	Azınlık Grup	Kullanılan Yöntem
Duncan ve Duncan (1955)	Review paper (Amerika kentleri örnekleri üzerinden)	Sayım bölgesi (Census-tract)	Afro-Amerikalı gruplar	Benzeşmezlik ve Ayrışma Endeksleri
Cortese, Falk, Cohen (1976)	Review paper (Amerika kentleri örnekleri üzerinden)	Sayım bölgesi (Census-tract)	Afro-Amerikalı gruplar	Benzeşmezlik ve Ayrışma Endeksleri
White (1983)	Amerika'dan 17 örnek şehir	Parsel ve blok	Afro-Amerikalı gruplar	Mekansal Yakınlık (Spatial Proximity)
Massey, Denton (1989)	New York, Los Angeles, Detroit, Cleveland, Gary, Newark, Philadelphia, Baltimore	Sayım bölgesi (Census-tract)	Afro-Amerikalı ve Hispanik gruplar	Benzeşmezlik Endeksi, P* İzolasyon Endeksi, Mekansal Yakınlık, Merkezilik, Yoğunlaşma
Anselin (1995)	Afrika kıtası	Ülkeler	Yerel kümelenme	Mekânsal Toplulukların Yerel Göstergeleri (LISA)
Harsman, Quigley (1995)	Stokholm ve San Francisco	Kent bütününde merkez, çeper ve banliyö bölgeleri	Etnik ayrışma ve gelire bağlı ayrışma	Entropi Endeksi
Wissink (2013)	Mumbai	Proje bazlı detaylı inceleme ve kent bütününde sorgulamalar	Üst gelir grubu (Kapalı Siteler)	Aktör Ağ Teorisi

Benzeşmezlik endeksi ve P* değeri gibi oransal denklemler, eleştirilen yönleri olsa da azınlıkların ayrışmasını temelde ortaya koyması bakımından geçerliliklerini korumaktadır. Diğer taraftan, bu endekslerin 50 yıldan uzun süredir birçok çalışmada kullanılmış olması, karşılaştırmaların yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Tez çalışması kapsamında da nicel

boyutta bu yöntemden yararlanılmıştır. Ankara ili ve Altındağ ilçe bütünü için Benzeşmezlik Endeksi yönteminin uygulanmasının nedenleri ise şu şekilde açıklanabilir:

- Benzeşmezlik Endeksi, bir bölgede yaşayan nüfusun farklı sosyal özelliklere göre, bu bölgeyi oluşturan alt birimlerde hangi düzeyde ayrışma olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle tarihsel olarak geçerliliğini korumuş temel bir ayrışma endeksidir. Alt birimlerdeki yerel ve azınlık nüfus verileri kullanılıyor olsa da ele alınan bölgenin bütününe dair bir fikir vermektedir. Sık kullanılan bir endeks olması dolayısıyla; daha önceden yapılmış araştırmalarda farklı şehirler için ulaşılan endeks değerlerine göre yorumlama yapma olanağı sağlamaktadır. Ankara ili ve Altındağ ilçesi için hesaplanan ID değerleri de bu il ve ilçe bütününde ayrışmanın temel düzeyini ve farklı dönemlerde azınlık nüfusu barındıran şehirlere göre durumunu ortaya koymaktadır.
- Benzeşmezlik endeksinden sonra geliştirilen diğer mekânsal endeksler, azınlık grupların konum verilerini kullanarak daha hassas bir mekânsal ayrışma ölçümü yapılmasını amaçlamaktadır. Buradaki hassasiyet büyük oranda, ilçe veya mahalle düzeyindeki toplam nüfus verisi yerine, nokta konum verisi kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Ankara veya Altındağ için belirtilen detayda konum verisi bulunmadığından, diğer mekânsal ayrışma endeksleri kullanılamamaktadır.
- Ancak diğer taraftan; çalışmada daha detaylı mekânsal endeksler kullanılarak daha küçük birimler halindeki gruplaşmaların tümünün belirlenmesi yerine, azınlık nüfusun en yoğun yaşadığı yerleşimde araştırmayı derinleştirmek yöntem olarak benimsenmektedir. Bu derinlemesine incelemede ise nitel yöntemlerden faydalanılmaktadır. Kısacası araştırmanın nicel yöntemlerden yararlandığı bölümünde kullanılan Benzeşmezlik Endeksi yeterli seviyede açıklayıcıdır.

Yukarıda belirtildiği gibi, göç sonucu oluşan kentsel adacıkların tanımlanmasında ve belirlenmesinde nicel yöntemlerin kullanılması, temel düzeyde bilgi sağlaması bakımından önemlidir. Ancak sadece sayısal veriler ile yapılacak bir araştırmanın yeterli olmayacağı açıktır. Önceki bölümlerde görüldüğü gibi göç hareketlerine ilişkin sayısal verilerin ve göç sonrası oluşan mekânsal pratiklerin ortaya konması, karşılaşılan sorunların çözümlenmesinde ilk adımı oluşturmaktadır. Ancak diğer taraftan, yazında ortaya koyulduğu gibi kentsel adacıklar, göçmenlerin yaşamına hem olumlu hem olumsuz etkide bulunabilmektedir. Nicel veriler ve hesaplamalar; yerel dinamiklerin ortaya çıkarılacağı, göçmenlerin karşılaştıkları olumlu ve olumsuz mekânsal deneyimlerin değerlendirileceği nitel araştırmalar ile desteklenmelidir.

3.3. Araştırmanın Nitel Boyutu: De Certeau ve Lefebvre'in Gündelik Yaşam Kuramlarının Tezde Kullanım Şekli

2.2.4. bölümde detaylı olarak ortaya konulduğu gibi; De Certeau ve Lefebvre'in gündelik yaşam pratiklerine ilişkin kuramları, birbiri ile hem örtüşen hem de ayrışan noktalara sahiptir. Mekânın ancak toplumsal pratikler ile üretilebilmesi, kent planlamasının toplumu ve azınlık grupları içermesi gerekliliği, bireysel ve toplumsal dönüşümün şartının gündelik yaşamın dönüşümü olması gibi hususlar; her iki kuramcı tarafından da ortak olarak benimsenmiştir.

Lefebvre, Marksist bir kent kuramcısı olması nedeniyle, teorisini kapitalist sistemin kentlerde yarattığı tahribatlar, yabancılaşma, kentsel krizler, vb. gibi konular üzerine inşa etmiştir. Bu nedenle tekilliklere önem verse de daha çok toplumun bütünsel olarak dönüşümünü savunmuştur. Lefebvre'e göre iyi bir örgütlenme ile kent hayatı; ayrımcılığı dışlayan, farklı sınıfların bir araya gelmelerini sağlayan, birey ve gruplara toplanabilecekleri yer ve zaman sunan bir yapıya sahip olabilecektir.

De Certeau; toplumun bütünsel dönüşümü şeması yerine, doğrudan deneyimlerle ve eldeki mevcut somut seçeneklerle şekillenen değişim potansiyellerine odaklanmıştır. Tüketici kapitalizminin gündelik yaşam üzerindeki baskı ve tahakkümü konusunda Lefebvre ile benzer düşüncelere sahip olan yazar, yine de insanların kendiliğinden gelişen yaratıcı enerjilerini tümüyle hakimiyet altına alamadığını belirtmiştir.

Büyük oranda görmezden gelinen marjinalleştirilmiş pratikler ve ritüellerde anonim yaratıcılıklar açığa çıkmaktadır (Gardiner, 2016). De Certeau, toplum ve mekandaki çeşitliliğin aynılığa indirgenmesine ve ötekiliğe var olma hakkı tanınmamasına karşı çıkmaktadır. Bu nedenle toplumu bir bütünlük olarak algılamaya yönelik kuramsal çabası bulunmamaktadır. Bu çaba daha çok Lefebvre tarafından sarf edilmiştir.

De Certeau, sıradan insanın ve sokaktan yükselen sosyal teorisinin savunucusu olarak görülmektedir. Bir mikro-teorisyen olarak gündelik pratiklerin içerisinden doğru düşünme yöntemini benimsemiştir. Egemen güçler tarafından tasarlanan kent düzeninde üretilen taktikler, bir yeri mekâna dönüştürmektedir. Çünkü mekân, pratik edilen bir yerdir. Şehir

planları tarafından geometrik olarak tanımlanan sokakların, üzerinde yürüyenler tarafından mekâna dönüştürülmeleri gibi. De Certeau, haritalardan çok kentte yaşamının epistemolojisi olan hikayelerle ilgilenmiştir (Crang, 2000).

De Certeau'nun gündelik yaşam kuramının, Lefebvre'in teorisini genişlettiği ve derinleştirdiği söylenebilmektedir. Çünkü daha önce yapılmayan şekilde gündelik pratiklerin elle tutulur çözümlemesini yapmış, gündelik hayat kuramı ve eleştirisine özgünlük kazandırmıştır. Diğer bir ifade ile De Certeau, soyut düzeydeki teoriyi, somut hale getiren bir çerçeve tanımlamıştır (Crang, 2000). Bu sayede her iki kuramın temel yaklaşım ve fikirleri, birbirini tamamlayıcı biçimde kullanılabilir.

Lefebvre'in eleştirel ve soyut çözümlemeleri, De Certeau'nun betimsel ve somut fikirleri ile bütünleşebilmektedir. Tez çalışması kapsamında belirtilen bu ikili perspektiften, mekân-bağımlı gündelik yaşam pratikleri analizi yapılmıştır. Çizelge 3.2'de Lefebvre ve De Certeau'nun teorilerinin tez çalışması kapsamında ele alınış biçimine dair bilgiler yer almaktadır.

Çizelge 3.2. Lefebvre ve De Certeau'nun teorilerinin tezde ele alınış biçimi

LEFEBVRE VE GÜNDELİK HAYATIN ELEŞTİRİSİ	
BÜTÜNSEL YAKLAŞIM	• Bütünsel toplumsal değişim ve dönüşüm • Gündelik yaşamda parçalanma • Gündelik yaşamda yabancılaşma (çalışma dışı zamanlar) • Gündelik yaşamda derinlik kaybı • Kullanım değeri / değişim değeri çelişkisi • Bireyselleşme • Kapitalist kentleşme süreci içinde göçmen yerleşimlerinin durumu • Kapitalist işgücü piyasaları içinde göçmenlerin istihdamı
DE CERTEAU VE GÜNDELİK HAYATIN KEŞFİ	
DETAYCI YAKLAŞIM	• Azınlık kültürü • Öznellikler • Tüketim olarak nitelendirilen üretim • Toplum içinde direniş ve hayatta kalma uygulamaları • Yasal, kurumsal ve planlar boyutundaki stratejiler karşısında göçmenler tarafından geliştirilen taktikler

Tez çalışması; Lefebvre ve De Certeau'nun mekansal gündelik yaşam pratikleri kuramlarının bir arada kullanılması ve zorunlu göçe maruz kalan sığınmacı gruplar üzerinden bu araştırmanın yapılması bakımından özgün değer taşımaktadır.

Suriyeli yerleşiminin Alemdağ mahallesi içinde kalan doğu ucunda Bostancık caddesinin bir bölümünün sınır oluşturduğu görülmektedir. Ancak bu kesimde belirgin bir ayırımdan ziyade, gecekonduların ve yeni yapılaşmış konut parsellerinin iç içe olduğu bir bölge bulunmaktadır. Bu kesim Harita 3.3'te sınır gösteriminin doğusunu oluşturmaktadır. Resim 3.1'deki fotoğraflarda Bostancık Caddesi ve Alemdağ Parkı mevkiinde bir arada yer alan gecekondular ve yeni yapılar görülmektedir.

Resim 3.1. Kentsel adacığın Alemdağ mahallesi sınırından fotoğraflar (yazar arşivi)

Fotoğrafların çekildiği konum ve yönler, Harita 3.3'te a, b, c şeklinde gösterilmiştir. Suriyeli göçmenlerin yaşadığı kentsel adacığın sınırları büyük oranda ana caddelerin mekânı bölümlemesi ile oluşmuştur. Harita 3.4'te bütün alandaki kullanımların arazi kullanımı haritası üzerindeki gösterimine yer verilmiştir.

Harita 3.4. Kentsel Adacık Arazi Kullanımı (Google Earth uydu görüntüsü üzerine GIS ortamında yazar tarafından oluşturulmuştur, 2018)

Bölgede yer alan gecekondular 1970’lerde inşa edilmiş olup güncel olarak yapı kalitesi düşüktür. Kentsel adacıkta ayrıca kentsel donatı alanları, parklar, vb. gibi farklı işlevler de yer almaktadır. Tek katlı veya zaman içinde kat artışı sonucu 2 ve 3 katlı hale gelmiş yapılar bulunmaktadır. Ek olarak bölgede çok sayıda yıkımı yapılmış gecekondular da bulunmaktadır. Bu yıkımlar farklı zamanlarda gerçekleştiği için bazı parseller tamamen boşaltılmış durumda iken bazılarında yıkım enkazları görülmektedir. Cadde üzerindeki gecekonduların zemin kat kullanımları büyük oranda ticarete ayrılmıştır. Mahalle birimi ölçeğinde erişim mesafelerinde eğitim, sağlık ve dini tesisler konumlandırılmıştır. Park alanlarının büyük oranda yakın zamanda düzenlenmiş oldukları tespit edilmiştir. Bu parklar son imar planında yer almakta olup planda öngörülen yeni yapılaşma düzenine uygun olacak şekilde projelendirilmiştir. Resim 3.2, Resim 3.3, Resim 3.4 ve Resim 3.5’te Önder ve Ulubey mahallelerindeki tek katlı, 2 ve 3 katlı gecekondulardan örnekler yer verilmiştir. Çok katlı yapılara göre tek katlı ve iki katlı gecekondular, daha eski ve yapı kalitesi daha düşük görünmektedir.

Resim 3.2. Tek katlı gecekondu örnekleri (yazar arşivi)

Resim 3.3. İki katlı gecekondu örnekleri (yazar arşivi)

Resim 3.4. Üç katlı gecekondu örnekleri (yazar arşivi)

Resim 3.5. Dört katlı gecekondu örnekleri (yazar arşivi)

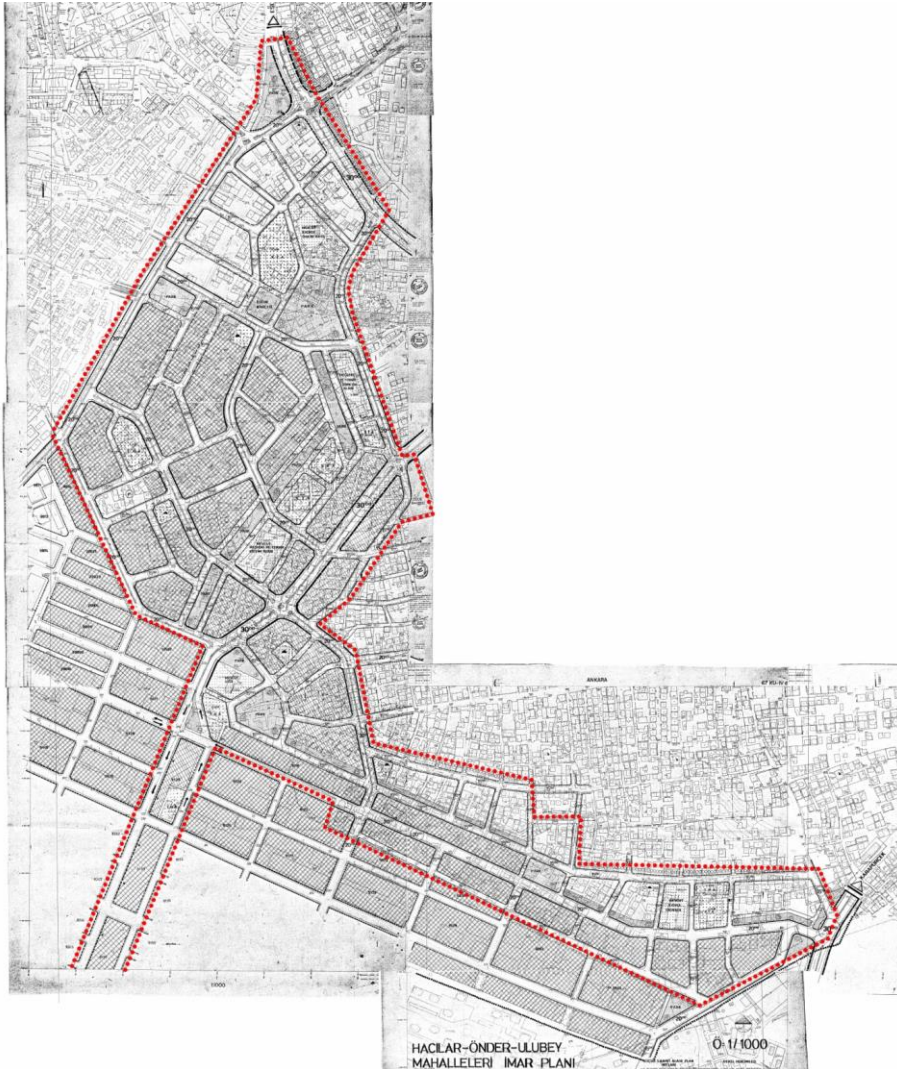
3.4.1. Bölgenin planlama geçmişi

Ankara kenti bütününde 1980'li yıllara kadar yapılan imar planlama çalışmalarının çok az bir kısmı Altındağ sınırları içerisinde (Akyol vd, 2013). Ancak yukarıda aktarıldığı gibi Altındağ ilçesinin plansız gelişimi, bu tarihten çok öncesine uzanmaktadır. Bölgenin gerçek anlamda planlama çalışmalarının yürütülmesi, özellikle son 20-25 yıllık periyotta yaşanmıştır. Halen bölgedeki planlama ve yenileme çalışmaları sürdürülmektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesi plan arşivi taramasında Hacılar-Önder-Ulubey planlama alanına ilişkin Çizelge 3.3'teki planlara erişilmiştir.

Çizelge 3.3. Bölge için hazırlanan planların tarihsel olarak sıralanışı (ABB)

Sene	Plan Adı	Ölçek
1989	Hacılar – Önder- Ulubey Mahalleleri İmar Planı	1/1000
1991	Önder- Hacılar- Ulubey Islah İmar Planı	1/1000
1991	Alemdağ- Alemdağ- Hacılar- Önder- Ulubey Islah İmar Planı	1/1000
1995	Önder- Ulubey- Hacılar Mahalleleri Nazım İmar Planı	1/5000
1998	Önder- Ulubey- Hacılar Mahalleleri Nazım İmar Planı Değişikliği	1/5000
1998	Önder- Ulubey- Hacılar Mahalleleri 2. Etap İmar Planı Revizyonu	1/1000
2000	Hacılar- Ulubey- Önder Mahalleri 2. Etap İlave İmar Planı	1/1000
2001	Önder- Ulubey- Hacılar Mahalleleri 2. Etap İmar Planı Revizyonu	1/1000
2009	Ulubey- Önder- Hacılar Mahalleleri Nazım İmar Planı	1/5000
2010	Ulubey- Önder- Hacılar Mahalleleri Revizyon İmar Planı	1/1000

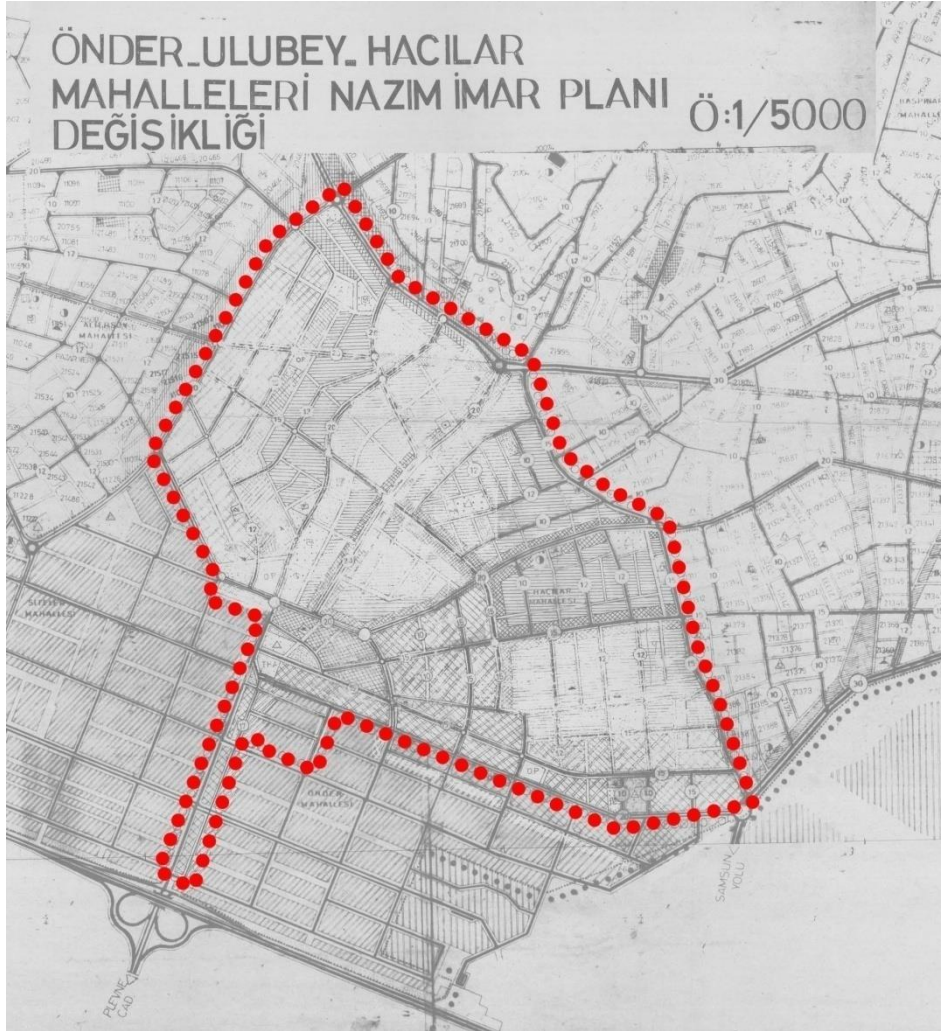
1989 yılı onaylı 1/1000 ölçekli imar planı, bölgede erişilebilen en eski tarihli plandır. 1989 yılı onaylı 1/1000 ölçekli imar planı; eski Ulubey mahallesi sınırlarını kapsamakta olup mahallenin büyük bir bölümüne Kentsel Servis Alanı fonksiyonu verilmiştir. Kentsel servis alanlarında minimum parsel büyüklüğü olan 1500 m² ile 3000 m² arası alanlı olan parsellerde yapılaşma koşulu E= 1, Hmax= Serbest; 3000 m²'den büyük parsellerde ise E=1,5, Hmax=Serbest şeklindedir. Bölgede brüt yoğunluk 300 kişi/ha olarak belirlenmiştir. Plan sınırları içerisinde kalan konut parsellerinde yapılaşma koşulu E=1,25 ve Hmax serbesttir. Minimum parsel büyüklüğünün 1000 m² olacağı plan hükümleri arasında yer almıştır (Harita 3.6).

Harita 3.6. 1989 tarihli Hacılar – Önder- Ulubey mahalleleri 1/1000 ölçekli UİP (ABB)

1989 yılı planının hazırlanmasından sonra 1995 tarihli Nazım plana kadar geçen süre içerisinde bölgede 2 kere Islah İmar Planı çalışması gerçekleştirilmiştir. 1991 yılında

kişi/hektar olacak şekilde yüksek yoğunluklu planlanmıştır. Bunların dışında önceki planlardan kısmen farklı yol sistemleri getirilerek bazı yapı adalarının formlarında değişiklikler yapılmıştır (Harita 3.8).

Harita 3.8. 1998 tarihli Önder- Ulubey- Hacılar mahalleleri 1/5000 NİP değişikliği (ABB)

1998 tarihli Önder- Ulubey- Hacılar Mahalleleri 2. Etap 1/1000 ölçekli İmar Planı Revizyonu; aynı sene daha önce hazırlanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planının bir bölümünü kapsamaktadır. Bu planda Ulubey mahallesi ile Siteler küçük sanayi bölgesinin kuzeyi yer almaktadır. Plan notlarına göre kentsel servis alanlarında minimum parsel büyüklüğü olan 1000 m² ile 1500 m² arası alanlı olan parsellerde yapılaşma koşulu E= 1.50, Hmax= Serbest; 1500 m²'den büyük parsellerde ise E=2, bina yüksekliği Hmax=Serbest şeklindedir. Bölgede brüt yoğunluk 350 kişi/ha olarak belirlenmiştir. Plan sınırları içerisinde kalan konut parsellerinde yapılaşma koşulu E=2 ve Hmax serbesttir. Minimum parsel

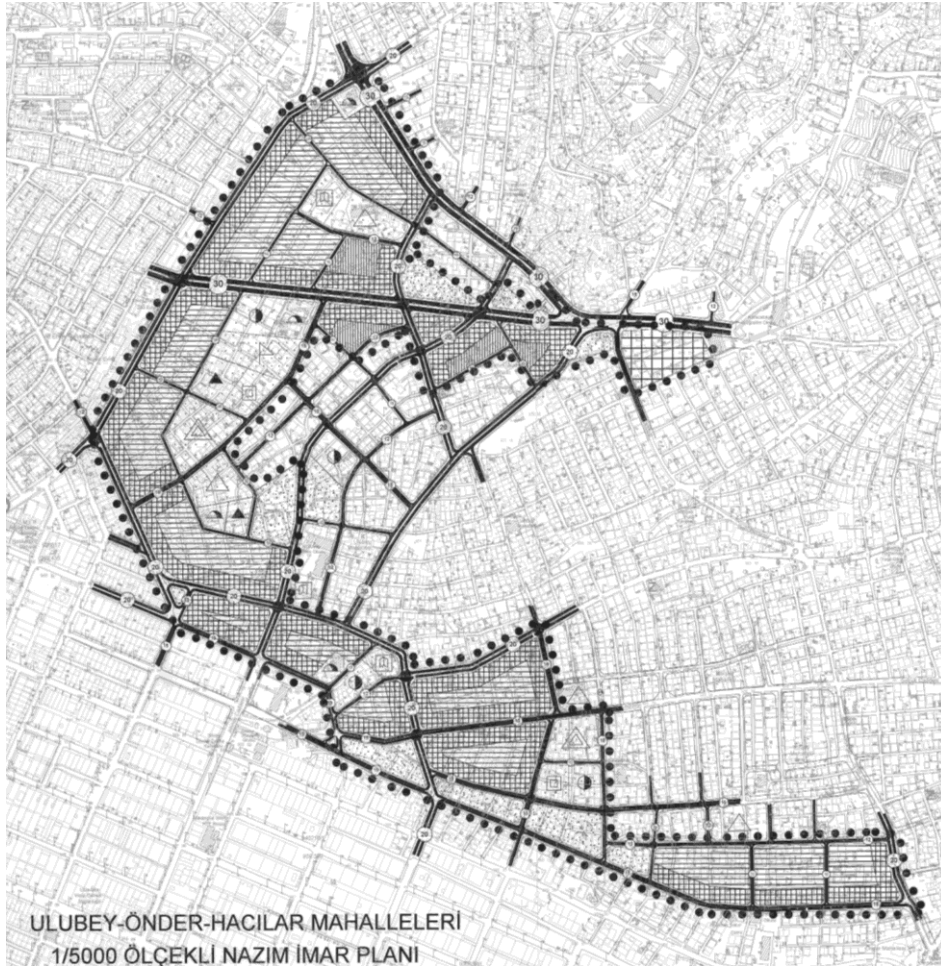
büyükliğünün 1200 m² olacağı plan hükümleri arasında yer almıştır. Bu plan ile 1989 tarihli plan ile belirlenen yapılaşma koşulları ve bölgedeki yoğunluk artırılmıştır (Harita 3.9).

Harita 3.9. 1998 tarihli Önder- Ulubey- Hacılar 2. Etap 1/1000 UİP revizyonu (ABB)

2000 yılında Gazeteci Hasan Tahsin Caddesinin güneydoğusunda kalan yaklaşık 10 yapı adası büyüklüğündeki alan için ilave imar planı hazırlanıp onaylanmıştır. 2001 tarihinde onaylanan Önder- Ulubey- Hacılar Mahalleleri 2. Etap 1/1000 ölçekli İmar Planı Revizyonunda ise yapılaşma koşullarında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Plan, 2000 tarihli ilave plan alanını da kapsamıştır. 2009 tarihli Ulubey- Önder- Hacılar Mahalleleri 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Ulubey mahallesini ve siteler küçük sanayi alanının kuzeyini kapsamaktadır. Planda konut altı ticaret alanları yol kenarında yoğunlaştırılmıştır.

Yapılaşma koşulları; mevcut konut alanlarında $E=2$ ve yapı yüksekliği $H_{max}=\text{Serbesttir}$. Gelişme konut alanlarında ise $E=1.80$ ve yapı yüksekliği $H_{max}=\text{Serbest}$ olarak belirlenmiştir. Bu parsellerde DOP ve KOP kesintilerinin bedelsiz terki halinde yapılaşma koşulunun mevcut konut alanlarında olduğu gibi $E=2$ olabileceği de plan hükümleri arasında yer almıştır. Ayrıca ada bazlı uygulamalarda %10 inşaat alan artışı verileceği plan notu da bölgede daha büyük parsellere inşa edilecek daha büyük ve yüksek katlı yapıları destekler niteliktedir (Harita 3.10). 2010 tarihli Ulubey- Önder- Hacılar Mahalleleri 1/1000 ölçekli Revizyon İmar Planı ise 2009 tarihli 1/5000 ölçekli Nazım İmar planı ile aynı sınırlara sahip; alt ölçekli plandır.

Harita 3.10. 2009 tarihli Ulubey- Önder- Hacılar mahalleleri 1/5000 ölçekli NİP (ABB)

Bölgede en son hazırlanan ve halen yürürlükte olan plan, 2012 tarihinde onaylanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planıdır. 1998 yılı onaylı “Hacılar – Önder- Ulubey Mahalleleri II. Etap İmar Planı” ile iç içe geçmiş olarak “Ulubey- Önder- Hacılar Mahalleleri Revizyon ve İlave İmar Planı” mevcuttur. Planda konut alanlarında brüt yoğunluk 350 kişi/hektardır. Minimum

parsel büyüklüğü 1200 m² olan konut yapı adalarında yapılaşma koşulları; Emsal = 2, H max = Serbest olarak belirlenmiştir. Yürürlükteki planın Önder, Ulubey, Alemdağ mahalleleri mevkiini gösteren kısmı Harita 3.11’de görülebilmektedir.

Harita 3.11. Yürürlükteki imar planı (Altındağ Belediyesi)

Plan; bölgede ayırık nizamlı, büyük parseller içerisinde yüksek katlı ve yoğun nüfuslu bir konut dokusu önerilmektedir. Bu öneri, bölgenin mevcut gecekondu yapılaşma düzeninden oldukça farklıdır. Bu farklılığı daha net görebilmek için birkaç örnek yapı adası ile bu yapılaşmanın öngörüldüğü yerin uydu görüntüsü karşılaştırılmıştır (Harita 3.12).

Harita 3.12. Eski ve yeni yapılaşmalar

Araştırma alanı için önerilen tüm planların ölçek, yapılaşma koşulu ve yoğunluk bilgileri, Çizelge 3.4’te özetlenmiştir. Görüldüğü gibi süreç içerisinde hazırlanan planlarda emsal, yoğunluk ve parsel büyüklükleri artış göstermiştir.

Çizelge 3.4. Plan kararlarındaki değişim

Sene	Plan Adı	Ölçek	Konut Yapılaşma Koşulları	Yoğunluk
1989	Hacılar – Önder- Ulubey Mahalleleri İmar Planı	1/1000	E=1,25 ve H max= S Min. parsel: 1000 m ²	300
2000	Hacılar- Ulubey- Önder Mahalleri 2. Etap İlave İmar Planı	1/1000	E=1.60 ve H max=S Min. parsel: 1200 m ²	
2001	Önder- Ulubey- Hacılar Mahalleleri 2. Etap İmar Planı Revizyonu	1/1000	E=2 ve H max=S Min. parsel: 1200 m ²	350
2010	Ulubey- Önder- Hacılar Mahalleleri Revizyon İmar Planı	1/1000	E=2 ve H max=S	

Hazırlanan son imar planı doğrultusunda bölgede parsel bazlı olarak dönüşüm başlamıştır. Ancak eski gecekondulu nüfusun konutlarını boşaltmaya başladığı 2011 sonrası dönem, aynı zamanda Suriyelilerin Türkiye’ye göç etmeye başladığı tarihlerdir. Önder, Ulubey, Alemdağ

mahalleleri ve civarında gecekondusu bulunan hak sahiplerinin bir bölümü de gecekondularını Ankara'ya yeni gelmiş olan Suriyeli ailelere kiralamaya başlamıştır.

Bir yandan Suriyeli göçmenlerin bu mahallelere yerleşme süreci yaşanırken, diğer yandan Altındağ Belediyesi kentsel dönüşümü hızlandırmak için bazı girişimlerde bulunmuştur. Öncelikle Önder ve Ulubey mahallelerinde iki bölge 02/04/2013 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla 'Riskli Alan' olarak ilan edilmiştir. Önder mahallesindeki bu alanın büyüklüğü 15,9 hektarken, Ulubey mahallesindeki alanın büyüklüğü ise 4,9 hektardır. Bu riskli alanlar içerisinde kalan tüm eski gecekonduların yıkım kararı alınmıştır. Ancak riskli alan ilanına yapılan itirazlar sonucunda Danıştay 14. Dairesi 2014'te Önder mahallesindeki, 2015'te ise Ulubey mahallesindeki riskli yapı alanı kararlarını bozmuştur. Aynı alanlar daha sonra Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın oluruyla 'Rezerv Yapı Alanı' ilan edilmiştir. Önder mahallesindeki alan 2016 yılının ağustos ayında, Ulubey mahallesindeki alan ise 2017 yılının ağustos ayında rezerv yapı alanı olarak belirlenmiştir.

Riskli alan ilanının kaldırılması ile rezerv yapı alanı ilanı arasında geçen sürede, belirtilen bölgelerdeki gecekondular yıkılmıştır. 2015 yılının Temmuz ayında Önder Mahallesinde yer alan bölgedeki 480 gecekondunun¹¹, 2015 yılının Ağustos ayında ise Ulubey Mahallesinde yer alan bölgede 100 gecekondunun¹² yıkımı gerçekleştirilmiştir (Resim 3.6).

(a)

(b)

¹¹ https://www.altindag.bel.tr/haber.asp?islem=1&haber_ID=5056

¹² https://www.altindag.bel.tr/haber.asp?islem=1&haber_ID=5068

Resim 3.6. Önder ve Ulubey mahallelerinde yıkım yapılan bölgeler
 (a) Yıkım alanlarının yıkım öncesi uydu görüntüsü, 2014
 (b) Yıkım alanlarının yıkım sonrası uydu görüntüsü, 2018
 (c) Yıkım alanlarının kuş bakışı görüntüsü, 2018
 (d) Güneydeki yıkım alanının yıkım öncesi fotoğrafı, 2014
 (e) Güneydeki yıkım alanının yıkım sonrası fotoğrafı, 2018

Bölgede yapılan yıkımların temel sebebi, dönüşüm faaliyetini başlatıcı bir niteliğe sahip olmasıdır. Dönüşümün başlamasının önündeki en önemli engeller ise bölgenin rant getirisinin düşük olması ve çok küçük parsel alanlarına çok fazla mülkiyet giriyor olmasıdır. Önder mahallesi ve çevresinde başlayan dönüşüm; Altındağ ilçesinde daha önceden gerçekleştirilen ve TOKİ ile birlikte yürütülen projelerde olduğu gibi bütünsel bir dönüşüm öngörmemektedir. Müteahhitler eliyle ve parsel bazlı dönüşüm gerçekleştirilecektir. Altındağ Belediyesi'nin Ulubey, Önder ve Plevne mahallelerindeki dönüşümü kolaylaştırmak için uyguladığı bir diğer kolaylık; bu mahallelerdeki parsellerde inşaat yapacak müteahhit firmalardan çap, yol kotu, ruhsat, inşaat kontrolü, proje tasdiki, vb. hizmet harçlarının tahsilinin ertelenmesi olmuştur. 2018 senesinin Kasım ayı itibarıyla

Önder mahallesindeki rezerv alanda 5, Ulubey mahallesindeki rezerv alanda 3 parselde yeni yapılanın inşası başlamıştır (Resim 3.7).

Resim 3.7. Yıkım alanında başlayan inşaatlar (yazar arşivi, 2018)

Bölgede bir yanda 10 katın üzerindeki yapılar yükselirken, diğer yanda Suriyeli göçmenler gecekondü tipi konutlarda yaşamaya devam etmektedir.

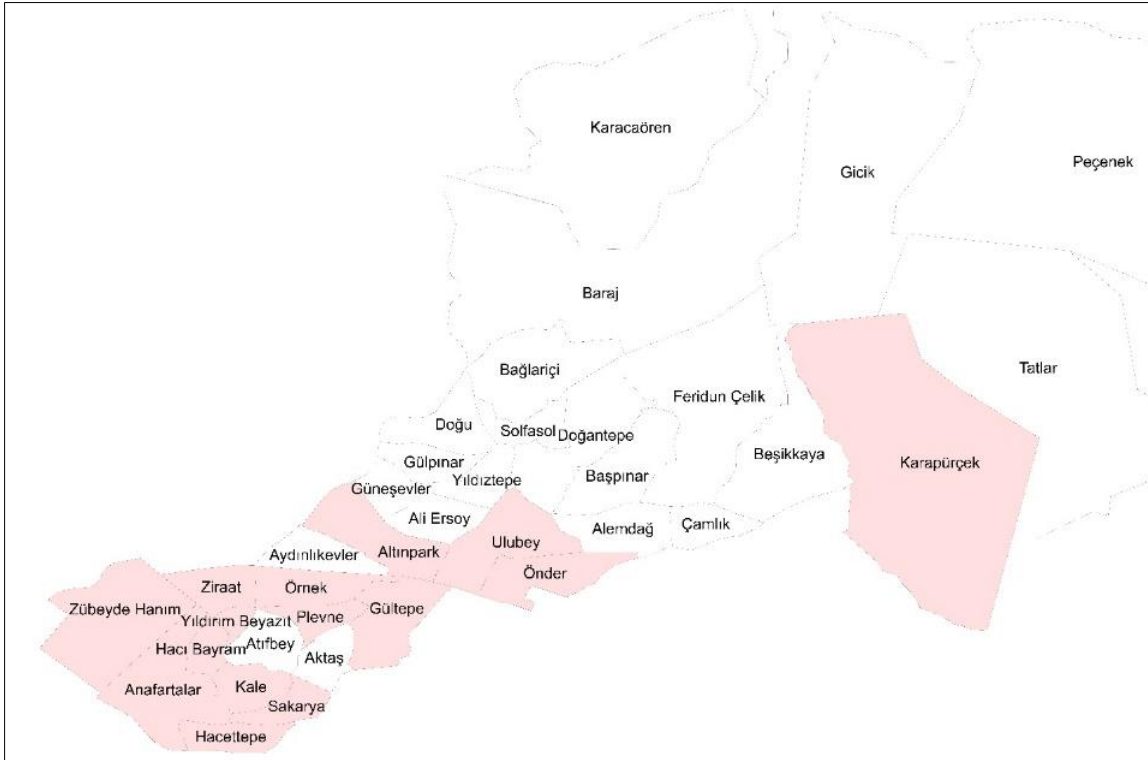
3.5. Veri Kaynakları

Tez çalışmasının temel veri kaynaklarını; kurumlardan elde edilen bilgiler, anket uygulaması, derinlemesine görüşmeler, katılımcı gözlemler ve saha notları oluşturmaktadır. Bu bölümde, belirtilen veri kaynaklarından veri elde etme süreçleri, bu verilerin içeriği ve hangi kapsamda kullanıldığı, birbirleri ile nasıl ilişkilendirildiği aktarılmaktadır.

Veri kaynaklarına erişmeden ve saha araştırmasına başlamadan önce gerekli yerden alınması gereken izinler tamamlanmıştır. Gazi Üniversitesi Etik Kurulu İzni (Ek-9), İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İzni (Ek-8) ve anketlerin bir bölümünün yapıldığı Kızılay Genel Müdürlüğü İzni (Ek-10) alındıktan sonra veri temini ve saha araştırması aşamasına geçilmiştir.

3.5.1. Kurumlardan alınan nicel veriler ve veri oluşturma

Tez çalışmasının konusuna ilişkin temel verilerin temini için Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Ankara İl Göç Müdürlüğü ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile yazışma başlatılmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017 senesi itibariyle Türkiye'deki Geçici Koruma altındaki Suriyeli nüfusa ilişkin il düzeyindeki veriyi paylaşmıştır. Halihazırda internet ortamında da açık erişimde olan bu veriden, bölgesel düzeyde yapılacak kimi araştırmalarda yararlanılabilir. Ancak bu tez çalışmasında ilçe ve mahalle düzeyindeki verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Ek açıklamalar ve yazışmalar sonucu Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden Ankara İli için ilçe düzeyindeki veri temin edilmiştir. Bu veriden yararlanılarak ilçe düzeyindeki tematik haritalar ve endeks hesaplamaları yapılmıştır. Araştırma, Ankara'da Suriyeli göçmenlerin en yüksek oranda yerleşmiş olduğu Altındağ ilçesinde detaylandırılmıştır. Altındağ İlçesi için mahalle düzeyindeki veriye ise Altındağ Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan ulaşılmıştır. Bu veri, yardım dağıtım ve organizasyonu için tutulmaktadır. Verinin güvenilirliğini ikinci bir kaynaktan doğrulayabilmek adına, Suriyeli nüfusun fazla olduğu mahallelerin muhtarları ile (2018 yılı Eylül ve Aralık ayları arasında) kısa görüşmeler yapılmıştır. Genellikle Altındağ'ın merkezi bölgelerinde yer alan bu mahallelerin (Harita 3.13) muhtarlarından Suriyeli sayısı, yer seçimi, Türkiyeli mahalle sakinleri ile ilişkileri, vb. gibi bilgiler öğrenilmiştir (Ek-3). Bulgular bölümünde ilgili başlıklar altında mahalle muhtarlarından elde edilen bu bilgilere de yer verilmiştir.

Harita 3.13. Muhtarlık ile görüşme yapılan mahalleler

Yukarıda özetlenen veri temini süreci belli aralıklarla azalan ve artan yoğunluklarla birlikte yaklaşık bir yıla yayılmıştır. Bu durumun kendisi bile veri üretmenin zorluklarına ilişkin ipuçları vermektedir.

3.5.2. Anketler, derinlemesine görüşmeler ve katılımcı gözlem

Anket ve derinlemesine görüşmelerin içeriği; ilgili yazında kentlerde yaşayan sığınmacı ve mültecilerin sorunlarla karşılaştıkları mekânsal kategorilere göre belirlenmiştir (Bkz Ek-1). Bu kategoriler; barınma ve yer seçimi, istihdam, çalışma dışı zamanlar, kentsel hizmetlere erişim ve sosyal etkileşimlerdir. Bu kategoriler aynı zamanda, günümüz dünyasında bireylerin parçalanmış haldeki gündelik yaşam kurgusunun öğeleridir. Anket soruları, belirtilen kategorilerde mümkün olan en geniş betimsel bilgiye ulaşmak ve muhtemel sorun alanlarını ortaya koyabilmek amacıyla oluşturulmuştur. Derinlemesine görüşmelerde göçmenlerden, anket uygulaması sonucu farklı kategorilerde tespit edilen hususları detaylandırmaları talep edilmiştir (Bkz Ek-2). Daha geniş kapsamlı ve açık uçlu sorular sorularak görüşmeye başlanmış, ilgili yerlerde konu derinleştirilmiştir. Görüşmeler 40-60 dakika aralığında sürelerde yapılmıştır.

Anket ve derinlemesine görüşmeler, en yüksek oranda (%57) tez çalışmasının asıl araştırma alanı olan Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerinden oluşan yerleşimde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, incelenen konularda karşılaştırma yapabilmek amacıyla, Altındağ ilçesinde Suriyeli göçmenlerin görece yoğun olarak yaşadıkları diğer mahalleler olan Baraj, Solfasol, Doğanstepe, Karapürçek ve Aydınlikevler’de de anket uygulaması yapılmıştır. Bulgular ve değerlendirmelerin mekânsal odağı, Önder, Uubey ve Alemdağ mahallelerinden oluşan kentsel adacıktır.

Anketlerin dağılımında cinsiyete göre eşit temsiliyete özen gösterilmiştir. Mahallelerde yapılacak olan anket sayılarının belirlenmesinde ise mahallelerin toplam nüfusları göz önünde bulundurulmuştur. Anket sayılarının cinsiyete ve mahallelere göre dağılımı Çizelge 3.5’te gösterilmiştir.

Çizelge 3.5. Anket uygulaması yapılan göçmenlerin yaşadıkları mahalle ve cinsiyete göre dağılımı

		Cinsiyet				Toplam	Toplam Suriyeli Göçmen Sayısı
		Kadın		Erkek			
Mahalle	Önder-Ulubey-Alemdağ	37	%51	35	%49	72 (%57)	17343
	Baraj-Solfasol-Doğantepe	22	%56	17	%44	39 (%31)	4271
	Karapürçek	5	%56	4	%44	9 (%7)	1185
	Aydınlıkevler	4	%57	3	%43	7 (%5)	1091
Toplam		68 (%54)		59 (%46)		127 (%100)	23890

Basit rastlantısal yöntem ile belirlenen 130 kişi ile anket uygulaması yapılmıştır. Tutarlı bulunan 3 anket formu, değerlendirme dışı bırakılmıştır. Her aileden yalnızca bir kişi ile anket yapılmıştır ve her bir anket aynı zamanda bir hane halkını temsil etmiştir. Ankete katılacak kişilerin gönüllü olanlar arasından rastgele seçilmesinin yanı sıra anket dağılımı bakımından cinsiyete göre kotalı olacak şekilde hareket edilmiştir. Yani erkek ve kadın katılımcı sayılarının eşit temsiliyet bakımından birbirine çok yakın olması konusunda hassasiyet gösterilmiştir. Anketlerin tamamı tez yazarı ve bir tercüman tarafından sahada birebir ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Her bir soru tek tek tercüme edilip sorulara verilen yanıtların yeniden tercüme edilmesi ile anketler işlenmiştir. Türkçe ve Arapça dillerinin her ikisi de çalışmada tercümanlık yapan kişinin ana dilidir. Ek olarak tercümanın uzmanlık

alanının Sosyal Psikoloji olmasının da zorunlu göçe maruz kalmış göçmenler ile anket ve mülakat yapılması sürecine olumlu katkısı olmuştur.

Her ne kadar anketin büyük bir bölümünü kapalı uçlu sorulardan oluşuyor olsa da anket sırasında göçmenlerin detaylı olarak anlatmak istediği meseleler de tarafıma tercüme edilmiş olup, bu bilgiler de kayda geçirilmiştir. İlgili yerlerde A1, A42, A75, vb. gibi kodlarla belirtilen kişiler, anket katılımcılarını ve hangi ankette bu yorumların dile getirildiğini göstermektedir. Derinlemesine görüşmelerde detaylandırılması gereken hususlar, anket sonuçlarına ek olarak bu sözel bilgiler yardımı ile belirlenmiştir.

En çok Suriyeli göçmenin yaşadığı mahalleler arasından seçilerek oluşturulan örneklem yaklaşık 25000 kişilik bir toplamdan oluşmuştur. Evren büyüklüğüne göre, örneklemin homojen olmadığı ($p=0.5$, $q=0.5$) kabulü ile ve ± 0.10 örnekleme hatasına göre seçilmesi gereken örneklem sayısı olan 96'nın üzerinde sayıda anket uygulaması yapılmıştır. Diğer bir deyişle örnekleme hatası ± 0.5 ve ± 0.10 arasında bir değer almıştır (Çizelge 3.6).

Çizelge 3.6. Örnekleme durumu

Evren Büyüklüğü	0.10 örnekleme hatası		
	$p=0.5$ $q=0.5$	$p=0.8$ $q=0.2$	$p=0.3$ $q=0.7$
100	49	38	45
500	81	55	70
750	85	57	73
1000	88	58	75
2500	93	60	78
5000	94	61	79
10000	95	61	80
25000	96	61	80
50000	96	61	81

Anket uygulamasının tamamlanması ve sonuçlarının elde edilmesi sonrası, anketin araştırdığı temel konular ile paralel biçimde ancak görüşmecilerin daha detaylı bilgiler verebilmesine imkân tanıyacak şekilde 24 göçmen ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Derinlemesine görüşmelerin tamamı 2019 yılının Mayıs ve Haziran aylarında gerçekleştirilmiştir. Çizelge 3.7'de derinlemesine görüşme yapılan göçmenlerin temel bilgileri yer almaktadır.

Çizelge 3.7. Derinlemesine görüşme yapılan Suriyeli göçmenlerin bilgileri

Görüşmeci Kodları	Cinsiyet	Yaş	Yaşadığı Mahalle	İş Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sayısı
G 1	Kadın	44	Site-Yıldız	Ev hanımı	Evli	7
G 2	Kadın	39	Ulubey	Günlük işçi	Evli	2
G 3	Kadın	33	Ulubey	Ev hanımı	Dul	2
G 4	Kadın	60	Solfasol	Ev hanımı	Dul	8
G 5	Erkek	27	Aydınlıkevler	Tercüman	Bekar	0
G 6	Erkek	47	Site-Yıldız	İşsiz	Evli	6
G 7	Erkek	24	Site-Yıldız	Esnaf	Bekar	0
G 8	Erkek	36	Alemdağ	Esnaf	Evli	3
G 9	Kadın	21	Karapürçek	Çalışmıyor	Bekar	0
G 10	Kadın	23	Aydınlıkevler	Ev hanımı (Blg.Müh. Mezun)	Evli	0
G 11	Kadın	18	Hüseyingazi	Öğrenci	Bekar	0
G 12	Kadın	29	Yıldıztepe	Ev hanımı	Evli	3
G 13	Erkek	35	Yıldıztepe	STK çalışanı	Evli	3
G 14	Erkek	52	Demetevler	İşsiz	Evli	8
G 15	Erkek	35	Aktaş	İşsiz	Bekar	0
G 16	Erkek	27	Karapürçek	Mobilya İşçisi	Bekar	0
G 17	Erkek	32	Alemdağ	Esnaf	Evli	2
G 18	Erkek	30	Önder	İşçi	Evli	2
G 19	Erkek	36	Doğantepe	İşçi	Evli	2
G 20	Erkek	36	Mebusevleri	Mimar	Bekar	0
G 21	Kadın	30	Pursaklar	Ev hanımı	Evli	3
G 22	Erkek	34	Aydınlıkevler	İşletmeci (Kafe)	Bekar	0
G 23	Erkek	25	Önder	Garson	Bekar	0
G 24	Erkek	40	Önder	Berber	Evli	3

Metin içerisinde ilgili kısımlarda yer verilen derinlemesine görüşme alıntılarının hangi görüşmeciye ait olduğu, parantez içinde görüşmeci kodları ile (Örn: G12) belirtilmiştir. Tüm görüşmelere ek olarak bir aile ile odak grup görüşmesi yapılmıştır. Ailede 52 yaşında ev hanımı anne, 32 yaşında esnaf oğlu, 26 yaşında ev hanımı kızı ve 24 yaşında ev hanımı gelini ile görüşülmüştür. Tabloda görülen derinlemesine görüşmelerin yapıldığı kişilerin 9'u kadın, 13'ü erkektir. Bu görüşmelere ek olarak farklı mahallelerde yaşayan farklı profillere sahip göçmenler ile derinlemesine görüşmeler yapılması konusunda hassasiyet gösterilmiştir. Anket ve derinlemesine görüşme yapılan göçmenlere ilişkin daha detaylı bilgilere 4.3. Bölümde yer alan Demografik Yapı başlığı altında yer verilmiştir. Göçmenler ile yapılan derinlemesine görüşmelere ek olarak araştırma sürecinde ortaya çıkarılan, gelişen teorik fikirler doğrultusunda önemli görülen kişilerle de görüşmeler yapılmıştır. Bu sayede, çeşitli uzman görüşlerinin ve incelenen konuların öznesi olan farklı kişilerin görüşlerinin de

alınması mümkün olmuştur. Çizelge 3.8’de ek görüşmelerin ve görüşmecilerin bilgileri yer almaktadır.

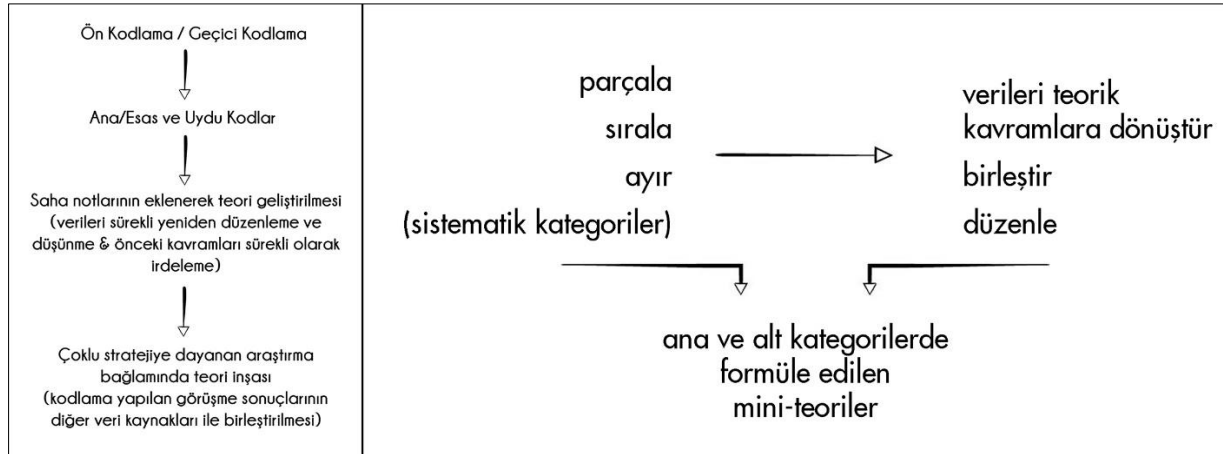
Çizelge 3.8. Derinlemesine görüşme yapılan diğer kişilerin bilgileri

	Kurum/Kuruluş/vb.	Görev	Görüşme Tarihi
D1	Önder Vakfı	Çalışan	26/07/2018
D2	Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM)	Çalışan	08/08/2018
D3	Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) Gençlik Merkezi	Merkez Koordinatörü	26/07/2018
D4	Türk Kızılayı Toplum Merkezi	Merkez Koordinatörü	12/08/2018
D5	Altındağ Belediyesi	Teknik Personel	29/05/2017
D6	Altındağ Belediyesi	Birim İdarecisi	26/11/2018
D7	Ulubey Mahallesi Muhtarı	Muhtar	26/07/2018
D8	Önder Mahallesi Sakini (Türkiyeli)	Ev/iş bulma, yardım dağıtımı vb. konularda aktif rol alan bir mahalleli	25.10.2018
D9	Fatih Sultan Mehmet İlk Okulu	İdareci	20.11.2018
D10	Sıdika Kınacı İlk Okulu	İdareci	15/05/2019
D11	BM Nüfus Fonu	İnsani Yardım Program Koordinatörü	23/01/2019
D12	Siteler Esnafı (Türkiyeli)	Suriyeli Göçmen işçi işvereni	07/12/2018
D13	Ulubey mahallesi esnafı (Türkiyeli)	Suriyeli esnafın yoğun olduğu caddede dükkân işleten esnaf	27/04/2019
D14	Ulubey Mahallesi Sakini (Türkiyeli)	-	11/05/2019
D15	Karapürçek Mahallesi Sakini (Türkiyeli)	-	04/03/2019
D16	Siteler Esnafı (Türkiyeli)	İşvereni	08/12/2018

Tablolardan da görüldüğü gibi göçmen ve diğer teorik örnekleme derinlemesine görüşmelerin tamamı 40 kişiden oluşmuştur. Derinlemesine görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme çizelgeleri kullanılmıştır (Bkz Ek-2). Kişilerin durum ve konumlarına göre çeşitlilik gösteren belirli konular ve bunların üzerine sorular önceden belirlenmiş, ancak görüşmeciler araştırmaya uygun özel bir konu veya farklı bir soruna değindiklerinde görüşmenin detaylandırılmasına müsaade edilmiştir. Görüşmelerin temel noktasını insanların gündelik yaşam dünyalarını inşa ettikleri anlamlarını ve deneyimlerini anlayabilmek ve sosyal dünyaya ilişkin öznel bakış açılarını ortaya çıkarabilmek oluşturmıştır.

3.5.3. Derinlemesine görüşme bulgularının kodlanması

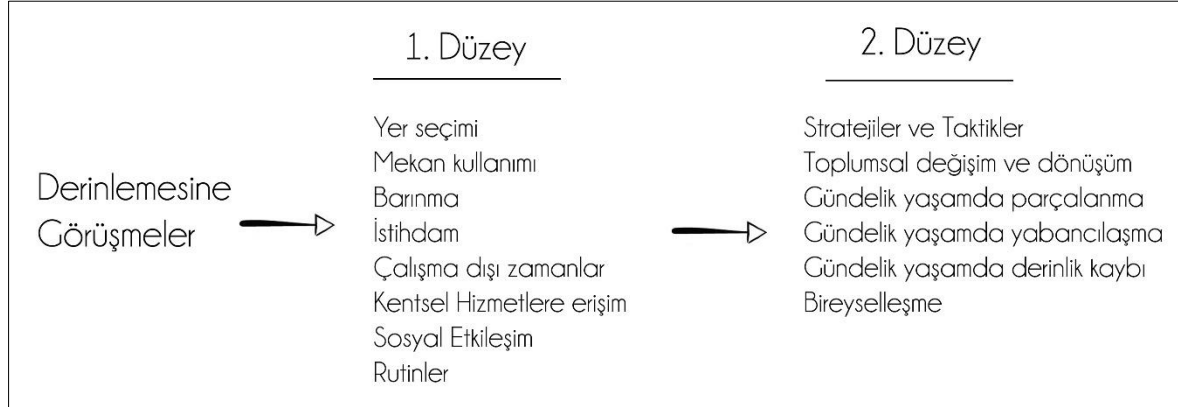
Anket ve derinlemesine görüşmelerin kurgusunu; 2.1.3. bölümde sığınmacı ve göçmenlerin kentlerde karşılaştıkları temel sorunlara ilişkin yazın taramasında tespit edilen mekânsal kategoriler oluşturmuştur. Yer seçimi, barınma, çalışma, kentsel hizmetlerden faydalanma, yerel nüfus ile etkileşim, vb. gibi başlıklardaki anket soruları, derinlemesine görüşmeler sayesinde gündelik yaşam pratikleri araştırmasına genişletilmiştir. Derinlemesine görüşmelerin tamamlanmasının ardından, görüşme deşifreleri üzerinde kodlama işlemi yapılmıştır. Temel mekânsal kategorilere ek olarak, Şekil 3.3'te gösterilmiş olan ve gündelik yaşam pratiklerinin yorumlanacağı temalardan yararlanılarak kodlama işlemi yapılmıştır. İlk olarak ön kodlama ve geçici kodlama yapılmıştır. Ön kodlama, metindeki belirli parçaların önemini veya uygunluğunu belirtmek amacıyla o kısımların altını çizmek veya yıldız koymak şeklinde yapılmaktadır. Basit ve yalın şekilde sadece önemli oldukları belirlenen kısımlar üzerinde daha sonra geçici kodlamalar yapılmıştır. Geçici kodlama ise görüşme dökümlerinin belirli bir kavram, kategori veya fikirle bağlantı sağlayan kısımların görünür hale getirilmesini sağlayan geçici etiketlerden yararlanılmasıdır (Layder, 1998). Bu etiketler verilerin daha sonraki bir aşamada gözden geçirilebilecek veya doğrulanabilecek bir şekilde düzenlenmesine ve sınıflanmasına yönelik deneme niteliğinde bir girişimi ifade etmektedir (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. Görüşme deşifresi kodlama yöntemi (Layder, 1998)

Ön kodlama ve geçici kodlamanın ardından esas ve uydu kodlaması aşamasına geçilmiştir. Bu kodlama, elde edilen verilere daha spesifik olarak odaklanılmasına yardımcı olarak analize yön vermektedir. Sözü geçen kod etiketleri araştırma sürecindeki kavramlar,

ayrılar ve kategoriler ile bağlantılı biçimde üretilmiştir. Diğer bir deyişle kodların eninde sonunda teorik fikirler sağlayacak bir yapıda olmasına dikkat edilmiştir (Şekil 3.3).

Şekil 3.3. Tez çalışmasında kullanılan görüşme deşifresi kodlaması

Bulgular bölümündeki ana ve alt başlıklar, kodlama sürecinde ortaya çıkan etiketleri işaret etmektedir. Ayrıca bu başlıkların içeriğinde ilgili yerlerde derinlemesine görüşme alıntıları; nicel veriler, hesaplamalar, anket sonuçlarından elde edilen tablo ve grafikler, tematik haritalar, saha notları, vb. gibi diğer veri kaynakları ile birleştirilmiştir.

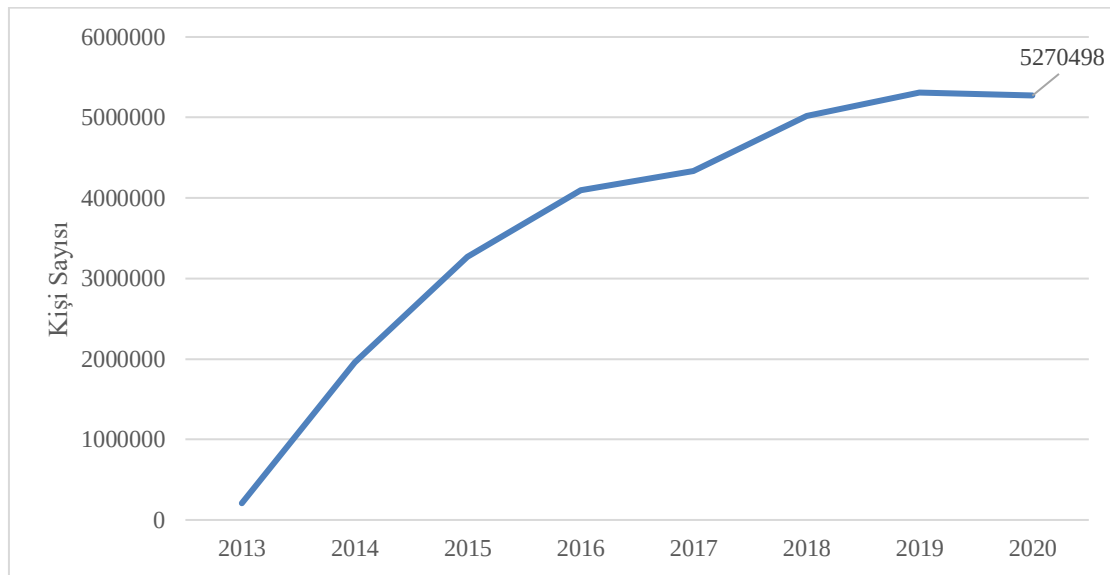

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma bulguları; iki ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilki “kentsel adacıklar” yazın taramasından elde edilen betimsel ve nicel hesaplamaların yapılarak; Ankara ili ve Altındağ ilçesindeki ayrışma derecesinin ve oluşan kentsel adacıkların özelliklerinin ortaya konmasıdır. İkincisi ise Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerinin oluşturduğu kentsel adacıktaki gündelik yaşam pratiklerinin daha detaylı olarak incelenmesidir. İkinci bölüm de kendi içinde iki kısımdan oluşmaktadır. Öncelikle demografik ve sosyal yapı, yer seçimi ve mekân kodları ve hareketlilik konularına değinilmiştir. Sonrasında ise barınma, çalışma, kentsel hizmetlerden yararlanma, çalışma dışı zamanlar, sosyal ilişkiler ve rutinler başlıklarında gündelik yaşam bileşenleri incelenmiştir. Elde edilen tüm bulgular Sonuç ve Değerlendirme bölümünde yorumlanmıştır.

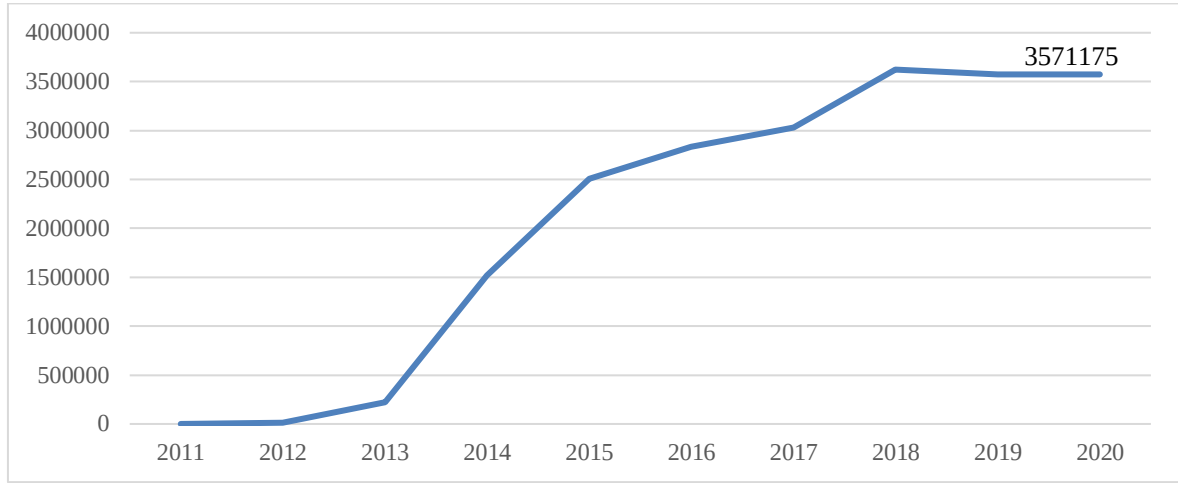
4.1. Suriyeli Göçmen Coğrafyası ve Mekânsal Ayrışma

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) belirttiği üzere Suriye, son durumda 5 milyonu geçen mülteci nüfusu ile tarihteki en büyük kaynak ülke haline gelmiştir. Suriye’den göç eden mültecilere ilişkin yıllara göre sayısal veriler Şekil 4.1’de gösterilmiştir. 2020 yılı Ocak ayı itibariyle mülteci başvurusunda bulunmuş olan Suriyeli sayısı 5 270 498’tür.

Şekil 4.1. 2011-2017 Yılları arası Suriyeli mülteci sayıları (UNHCR, 2020)

İçişleri Bakanlığı'nın 24.01.2020 tarihli verisine göre, Türkiye'de geçici koruma kapsamında olan Suriyeli sayısı 3 571 175'dir¹³. Türkiye'deki sığınmacı sayılarının yıllara göre dağılımı Şekil 4.2'de görülmektedir. Suriyeliler, 2011 yılından 2014 yılına kadar artan bir ivme ile Türkiye'ye göç etmeye devam etmiştir. 2014 yılından sonra artış hızı düşüş göstermiş olmasına karşın 2018 yılına kadar kişi sayısı her geçen gün artmaya devam etmiştir. Son 2 yılda düşük seviyede azalma görülmüştür.

Şekil 4.2. Geçici Koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü)

Türkiye'ye gelen Suriyeliler ilk aşamada sadece sınır illerinde ve kamplarda ikamet etmişlerdir. İç savaşın uzaması ve sığınmacı sayısının hızla artması sebebiyle kamplar yetersiz kalmaya başlamış ve sığınmacıların çoğunluğu da yavaş yavaş kentlerde yaşamaya başlamıştır (Tunç, 2015). İçişleri Bakanlığı verilerine göre 2020 yılı itibariyle Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların 63 518'i kamplarda ikamet ediyorken; 3 520 066'sı kentlerde yaşamaktadır. Buna göre güncel sayılar itibariyle oransal olarak Suriyeli sığınmacıların %98'i Türkiye kentlerinde yaşamaktadır.

Kamplarda yaşayan göçmenlerin giderek azalması nedeniyle kamp yerleşimlerinin de zaman içerisinde sayısı azaltılmıştır. Örneğin 2017 yılında 24 adet kamp yerleşimi bulunmakta iken 2020 yılı itibariyle sadece 7 kamp yerleşimi kalmıştır. Bu kampların 1'i Adana, 1'i Kilis, 1'i Kahramanmaraş, 3'ü Hatay ve 1'i Osmaniye şehirlerindedir. Göçmenlerin Türkiye'de en yoğun yaşadıkları şehirler; Suriye'ye sınır komşusu olan iller ve metropollerdir. Türkiye'de en çok Suriyeli sığınmacının Kayıtlı olduğu iller sırasıyla İstanbul, Gaziantep, Hatay,

¹³ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Erişim Tarihi: 03.02.2020

Şanlıurfa, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Konya, Kilis'tir. İlk on sırada yer alan bu illerde yaşayan sığınmacı sayıları aşağıdaki Harita 4.1'de görülmektedir.

Harita 4.1. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de dağılımı (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020)

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre 17.04.2020 tarihi itibarıyla Ankara'da Geçici Koruma kapsamında kayıtlı 96.484 Suriyeli bulunmaktadır. Kurumdan resmi yazışma sonucu elde edilen kayıtlı Suriyelilerin Ankara ilçelerine dağılımı ve bu dağılımın yaş ve cinsiyete göre durumu verilerinin tarihi 21.03.2017'dir. Belirtilen bilgilere ek olarak tematik haritalar ve ilçe bazlı Benzeşmezlik Endeksi hesaplaması da bu tarihteki veriye göre yapılmıştır. 2017 senesi itibarıyla Ankara'da kayıtlı olan 73.016 Suriyelinin 38.796'sı erkek, 34.220'si kadındır. Ankara'da kayıtlı sığınmacıların toplam sayısının yaş gruplarına dağılımı Çizelge 4.1'de gösterilmektedir.

Çizelge 4.1. Ankara'da kayıtlı Suriyeli sığınmacıların yaşa göre nüfusu (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017)

Yaş Grupları	Ankara'daki nüfusun sayısı ve yüzde dağılımı	Ankara Nüfusu İçindeki Oranı	Türkiye'deki Toplam Suriyeli nüfusun dağılımı
0-17	34 077 (%45,42)	%2,89	%45,75
18-64	37 858 (%50,47)	%0,95	%52,24
65+	3075 (%4,09)	%0,01	%2
Toplam	75.010 (%100)	%1,29	%100

Ankara'daki yaş gruplarına dağılım, Türkiye genelindeki dağılım ile benzerlik göstermiştir. 2017 senesi itibariyle Ankara ilinde kayıtlı Suriyeli göçmenlerin Ankara ilçelerine ve bu nüfusların cinsiyete göre dağılımı ise Çizelge 4.2'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.2. Ankara'da Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin ilçelere ve cinsiyete göre dağılımı (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017)

İlçe Adı	Suriyeli Nüfus (Erkek)	Suriyeli Nüfus (Kadın)	Suriyeli Nüfus (Toplam)	İlçe Toplam Nüfusu	Suriyeli Nüfusun İlçe Toplam Nüfusuna Oranı (%)
Akyurt	117	99	216	31 541	0,68
Altındağ	22 503	19 457	41 660 (%55)	365 842	11,38
Ayaş	74	85	159	12 276	1,29
Bala	22	23	45	21 533	0,20
Beypazarı	1 681	1 419	3 100	50 431	6,14
Çamlıdere	6	8	14	6 483	0,21
Çankaya	608	561	1 169	919 119	0,12
Çubuk	887	659	1 546	87 603	1,76
Elmadağ	42	32	74	44 166	0,16
Etimesgut	414	354	768	542 752	0,14
Evren	-	1	1	2 784	0
Gölbaşı	177	99	276	123 681	0,22
Güdül	5	8	13	8 282	0,15
Haymana	286	251	537	28 127	1,90
Kalecik	32	34	66	13 251	0,49
Kazan	437	338	775	50 746	1,52
Keçiören	1 534	1 396	2 930	903 565	0,32
Kızılcahamam	34	40	74	25 021	0,29
Mamak	2 766	2.423	5 008	625 083	0,80
Nallıhan	12	9	21	28 721	0,07
Polatlı	2 083	1 777	3 860	122 424	3,15
Pursaklar	498	418	916	137 808	0,66
Sincan	712	491	1 203	517 316	0,23
Şereflikoçhisar	15	15	30	33 420	0,08
Yenimahalle	3 220	2 323	5 462	644 543	0,84
Bilinmeyen	2 557	2 530	5 087	-	-
TOPLAM	14 368	34 850	75 010	5.346.518	-

Tabloda görüldüğü gibi Ankara'da kayıtlı Suriyeli nüfusun çok büyük bir bölümü Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. 41 660 kişilik Suriyeli grup, Ankara'da ikamet eden toplam Suriyeli nüfus içerisinde %55'lik bir orana denk gelmektedir. Aynı tarih itibariyle Altındağ ilçesi toplam nüfusu olan 365 842 kişi içerisindeki Suriyeli oranı ise %22,38'dir. Hem nüfus

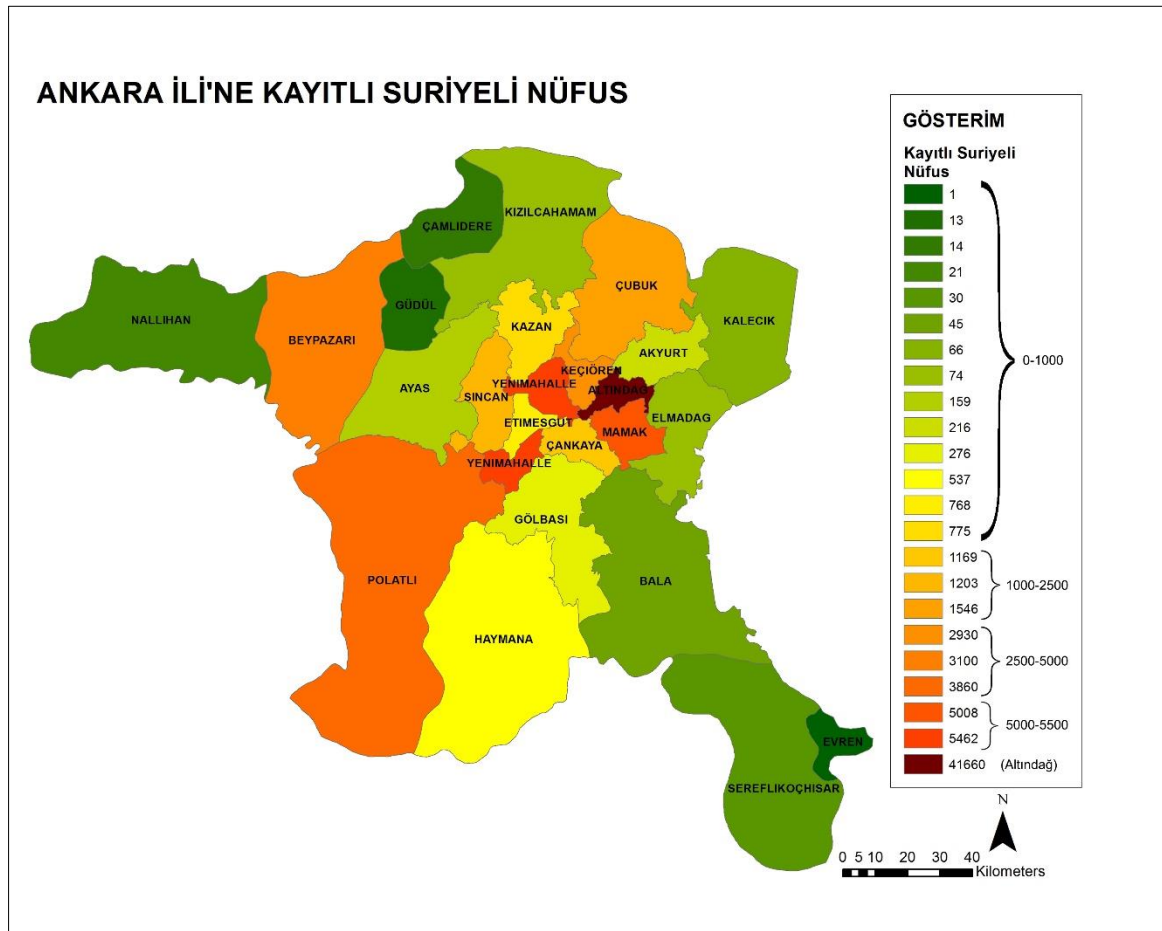
olarak hem de oran olarak; yani sayıca ve görünürlük bakımından Ankara’da en yoğun Suriyeli barındıran ilçe Altındağ’dır. Altındağ ilçesini Mamak ve Yenimahalle ilçeleri takip etmektedir. Ancak bu ilçelerin de Ankara’nın merkez ilçeleri olmaları ve ilçe nüfuslarının yoğun olması nedeniyle oransal olarak bakıldığında ilk sıralarda yer almadığı görülmektedir. İlçe nüfusuna göre oranlama yapılarak incelendiğinde ise Altındağ ilçesini Beypazarı ve Polatlı ilçeleri takip etmektedir. Cinsiyete göre nüfuslara bakıldığında, Ankara ilçelerinin çoğunluğunda az bir fark da olsa erkek nüfusunun kadın nüfusuna göre daha fazla olduğu görülmektedir. 2017 senesi itibariyle nüfusun ilçelere ve yaşa göre dağılımı Çizelge 4.3’te gösterilmektedir.

Çizelge 4.3. Ankara’da Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin ilçelere ve yaşa göre dağılımı (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017)

İLÇE	0-17	18-64	65+	TOPLAM
Akyurt	115	100	1	216
Altındağ	20 048	21 200	712	41 660
Ayaş	78	78	3	159
Bala	25	19	1	45
Beypazarı	1 001	2 074	25	3 100
Çamlıdere	8	6	0	14
Çankaya	550	595	24	1 169
Çubuk	720	808	18	1546
Elmadag	37	37	0	74
Etimesgut	298	457	13	768
Evren	0	1	0	1
Gölbaşı	108	167	1	276
Güdül	8	5	0	13
Haymana	264	267	6	537
Kalecik	34	31	1	66
Kazan	368	403	4	775
Keçiören	1 312	1 578	40	2 930
Kızılcahamam	39	33	2	74
Mamak	2 414	2 689	86	5 008
Nallıhan	11	10	0	21
Polatlı	1 988	1 840	32	3 860
Pursaklar	443	461	12	916
Sincan	408	781	14	1 203
Şereflikoçhisar	14	16	0	30
Yenimahalle	2 611	2 882	50	5 462
Bilinmeyen	2 791	2 217	79	5 087

Ankara ilçelerinde kayıtlı Suriyeli nüfusun kendi içinde yaşa göre dağılımı incelendiğinde, ilçelerin çoğunda 65 yaşın üzerindeki nüfusun oldukça az olduğu görülmektedir. Birçok

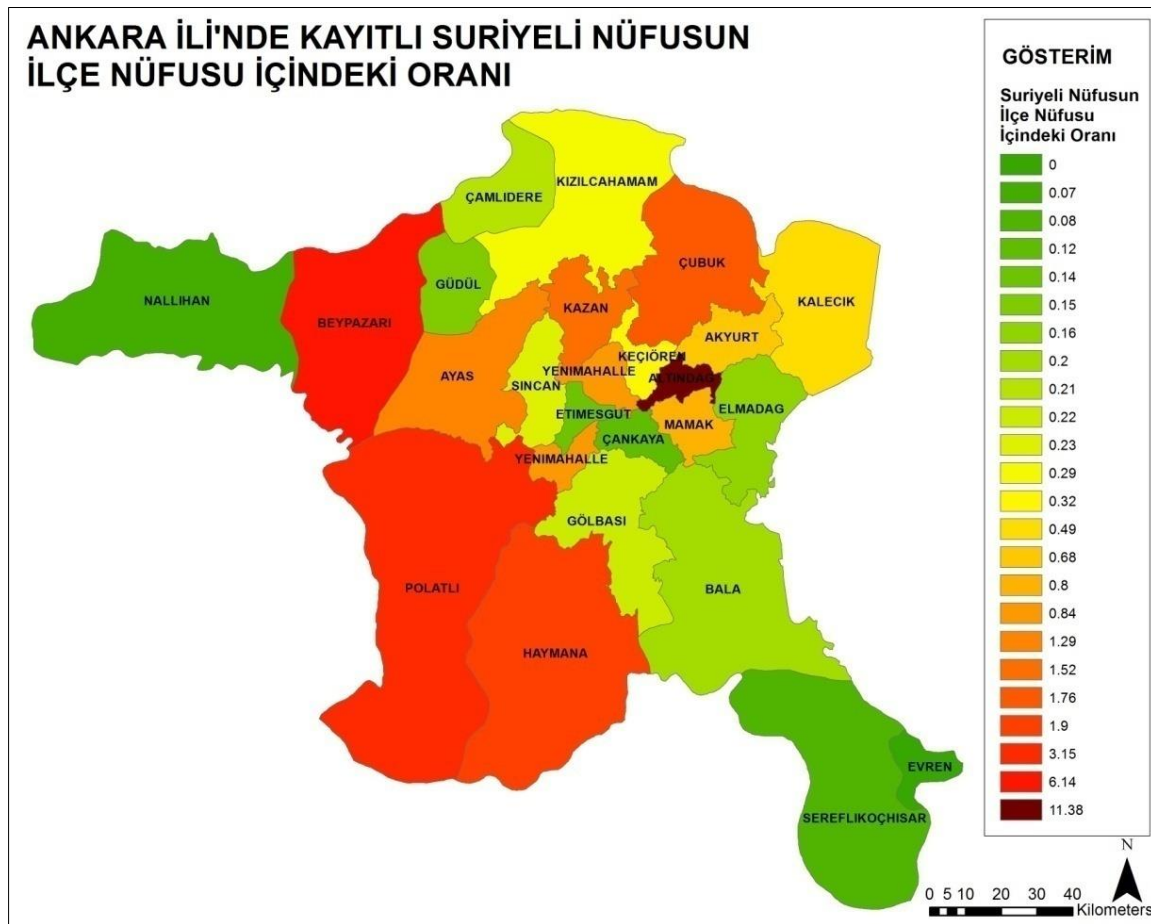
ilçede çalışabilir nüfus olarak ifade edilen 18-64 yaş arası nüfus ile genç bağımlı nüfus olarak nitelendirilen 18 yaş altındaki nüfus hemen hemen benzer sayılardadır. Suriyelilerin doğurganlık oranının yüksek olduğu da düşünüldüğünde, genç bağımlı nüfus oranının yüksek olması beklenir bir sonuçtur. Bu konuda bir örnek olarak Türkiye Halk Sağlığı Kurumu verilerine göre 2011'den Eylül 2016'ya kadar Türkiye'de 177 bin Suriyeli bebek doğmuştur. Ankara ilinde kayıtlı Suriyeli göçmenlerin ilçelere dağılımının mekânsal ifadesi Harita 4.2'de verilmektedir.

Harita 4.2. Ankara'da Suriyeli nüfusun ilçelere dağılımı (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Verileri ile Yazar Tarafından Oluşturulmuştur, 2017)

Suriye'den Türkiye'ye doğru yaşanan göç dalgasının ani ve yoğun olması, ayrıca sığınmacılara yönelik ülke politika ve uygulamalarının geçici barınma merkezleri (kamplar) dışında barınma konusunu içermemesi; kentlerde yaşamayı tercih eden sığınmacıların yerleşiminin kendi dinamikleri ile gerçekleşmesine yol açmıştır. Ankara'ya gelen sığınmacıların çok büyük oranda (%55,5) Altındağ ilçesine yerleşmiş olduğu görülmektedir. Sayısal olarak Suriyeli sığınmacıya en çok ev sahipliği yapan ilçelerde Altındağ ilçesini

takiben Mamak, Yenimahalle, Polatlı, Beypazarı ve Keçiören ilçeleri gelmektedir. Suriyeli sığınmacıların sayısal olarak dağılımı bakımından önem taşıyan bir diğer husus, kuşkusuz görünürlükleridir. Bu durumun ortaya koyulabilmesi için ilçe toplam nüfusları da göz önünde bulundurulmalıdır. İlçelerin toplam nüfuslarına göre Suriyeli nüfusun oransal dağılımı mekânsallaştırılacak olursa, ilk haritadan belli ölçüde farklı bir durum ortaya çıkmaktadır (Harita 4.3). İlçe toplam nüfuslarına oranla Suriyeli sığınmacıların en fazla görünür oldukları ilçe yine Altındağ'dır. Ancak bu defa merkez ilçelerin yerini Beypazarı, Polatlı, Çubuk gibi daha çeperde yer alan ilçelerin aldığı görülmektedir.

Harita 4.3. Ankara'da Suriyeli nüfusun ilçe toplam nüfusu içindeki oranı (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Verileri ile Yazar Tarafından Oluşturulmuştur, 2017)

Sayısal ve oransal büyüklüklerin tematik haritalar halinde sunulmasından sonra, Benzeşmezlik Endeksi kullanılarak Ankara ili ve Altındağ ilçesinde ayrışmanın düzeyi ortaya konmuştur.

4.1.1. Ankara’da ilçe bazlı benzeşmezlik göstergesi

Bölüm 3.2’de aktarıldığı gibi; mekânsal yoğunlaşma ölçüm yöntemleri arasında yer alan benzeşmezlik endeksi, azınlıkların kente eşit dağılımının sağlanabilmesi için yer değiştirmesi gereken kişilerin oranıdır. Belli bir bölgedeki azınlık ve çoğunluk grup ile kent bütünündeki azınlık ve çoğunluk birbirine göre oranlanarak hesaplanmaktadır. Elde edilen değer, 1 (veya 100) değerine yaklaşıldıkça ayrışma artmaktadır. Benzeşmezlik Endeksi, öncelikle Ankara genelinde ilçe bazlı olarak Türkiyeli ve Suriyeli nüfusun dağılımı için uygulanmıştır (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Ankara kentinin Benzeşmezlik Endeksi tablosu¹⁴

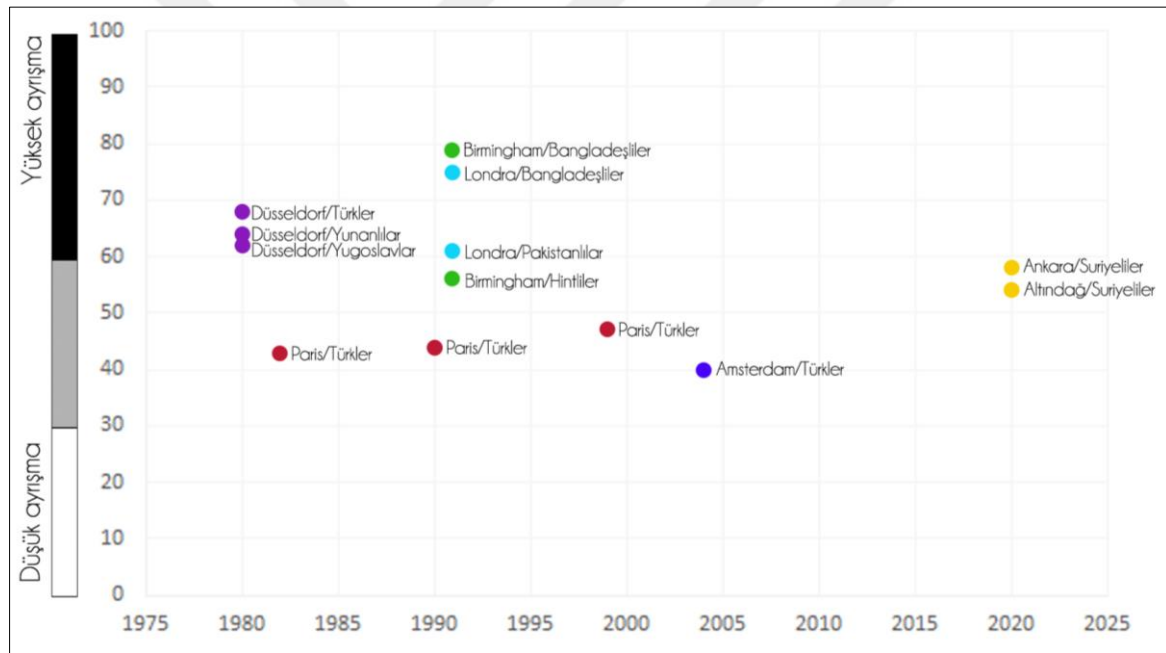
İlçe	Suriyeli Nüfus	Türkiyeli Nüfus	ti/Tt	si/St	ti/Tt-si/St
Altındağ	41660	371366	0.068	0.555	0.487
Çankaya	1169	921999	0.169	0.015	0.153
Keçiören	2930	917759	0.168	0.039	0.129
Etimesgut	768	566500	0.104	0.010	0.093
Sincan	1203	524222	0.096	0.016	0.080
Mamak	5008	637935	0.117	0.066	0.050
Yenimahalle	5462	659603	0.121	0.072	0.048
Beypazarı	3100	48476	0.008	0.041	0.032
Polatlı	3860	124464	0.022	0.051	0.028
Gölbaşı	276	130363	0.023	0.003	0.020
...	...	...	...	...	...
ANKARA TOPLAMI:	75010	5445026	Ankara için Genel ID Değeri:		0,58

Ankara için 0-100 aralığındaki ID endeks değeri 58’dir. Bu değer, tam olarak orta derecede ve yüksek derecede ayrışmanın sınırında bir değer olarak yorumlanabilmektedir. Ankara’nın benzeşmezlik endeks değerini, göçmen nüfus barındıran diğer bazı ülke kentlerinin endeks değerleri ile karşılaştırarak da bazı değerlendirmeler yapmak mümkündür. Örneğin 1980’de Almanya’da yapılan bir çalışmada işgücü alımı anlaşması sonucu Düsseldorf’a yerleşen farklı etnik kökenden grupların benzeşmezlik endeksine göre değerlendirmesi yapılmıştır. Buna göre Türkler için 68, Yunanlılar için 64 ve Yugoslavlar için 62 endeks değerleri hesaplanmıştır (O’Loughlin, 1980). Bir diğer çalışmada Paris’teki göçmen grupların 1982, 1990 ve 1999 yıllarındaki endeks değerleri tablosuna yer verilmiştir. Buna göre Paris’te

¹⁴ Tabloda en yüksek değerdeki 10 ilçe gösterilmiştir. Diğer ilçeler (...) ile gösterilmiştir. Son satırdaki toplam ve genel değerler, Ankara’nın tüm ilçelerini kapsamaktadır. Tüm tabloyu incelemek için Bkz: Ek-4

yaşayan Türklerin endeks değerleri tarihsel olarak sırasıyla 43, 44 ve 47 olarak hesaplanmıştır (Préteceille, 2011).

1991 yılı Londra için benzeşmezlik endekslerine göre Pakistanlılar 61, Bangladeşliler 75 değerinde ayrışma göstermiştir (Peach, 1996). Yine 1991 yılı verilerine göre Birmingham'daki Bangladeşliler 79, Hintliler 56 endeks değerini almıştır. 2004 yılında Amsterdam'da Türkler ve Faslılar 40 endeks değerini almıştır (Musterd ve Van Kempen, 2009). Tüm bu değerlere bakıldığında; göçmen gruplar barındıran ve bu grupların kentsel adacıklar şeklinde orta ve yüksek derecede kentsel mekânda ayrılmış olduğu kentlerin birçoğu ile Ankara'daki Suriyeli nüfusun ayrışmasının benzer değerlerde olduğu söylenebilmektedir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. Farklı şehirlerdeki azınlık grupların Benzeşmezlik Endeks değerleri karşılaştırması (yazından derlenen endeks değerleri yazar tarafından görselleştirilmiştir)

Ancak bu noktada hatırlatmak gerekir ki; Benzeşmezlik Endeksi hesaplaması, kullanılan alt birimler ne kadar küçülürse o kadar kesin bir sonuca götürmektedir. Örneğin Ankara'da kent bütünü için hesaplamanın ilçe düzeyi yerine mahalle düzeyinde yapılması gibi. Bu nedenle diğer ülke kentlerinin değerleri ile yapılan karşılaştırma, benzer ayrışma düzeylerinin bulunduğu hakkında temel düzeydeki eğilimi işaret etmektedir; ancak bu örneklerde yapı adası (census tract) düzeyine kadar inen veriler kullanıldığı için sayısal değerlerin birebir

karşılaştırılması doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Daha önce dile getirildiği gibi, nicel yöntemlerin çok daha derin nitel araştırma sonuçları ile desteklenmesi ile endeks hesaplamalarından kaynaklanan zayıflıklar giderilmiştir.

4.1.2. Altındağ'da mahalle bazlı benzeşmezlik göstergesi

Ankara'da en yüksek Suriyeli nüfusa sahip olan Altındağ ilçesinde daha detaylı bir inceleme yapabilmek için mahalle bazlı Suriyeli nüfusları elde edilmiştir. Bu veri, Altındağ Kaymakamlığı bünyesindeki İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile mahalle muhtarlarından alınan bilgiler sonucu üretilmiştir (Çizelge 4.5).

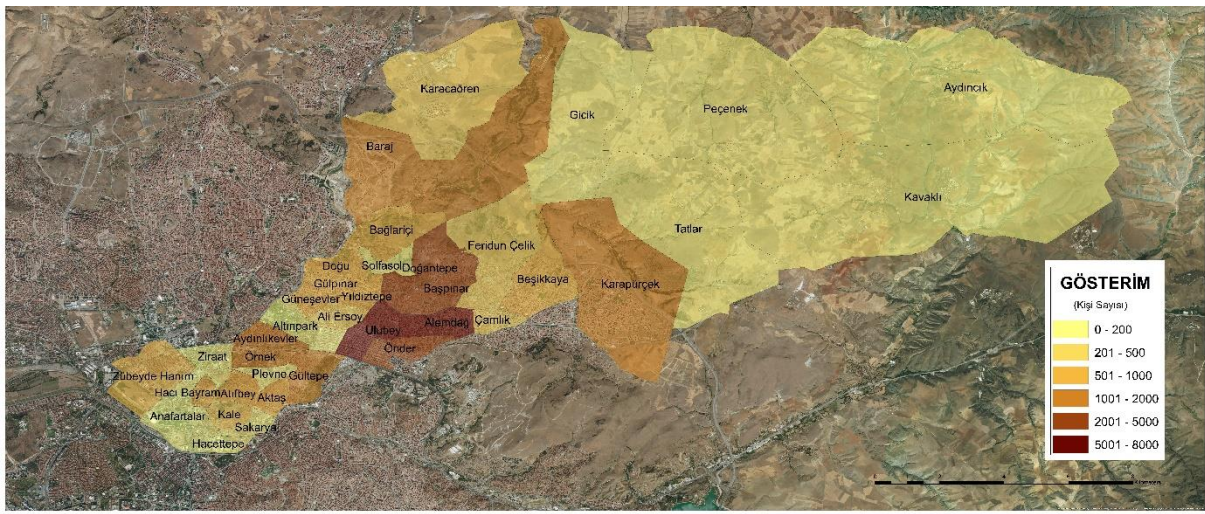
Çizelge 4.5. Altındağ mahallelerinde Suriyeli nüfus ve oranı

MAHALLE	SURİYELİ SAYISI	YEREL NÜFUS	Oran
Önder Mah.	4 145	2 865	144.7
Ulubey Mah.	7 671	5 849	131.2
Bağlarıçi Mah.	1 000	1 719	58.2
Baraj Mah.	2 000	5 205	38.4
Hacı Bayram Mah.	600	2 055	29.2
Alemdağ Mah.	5 527	20 358	27.1
Başpınar Mah.	2 222	10 125	21.9
Doğantepe Mah.	2 071	9 852	21
Atıfbey Mah.	660	3 193	20.7
Doğu Mah.	1 000	4 982	20.1
Solfasol Mah.	200	1 236	16.2
Aktaş Mah.	1 000	6 785	14.7
Gültepe Mah.	1 175	9 313	12.6
Kale Mh.	500	5 645	8.9
Örnek Mah.	1 200	14 319	8.4
Zübeyde Hanım Mah.	1 000	12 187	8.2
Yıldıztepe Mah.	600	9 733	6.2
Ali Ersoy Mah.	500	9 118	5.5
Aydınlıkevler Mah.	1 091	20 453	5.3
Güneşevler Mah.	741	14 743	5
Feridun Çelik Mah.	283	6 459	4.4
Gülpınar Mah.	600	15 882	3.8
Karacaören Mah.	221	9 343	2.4
Hacettepe Mah.	60	3 622	1.7
Çamlık Mah.	250	14 361	1.7
Beşikkaya Mah.	550	33 293	1.7
Karapürçek Mah.	1 185	76 519	1.5
Anafartalar Mah.	50	3 612	1.4
Sakarya Mah.	40	5 326	0.8

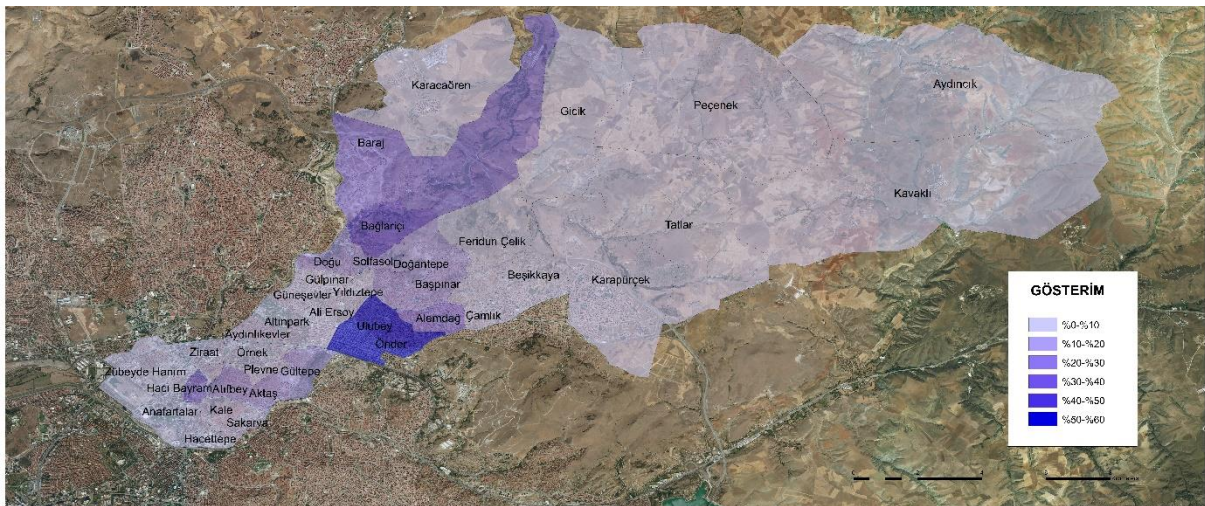
Çizelge 4.5. (devam) Altındağ mahallelerinde Suriyeli nüfus ve oranı

Plevne Mah.	17	9 667	0.2
Altınpark Mah.	23	11 158	0.2
Ziraat Mah.	0	8 866	0
Yıldırım Beyazıt Mah.	0	1 243	0
TOPLAM	38 182	371 366	

Bu veriler bazı tematik haritalar üretmede ve Altındağ ilçe bütününe Benzeşmezlik Endeks değerini hesaplamada kullanılmıştır. Altındağ mahallelerindeki Suriyelilerin sayısal ve yerel nüfusa göre oransal değerlerine göre dağılımı; Harita 4.4 ve Harita 4.5'te gösterilmiştir.

Harita 4.4. Suriyeli nüfusun Altındağ ilçesi mahallelerine dağılımı

Harita 4.5. Suriyeli nüfusun Altındağ mahalleleri toplam nüfusu içindeki oranı (%)

Harita 4.4 ve Harita 4.5'te görüldüğü gibi Önder, Ulubey ve Alemdağ mahalleleri, Ankara'daki Suriyeli azınlık grup için bir adacık oluşturmuş durumdadır. Bu adacığın

oluşumundan beri de bölge “Küçük Halep” olarak anılmaya başlamıştır. Altındağ ilçesinde mahalle bazlı veriler üzerinden de Benzeşmezlik Endeksi hesaplaması yapılmıştır (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Altındağ ilçesinin mahalle bazlı Benzeşmezlik Endeksi hesaplama tablosu¹⁵

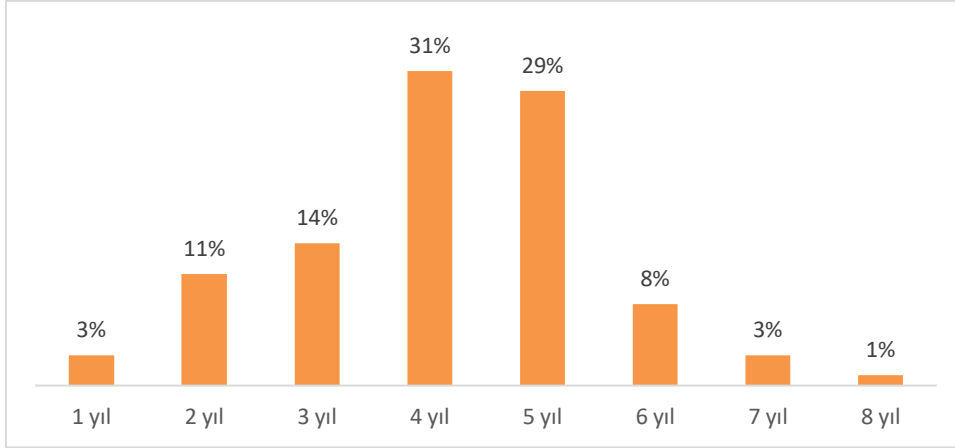
Mahalle (m=38)	(n_{yi}/n_{yt})	(n_{xi}/n_{xt})	$n_{yi}/n_{yt} - n_{xi}/n_{xt}$
Ulubey	0.015749961	0.200906186	0.185156225
Önder	0.007714761	0.108559007	0.100844246
Alemdağ	0.054819235	0.144754073	0.089934838
...	...	...	...
Altındağ İlçesi için ID Değeri:			0,54

Çizelge 4.6’da görüldüğü gibi, Ankara il bütününün değeri olan 58’e yakın olarak Altındağ ilçesinde 54 değerine ulaşılmıştır. Ankara il ve Altındağ ilçe bütününde benzer değerlere ulaşılması beklenen bir durumdur. Çünkü her iki ölçekte de çok az Suriyeli nüfusa sahip olan ve yüksek derecede yoğunlaşan bölgeler bulunmaktadır. Diğer taraftan Altındağ ilçesinin Ankara il bütününü nicel olarak temsil ettiği de ortaya çıkmaktadır.

4.2.Demografik ve Sosyal Yapı

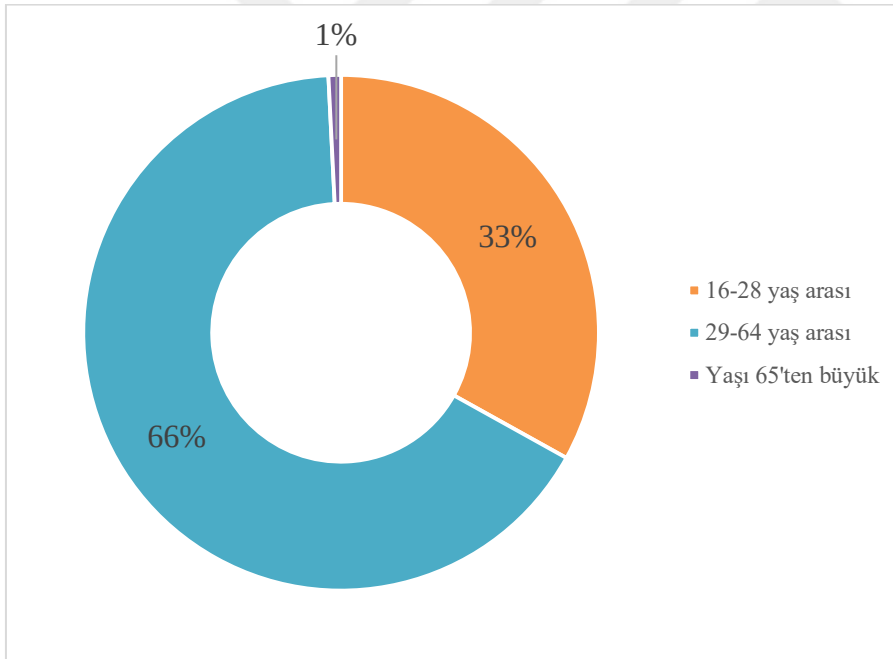
Araştırma alanında yaşayan Suriyeli göçmenlerin demografik ve sosyal yapısına ilişkin özellikler, anket sorularına verilen yanıtlar üzerinden aktarılmıştır. İlgili yerlerde derinlemesine görüşmelerden alıntılar ile desteklenmiştir. Bu başlık kapsamında yaş, cinsiyet, doğum yeri, aile büyüklüğü ve çocuk sayısı, eğitim durumu ve medeni durum bilgileri yer almaktadır. Bu bilgilere geçmeden önce, anket yapılan göçmenlerin kaç senedir Türkiye’de yaşadığı bilgisi Şekil 4.4’te gösterilmiştir. Göçmenlerin çoğunluğu Türkiye’ye 4-5 sene önce gelmiştir.

¹⁵ Tabloda en yüksek değere sahip olan ve kentsel adacık olarak incelenen alanları oluşturan 3 mahalle gösterilmiştir. Diğer mahalleler (...) ile gösterilmiştir. Altındağ ilçesinin ID endeks değeri Altındağ’ın tüm mahallelerini kapsamaktadır. Tüm tabloyu incelemek için Bkz: Ek-5

Şekil 4.4. Göçmenlerin Türkiye'ye geliş tarihleri

Anket uygulaması yapılan kişilerin %54'ü kadın, %46'sı erkektir. Yaş gruplarına dağılım ise Şekil 4.5'te görülmektedir. Anket katılımcılarının %66'sı 29-64 yaş aralığındadır.

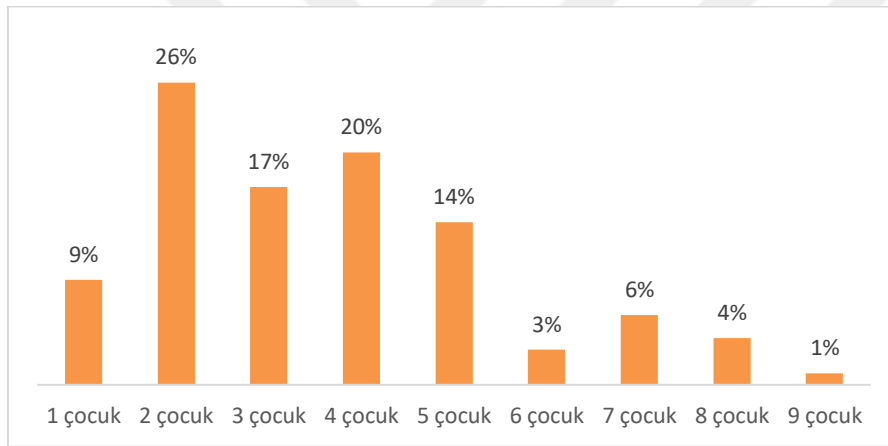
Şekil 4.5. Anket katılımcılarının yaş gruplarına dağılımı

Anket uygulaması yapılan katılımcıların sosyal yapısına ilişkin olarak, medeni durumları ve çocuk sahibi olup olmadıkları öğrenilmiştir. Katılımcıların %76'sı evli, %14'ü bekar, %3,9'u boşanmış ve %5,4 duludur. Çizelge 4.7, anket katılımcılarının medeni durumlarına ve çocuk sahibi olup olmadıklarına göre dağılımı göstermektedir.

Çizelge 4.7. Anket katılımcılarının medeni durumları ve çocuk sahipliği

Medeni Durum * Çocuğunuz var mı?				
		Çocuğunuz var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Medeni Durum	Evli	69,0%	7,8%	76,7%
	Bekar	0,0%	14,0%	14,0%
	Boşanmış	3,9%	0,0%	3,9%
	Dul	3,1%	2,3%	5,4%
Toplam		76,0%	24,0%	100,0%

Katılımcıların %76'sı çocuğu olan ailelerden oluşmaktadır. Şekil 4.6 ise çocuk sahibi olan ailelerin çocuk sayılarının dağılımını göstermektedir.

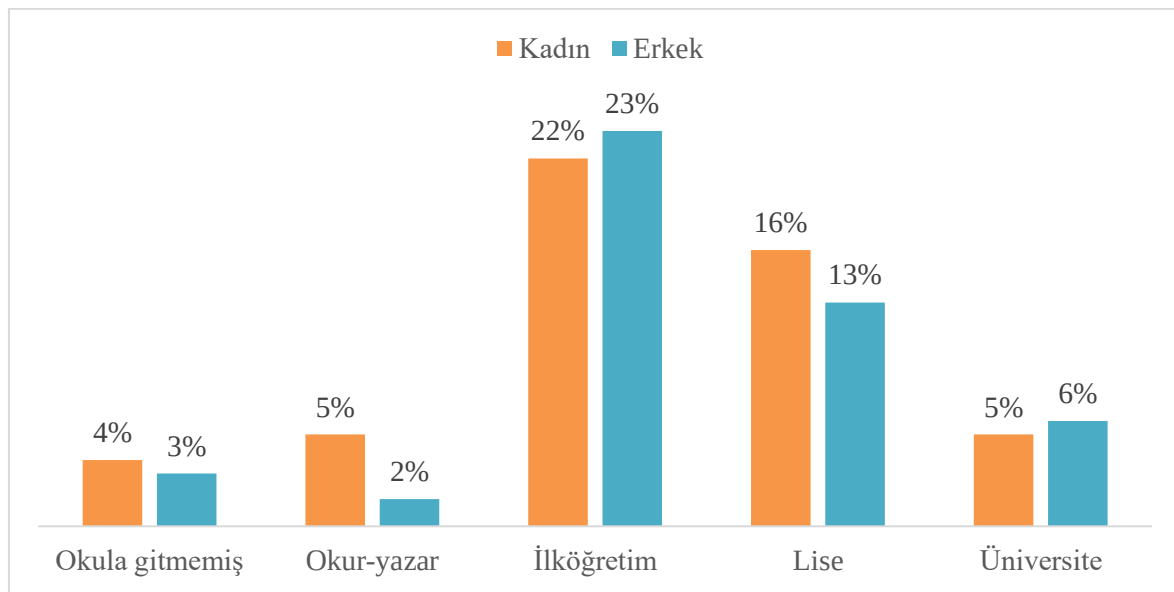

Şekil 4.6. Anket katılımcılarının çocuk sayıları

Çizelge 4.7’de görüldüğü gibi evli olan aileler büyük oranda (%69) çocuk sahibidir. Ayrıca boşanmış veya eşini kaybetmiş ve çocuk sahibi olan aileler de bulunmaktadır. Anket uygulaması yapılan ailelerin çocuk sayılarının ortalaması 3,64’tür. Anket soruları arasında yer alan aileniz kaç kişidir sorusu da bu sonuca benzer şekilde ailedeki kişi sayısı ortalaması 5,57’dir. Ayrıca tek hane şeklinde yaşayanların çoğunlukta olduğu görülmüştür. Ankete katılanların yaklaşık %20’si tek evde yaşayan iki hane, %8’i ise tek evde yaşayan üç hanedir. Anket katılımcılarına eğitim durumları da sorulmuştur. Çizelge 4.8 ve Şekil 4.7; eğitim durumunu ve cinsiyete göre dağılımını göstermektedir.

Çizelge 4.8. Anket katılımcılarının cinsiyete göre eğitim durumu

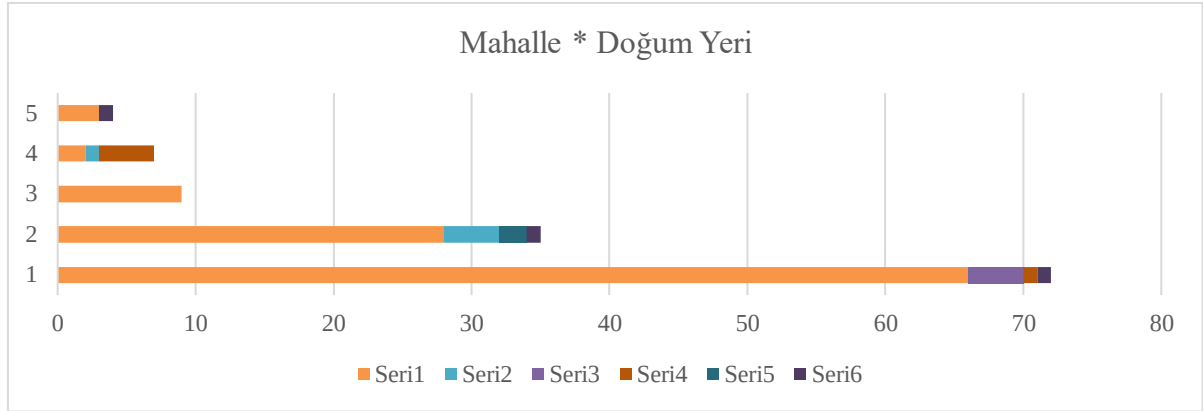
Eğitim Durumu * Cinsiyet				
		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Eğitim Durumu	Okula gitmemiş	3.9%	3.1%	7%
	Okur-yazar	5.4%	1.6%	7%
	İlköğretim	21.7%	23.3%	45%
	Lise	16.3%	13.2%	29%
	Üniversite	5.4%	6.2%	11%
Toplam		52.7%	47.3%	100%

Şekil 4.7. Anket katılımcılarının cinsiyete göre eğitim durumu

Anket katılımcılarının toplamda eğitim durumu bilgisine bakıldığında ilköğretim (%45) ve ardından da lise mezunlarının (%29) çoğunlukta olduğu görülmüştür. Eğitim durumunun cinsiyete göre dağılımının birbirine benzer olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin ilköğretim mezunu olan %45'lik grubun içerisinde %22'si kadın ve %23'ü erkektir.

Anket katılımcılarının çok büyük oranı (%84) Halep'te doğduğunu ve hayatının büyük bölümünde yine Halep'te yaşadığını belirtmiştir. Bunun dışında 6 kişi Şam'da, 4 kişi Idlib'te, 5 kişi Deyrizor'da, 2 kişi Humus'ta ve 3 kişi de Rakka'da doğduğunu belirtmiştir.

Şekil 4.8. Anket katılımcılarının mahallelere göre doğum yeri

Aydınlıkevler dışında kalan mahallelerde çoğunluk Halep'ten gelen kişilerden oluşmaktadır. Ancak özellikle Önder, Ulubey ve Alemdağ ve Karapürçek mahallelerindeki Halep'ten gelenlerin yoğunluğu oransal açıdan daha yüksek düzeydedir (Şekil 4.8). Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerinden oluşan kentsel adacıkta yaşayan kişilerin demografik yapısı, Ulubey muhtarı tarafından şu cümlelerle aktarılmıştır:

Bu bölgeye yerleşen Suriyelilerin çok büyük bir oranı Halep'ten gelen kişiler. Büyük çoğunluğu Suriye'deyken de ekonomik durumu pek de iyi olan kişiler değil. Ama aralarında durumu daha iyi olanlar da var tabi. Mesela araba sahipliği çok yüksek. Birçoğu oradan gelirken arabasını getirebilmiş. Benim gözlemlediğim, bir bölümü Suriye'den para da getirebilmiş (D7).

Bu mahallelerde yaşayan kişiler ile ilgili, mahallede bulunan ilkokul müdürü de benzer ifadeler dile getirmiştir. Bölgede Halep'in en yoksullarının yaşıyor olduğunu söyleyen müdür; *"Halep'in Çinçin'inde yaşayan bu bölgeye geldiyse Halep'in Çankaya'sında yaşayan yine Ankara'nın da Çankaya'sına yerleşti"* (D9) diyerek Ankara'da yer seçiminin göçmenlerin sosyo-ekonomik bakımından dahil olduğu sınıfa göre gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu yorumu anket sonuçlarında yaşanan mahalle ile çocuk sahipliği ve çocuk sayısı bilgileri karşılaştırması da desteklemektedir. Aydınlıkevler mahallesi, diğer mahallelere göre farklılaşmaktadır. Tüm mahallelerde medeni durum dağılımında evli olanlar çoğunluktadır. Ancak diğer tüm mahallelerde çocuk sahibi olanların oranı olmayanlara göre yüksek iken, Aydınlıkevler mahallesinde durum tam tersidir. Çocuk sayılarında ise Önder, Ulubey, Alemdağ, Baraj ve Solfasol mahallelerinde 4 çocuklu aileler çoğunlukta iken Aydınlıkevler'de 2 çocuklu aileler çoğunluktadır. Çocuk sayısı gelişmekte olan toplumlarda doğrudan bir sosyo-ekonomik göstergedir.

Son olarak Ulubey mahallesinde yaklaşık 30 senedir yaşayan ve Suriye göçünün başından itibaren mahallede göçmenlere yardım ettiğini ve bu sayede tanınan, bilinen ve güvenilen biri haline geldiği gözlemlenen bir mahalle sakini de bu çevrede yaşayan göçmenler ile ilgili aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir:

Bizim bu çevrede yaşayan 2500'ün üstünde Suriyeli aile var. Bunun 1000'i çalışanı olan aileler, baba veya yetişkin çocukları çalışıyor. Kira ve faturalarını ödeyebiliyorlar. 400-500 kadar aile Suriye'den belli bir miktar zenginlikleri ile gelmişler. Ne iş yaptıklarını ben tam olarak bilmiyorum, ticaretle ilgileniyorlar. Zengin olanların arasından diğer Suriyeli ailelere yardım edenler de var. Mesela bir tanesi Kurban Bayramı'nda 320 tane koyun kestirdi, mahallede dağıttı. 300-400 kadar aile hareketli. Mesela bu ay burada otururken öbür ay orada oturuyorlar. 300 kadar aile de yanına uğramasan açlıktan ölecek insanlar. Durumları çok kötü, onlara hep yardım etmeye çalışıyoruz (D8).

Örneklem olarak anket uygulaması yapılan Suriyeli göçmenlerin demografik özellikleri yukarıda detaylı olarak belirtilmiştir. Özetle; ortalama 4-5 yıldır Türkiye'de olan örneklem grubunun çoğunluğu evli, ortalama 4 çocuklu ve ilköğretim mezunudur. Yine çoğunluk Halep'ten gelen görece yoksul ailelerdir. Demografik ve sosyal özellikler, azınlık grubun dezavantajlı konumuna ilişkin ilk ipuçlarını vermiştir.

4.3. Ankara'da Suriyeli Göçmenlerin Mekân Kodları

Tez çalışması kapsamında yapılan saha araştırması, anket ve derinlemesine görüşmelerde zaman zaman göçmenlerin sahip oldukları demografik özelliklerin de yer seçimini etkilediğine ilişkin bilgiler edinilmiştir. Daha önce belirtildiği gibi; Aydınlikevler mahallesi dışında kalan tüm mahallelerde çoğunluk Halep'ten gelen kişilerden oluşmaktadır. Aydınlikevler'de kiraların diğer mahallelere oranla daha yüksek oluşu da bu ayrışmanın temel sebeplerinden biridir. Ancak görüşmeler sırasında bir Suriyeli göçmen, *“Şamlı olanlar Önder-Ulubey mahallelerinde yaşamak istemiyor”* (G 5, G 10, G 21) diyerek kişilerin bir arada yaşama dinamiklerinin de bir o kadar etkili olduğu görülmektedir. Altınpark mahalle muhtarı, bu bölge ile ilgili aşağıdaki bilgileri vermiştir:

Aydınlikevler ve Güneşevler tarafında daha çok Suriyelilerin maddi durumu iyi olanlardan yaşayanlar var. Mesela muhtarlığa bir işleri düştüğünde yanlarında onlara yardımcı olabilecek birileriyle beraber geliyorlar. Suriye'den mal varlıklarını getirebilenler daha iyi durumda. Burada dükkân açıyor, araba alıyor, bazılarının zaten arabaları var. İlk zamanlar Türkiyeli insanlar onlara yardım etmek istiyorlardı ama zamanla tepki çekmeye başladılar. Suriyelileri suça meyilli, dilenci insanlar olarak görüyor.

Derinlemesine görüşmeler sırasında Aydınlikevler’de yaşayan Suriyeli göçmenlere Önder mahallesini bilip bilmedikleri sorusu yöneltilmiştir. Görüşmecilerden biri “Önder mahallesini bildiğini, ancak oraya çok nadiren hiçbir yerde bulamadığı Suriye’ye özgü bazı şeyler almak istediğinde gittiğini” (G 10); bir diğeri ise Önder Mahallesi’ni duyduğunu ama hiç gitmediğini söylemiştir (G 22).

Mahalle muhtarları ile yapılan görüşmelerin çoğunda, yerel nüfus ile olan etkileşimde Suriyelilerin bir mahalleye yerleşme süreci ile paralel olarak Türkiyeli nüfusun azalma eğilimi gösterdiği sıkça dile getirilmiştir. Türkmen kökenlilere ilişkin ise; Halep’te %10-20 oranında bir nüfus oldukları, Halep’ten gelen Suriyeliler ile aynı şeyleri yaşadıkları, genellikle aynı yerlere yerleştikleri, sadece Türkçe bildikleri için dil problemleri olmadığı bilgilerine ulaşılmıştır. Aktaş mahallesinde ise daha çok Iraklıların yer seçtiği belirtilmiştir. Ayrıca Humus’lu bir anket katılımcısı, Humus’tan gelenlerin genelde Altındağ’da değil, Etimesgut civarında yerleşmiş olduğu bilgisini vermiştir.

Önder mahallesi ve çevresine Suriyelilerin yerleşmesinden önce bu bölgenin sosyal yapısını; mahallenin ilk gecekondulu sakinleri, Çinçin olarak bilinen Altındağ’ın bir diğer gecekondulu bölgesinde Gültepe Kentsel Dönüşüm Projesinin uygulanmasından sonra yer değiştiren bir nüfus ve Iraklı, Afganlı ve Somalili göçmenler oluşturmaktaydı. Bir taraftan daha çok Suriyeli göçmenin Önder mahallesi ve çevresine yerleşmesi süreci yaşanırken diğer taraftan belirtilen diğer sosyal grupların sayılarında azalma söz konusu olmuştur. Mahallede bir arada yaşayan farklı sosyal yapılar arasındaki ilişkilere dair derinlemesine görüşmelerde bilgi edinilmeye çalışılmıştır:

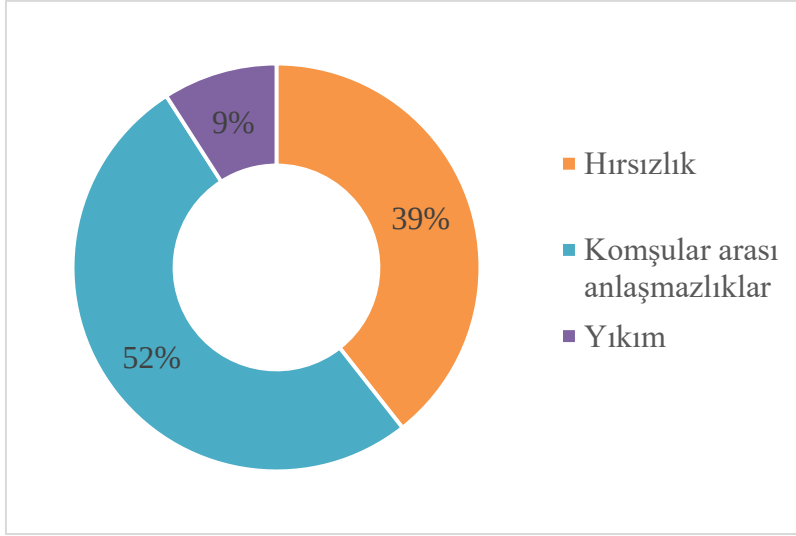
Bu çevrede Suriyeli, Iraklı, Somalili, farklı milletlerden insanlar var ama Suriyeliler şurda, Somalililer burda diye bir ayrım yok. Sadece Türkmenlerin Türkçe bildiklerinden dolayı buradaki eski gecekondulularla ilişkisi daha iyi (D 7).

Önder mahallesi ve çevresinde yaşayan Suriyelilerin tamamının sosyo-ekonomik yapı anlamında birbirine çok benzer olduklarını düşünmek de bazı durumlarda yanıltıcı olabilir. Çünkü bu savaş sonrası yaşanan bir göç. Mesela Suriye’de bir mesleği olan maddi durumu da çok iyi olan ama herşeyini kaybetmiş bir şekilde Türkiye’ye gelen kişilerden de Önder ve çevresinde yaşayanlar var. Sayıları azdır ama aslında bu durum Suriyelilerin kendi içinde de bazı uyum sorunları yaşamasına neden olabilmektedir (D 11).

Mahalleye ilk geldiğimde Arap yoktu, Somalililer vardı Önder’de, evet burada. Somalililer en az 3-4 dil biliyor, çok güzel İngilizce biliyorlar, Fransızca bilenler var, Arapça da biliyorlardı, o nedenle bazılarıyla anlaşabiliştik (G 17).

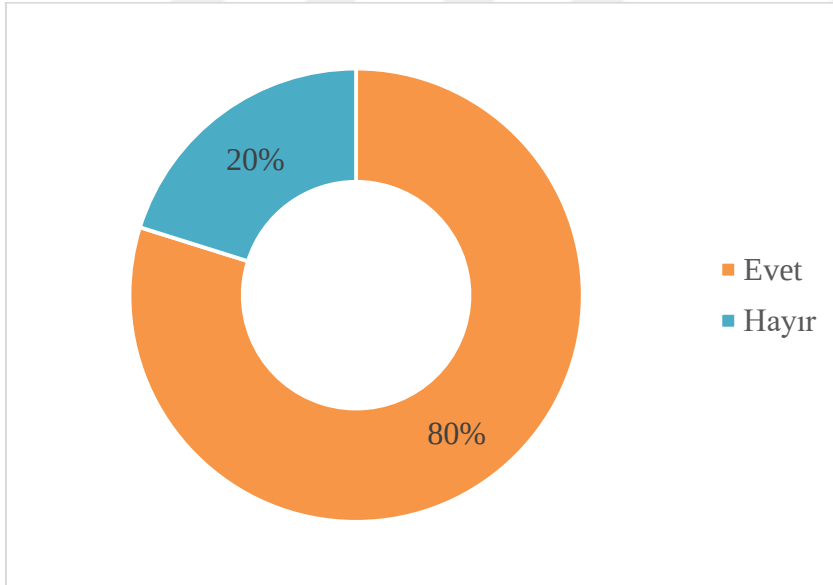
Suriyeliler ve Iraklılar arasında belli ölçüde gerilim var. Bunun nedeni devletin bu iki gruba aynı fırsatları sağlamaması (G 14).

Farklı kökenden göçmenlerin Altındağ’daki mekânsal dağılımları ile ilgili araştırma sadece Önder, Ulubey ve Alemdağ mahalleleri ile sınırlı tutulmamıştır. İlçedeki diğer mahallelerde muhtarlar ile görüşmeler yapılırken bu konuya ilişkin de bazı bilgiler edinilmesi mümkün olmuştur. Ulus merkezi ve Ankara kalesinin kuzeyinde konumlu bir diğer gecekondu mahallesi olan *Yıldırım Beyazıt Mahallesi* muhtarı ile yapılan görüşmede mahallede büyük oranda Afgan mültecilerin yaşadığı ve Suriyeli göçünün başladığı dönemde bazı ailelerin Yıldırım Beyazıt mahallesine geldiğinde “Afganların içinde barınamadıkları” öğrenilmiştir. Diğer taraftan muhtar, mahalledeki Afgan mültecilerin evleri yüksek fiyatlara tuttuğunu, mahalledeki kira bedelleri, Suriyelilerin yerleşmelerinin önündeki bir diğer engel olduğunu da ifade etmiştir. Yine eski bir gecekondu mahallesi olan *Örnek* mahallesinde de benzer bir yorumla karşılaşılmıştır. *Örnek mahallesi* muhtarı, “Suriye iç savaşının öncesinden itibaren mahallede 2 Iraklı aşiretin yaşadığını, Suriyeli ailelerin bir kısmının mahalleye yerleşmesi sonrası Iraklıların sayılarının azaldığını ve Suriyeliler ile Iraklılar arasında kavga olayları yaşandığını dile getirmiştir. Ulus tarihi kent merkezinin kuzeybatısında yer alan *Zübeyde Hanım Mahallesi*’nin Muhtarı ise mahallede yaşayan Suriyelilerin genellikle kendi grupları ile görüştiklerini, bir de mahallede yaşayan yaklaşık 1000 kişilik Urfa’dan göç ederek gelen grubun bir bölümünün Arapça bilmesi sayesinde Suriyelilerle anlaşabildiklerini dile getirmiştir. Bir arada yaşayan farklı sosyal gruplar arasında sorunların bulunduğu dair bir bulguya anket sonuçları arasında da rastlanmıştır. “Mahallenizin en önemli sorunu nedir?” sorusuna alınan cevapların başında mahallede yaşayan kişiler arası anlaşmazlıklar gelmiştir (Şekil 4.9).

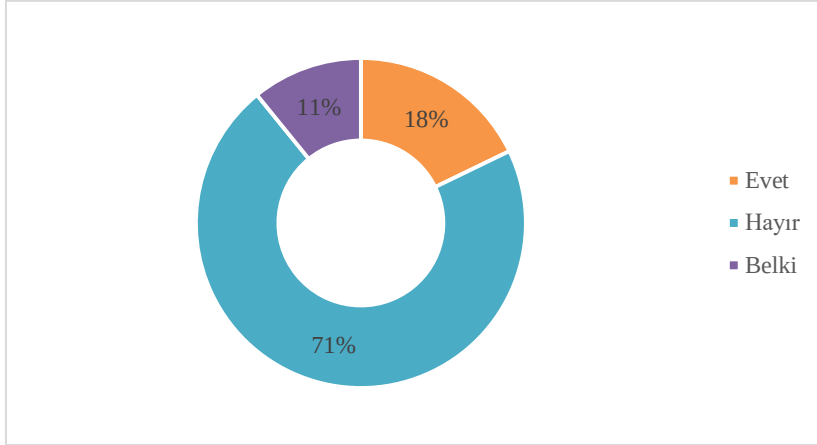

Şekil 4.9. Anket katılımcılarının mahallelerindeki en önemli sorun (%)

Anket uygulamasına katılan kişilerin belirttiği diğer sorunlar ise hırsızlık ve gecekonduların yıkımlarıdır. Mahalledeki sorunların yanı sıra ‘mahallenin güvenli olup olmadığı’ ve ‘başka bir mahalleye taşınmayı düşünüp düşünmedikleri soruları da anket katılımcısı göçmenlere yöneltilmiştir. Bu sorulara alınan cevaplar Şekil 4.10 ve Şekil 4.11’de gösterilmiştir.

Şekil 4.10. Anket katılımcılarının mahallelerini güvenli bulma oranı

Şekil 4.11. Başka mahalleye taşınmayı düşünme oranı (%)

Anket katılımcıları hırsızlık olayları dışında yaşadıkları mahallenin büyük oranda güvenli olduğunu ve taşınmayı düşünmediklerini belirtmiştir. Başka bir mahalleye taşınmama düşüncesi, göçmenlerin karşılaştıkları sorunlara rağmen kendilerini yaşadıkları mahallede kalıcı olarak gördükleri ve diğer yandan, başka mahallelerde yaşayabilme olasılığını düşük görmelerinden kaynaklandığı şekilde yorumlanabilir.

4.4.Hareketlilik

Hareketlilik başlığı altında; Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye göç etme süreçleri, Suriye ile güncel bağlantıları, ülke içinde şehirler arasındaki mobiliteleri ve içe kapanma/dışa açılma dinamikleri aktarılmıştır.

4.4.1. Türkiye’ye geliş süreci ve Suriye ile bağlantılar

Suriye iç savaşının çıkması sonrası ülkenin yurttaşlarının çok büyük bir bölümü zorunlu göçe maruz kalmıştır. Birleşmiş Milletler ’in 2019 senesi aralık ayı rakamlarına göre 5.664.202 kişi Suriye’den ayrılmıştır. Suriyeli göçmenlerin sığınmak için en yüksek oranda geçiş yaptıkları ülke Türkiye olmuştur. 5,5 milyon kişinin yaklaşık 3,6 milyonu güncel olarak Türkiye’de yaşamaktadır. Türkiye’nin neden tercih edildiği konusunda derinlemesine görüşmelerde en çok iki ülkenin din, mezhep ve kültürel benzerlikleri ile diğer komşu ülkelere göre daha ‘misafirperver’ ve daha güvenli bir ülke imajı yaratmasına dikkat çekilmiştir. Örneğin anket katılımcıları arasından bir göçmen; *“Dil sorunu yaşayamayacağımı bildiğim halde Irak ve Lübnan gibi yerlere gitmeyi tercih etmedim çünkü*

Türkiye'nin daha güvenli bir yer olacağını düşündüm” şeklinde bir ifadeye bulunmuştur. Türkiye konusundaki ön izlenimleri olumlu olan Suriyeli göçmenlerin bu düşünceleri kendi kişisel deneyimleri sayesinde elde ettikleri düşünülmektedir. Çünkü anket katılımcısı olan kişilerin büyük bir bölümü (%92) daha önceden Türkiye'ye gelmediklerini söylemiştir. Bu iki bilginin birleştirilmesinden, göçmenlerin Türkiye'ye sığınma eylemi hakkında dışsal kaynaklardan araştırarak bilgi sahibi oldukları görülmektedir.

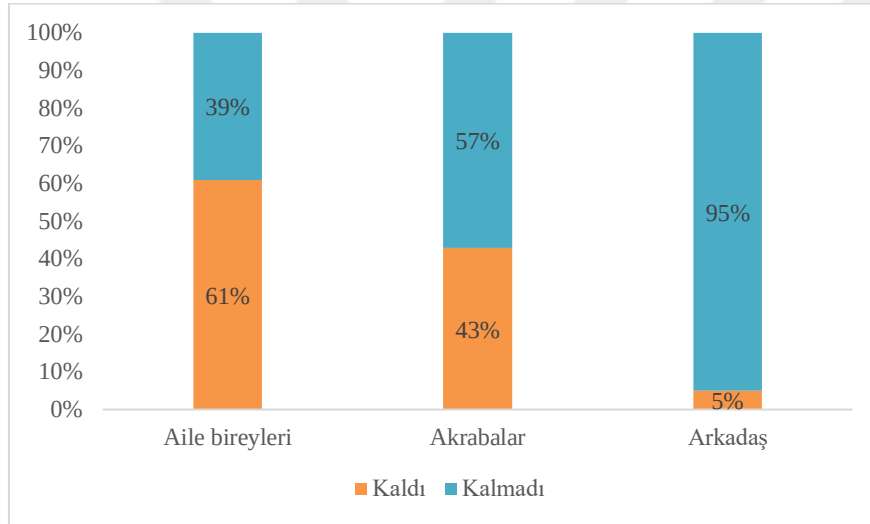
İzlenen açık-kapı politikası ve zincirleme göç, Suriyeli nüfusun Türkiye'ye hareketini yönlendiren temel faktörler olmuştur. Ülkeye girişlerin çok büyük kısmı 2011-2015 yılları arası açık-kapı rejimi döneminde gerçekleşmiştir. Bölüm 2.1.4'te detaylı olarak aktarıldığı gibi Suriye'den Türkiye'ye doğru yaşanan kitlesel göç için “Geçici Koruma” statüsü tanımlanmış ve Suriyeli göçmenler bu şartlar altında ülkeye kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle Suriye sınırından geçen göçmenler doğrudan bu statü altına alınmıştır. Normal şartlarda geçici koruma altındaki kişiler için vatandaşlık yolu büyük ölçüde kapalıdır. 2011-2017 seneleri arasında sayıları üç milyonun üzerinde olan Suriyeli göçmenlerden sadece 38.000'ine vatandaşlık verilmiştir (Erdoğan, 2018).

Ülkeye giriş konusunda çok fazla seçeneği olmayan milyonlar, doğrudan sınırdan geçmiştir. Ancak çok küçük bir grup da olsa geçici koruma statüsü alarak vatandaşlık yolunun tamamen tıkanmaması için sınırdan geçme konusunda tereddüt yaşayarak başka bir ülke üzerinden Türkiye'ye girmenin yollarını araştırmıştır. Ancak devletin Suriyeli göçmenlerin kaydı için izlediği stratejiye karşılık bu taktiği uygulayabilen sayı sınırlı olabilmiştir ve bu şekilde Türkiye'ye girenlerin karşısına daha farklı engeller çıkmıştır.

Derinlemesine görüşme yapılan Suriyeli göçmenler arasında bu konuya örnek teşkil eden 2 kişi olmuştur. Her ikisi de Suriye'den, önce Lübnan'a geçtiklerini, Beyrut şehrinden deniz yolu ile Mersin'e geçtiklerini ve bu geçiş sırasında pasaportlarını kullandıklarını belirtmiştir. Çünkü Suriye sınırından geçildiği dönemde pasaport aranmaksızın ülkeye girişler sağlanmıştır. Ancak diğer ülkelerden Türkiye'ye girişlerde rutin sınır politikası devam etmiştir. Pasaportla girildikten sonra 3 ay turist vizesi kapsamında ülkede kalınabilmekte, daha sonrası için çalışma veya ikamet izni bulunan diğer vize türlerine geçilmesi gerekmektedir. Bu vizeler ise yıllık verilmekte ve her yılın sonunda yenilenmesi gerekmektedir. Lübnan üzerinden pasaport ile ülkeye giriş yapan görüşmecilerden ilki mimar olması ve Türkiye'de iş bulabilmesi sayesinde çalışma iznine başvurmuştur.

Görüşmenin yapıldığı tarihte bu vize hazırlanma aşamasındadır (G20). Odak grup görüşmesi yapılan ailenin tüm bireyleri, yine pasaportları ile Türkiye'ye gelme yolunu seçmiştir. Ancak ülkeye girişlerini takip eden 3 aylık süre içerisinde ikamet şartlarını yerine getiremedikleri için, geçici koruma kimliği almak daha uygun hale gelmiştir.

Ülkeye giriş konusundaki bir diğer önemli husus ise ailelerin bölünmek durumunda kalmış olmasıdır. Anket katılımcılarının %95'inin Suriye'de tanıdıklarının kalmış olduğu görülmüştür. Bu kişilere ayrıca Suriye'de kalan tanıdıkları ile ilişkileri sorulmuştur. Seçenekler arasında aile bireyleri, akrabalar ve arkadaşlar bulunmaktadır ve anket katılımcıları birden fazla seçenek belirtebilmiştir. Alınan yanıtlar Şekil 4.12'de gösterilmiştir.

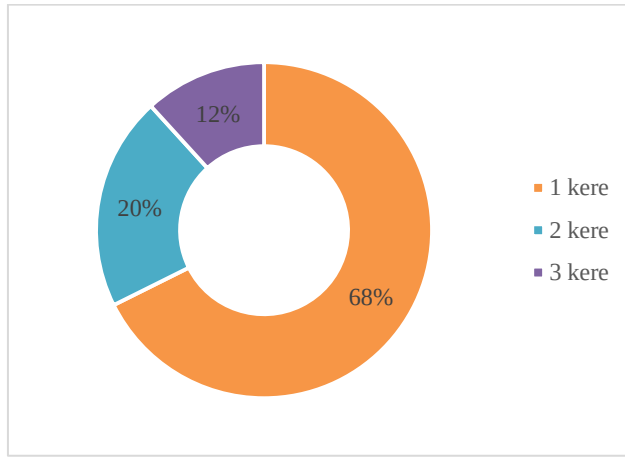
Şekil 4.12. Anket katılımcılarının Suriye'de kalan tanıdıkları

Anket katılımcılarının %61'i aile bireylerinin, %43'ü akrabalarının, %5'i ise arkadaşlarının Suriye'de kaldığını belirtmiştir. Bu konuda bir örnek olarak görüşmecilerden biri şu sözleri dile getirmiştir:

Ben Türkiye'ye gelirken annem ve babam Suriye'de kalmak istediler. Çünkü savaş ilk başladığında köydelerdi ve savaştan etkilenmediler. Uzunca bir süre de gelmeyi düşünmediler. Ama köydeki evimizin bulunduğu kısmı Rus ordusu işgal edince İdlib'e göç ettiler ve şu an orada kiralık bir evde kalıyorlar. İdlib'de de çatışmalar var, durum çok da iyi değil. Ama durum zorlaştığında Türkiye'ye gelme şansları kalmamıştı, sınırlar kapanmıştı (G5).

2015 yılında açık kapı uygulamasının sona ermesi de göçmenler özelinde önemli bir kırılma noktası olmuştur. Bu tarihten sonra ülkeye girmek için enformel yollara başvuran göçmenler

de olmaktadır. Derinlemesine görüşmeler sırasında görüşmecilerden biri bu konu hakkında şu bilgileri vermiştir: *“Halep’ten Türkiye’ye gelmek için 6000 lira istediler. Biz de kaçabilmek için parayı verdik. Biriktirdiklerimin büyük kısmı bundan dolayı bitti”* (G 23). Bu durum ailelerin bölünmüş olduğu durumlar için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Suriye’de aileleri veya tanıdıkları kalan kişilerin oradaki yakınları ile görüşmek ve iletişim kurmak konusunda sıkıntılar çektikleri de tespit edilmiştir. Anket uygulaması kapsamında kişilere Türkiye’ye göç etmelerinden sonra Suriye’ye gidip gelme şanslarının olup olmadığı ve gittiler ise kaç kere gittikleri soruları yöneltilmiştir. Alınan cevaplar Şekil 4.13’te görülmektedir.

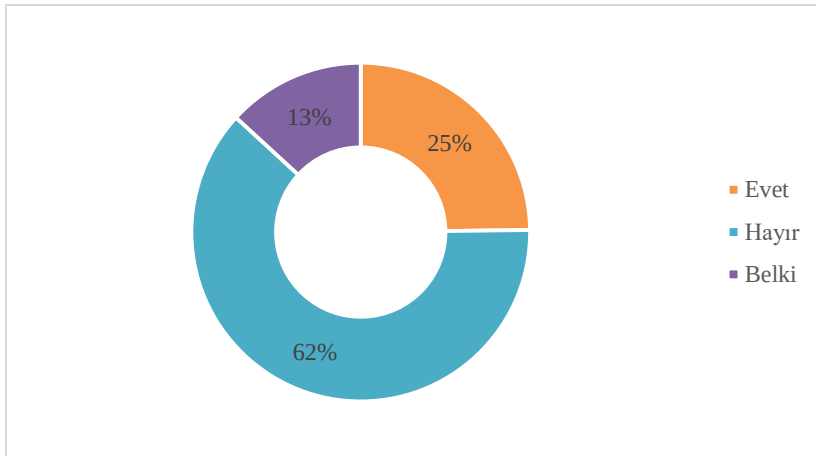
Şekil 4.13. Anket katılımcılarının Suriye’ye gidip gelme sayıları

Anket katılımcılarının çoğunluğunun (%74) Türkiye’ye gelişlerinden sonra tekrar Suriye’ye gidip gelme şansı olmamıştır. Gidebilenlerin çoğunluğu ise (%68) bir kere gidip gelebildiğini belirtmiştir. Suriyelilerin Suriye’ye gidip geldim diye bahsettikleri alanlar Suriye hükümetinin kontrolü altındaki yerler değil, bir çeşit güvenli bölge denebilecek bölgelerdir. Ziyaretler ise izin alınması halinde ve kısa süreli aile, akraba gibi orada kalan kişilerle görüşmek için gerçekleşmektedir. Diğer taraftan bu bölgeler ne zaman istenirse gidilebilir durumda değildir. Genellikle dini bayram gibi önemli tarihlerde bu bölgelere erişim izni söz konusu olabilmektedir. Türkiye’den Suriye ya da herhangi üçüncü bir ülkeye seyahat edildiğinde kişilerin Geçici Koruma Kimliği iptal edilmektedir ve tekrar geçici koruma altına girilebilmesinin bir güvencesi bulunmamaktadır. Bu durum da önemli bir caydırıcı unsurdur (Alpman, 2019).

Görüşmeler sırasında özellikle pek çok erkek göçmen Türkiye’ye gelişinin Suriye’de asker kaçağı olarak damgalanmak anlamına geldiğini ve sadece bu nedenle bile Suriye’ye girerse can güvenliğini tehdit edecek bir unsur olduğunu dile getirmiştir. Özellikle de tarafsız bölgelere gerçekleştirilen ziyaretlerin, Türkiye toplumunda göçün zorunluluğunun sorgulanması gibi bir tezahürü olmaktadır. Ancak örneğin anket uygulaması sırasında “Türkiye’de yaşamaya başladıktan sonra Suriye’ye gidip geldiniz mi?” sorusuna bazı katılımcılar şu yorumları yapmıştır:

Annem ve ben Türkiye’ye gelmiştik, kız kardeşim Suriye’de kalmıştı. Buradayken annem kız kardeşimi çok özliyordu, onu görmek için Suriye’ye geçtiğinde tekrar geri dönerken sınırda problem yaşadı ve tekrar Türkiye’ye gelemedi, orada kaldı. Türkiye’ye geldikten sonra aslında Suriye’ye gidip gelmek isterdim ama korktuğum için gidemedim. Orada kızlarım var, onları göremiyorum.

Anket soruları arasında yer alan ‘Suriye’ye geri dönmeyi düşünüyor musunuz’ sorusuna %62 oranında hayır cevabı verilmiştir. Kişilerin %25’i döneceğini belirtirken %13 oranında kişi ise kararsız olduğunu belirtmiştir (Şekil 4.14). Anket katılımcıları, bu sorunun kapalı uçlu bir soru olmasına rağmen “*Orada hiçbir şeyim kalmadı, dönecek bir sebep yok*” gibi cümleler kurmuştur.

Şekil 4.14. Anket katılımcılarının Suriye'ye dönmeyi düşünüp düşünmedikleri

Anket kapsamında katılımcılara üçüncü bir ülkeye gitmek isteyip istemedikleri sorusu da yöneltilmiştir. Bu soruya daha da düşük oranda evet cevabı alınmıştır. Anket katılımcılarının %81’i başka bir ülkeye gitmeyi düşünmediğini belirtmiştir. Başka bir ülkeye gitmenin düşünülmemesi altındaki olumsuz görüşün çift yönlü olduğu söylenebilir. Bir yanda Türkiye’de yaşamaya devam etme, Geçici Koruma kimliğini kaybetmeme motivasyonu varken; diğer yanda başka ülkelere yapılan başvuruların bu ülkeler tarafından dikkate

alınmaması, Türkiye’den üçüncü ülke gönderimlerinin sadece zorunlu hallerde yapılıyor olması vardır. İkinci durumda göçmenler, üçüncü bir ülkeye gidebileceklerine inanmamaktadır.

4.4.2. Ankara’ya gelişte izlenen yöntemler

Göçmenlerin büyük bir kısmı Suriye’den ilk göç ettikleri tarihlerde hangi şehirde yaşayabileceğini önceden araştırma fırsatı elde edememiştir. Göçmenler; yaşayacakları şehirleri seçerken iş bulma, ev bulma, tanıdıklara yakınlık, vb. gibi unsurlara göre hareket etmişlerdir. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonundan bir yetkili yapılan görüşmede bu konuya ilişkin şu bilgi alınmıştır: *“Aslında Suriyeliler Türkiye’ye geldiklerinde yaşamak istedikleri illerde yaşadılar diyemeyiz. Tamamen kendi istekleri doğrultusunda yer seçimi yaptılar demek doğru değil. Durum o an neyi gerektirdiyse onu yapmak zorunda kaldılar”* (D11)

Bu nedenle Türkiye’ye ilk geldiklerinde Ankara dışında başka bir şehirde yaşama deneyimi olmuş kişiler, çeşitli zorluklarla karşılaşabilmiştir. Derinlemesine görüşmeler sırasında bu durumdaki kişiler yaşadıkları deneyimi aktarmıştır. Örneğin önce Suriye’ye yakın sınır illerinde yaşamış kişiler genellikle buralarda Suriyeli göçmen nüfusun çok daha fazla olması nedeniyle iş ve ev bulma (G 23) ya da yerel nüfusun ayrımcılığına daha fazla maruz kalma (G 16) gibi sorunlarla karşılaştıkları öğrenilmiştir. Bunun dışında İstanbul’un çok pahalı olduğunu (G 24), Adana’nın ikliminden rahatsız olduğunu (G 21), vb. gibi çeşitli sebeplerle ilk yaşadıkları şehirde kalmaya devam edemediklerini belirten göçmenler olmuştur.

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin 2016 öncesinde serbest dolaşım hakkı bulunmasına karşın 2016 sonrası il değiştirememeye şartı getirilmiştir (Bélanger ve Saraçoğlu, 2019). Göçmenlerin nerede yaşayacağı, geçici koruma kaydı işleminin yapıldığı şehirle ilişkilendirilmiştir. Yaşadığı şehri değiştirerek gittiği yeni şehirde tekrar kayıt yaptırmak isteyen göçmenlere ise; aile birleşimi, tıbbi sebepler veya iş değişikliği gerekçelerini belgeleme şartı getirilmiştir¹⁶. İş değişikliğinin belgelenmesi, ancak sigortalı bir işte çalışıldığında mümkün olmaktadır. Ancak göçmenlerin çok büyük oranda sigortasız çalıştığı (bölüm 4.5.4’te detaylı olarak açıklanmıştır) düşünülürse, bu seçeneğin nadiren gerçekleştiği

¹⁶ <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/59167>

söylenilmektedir. Sonuç olarak; geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin, zorunlu haller dışında ülke içindeki coğrafi hareketliliği sınırlandırılmış durumdadır.

Serbest dolaşımın kaldırılmasının getirdiği bir diğer kısıtlama; eğitim, sağlık, vb. gibi kentsel hizmetlerin kayıt olunan şehir dışındaki illerde alınamamasıdır. Kısa süreli gidiş gelişler için ise göçmenlerin İl Göç İdaresi Müdürlüklerinden yol izin belgesi talep etmeleri gerekmektedir. Bu izin belgeleri, belirli sürelerde geçerlidir ve ancak bu süre içerisinde kişinin diğer şehirlere seyahat edebilmesine olanak tanımaktadır. Tüm bunlara ek olarak; şehirdeki Suriyeli nüfus yoğunluğunun bakılarak, bazı dönemlerde İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde yeni geçici koruma kaydı işlemleri durdurulmuştur¹⁷. Tekrar belirtmek gerekir ki, il değişikliklerinde de yeniden kayıt işlemi gerekmektedir. Bu durum belirtilen dönemlerde göçmenlerin kayıt işlemini durduran şehirlere taşınamaması anlamına gelmiştir. Bu konu hakkında derinlemesine görüşme katılımcıları arasından bir göçmen; *“Herhalde ‘eğer Suriyelileri şehir değiştirme konusunda serbest bırakırsak bütün Suriyeliler İstanbul’da tek bir bölgeye yerleşmeye çalışırlar; bu da Türk halkının sosyal yapısını olumsuz etkiler’ diye düşünüldüğü için herkes istediği şehirde yaşayamıyor”* (G17) diyerek görüşünü belirtmiştir.

Yaşanan şehrin değiştirilmesi ve seyahat etme konusundaki zorluklar, göçmenler tarafından kendilerinin sosyal yapıyı bozan unsurlar olarak görüldükleri şeklinde yorumlanmaktadır. Aslında bu durum yetkililer tarafından da açıkça dile getirilmektedir. 2017 yazında İzmir Valiliği tarafından, geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli göçmenlere yanlarında 'Yol İzin Belgeleri olmaksızın bilet satışı yapılması ve bu kişilerin taşımacılık suretiyle il dışına çıkarılmasını' yasaklayan bir karar yayınlanmıştır. Bu kararın alınma gerekçeleri olarak 'kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması, göçmen kaçakçılığı suçuna karışanların tespitinin sağlanması, kayıtsız olan Suriyelilerin geçici koruma kapsamında kayıt altına alınması, Suriyeli göçmenlerin nüfus hareketliliği, ikamet ili değişikliği ve hareketliliklerinin düzenlenmesi ve kontrol altına alınması, İzmir il sınırları içerisinde huzur ve güvenliğin, kamu esenliğinin sağlanması, suç işlenmesinin önlenmesi' gibi sebepler sıralanmıştır¹⁸. Bu örnekte görüldüğü gibi, kamu güvenliği ve esenliği Suriyeli göçmenlerin hareketliliği ile

¹⁷ <https://www.dw.com/tr/suriyelilerin-istanbula-kaydi-durduruldu/a-42465450>

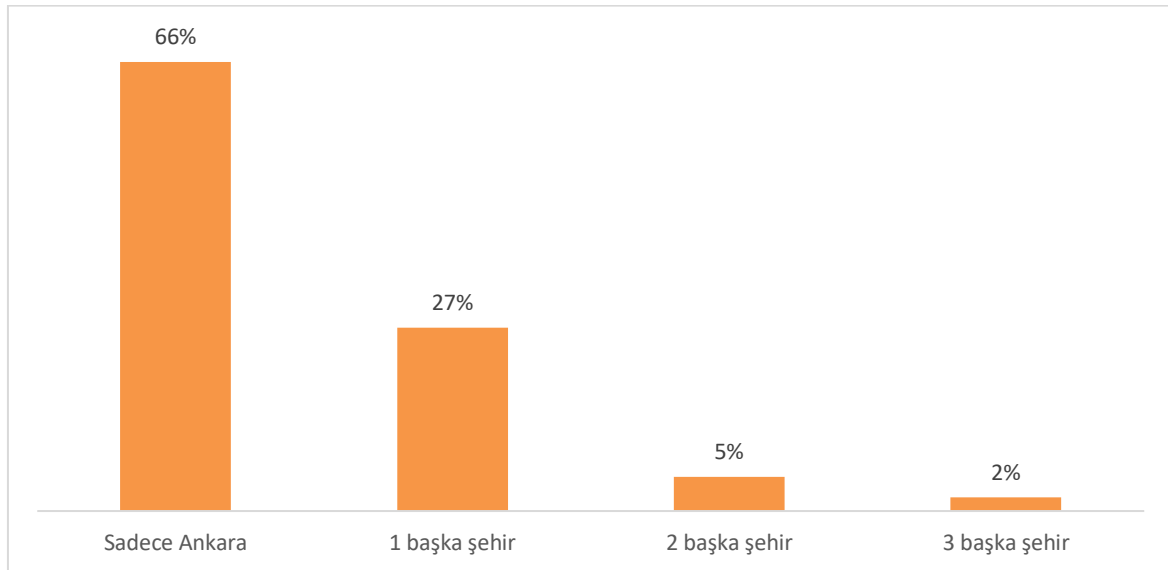
¹⁸ https://www.ntv.com.tr/turkiye/valilikten-suriyeliler-icin-seyahat-duzenlemesi,P6T4X2J_SU6EDlyDQZaARw, Erişim Tarihi: 12/12/2019

ilişkilendirilmiştir. Şehir değişikliği prosedürü ile ilgili Kızılay Toplum Merkezi yetkilisi ile yapılan görüşmede şu bilgiler aktarılmıştır:

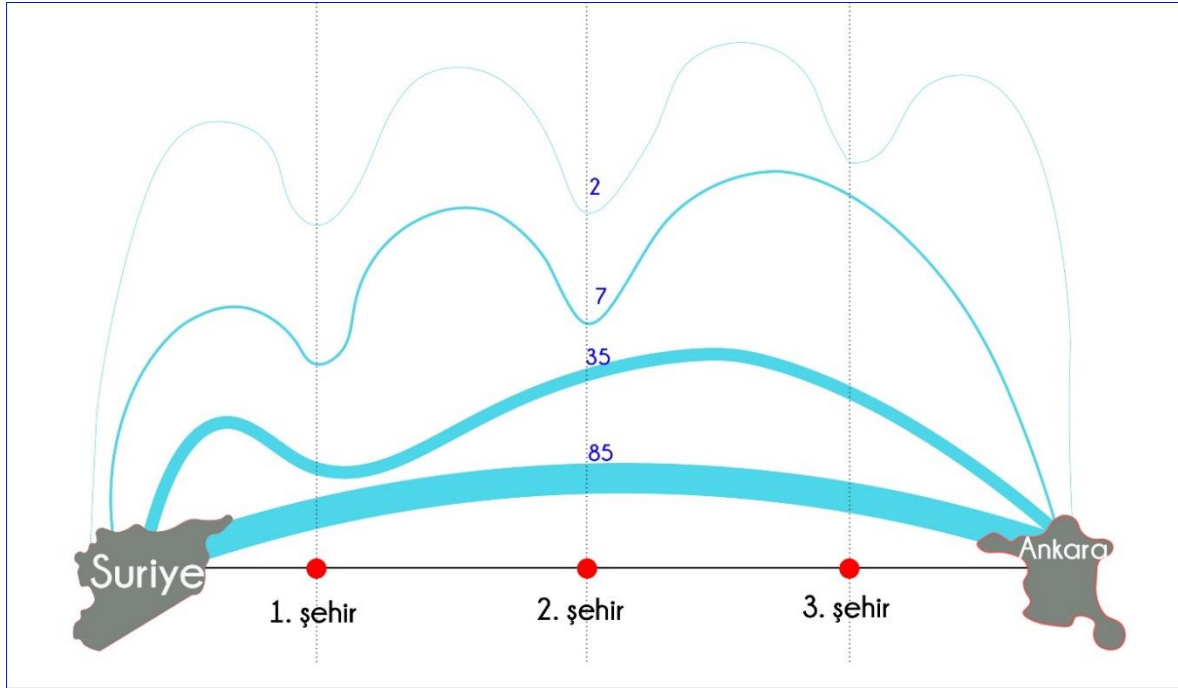
En büyük sıkıntı eğer başka bir ilde kayıtlı ise Ankara’da hizmet alınamaması. Örneğin ilk olarak Adana’ya gelmiş ve orada kayıt olmuş birisi Ankara’da hastaneye gidemez. Bu sorunla karşılaşanların özel hastaneye gitmesi lazım. Çocuklarını da okula kayıt ettiremedikleri için çocuklar eğitim alamıyor. Ankara’ya kaydını aldırabilmesi için öncelikle Ankara’da sigortalı bir işte çalıştığını belgelemesi lazım ki Suriyeliler sigortalı işlerde çalıştırılmıyor, çalışanların sigortası yapılmıyor. Gelebilmemesinin bir diğer şartı tedavi amaçlı olması. Örneğin başka bir şehirden Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi’ne sevk oldu diyelim, o zaman kaydı Ankara’ya alınıyor. Ama tabi bu bahsettiğim istisnai bir durum, binde bir olan bir şey (D4).

Suriyeli göçmenler ile yapılan diğer görüşmelerde bu konuya ilişkin sorunlar yaşayan kişilere de rastlanmıştır. Örneğin anket katılımcısı olan erkek bir göçmen, evlendiğini ancak *“eşinin ve kendisinin farklı şehirlerde kayıtlı olmaları ve geçiş işlemlerinin zor ve uzun süren bir süreç olması nedeniyle ayrı olduklarını”* aktarmıştır. Odak grup görüşmesinde ailenin gelini, eşinin esnafılık yaptığından ve sattığı ürünleri toptancıdan almak, vb. işler için seyahat etmek istediğinde sıkıntı yaşadığından bahsetmiştir.

Anket soruları arasında katılımcılara Türkiye’de Ankara dışında başka şehirlerde yaşayıp yaşamadıkları; eğer yaşadılarsa da bu şehirlerin hangileri olduğu soruları yöneltilmiştir. Alınan cevaplar Şekil 4.15 ve Şekil 4.16’da gösterilmiştir.

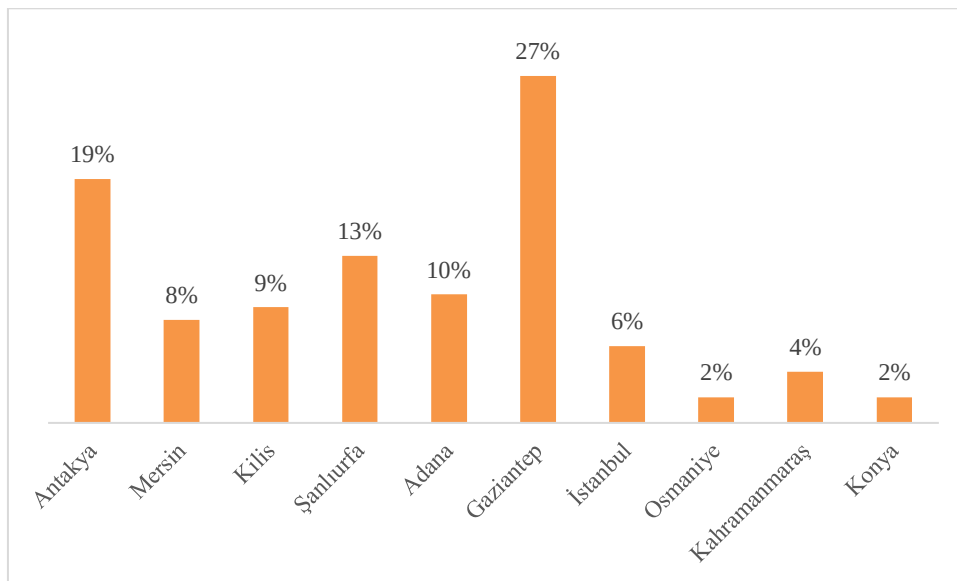

Şekil 4.15. Anket katılımcılarının Türkiye’de yaşadıkları şehirlere göre oranları (%)

Şekil 4.16. Anket katılımcılarının Türkiye’de kaç şehirde yaşadıklarına ilişkin diyagram

Anket katılımcıları %66 oranında sadece Ankara ilinde yaşadıklarını, başka illerde yaşamadıklarını, sadece başka şehirlerden Suriye’den gelişleri sırasında geçtiklerini dile getirmiştir. Daha önce başka bir şehirde daha yaşadığını belirten kişilerin %27’si bu şehrin Gaziantep olduğunu söylemiştir. Toplamda Ankara dışında yaşanan şehirlerin dağılımı Şekil 4.17’de gösterilmiştir.

Şekil 4.17. Anket katılımcılarının Türkiye’de yaşadığı şehirlere göre dağılımı (%)

Ankara'dan önce yaşanan şehirlerde güney sınır illeri ön plana çıkmıştır. Suriyeli göçmenlere Ankara'nın tercih edilme sebepleri sorulduğunda başkent olması, büyük bir şehir olması, Siteler'de mobilyacılık sanayisinin gelişmiş olması gibi sebepler sıralanmaktadır. Savaşın çıktığı ilk yıllarda Türkiye'ye gelen kişilerin Ankara'ya gelme eğilimi Suriyelilerin sayıca az olduğu bir yer olmasıdır. Çünkü sınır illerinde göçmen nüfus daha yüksek sayıdadır ve bu dönemde ev, iş bulma konularında daha çok sorun yaşanmıştır. Bu durumu görüşmecilerden biri *"4 yıl önce şimdikine göre iş ve ev bulmak daha kolaydı. İlk zamanlar pek Suriyeli yoktu, komşular iyi davrandılar. Sonradan tabi biraz tepki oldu"* (G 9) şeklinde ifade etmiştir. Zaman ilerledikçe ve özellikle Önder mahallesi ve çevresinde Suriyelilerin yaşadığı kentsel adacık oluştuktan sonra; bu yerleşim Ankara'ya geliş konusundaki diğer bir motivasyonu oluşturmuştur. Kent genelinde sınır illerine göre daha az sayıda göçmenin olması ama bu kişilerin çoğunluğunun da bir arada yaşaması, önemli unsurlar haline gelmiştir. Daha önceden Türkiye'deki şehirleri detaylı olarak araştırma şansı olmasa da, göçmenler genellikle zincirleme göç sonucu, daha önceden tanıdıkları bir kişi vasıtasıyla Ankara'ya gelme kararı almıştır. Derinlemesine görüşmeler sırasında Ankara'yı tercih sebeplerine ilişkin aşağıdaki ifadeler ile karşılaşmıştır:

Türkiye'ye geldiğim ilk bir yıl boyunca Hatay Reyhanlı'da kaldım, sonra bir süre de Adana'da kaldım, ama oralarda iş bulamadım. Bir arkadaşım Önder Mahallesi'nde yaşıyordu, onu aradım, burada iş olduğunu söyledi ve bunun üzerine Önder'e geldim. Adana'da kalırken de herkes bana hayır kurumlarının ve vakıfların çok olduğu büyük şehirlere gitmemi tavsiye ediyordu. Ankara aynı zamanda böyle de bir yer (G 23).

Ankara'ya geldim çünkü bütün akrabalarım Önder'de yaşıyorlardı. Halep'ten savaş nedeniyle başkente geldik ve Önder Mahallesine taşındık. Burada iş imkânı vardı ve bu bölge Suriyelilerin çoğunlukla bulunduğu bir yerdi. Tüm akrabalarımızla burada kalıyoruz o da çok güzel oluyor (G 24).

Suriyelinin çok olmadığı bir şehir olsun diye Ankara'yı seçmiştim. Çok fazla Suriyelinin olduğu yerde yaşamak istemedim. İnsanlar arasında çatışma olacak diye düşündüm. Ankara'da ilk geldiğimde Suriyeli 50 aile falan vardı (G 17).

Son olarak Ankara'da yaşayan kişiler ile uygulanan anket çalışmasında Ankara'dan başka bir şehre taşınmayı düşünüp düşünmedikleri sorusu yöneltmiştir. Bu soruya ise %86 oranında 'Hayır, başka bir şehre taşınmayı düşünmüyorum' cevabı alınmıştır. %8'lik grup kararsız olduğunu, kalan %6'lık grup ise başka bir şehre taşınmayı düşündüğünü belirtmiştir. Suriyeli göçmenlerin hareketlilikleri konusu, göç kuramları bölümünde değinilen "yaşam güzergahı" kavramıyla ilişkili olarak da düşünülebilir. Göçmenlerin yaşamlarının takip ettiği güzergahlarda; farklı ülkelerde veya Türkiye'de farklı şehirlerde yaşam deneyimleri

bulunanlara rastlanmıştır. Yine göçmenlerin bir bölümünün yaşam güzergahının Suriye'ye dönüş veya üçüncü bir ülkeye gidiş gibi yönere gideceğini tahmin etmek mümkündür. Ancak 2020 Ankara'sında yaşayan Suriyeli göçmenlere genel bir perspektiften bakıldığında, kendi yaşamlarına ilişkin değerlendirmeleri ve geleceğe yönelik talepleri kalıcı duruma geçmeleridir.

4.4.3. Kentsel adacıkta içe kapanma

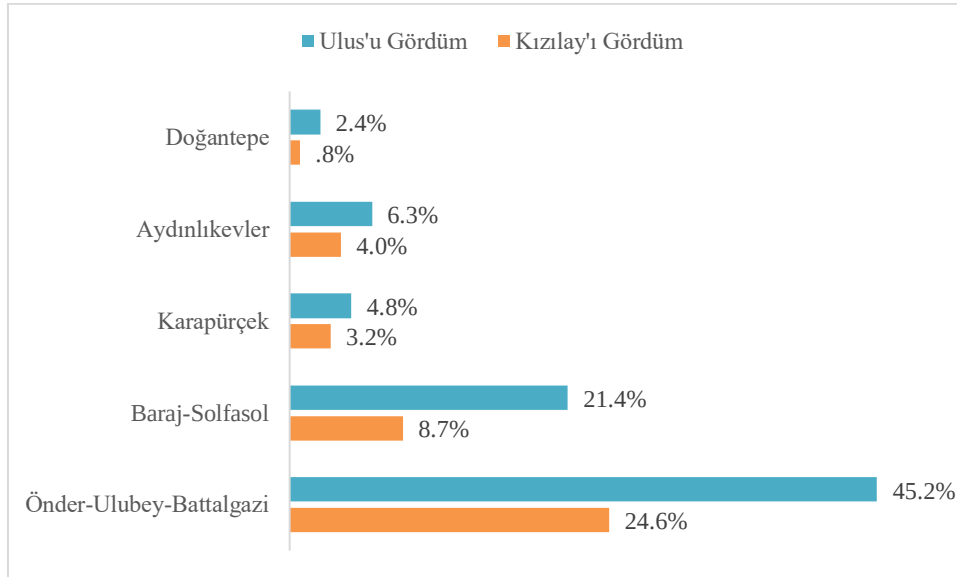
Hareketlilik başlığı altındaki ilk iki alt başlıkta; ülke, bölge ve şehirler ölçeğinde Suriyeli göçmenlerin mobilitesi incelenmiştir. Ülke ve şehirler arası hareketliliği düşük olan Suriyeli göçmenlerin, yaşadıkları kent parçası ile kentin geri kalan kısmı arasındaki hareketliliğinin de düşük olduğu görülmüştür. Özellikle tez çalışmasının ana araştırma alanı olan Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerinden oluşan kentsel adacıkta yaşayan Suriyeli göçmenlerin, tüm zamanlarını çok kısıtlı bir mekânsal çevrede geçirmek durumunda kaldığı tespit edilmiştir. Ev, iş yeri, sosyal ilişkiler, alışveriş, vb. her türlü gündelik faaliyet ve faaliyet alanı; bu sınırlı çerçeve içerisinde. Bu içe kapanış, sosyal ve mekânsal olmak üzere iki kesitte gerçekleşmektedir ve bu iki kesit karşılıklı olarak birbirini üretmektedir. Yani sosyal ilişkilerin kısıtlı olması mekânsal, mekânsal ilişkilerin kısıtlı olması ise sosyal anlamda dışa açılmanın önünde engel oluşturmaktadır.

Sadece kısa süreli hareketlilik için değil, kent içerisinde kalıcı yer değişikliği ihtimali de göçmenlerin kendisi tarafından düşük bulunmaktadır. Örneğin Önder mahallesinde yaşayan anket katılımcılarından biri “Başka mahalleye taşınmayı düşünüyor musunuz?” sorusuna; *“Başka yere gidebileceğimi düşünmüyorum. Hem çok pahalı hem ucuz bile olsa bize kiralamazlar”* şeklinde cevap vermiştir. Derinlemesine görüşmeler sırasında da yaşadığı mahalleyi değiştir(e)meyeceğini belirten göçmenler olmuştur (G1, G4).

Mahalleden hiç çıkmadığını, kentin merkezi yerleri olan Kızılay ve Ulus semtlerine dahi gitmemiş olduğunu söyleyen çok sayıda göçmen bulunmaktadır. Bu durumu görüşmecilerden biri, *“Ankara’da sadece şu an yaşadığımız mahalleyi gördük. Kızılay, Ulus vs. hiçbir yere gitmedik. Bir hava almaya bile gidemiyoruz herhangi bir yere. Çok dar bir çerçevede geçiyor hayatımız”* (G 4) sözleri ile aktarmıştır.

Anket uygulamasında Suriyeli göçmenlere Kızılay'ı ve Ulus'u görüp görmedikleri sorulmuştur. Ankara'da Ulus'u görmüş olan göçmen sayısı daha yüksek oranda (%80) iken; anket katılımcılarının neredeyse %60'ı Kızılay'a hiç gitmemiştir. Yapılan derinlemesine görüşmelerde ise Kızılay'a veya Ulus'a çok nadiren ve belirli amaçlarla gidildiğine ilişkin ifadeler ile karşılaşmıştır. Örneğin görüşmecilerden biri Kızılay'a sadece bir kere oğluna takım elbise bakmak için gittiklerini, ama çok pahalı buldukları için alamadan geri döndüklerini söylemiştir. Ulus'u ise hastaneye gittiğinde gördüğünü belirtmiştir (G 1).

Bir başka görüşmeci, Kızılay ve Çankaya taraflarına 1-2 kere gittiğini ama sonradan gitmek istemediğini; bunun sebebinin ise “polislin dilenen, para toplayan kadınları sokaklardan topladığını görmüş olduğunu ve kendisini de göçmen olduğu için götürebileceğinden korkması” olduğunu dile getirmiştir (G 2). Mekânsal olarak içe kapanmanın yaşanılan yere göre değişiklik gösterip göstermediğini test edebilmek için “Kızılay'ı / Ulus'u gördünüz mü?” sorusunun yaşanan mahalle ile çapraz tablolarının grafikleri oluşturulmuştur. Ulus'u gördüm/görmedim diyen kişilerin oranları tüm mahallelerde birbiri ile benzerlik göstermektedir. Ancak Kızılay'ı gördüm / görmedim diyen kişilerin yaşadıkları yere göre farklılık gösterdiği dikkat çekmiştir. Bu dağılımlar Şekil 4.18'de görülmektedir.

Şekil 4.18. Anket katılımcılarının mahallelere göre Kızılay ve Ulus'u görme oranları

Grafikte görüldüğü gibi Önder, Ulubey, Alemdağ ve yine bu mahallelere yakın konumdaki Doğantepe mahallelerinde yaşayan kişilerin çoğunluğu Kızılay'ı görmemişken; Aydınlıkevler ve Karapürçek'te yaşayan kişiler daha yüksek oranda Kızılay'ı görmüştür.

Buradan, kentsel adacıktaki içe kapanmanın daha yüksek seviyede olduğu yorumlaması yapılabilir. Ayrıca Suriyelilerin Kızılay veya Ulus'a gittim demeleri genellikle 1 veya 2 kere gitmiş oldukları anlamına gelmiştir. Önemli olan kent merkezleri ile kurulan etkileşimler ve genel olarak kent kullanımı olduğu için bu konuda sorunlar bulunduğu açıktır. De Certeau, vd. (2009); kent merkezinin her zaman başka bir hayatı, başka bir yeri daha çok hayal etme izni olduğunu ve kent merkezine gitmenin, kişinin kendini gezinti, keşif, gösteri, vb. gibi operasyonlara bırakması anlamına geldiğini ifade etmektedir. Ancak kentsel adacıkta yaşayan Suriyeli göçmenler için kentsel adacığın görünmez sınırlarının ötesi bulanık görünmektedir.

Bu noktaya kadar araştırma bulgularının daha betimsel bölümü olan yer seçimi ve mekansal ayrışma, demografik ve sosyal yapı, hareketlilik gibi konular aktarılmıştır. Bir sonraki başlıktan itibaren, Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşamına etkisi bulunan ve yazında da kent mültecilerinin en sık sorunlarla karşılaştığı mekân-bağımlı pratiklerin; Altındağ özelindeki incelemesi yer almaktadır.

4.5.Barınma ve Konuta Erişim

Barınma, gündelik yaşamın en önemli bileşenlerinden biridir ve diğer tüm bileşenler üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır. Yazında mültecilerin barınma konusunda sıkça karşılaştıkları sorunlar; zayıf koşullara sahip, kentten kopuk ve izole yerleşim alanlarında yaşamaları, kira bedelleri, sık taşınma ve mobil olma hali ve evsizliktir. Kentten kopuk ve izole yaşantıya ilişkin bulgulara bölüm 4.1 ve 4.4.3'te detaylı olarak yer verilmiştir. Diğer konuların saptanması amacıyla saha araştırmasından, bütünsel olarak bölgedeki kentsel dönüşüm sürecinin göçmenlere etkisinin; daha detayda ise ev bulma süreçleri ve yaşanan konutun özellikleri gibi konuların bulgularına yer verilmiştir.

Önder ve Ulubey mahalleleri çevresinde ilk 8-10 Suriyeli ailenin yerleşmesi sonrası zincirleme göç yaşanmıştır. Mahallede uzun yıllardır yaşayan bir görüşmeci bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

Mahalleye yerleşmeye başlayan ilk ailelerden sonra gecekondulular Suriyelilere ev kiralayıp buradan çıkmaya başladılar. 7-8 sene önce Karapürçek bölgesi geliştiğinde burada oturan gecekondulular oradan ev almaya başladılar. 80-100 bin lira arasında paraya yeni daireler aldılar. Ama Suriyeliler geldikten sonra taşınmaya başladılar.

Evlerinden çıkıp gecekonduları kiraya verdiler. Evlerin kirası 100 liraydı, Suriyeliler gelince 400 liraya kiraya verdiler, neden çünkü Suriyeliler buraya mecburdu. İlk gelen Suriyeliler dersin 25 kişi erkek geldi yerleşti, sonradan ailesini getirdi. İlk başta geldiler, burada barınabilir miyiz, kabullenilebilir miyiz diye baktılar. O 25 kişinin gelmesinden 1 ay sonra 60 kişi oldu (D 8).

Altındağ'daki gecekondular mahallelerine Suriyeli göçmenlerin ilk yerleşmeye başladığı zamanlarda tek konutta birden fazla ailenin yaşaması durumu söz konusu olmuştur. Ancak Ulubey mahallesi muhtarının belirttiğine göre “bu durum seyrek olarak hala görülse de ilk zamanlara göre azalmıştır”. Bütünsel olarak bakıldığında; mahallede yaşanan ve süregiden kentsel dönüşüm süreci, bu çevrede yaşayan göçmenler bakımından özgün bir durumdur. 2012 hazırlanan ve halen yürürlükte olan imar planı; Önder ve Ulubey mahallelerinde kentsel dönüşüm sürecini başlatmıştır. Ancak bölgedeki dönüşümü başlatan asıl faaliyet, 2016 ve 2017 yıllarında her iki mahallede gerçekleştirilen yıkımlar olmuştur. Yıkım yapılan alanlara ilişkin Altındağ Belediyesi'nde yapılan görüşmede aşağıdaki ifadeler dile getirilmiştir:

Yıkım yapılan alanların sınırları herhangi bir kritere göre belirlenmedi. Her iki mahalleden de merkezi bir yerde, cadde cepheli olan alanları seçtik. Aslında yıkımın amacı bölgede yeni imar düzenine göre yapılaşmanın başlamasının sağlanmasıydı. Altındağ'ın neredeyse her yerinde gecekondular olduğu için tabi burada yıkmadan hiçbir şey yapılmıyor (D5).

Geniş alanlarda yıkım yapılmış olmasına ve bu alanların içinde kalan sınırlı sayıda parselde yeni yapılaşmaların başlamasına karşın, dönüşüm mahallelerin genelinde oldukça yavaş ilerlemektedir. Bu durumun sebebi sorulduğunda Altındağ Belediyesi imar yetkilisi şu ifadeleri kullanmıştır:

Biz Altındağ'da daha önceden dönüşüm projelerinin hemen hemen hepsini TOKİ ile birlikte yaptık. Müteahhitler bu bölgeleri karlı bulmuyor, inşaat yapmak istemiyor. Bir de bu mahallelerde gecekondular arsaları hep 50-60 m² ve tek katlı da değil. Dönüşüm kanununa göre 120 m² arsaya sahip bir hak sahibine 1 daire düşüyor. 50-60 m²'de bir sürü hak sahibi olunca müteahhitte anlaşma olasılığı da iyice azalıyor. Vatandaş neden arsamı müteahhitte vereyim diye düşünüyor, müteahhit zaten karlı bulmuyor (D5).

Belediye yetkililerine göre dönüşümün ilerlememesinin temel gerekçeleri, bölgenin karlı olmaması ve oluşturulan yeni parsel alanlarında çok fazla mülkiyet hakkı doğmasıdır. Bölgede halen gecekondusu bulunan bir mahalle sakini ise meseleye farklı açıdan yaklaşarak şu ifadeleri kullanmıştır:

Benim oturduğum bu arsa 630 metrekare. İmar geçirildiğinde %40 kesilmesi lazım ama 240 metrekareye kadar düşürüyorlar bizim arsayı. 120 metrekare arsası olanın bir daire alması kanunen hak. Ama bu yetkililerin işine gelmiyor, arsaları bölüp birazını bir yerde birazını başka bir yerde gösteriyorlar. Aslında bunu yapamaz, ama tabi yeni

yapacağı apartmanlardan bize daire vermek istemiyorlar. Al sana şu kadar para, hadi güle güle diyorlar (D14).

İçinde bulunulan durum, eski gecekonduların hak sahibi tarafından “bölgede artık istenmedikleri” şeklinde yorumlanmıştır. Zaten süreç içerisinde eski gecekondular nüfus çeşitli sebeplerle bu bölgeyi terk etmiştir. Şimdi birçoğu Suriyeli göçmenlerin ev sahibi olarak evlerini kiralamaktadır. Ne zaman gerçekleşeceği bilinmeyen dönüşüm gelene kadar, normal şartlarda boş duracak olan gecekondular, barınma yeri arayışındaki Suriyeli göçmenler tarafından kiralanmaktadır. Dönüşüm sürecindeki farklı aktörlerin sürece ilişkin fikirleri farklılaşsa da ortak düşünce dönüşümün bir gün mutlaka gerçekleşeceği yönündedir. Derinlemesine görüşmelerde mahallelerin tamamen dönüşmesi halinde kiracı olarak yaşayan Suriyelilerin ne yapacağına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Aşağıda yer alan cevaplar alınmıştır:

Buraların tamamının yakında yıkılacağını düşünüyorum, ağır aksak gidiyor ama sonuç belli. Ana cadde üzerinden başladı yeni inşaatlar yapılmaya. Ben de zamanı gelince gecekonduyu bir müteahhite vereceğim. Buralar tamamen yıkılınca Suriyeliler de kendilerine bir yer bulurlar herhalde bir şekilde. Apartmanlara geçemezler tabi, belki Çubuk, Kazan, Pursaklar, o taraflara giderler, bazıları İstanbul’a gider. Bilemiyorum, bence zaten devletin bir an önce geri göndermesi lazım (D 14).

Civarda (Önder mahallesi) yaşayan Suriyeliler yıkıldıkça gecekondulardan çıktılar, yine yakın mevkideki başka gecekondulara geçtiler. O geçtikleri yerler de bir gün yıkılacak tabi, bütün bu mahalleler dönüşecek, yıkıldıkça çıkacaklar, oralardan da çıktıklarında nereye giderler bilemiyorum (D 5).

Kentsel dönüşüm süreci, büyük çerçeveden bakılarak yorumlanabilir. Ancak dönüşen bir mahallede yaşama deneyiminin, göçmenlerin gündelik yaşamına da doğrudan etkisi bulunmaktadır. 2016 ve 2017 yıllarında yapılan geniş gecekonduların yıkımlarının yanı sıra Önder ve Ulubey mahallelerinde sürekli olarak tekil gecekonduların yıkımları da gerçekleşmeye devam etmektedir. Bu yıkımlar, gecekondularda yaşayan göçmenlerin de sürekli olarak taşınmak durumunda kalması veya taşınmaya her an hazırlıklı olmak zorunda kalmasına yol açmaktadır.

Yıkılacak olan gecekondularda yaşayan göçmenlerin bir bölümü, durumdan önceden haberdar olabiliyorken, yıkım yapılacağı bilgisine ulaşamayanlar da olmaktadır. Rezerv alanlarındaki yıkıma ilişkin Altındağ Belediyesi’nde yapılan görüşmede ise yıkım öncesi döneme ilişkin şu bilgiler verilmiştir: “Biz bilgilendirmeler yaptık hangi gecekonduların yıkılacağı ile ilgili. Hatta belediyeye gelen Suriyeliler de olmuştu, yıkım sahasının işli olduğu

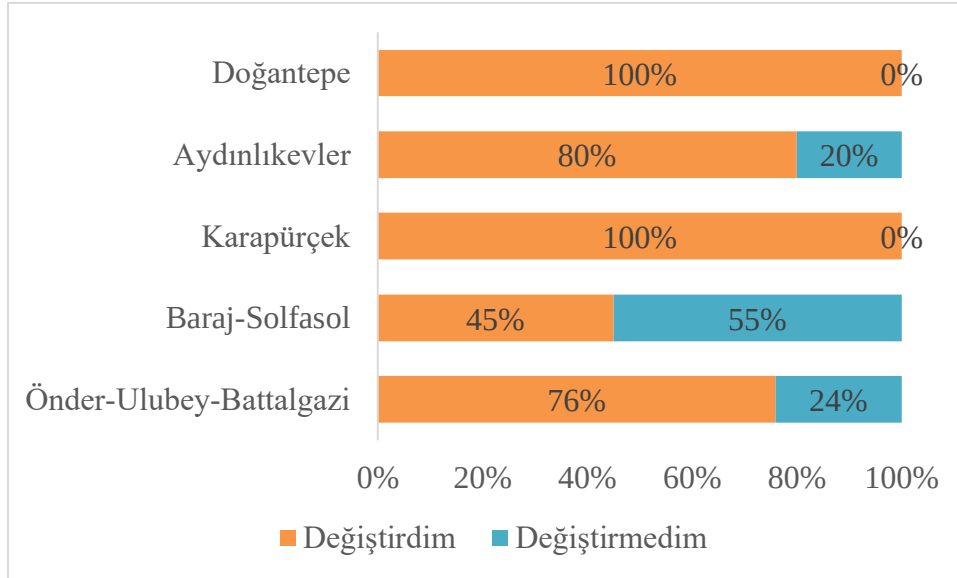
haritayı vermiştik. Bir ara Ramazan ayı denk gelmişti, yıkım yapmak için ramazanın geçmesini bekledik, oruçlarını tuttular. Yıkımdan bilgileri vardı” (D 6).

Yıkımdan haberdar olursa da çok sayıda gecekondulu yıkımı söz konusu olduğu için, çok sayıda ailenin aynı anda konut araması, yeni ev kiralayabilme olasılığını azaltmaktadır. Örneğin rezerv alanlarında yıkım yapıldığı dönemde 300-400 arası hane halkı ev arayışına girmiştir. Derinlemesine görüşmecilerden biri; “yeni bir ev bulmakta çok zorlandıklarını ve yıkıma son bir hafta kala hala nerede oturacaklarını bilmedikleri durumlar yaşadıklarını” aktarmıştır (G 17).

Önder mahallesinde yıkım yapılan alanın daha büyük olması, diğer bir deyişle Önder mahallesinin büyük bölümünün yıkılmış olması; Suriyeli nüfusun Ulubey mahallesine (kuzeye) doğru yer değişikliğine neden olmuştur. Konut kullanımı bakımından yaşanan bu kayma, ticaret aksları ve dükkanlar için de benzer şekilde yaşanmıştır. Önder mahallesi kesiminde yıkımlar oldukça Selçuk Caddesi’ne ek olarak Şehit Rafet Sever Caddesi cephesinde de dükkanlar gelişmeye devam etmiştir. Bu dönemde Önder ve Ulubey mahalle muhtarları ile görüşmek için talepte bulunulduğunda Önder mahallesi muhtarı doğrudan “*Önder mahallesinde artık Suriyeli kalmadı*” diyerek bu talebi reddetmiştir. Önder mahallesinde yıkılmadan kalan gecekondularda Suriyelilerin yaşamaya devam ediyor olmasına rağmen mahalle muhtarının tavrından “*yıkım ile birlikte konunun kapandığı*” vurgusu anlaşılmaktadır. Mahallede yıkıma şahit olan bir Türkiyeli görüşmeci, durumu şu şekilde aktarmıştır:

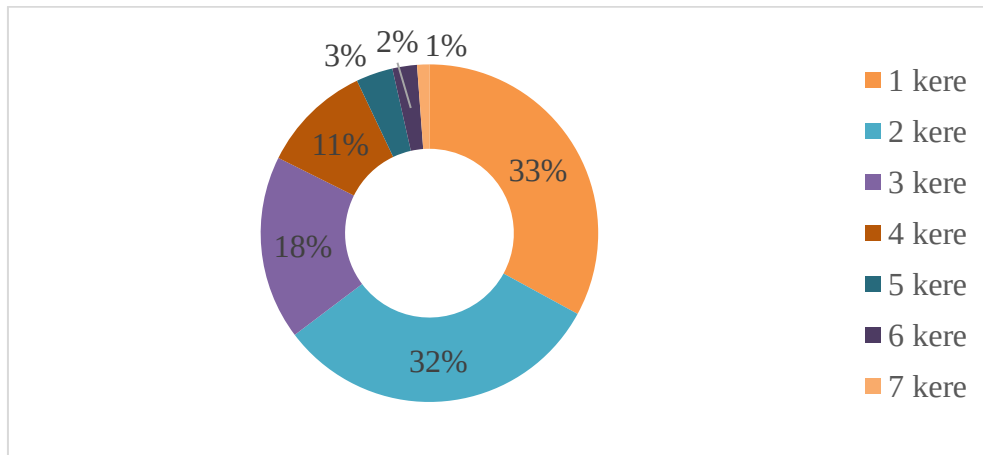
Yıkımların olması birçok Suriyeli aileyi mağdur etti. Yıkımlar yapıldı, 4 yıl boyunca yıkılan yerlerin molozları ortada kaldı, hatta caddelere yayılıp kazalara sebep oldu. Yıkım yapılan yerlerde oturan Suriyelilere belki uyarılar yapılmıştır önceden ama kim nereden anlayacak? Anlasalar bile nereye gitsinler? Polisler ve görevliler eşyaları da insanları da çıkartıp yıkım yaptılar. Kaldığı ev yıkılanların çoğu da yine bu bölgelerde başka gecekondulara geçtiler (D 8).

Görüldüğü gibi kentsel dönüşüm sürecinin göçmenlerin gündelik yaşamlarına en önemli etkisi, sürekli olarak ev değiştirmek durumunda kalmalarıdır. Anket uygulaması sırasında anket katılımcılarına oturdukları evi değiştirip değiştirmedikleri sorusu yöneltilmiştir. Anket uygulamasına katılan ailelerin %70’i en az bir kere konut değişikliği yaptıklarını belirtmiştir. Ev değişikliği yapan kişilerin dağılımına son yaşadığı mahalle itibarıyla bakıldığında Şekil 4.19’deki grafik elde edilmektedir.

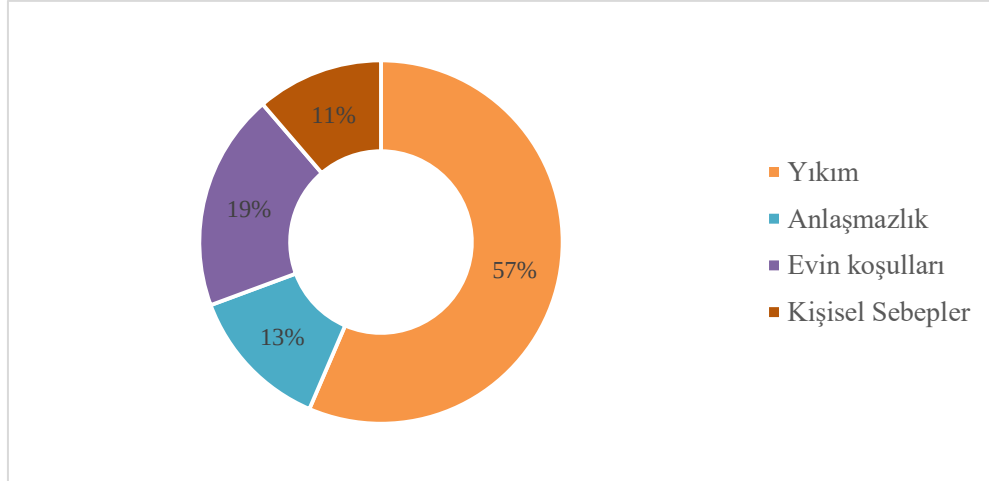

Şekil 4.19. Anket katılımcılarının mahallelere göre ev değiştirme oranları

Grafikte görüldüğü gibi ev değiştirme oranının en yüksek olduğu mahalleler Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerinden oluşan kentsel adacıktır. Aslında diğer mahalleler de dolaylı yoldan bu mahallelerdeki yıkımdan etkilenmektedir. Örneğin güncel olarak Doğantepe, Aydınlıkevler veya Karapürçek mahallelerinde yaşayan ancak ev değişikliği yaptığını belirten ailelerin büyük bölümü de daha önceden Önder ve Ulubey mahallelerinde yaşamış olan kişilerden oluşmaktadır. Derinlemesine görüşmeler sırasında bu ve benzeri durumlar ile karşılaşmıştır. Anket uygulamasında ayrıca ev değişikliği yaptığını belirten ailelere taşınma nedeni ve taşınma sayısı da sorulmuştur (Şekil 4.20 ve Şekil 4.21). Tahmin edilebileceği gibi ev değişiklikleri büyük oranda (%57) yıkımlardan kaynaklanmıştır. Ancak diğer yandan evin koşullarının kötü oluşu, anlaşmazlıklar veya kişisel sebeplerle de ev değişiklikleri yaşandığı da görülmüştür.

Şekil 4.20. Anket katılımcılarının ev değiştirme sayıları

Şekil 4.21. Anket katılımcılarının ev değişiklik nedenleri

Ev değişikliği yaptığını söyleyen 85 kişi arasından çoğunluk 1 veya 2 kere evini değiştirdiğini belirtmiştir. Ancak 30 aile 3 ve üzeri sayıda evini değiştirmek zorunda kalmıştır. Kısacası Suriyeli göçmenler, yaşadıkları zorunlu göç sonrası defalarca kez tekrar yerinden edilme baskısı ile karşılaşmıştır. Sürekli yer değişikliğe zorlanmak, aynı zamanda bir yerde kalıcı hale geçememek anlamına da gelmektedir. Barınma yerinin değişimi sonucu; kent kullanımı, ulaşım, işyeri-konut bağlantıları, diğer kentliler ile etkileşim, vb. diğer tüm mekânsal pratikler de kesintiye ve değişikliğe uğramaktadır. Yapılan derinlemesine görüşmelerde bu konuya ilişkin aşağıdaki durumlar tespit edilmiştir:

Geldiğimizden beri 4 kere ev değiştirdik. Hala daha şimdi oturduğumuz evin de yıkılma tehlikesi var. 1 ay önceden yıkılacağını haber veririz diyorlar ama bu süre yeni ev bulmak ve taşınmak için yetmiyor. Çoğu zaman insanlar kiralık olan evleri beğenmese de taşınmak zorunda kalıyor. Mecbur oldukları için. Sürekli ev değiştirmek çok zor, her defasında yeni komşularla ilişkiler kurmak çok zor. Eski evimin olduğu yerde komşularıyla iyi anlaşıyorduk ama taşındıktan sonra görüşemez olduk. Zaten birçok insan önyargılı, bunları tekrar tekrar kırmaya çalışmak çok yorucu (G 12).

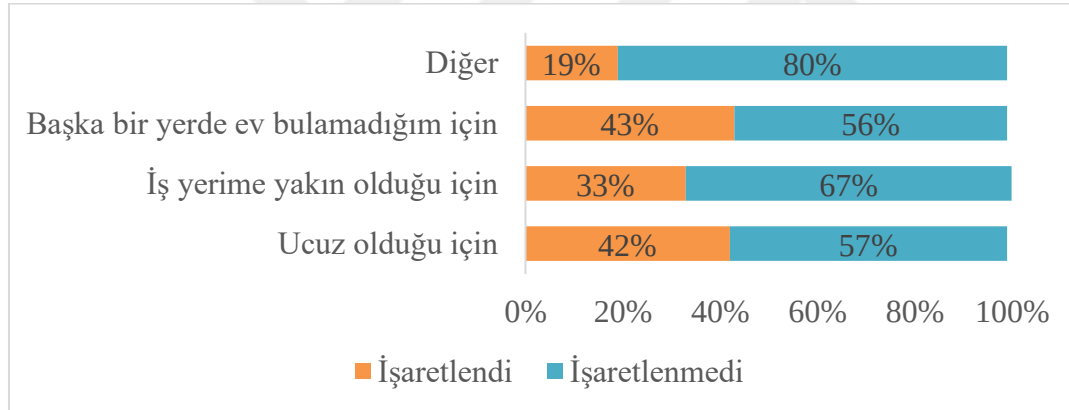
Bu oturduğumuz dördüncü ev. Bir eve oturuyoruz, belediye geliyor yıkıyor, başka bir eve geçiyoruz. 1 ay öncesinden ev sahibi haber veriyor yıkılacağını ama ev bulmak da çok zor, taşınmak da. Şu an oturduğumuz evin yıkılacağına dair bir haber verilmedi daha ama bu da yıkılacak belli bir şey. Sürekli taşınmak çok zor ama mecburuz buna. Bütün mahalle yıkılırsa biz 700-800 lira kiralari ödeyemeyeceğimiz için belki de başka bir şehre gitmek zorunda kalacağız (G 6).

İki yılda dört beş ev değiştirdim. İlk ev yıkıldı buradaydı Önder’de, Ulubey’de sonra Solfasol’de, Hasköy’de oturdum. Neredeyse bir evde 3-4 ay ancak oturdum ama son evimde 1 yıldır oturuyorum. Solfasol ve Hasköy’deki evlerden bina çok eski olduğu için taşındım. Ama yeni bir binada yapamam çünkü çok pahalı. Evim çok küçük ve Türkler orada oturmayı kabul etmiyor. Çünkü çok küçük ve kira parası pahalı. Ama ben oturuyorum, oturmak zorundayım çünkü (G 13).

Kendilerine gecekondusunun yakın zamanda yıkılmayacağı söylenenler bile sürekli mahallede yıkımlar olduğu için bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Sürekli olarak yıkım tehdidi ve yer değiştirme zorunluluğu altında olduğunu hisseden göçmenler de kısa vadede olmasa da bir gün mutlaka oturdukları evden çıkarılacakları hissi ile yaşamaktadır. Bu konudaki düşüncesini görüşmecilerden biri şu şekilde ifade etmiştir:

Uzun süredir etraftaki bütün evler yıkıldığı için korku içerisinde yaşıyoruz bizim ev de acaba yıkılacak mı diye. Bu oturduğumuz ikinci ev. İlk evden yıkılacak denildiği için çıktık, şu an oturduğumuz evin sahibi sorun yok dese de hala korkuyoruz çıkarılmaktan. Bir yandan gecekondolu olmayan binalarda gördüğümüz bütün ilanları arayıp soruyoruz ama daha hiç uygun fiyatlı bir eve rastlamadık (G 1).

Barınma konusuna daha detayda bakılarak diğer bazı bilgiler de elde edilmiştir. İlk olarak göçmenlerin o an yaşadıkları evi tercih etme sebepleri öğrenilmiştir. Bu soru, birden çok gerekçe sıralanması mümkün olacak şekilde yöneltilmiştir ve Şekil 4.22, tercih sebeplerinin tekrarlanma sayılarını göstermektedir.

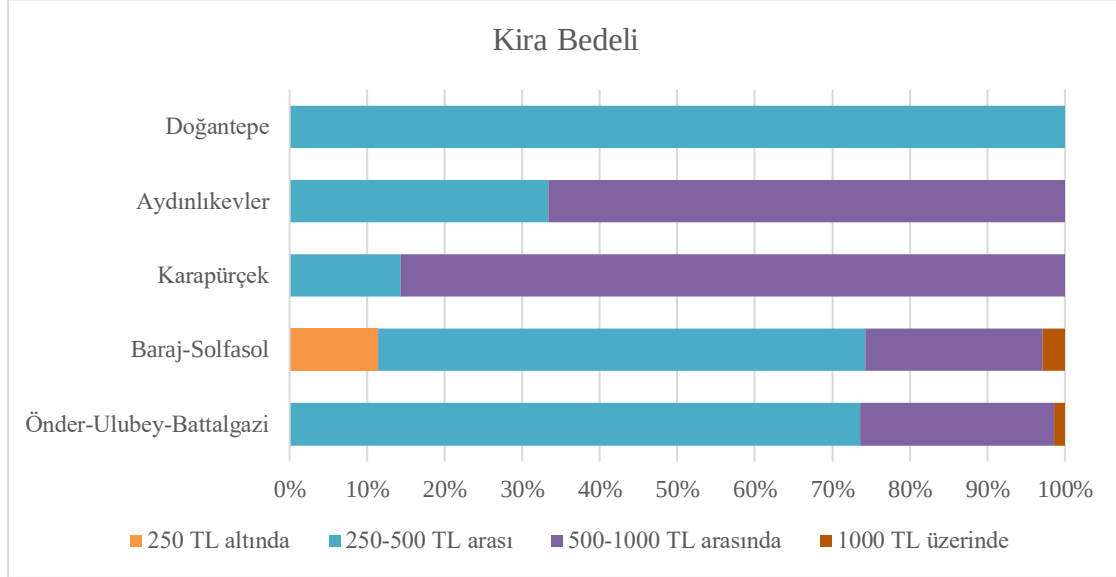

Şekil 4.22. Anket katılımcılarının ev tercih nedenleri

Yaşanılan evin tercih edilme sebeplerinde başka bir yerde ev kiralanamaması (%43) ve evin ucuz olması (%42) seçenekleri arasında yakın oranlar gözlenmiştir. Ev tercihi sebeplerine mahallelere göre bakıldığında Önder, Ulubey, Alemdağ mahallelerinde evlerin ucuz oluşu ön plana çıkarken Baraj, Solfasol, Karapürçek ve Aydınlıkevler mahallelerinde işyerine yakınlık tercihleri daha çok belirleyici olmuştur.

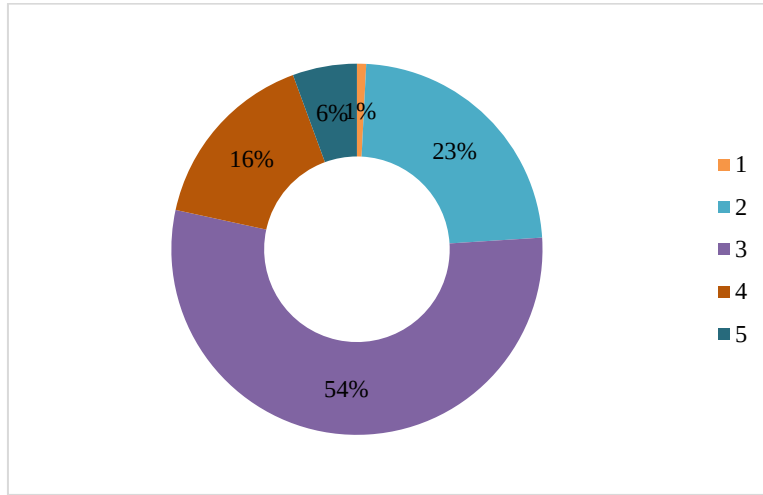
Anket ve derinlemesine görüşme yapılan kişilerin tamamı kiracı olarak yaşadıkları evde kalmaktadır. Kira değerleri büyük oranda (%68) 250-500 TL aralığındadır. %27 oranında ise 500-1000 TL aralığında kira bedellerinin bulunduğu görülmüştür. Kira bedelleri, yaşanan mahallelere göre karşılaştırıldığında Doğantepe, Baraj, Solfasol, Önder, Ulubey ve Alemdağ

mahallelerinde kiraların çoğunlukla 250-500 TL aralığında; Aydınlikevler ve Karapürçek mahallelerinde ise kiraların çoğunlukla 500-1000 TL aralığında olduğu görülmüştür (Şekil 4.23).

Şekil 4.23. Anket katılımcılarının mahallelere göre kira değerleri

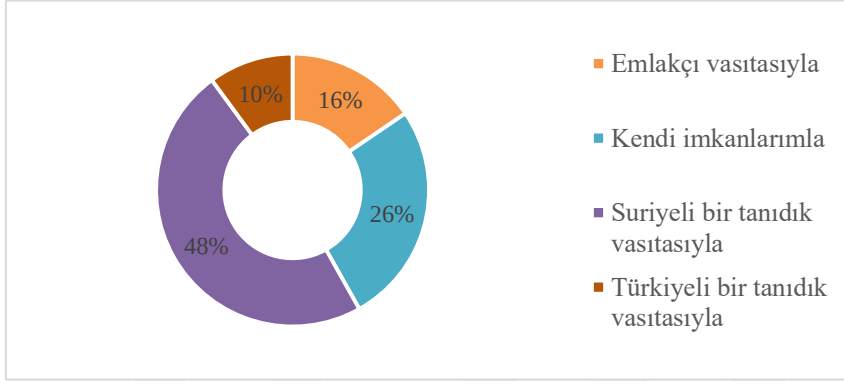
Anket sorularında ayrıca yaşanan evin kaç odalı olduğu ve büyüklüğünün yeterli olup olmadığı sorulmuştur (Şekil 4.24).

Şekil 4.24. Anket katılımcılarının evlerinin oda sayısı

Yaşanan evlerin büyük çoğunluğu 3 odalıdır. Anket katılımcıları yaklaşık %71 oranda kaldıkları evin büyüklüğünün kendileri için yeterli olduğunu belirtmiştir. Anket yapılan ailelerin hane halkı büyüklüğü ortalaması 5-6 kişi arasındadır. Dolayısıyla 2 odalı veya metrekare olarak küçük evler, Suriyeli aileler için sorun yaratmaktadır.

Barınma konusunda son olarak Suriyeli göçmenlerin ev arama ve kiralama süreçlerine ilişkin bilgiler edinilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi çok sayıda yer değişikliği yaşanan bölgede ev arayışı ve kiralama konusunda farklı dinamikler geliştirildiği görülmüştür. Anket soruları arasında o anda yaşanan konutun nasıl kiralandığı öğrenilmiştir (Şekil 4.25).

Şekil 4.25. Anket katılımcılarının ev bulma şekilleri

Anket katılımcılarından birisinin çok net şekilde ifade ettiği üzere “Önder-Ulubey bölgesinde konut kiralama olayı emlakçıya bağlı bir durum değildir”. Anket sonuçlarında göçmenlerin ya bir başka Suriyeli sayesinde (%48) ya da tamamen kendi imkanları ile (%26) ev bulduğu görülmüştür. Bazı durumlarda yıkılan gecekondudan kendilerini çıkaran ev sahibi, mahalle muhtarı veya mahallede eskiden beri oturan ve kendilerine yardım eden Türkiyeli ailelerin yardımları ile de ev bulduklarını belirten göçmen aileler de bulunmaktadır.

Suriyeli göçmenler; konut konusunda politikasızlığın politika haline gelmesi nedeniyle sürekli olarak taşınmak zorunda bırakılmaktadır. Diğer taraftan da ev sahiplerinin kendilerine konut kiralamak istemediği durumlarla da karşılaşmaktadırlar. Emlakçılar üzerinden yürümeyen ev bulma süreci, çevrimiçi sosyal medya ve iletişim kanallarının bu amaca hizmet edecek bir yapıda kullanılmaya başlanması ile sonuçlanmıştır. Oluşturulan bu çevrimiçi gruplara ilişkin derinlemesine görüşme yapılan kişilerden şu bilgiler alınmıştır:

Facebook’ta Suriyelilerin iletişim kurmak için kurup kullandığı gruplar var. Ev bulma, eşya bulma, çeşitli sebeplerle kullanılabilir. Ev bulmak tabi zor olduğu için mesela biri evinden çıkacakken ben evden çıkıyorum benim yerime girmek isteyen var mı diye soruyor. Ama bu çoğu zaman komisyonculuk da olabiliyor. Çünkü mesela bir başkası evet ben o eve girmek istiyorum derse o zaman 2000 TL ver de ben seni ev sahibime yeni kiracı diye söyleyeyim diyor. Ev sahibinin onun diğer kişiden para aldığından haberi olmuyor. Böyle şeyler yaptıkları için ben Facebook’taki grupları kullanmıyorum. Eğer o gruplarda biri ben evimden çıkıyorum diye yazarsa bil ki para istiyordur (G 6).

Ev değiştirirken arkadaşlarım akrabalarım aracılığıyla ev buldum; ya da Facebook Whatsapp gruplarından buldum. Mesela bir ev arıyorum, Whatsapp’tan bazen görüyorum. Solfasol veya Ulubey’de kirası ucuz evi telefonda görünce ev sahibini arıyoruz, o şekilde (G 13).

Görüşmeciler ayrıca; bahsettikleri grupların aktif olarak kullanıldığını ve çok sayıda ailenin kendilerinden komisyon istenmesine rağmen bu yollarla konut bulmak zorunda kaldığını da eklemiştir. Konut arayışı sırasında geliştirilen bir başka taktik, odak grup görüşmesi yapılan aile tarafından aktarılmıştır. Kimsenin kendilerine ev vermek istememesi nedeniyle, ev sahibine kira kontratını 1 yıllık değil 1 aylık yapmayı teklif eden Suriyeli aile; ev sahibine *“bizi deneyin, ailemizi tanıyın, rahatsız olursanız da evden çıkarın”* dediklerinden bahsetmiştir. Taşındıktan sonra ev sahibinin kendilerinden memnun kaldığını, hatta aynı apartmanda oğlu ve gelini için bir başka daireyi daha kiralayabildiklerini de söylemişlerdir. Konut arayışının karşısındaki temel dinamik kuşkusuz ev sahiplerinin Suriyeli göçmenlere konutlarını kiralamak istememeleridir. Göçmenlerden bazıları, bu durumla başa çıkmak üzere bir başka taktik olarak kimliklerini gizleme yoluna gittiğini belirtmiştir. Bu duruma yönelik iki farklı görüşmeciden aşağıdaki bilgiler alınmıştır:

Fark ettim ki ben Suriyeliyim dediğimde kimse bana ev vermez. Aslında ben şu anda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım, vatandaşlık aldım, o anlamda da bir farkımız yok. Almamış olsam da yok aslında... Ama Suriyeli olduğumu duyunca kabul etmiyor ev sahipleri. Türkçe de biraz konuşabildiğim için ne zaman ki Batmanlıyım diyorum, o zaman kabul ediyorlar (G 5).

Ev ararken Suriyeliyiz demedik, Suudi’yiz dedik. Türkler Suriyelilerin de birbirinden farklı farklı insanlar olduğunun farkında değil. Bundan da dil faktörü önemli, konuşup birbirini anlamayınca seni kafasındaki bir Suriyeli algısı ile yargılıyor (G 10).

Konut arayışı esnasında nadiren de olsa barınma sorununu kendilerine yapılan yardım sayesinde çözebilmiş olan kişilere de rastlanmıştır. Örneğin derinlemesine görüşme yapılan ailelerden biri *“o anda yaşadıkları eve kira vermediklerini, sadece gelen faturaları ödediklerini”* belirtmiştir. Bunun sebebinin de *“ev sahibinin kendilerinden eve ve üst katında bulunan eşyalara göz kulak olmalarını, gelen giden olursa haber vermelerini istemesi”* olarak dile getirilmiştir. Bu sayede sadece faturaları ödeyerek kira ödemedenden evde kalabilmişlerdir. Ayrıca ev sahibi *“bana dua edin, bunu benim size yaptığım bir hayır olarak düşünün”* demiştir (G 2).

Bu örnekte olduğu gibi enformel ilişkiler şeklinde kurgulanan yardımlaşma ağları, uzun vadede kalıcı veya büyük bir nüfusun problemini çözücü özelliğe sahip değildir. Bir diğer yandan Suriyeli göçmenler, belediyenin kömür, erzak, vb. yardımlarından faydalanabilmek

için hangi konutta yaşadıklarını kanıtlamak durumundadır. Kendi adlarına bir fatura olması ve bu sayede beyan ettikleri konutta yaşadıklarını belgelemeleri gerekmektedir. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi kontrat yapılmayan, faturaların transfer edilmediği durumlarda göçmenler belediyeden yardım alamamaktadır.

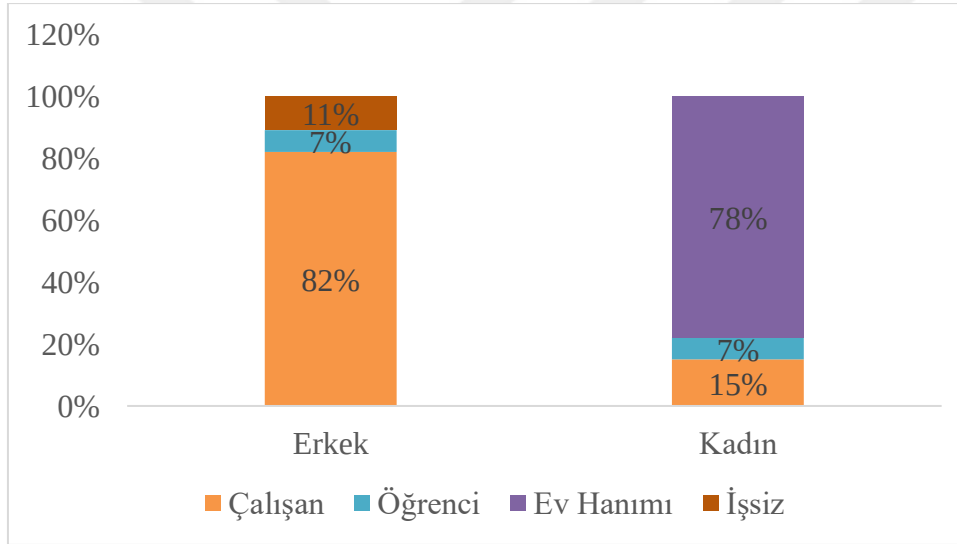
Barınma konusunda Suriyeli göçmenlerin yaşadığı en önemli sorun kaçınılmaz olarak bölgedeki kentsel dönüşüm sürecinden kaynaklanmaktadır. Yıkım baskısı, sık ev değişikliği, ev arayışında karşılaşılan zorluklar, kalıcı bir gündelik yaşam formuna geçilememesi gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar, düşük kalitedeki ve zor koşullardaki eski gecekondu tipi yapılarda yaşama güçlükleri üzerine eklenmiştir. Göçmenler, sorunlarla geliştirdikleri yeni dinamikler ve ilişkiler sayesinde mücadele etmeye devam etmektedir. Ancak şu an için geleceğe dair belirsiz bir ortamın varlığından da söz edilebilmektedir.

4.6.İstihdam ve Çalışma Hayatı

Suriyeli göçmenlerin işgücüne katılımına yönelik olarak, Geçici Koruma Yönetmeliği'nde 'geçici koruma kimlik kartına sahip olan kişilerin iş piyasasına erişimi için çalışma izni alabilecekleri' hükmü yer almaktadır. İşgücüne katılımın artırılması ve meslek edindirme konusunda yürütülen faaliyetler; uluslararası ve ulusal kurum/kuruluşların ortaklığı ile proje bazlı olarak hayata geçirilen örneklerden oluşmaktadır. Örneğin Avrupa Birliği, Dünya Bankası, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) - Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ve Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü arasındaki 'Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için İstihdam Destek Projesi'; Uluslararası Göç Örgütü, İŞKUR ve Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü'nün 'Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin İşgücü Piyasasına Dâhiliyeti Projesi', Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi (GAP-BKİ) Başkanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Gaziantep Belediyesi, Gaziantep Sanayi Odası ve Şanlıurfa Belediyesi'nin işbirliğinde yürütülen 'GAP Bölgesi'nde Suriye Krizinin Etkilerinin Azaltılması Projesi' ilk sıralanabilecek olan projelerdir. Bu alandaki örnekler çoğaltılabilir, ancak her bir proje birbirlerinden bağımsız olarak belli bir topluluğa odaklanmaktadır ve bu şekilde yürütülen tüm projelerin toplamda kaç kişiye ulaşabildiğine dair bir veri bulunmamaktadır.

Saha araştırması kapsamında Suriyeli göçmenlerin istihdamı ve çalışma koşullarına ilişkin yine bütüne ve/veya detaylara odaklanan incelemeler yapılmıştır. Bütünsel olarak göçmenlerin gelişile yeni oluşan veya gelişen sektörlerle odaklanılmıştır. Detayda ise göçmenlerin çalışma ortamı ve koşullarına odaklanılmıştır.

Suriyeliler arasında işgücüne katılımın yüksek oranda olduğu tahmin edilmektedir. İnsani Gelişme Vakfı tarafından 2016 yılında yapılan araştırmaya göre Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin %85’i temel gelirini çalışarak elde etmektedir. Erdoğan da (2018) yaptığı araştırma sonuçlarına göre Türkiye’deki Suriyeli ailelerin çoğunluğunun çalıştığını belirtmiştir. Anket çalışması kapsamında cinsiyete göre çalışma durumunun dağılımı ise Şekil 4.26’da gösterilmiştir.

Şekil 4.26. Anket katılımcılarının istihdam durumu

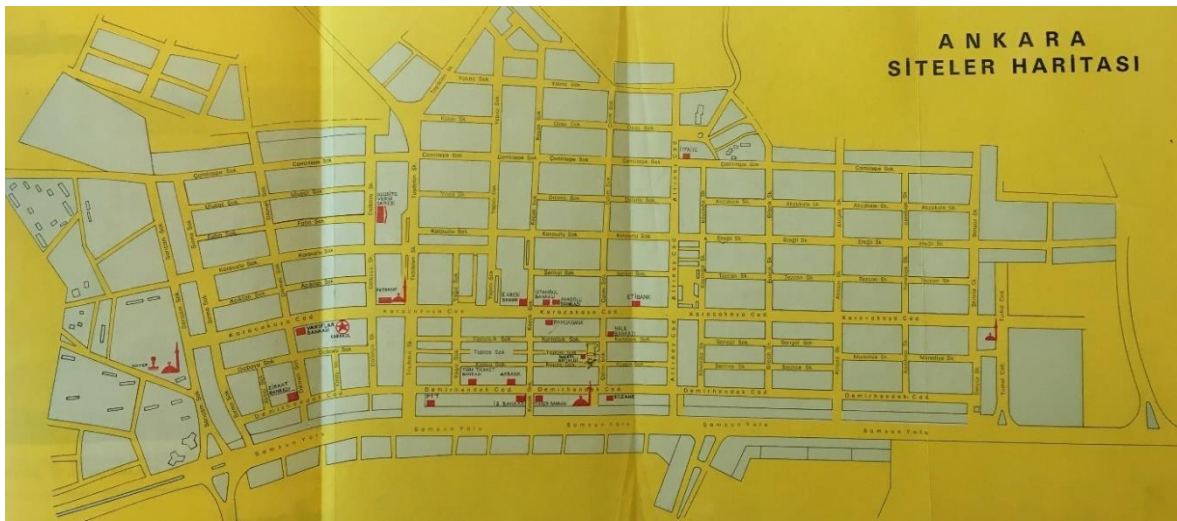
Kadın istihdamının düşük olmasına rağmen, görüşme yapılan erkeklerin %82’si bir işte çalıştığını belirtilmiştir.

Suriyelilerin çalışma hayatına katılımlarını temel olarak kategorize edilecek olursa, üç farklı istihdam boyutu ön plana çıkmaktadır. İlki bağımsız şirket kurma, ikincisi bağımsız işyerleri açarak esnaf ve zanaatkarlık yapma ve üçüncüsü ise, Suriyeli göçmenlerin en geniş çalışma alanını içeren bir işverene bağlı çalışmalarıdır (Korkmaz, 2018). Ankara ili ve özellikle Altındağ ilçesi özelinde Suriyeli göçmenlerin işgücüne katılımları konusunda hem kategorik hem mekânsal olarak iki çalışma yeri ön plana çıkmıştır. Bunlar mobilya imalatının hakimiyetindeki Sitelerde işverene bağlı çalışan işçiler ve kentsel adacık içerisindeki yerel

ekonominin gelişimini de sağlayan ticaret ve hizmet sektörü faaliyetlerinde bulunan esnaflardır.

Suriyeli göçmenlerin çalışma hayatına yön veren bu iki kolun gelişiminden önce, bazı geçici ve gündelik işlerde çalışma girişimlerinin söz konusu olduğu öğrenilmiştir. Önder Vakfı ile yapılan görüşmede; ilk zamanlar mahallede bazı noktaların deyim yerindeyse işçi pazarı haline geldiği aktarılmıştır. Bu noktalarda göçmenlerin grup halinde toplandığı, çeşitli işlerde günlük olarak çalıştırmak üzere isteyenlerin buradan işçi bulduğu ifade edilmiştir. Diğer bir girişim ise meyve sebze halinden çokça meyve ve sebze alıp mahallede satmak olmuştur. Ancak bu türden girişimler denetlemeler nedeniyle uzun ömürlü olmamıştır. Bir yandan yoğun olarak Sitelerde sanayi sektörünün işçileri olan göçmen nüfus, diğer taraftan kentsel adacıktaki yerel ticaret akslarını oluşturmaya başlamıştır. Aşağıda ilk olarak Siteler bölgesi ve burada çalışan Suriyeli işçilere, sonra ise Önder ve Ulubey mahallelerinde oluşan yerel ekonomiye değinilecektir.

Siteler; 1960'lı yıllarda kurulmuş olup, bugün 5.000 dönüm arazi üzerinde faaliyet gösteren büyük bir sanayi bölgesidir (Harita 4.6). Bölge küçük ve orta ölçekli mobilya üretimi ve satışı yapan birçok işletmeyle, diğer hizmet sektörü işletmelerini barındırmaktadır. Sitelerdeki kayıtlı firma sayısı 5 bini aşmaktadır. Bu firmalar çoğunlukla mobilya üretimi yapan emek yoğun işletmeler olup, büyük ölçekli üretim yapan firma sayısı çok azdır¹⁹.

Harita 4.6. Siteler haritası

¹⁹ Ankara Kalkınma Ajansı'nın "Siteler, Mobilya ve Ankara" raporu, 2011

Siteler Küçük Sanayi Bölgesi kurulduğunda buraya çalışmaya gelen gruplar, bölgenin bitişiğinde ve Samsun Yolu'nun kuzeyindeki gecekondu alanlarını oluşturmaya başlamıştır (Bezcioglu vd., 2000). Hacılar-Önder-Ulubey mahallelerinin oluşumu ve gecekondu yapıları halinde gelişimi de bu yıllarda yaşanmıştır. 1970'li yıllarda ikinci kuşak gecekondu alanı olarak gelişen Siteler sanayi bölgesinin kuzeyindeki kesim de günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. O tarihlerde özellikle Ankara'nın kırsal bölgelerinde yer alan ilçelerden ve Bolu gibi yakın mesafedeki illerden iç göç sonucu kente yeni gelen grupların siteler sanayi bölgesinde çalışıp bölgeye yakın mesafedeki gecekonduya yerleşmiştir. Siteler'in yeni kurulduğu ve çevresinde ilk gecekonduların yapıldığı zamandan beri orada yaşayan bir mahalleli ile yapılan görüşmede aşağıdaki bilgiler alınmıştır:

Mahallenin kurulmasında tabi Sitelerin payı büyük. Önceden keresteciler, ahşap işçileri çoğunlukla Ulus/Rüzgârlı ve Akköprü taraflarındaydı. Ama bu ahşap malzemelerden dolayı birkaç defa şehir içinde yangınlar olmuş. Menderes döneminde daha sistemli bir şekilde Siteler kuruldu mobilyacılar sitesi olarak. Ben de bir dönem Sitelerde çalıştım ama şimdi çalışmıyorum. Kurulduğu dönemde Siteler çok gelişti, bölge patladı. Siteler ilk yapıldığı dönemde altta dükkân üstte konut şeklinde planlanmıştı. Ama konutlar kısıtlı sayıda olduğu için civarda gecekondu da yapılmaya başladı. Önder mahallesi ve çevresi de böylelikle oluştu. Sitelere yakın olmasından dolayı çok talep gördü o dönem. 'Gecekondunun Çankaya'sı' deniyordu buralar için, kiralar Ankara'nın diğer yerlerindeki gecekonduya göre çok yüksekti (D 14).

Kuruluş döneminin ardından Suriyeli göçmenler sayesinde Siteler bölgesi ikinci gelişim dönemini yaşamaya başlamıştır. Önder, Ulubey, Alemdağ mahallelerinin belli bölümlerinin bir araya gelerek oluşturduğu kentsel adacığa yerleşim konusunda; en az konut ihtiyacına karşılık veren gecekondu bulunması kadar bölgenin Siteler sanayi sitesine yakın oluşu ve bu adacık içerisinde paralel olarak gelişen yerel ekonominin oluşumu da etkili olmuştur. Siteler esnafı ile yapılan görüşmelerde, ilk zamanlar çalışmaya başlayan ilk kişilerden memnun kalındıkça göçmen işçilerin başka göçmen işçileri de çalışmak için çağırdığını, göçmen işçilerin bu şekilde zincirleme olarak Siteler bölgesindeki hemen tüm işyerlerinde çalışmaya başladığını dile getirmiştir. Sitelerde çalışan Suriyeliler hakkında derinlemesine görüşmelerde şu ifadeler ile karşılaşılmıştır: *“Suriyelilerin hepsi birden çalışmayı bıraksa Siteler diye bir şey kalmaz, komple dağılır. Sitelerde esnafı ayakta tutan şu anda Suriyelilerin çalışması”* (D8), *“Suriyeliler ülkelerine geri giderse işyerim batar, bütün Siteler batar, ben dönmelerini istemiyorum”* (D 12).

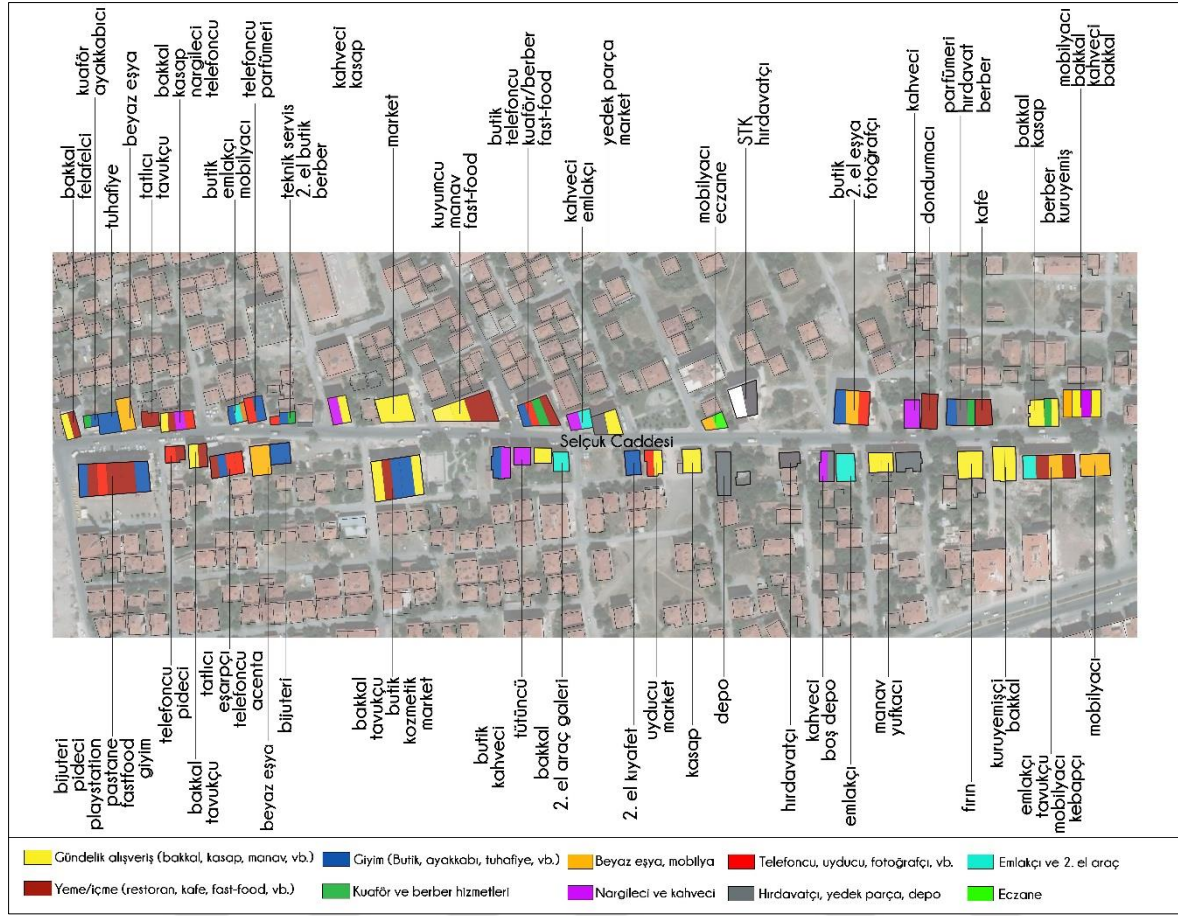
Suriye’de mobilyacılık ve bu sektör ile bağlantılı olarak tekstil işlerinde çalışan kişiler için Ankara ve Siteler bölgesi kuşkusuz her zaman çekici bir güç olmuştur. Daha Suriye’de iken mobilyacılık sektörünün Ankara’da gelişmiş olduğunu araştırıp öğrenen kişilerin olduğu öğrenilmiştir. Ancak Ankara’nın ne bir sınır ili ne de Türkiye’nin en büyük metropolü olmaması da, bu sektörde daha önce çalışmamış olan kişileri de kendine çekmiştir. Çünkü özellikle göçün yoğun olarak yaşandığı 2011-2015 arası dönemde sınır illerindeki göçmen sayısının fazlalığı ve buralarda iş bulmanın neredeyse imkânsız hale geldiği durumlarda Ankara’ya gelmeye çalışıldığı da olmuştur.

Siteler; küresel mobilya firmalarının yükselişe geçtiği, kurulduğu dönemdeki canlılığının azaldığı, firmaların bir bölümünün şehrin başka yerlere taşınması sonucu yığılma ekonomisinin seyrekleşmeye başladığı bir ortamda bulunmaktaydı. Suriyeli göçmenler, işverenlerin işgücü maliyetini azaltma girişiminin bir aracı haline getirilmiştir. Zorunlu göç sonrası göçmenlerin hayatta kalma dürtüsü ile çalışmak zorunda oluşlarından gelen gayretleri, işverenler tarafından oldukça olumlu karşılanmıştır. Siteler’de bir işveren ile yapılan görüşmede şu ifadeler kullanılmıştır:

Hiç işten kaçmıyorlar, şikâyet etmiyorlar, işten yılmıyorlar. Bir de verilen işi çok hızlı öğreniyorlar. Yaptıkları iş kaliteli, daha ne olsun. Ama en önemlisi iş yapmaya gönülsüz değiller. Mesela önceden sevkiyat görevlisi olan Türk bir kardeşimiz vardı, ona diyordum işte İncek’te müşteriye sevkiyat yapılacak. Hemen şikâyet etmeye başlıyordu, oraya gidemem, uzak, çok uzun sürer, vs. Ama şimdi Suriyeli sevkiyatçı arkadaşla söylüyoruz, her yere hızlıca bütün ürünleri götürüyor. Suriyelilerin hepsi çok iyi çalışıyor, hile hurda yapmaya hiç uğraşmıyorlar. İşverenlerden Suriyeli işçi çalıştıranların hepsi çok memnun (D 12).

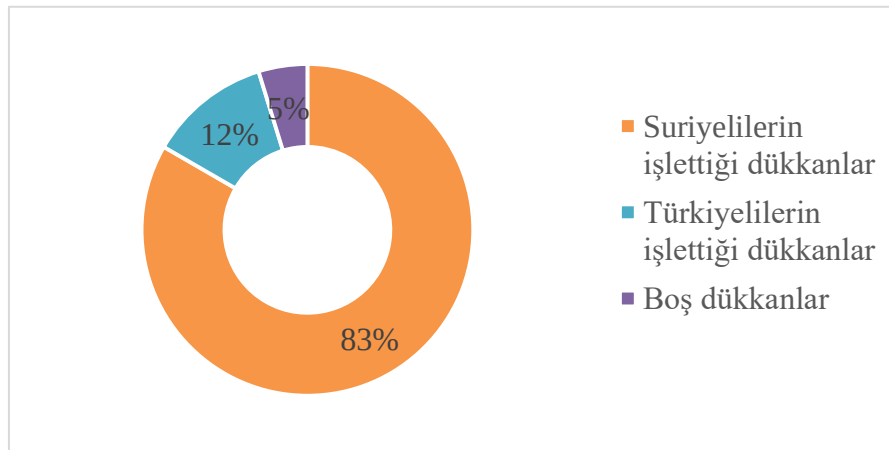
İşverenlerin Suriyeli işçilerden memnun kaldıkları durumlarda işten ayrılmalarını engellemek için bazı girişimlerde bulundukları da tespit edilmiştir. Örneğin Sitelerde kardeşi çalışan bir anket katılımcısı bu durumu; “Zamanla işi öğrendikçe ve patronlarının güvenini kazandıkça aldığı ücret arttı. İlk işe girdiğinde haftalık 175 TL alıyordu, ama şimdi haftalığı 400-500 TL’ye kadar çıktı” şeklinde dile getirmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Siteler bölgesi, göçmenler sayesinde canlanmıştır. Suriyeli göçmenlerin çalışma koşulları ve işyerinde karşılaştıkları sorunlara daha sonra değinilecektir. Önder ve Ulubey mahalleleri çevresinde gelişen yerel ekonomik yapıyı ise bölgedeki iki temel ticari aks oluşturmaktadır. Selçuk ve Şehit Rafet Sever Caddeleri, aynı zamanda üç mahallenin sınırlarını oluşturmaktadır (Harita 4.7).

Harita 4.9. Selçuk Caddesi'nde (II. kısım) ticari birimlerin çeşitliliği, 2018

Haritalarda da görüldüğü gibi, güncel durumda Selçuk ve Şehit Rafet Sever Caddeleri'nde; Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşamlarında ihtiyaç duydukları mal ve hizmetlerin sunumunu sağlayan ticari birimler yoğunlaşmıştır. Şekil 4.27'de Selçuk Caddesindeki dükkanların işletmecilerine ilişkin dağılım gösterilmiştir.

Şekil 4.27. Selçuk Caddesi'nde dükkanların dağılımı

Şekil 4.26’da görüldüğü gibi, ticarethaneler çok büyük oranda Suriyeliler tarafından işletilmekte ve bu sayede kentsel adacıktaki yerel ekonomi oluşmaktadır. Yıkımdan sonra göçmen nüfusun Önder mahallesinden Ulubey mahallesine doğru hareketi, yalnızca konutlar için değil aynı zamanda ticari birimler için de söz konusu olmuştur. Selçuk Caddesi’nde de halen dükkanlar bulunmaktadır ancak artık en yoğun ticari faaliyetin olduğu cadde, Ulubey mahallesindeki Şehit Rafet Sever Caddesi haline gelmiştir. Hazırlanan yeni imar planında bu caddelerin genişletilmesi öngörülmüştür. Gecekonduların yıkılacağı düşüncesiyle mahalleden taşınarak evlerini Suriyelilere kiralayanlar olduğu gibi dükkanların da yıkılacağı düşüncesiyle esnaf da dükkanlardan çıkmıştır. Caddede dükkanların boşalmaya başlaması ve Önder mahallesindeki geniş gecekondu alanının yıkımı sonrası güneyden kuzeye, Ulubey mahallesine doğru yer değiştiren nüfusun da ana caddesi Şehit Rafer Sever Caddesi olmuştur. Caddelerde Türkiyeli olup eskiden beri esnaf olan 3-4 dükkân kalmıştır. Caddede kalan Türkiyeli dükkanlarının hangileri olduğu Türk bayrakları, ay-yıldız gibi bazı sembolik kodlar sayesinde anlaşılabilmektedir (Resim 4.1).

Resim 4.1. Selçuk Caddesi’nde dükkân cepheleri

Dükkanları kiralayan Suriyelilerin kendi ülkelerindeki alışveriş alışkanlıkları ile yine Suriyelilere hitap edecek şekilde işletmeler açmaları sayesinde, kişiler bu caddede Suriye’deyken kullandıkları ne varsa bulabilir hale gelmişlerdir. Suriye’ye özgü ürünler; Kilis, Antep, Urfa gibi şehirlerde yine çoğunluğu Suriyeliler tarafından kurulmuş olan imalathanelerde üretilip Ankara’ya getirilmektedir. Suriye ürünlerinin satılması sebebiyle bu caddeler üzerindeki ticari faaliyet oldukça yüksek düzeydedir. Bu caddede dükkânı olan bir Türkiyeli esnaf ile yapılan görüşmede; “caddelerin yakın çevreye hizmet vermesinin ötesinde Ankara’nın her yerinde yaşayan Suriyelilere hitap ettiği” ve “Beypazarı, Ayaş, vb. gibi uzak ilçeler dahil bu caddede alışveriş yapmaya gelecek kişiler için servislerin kalktığı;

özellikle çok tüketilen ve Türkiye’de satılmayan ekmek türünü almak için buraya gelindiği” öğrenilmiştir (D13).

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin mülkiyet edinme haklarının bulunmaması nedeniyle dükkanlar ya doğrudan kiralanmış ya da bir Türkiye vatandaşı ortak ile iş yapılmak üzere vatandaş olan kişi üzerinden mülkiyet edinilmiştir (GKY). Şehit Rafet Sever Caddesi üzerindeki dükkanların yeni imar planına göre yıkılacak olması ve mevcut şartlarının kötü olmasına rağmen; bu caddeler üzerindeki ticari faaliyet yüksek düzeydedir. Cadde üzerindeki esnaf ile yapılan görüşmelerde dükkân kiralalarının 200 TL’den başlayıp 2000 TL’ye kadar çıktığı öğrenilmiştir (G7, G8, G17, G24, D13). Diğer taraftan anket ve görüşmeler sırasında dükkân açmak konusundaki yüksek talebin giderilebilmesi için; bir taktik olarak eskiden dükkân olmayan garaj, depo, vb. yerlerin dükkâna dönüştürüldüğü örneklere rastlanmıştır (Resim 4.2).

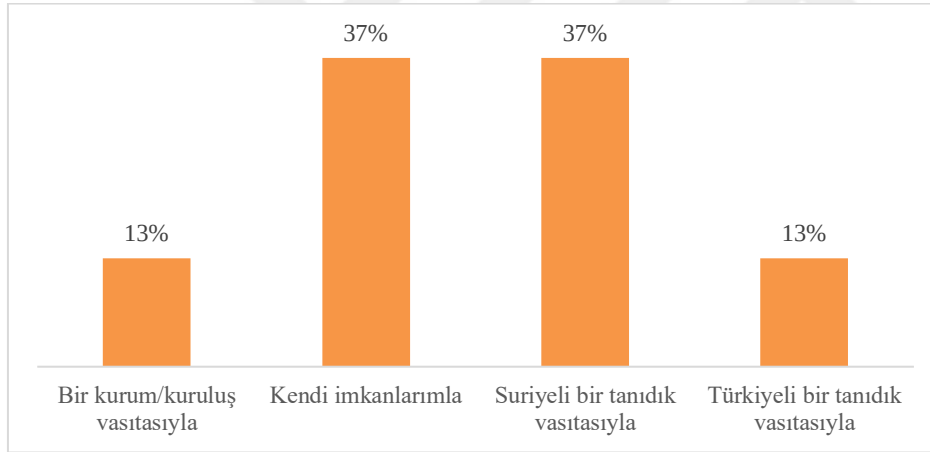

Resim 4.2. Dükkan örnekleri

Caddede esnaf olan bir Suriyeli ile anket yapılırken; “dükkân açmaya dönük bu yüksek talebin biraz da son dönemde Sitelerdeki durgunluk, işlerdeki azalma ve ücretlerdeki düzensizlik sonucu işverenlerin işçi çıkarmasının neden olduğu” öğrenilmiştir. Kendisinin de eskiden Sitelerde çalıştığını söyleyen esnaf, kendisi gibi işten çıkarılan veya işten çıkarılma tehdidi hisseden daha birçok kişinin dükkân açma niyetinin bulunduğunu dile getirmiştir. Ancak bir taraftan da Suriyeli göçmenler; pek çok belirsizliğin üst üste bindiği

bir ortamda dükkân açmaya ve yatırım yapmaya çekindikleri bir durumdur. Bir başka görüşmeci; “Suriye’ye zorunlu olarak gönderilmekten korktuğu için bir şey yapmaya cesaret edemediğini, savaşta bir kez paralarını, arabalarını ve mallarını bırakarak Türkiye’ye gelenlerin aynı şeyi bir de buradan giderken yaşamaktan tedirginlik duyacağını” ifade etmiştir (G 24).

Yukarıda daha bütünsel bir yaklaşımla Suriyeli göçmenlerin oluşturduğu ve geliştirdiği sektörlerle ilişkin bilgiler özetlenmiştir. Çalışma hayatına ilişkin daha detayda incelenen konular ise; iş bulma dinamikleri, mesleki özellikler, güvence, çalışma saatleridir. İlk olarak anket uygulamasında herhangi bir işte çalışan katılımcılara, bu işi nasıl buldukları sorusu yöneltilmiştir. Soruyu yanıtlayan 54 kişiden alınan cevaplara göre; çalışılan iş yüksek oranda göçmenlerin kendi imkanları ile (%37) veya bir başka Suriyeli tanıdıkları vasıtasıyla (%37) bulunmaktadır (Şekil 4.28).

Şekil 4.28. Anket katılımcılarının iş bulma şekilleri

Çalışma hayatına ilişkin bir diğer önemli konu güvenceli olarak çalışılıp çalışılmadığıdır. Geçici koruma yönetmeliğinde, bu yönetmelik kapsamında kimlik sahibi olan kişilerin iş piyasasına erişimi için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından çalışma izni alabilecekleri hükmü yer almaktadır. İlgili bakanlık, 2016’da Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine dair yayımladığı yönetmelikte geçici koruma sağlanan yabancıların, kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni başvurusunda bulunabileceği ve çalışma iznine başvurulmuş işyerinde çalışan yabancı sayısının Türk vatandaşı sayısının yüzde onu ile sınırlandırılacağı hükümleri yer almıştır. Bu noktada çalışma izninin her yıl yenilenmesi gerekliliği, bürokratik süreçlerin uzunluğu ve bu süreçlerde karşılaşılan dil engeli kaynaklı sorunların da hatırlanması gerekir (Kaygısız, 2017). Geçici koruma

kapsamına alınan ve kayıt işlemleri tamamlanan Suriyelilerin çalışma izni alma konusunda da bir engeli bulunmamasına karşın, çalışma izni almış olan Suriyeli kesimin çok küçük bir oran olduğu görülmektedir. Örneğin ülke genelinde 2015 yılında 4019, 2016 yılında ise 10.267 kayıtlı Suriyeliye çalışma izni verilmiştir. Sayılar oldukça düşüktür.

Ankara özelinde de durum benzer şekildedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'ndan edinilen bilgiye göre 16.03.2017 tarihi itibarıyla Ankara ilinde geçerli çalışma izni bulunan Suriye uyruklu yabancı sayısı 333 olup; bu izinler ağırlıklı olarak Metal Otomotiv, Temizlik, İç ve Dış Ticaret, Gıda, Dernek ve Vakıf, Bilişim, İnşaat, Sağlık ve Tekstil sektörlerinde düzenlenmiştir. Aynı tarihlerde Ankara'daki Suriyeli göçmenlerin 18-64 yaş aralığındaki çalışabilir nüfusu 38.755 kişidir. Çalışma izni bulunan 333 kişi, oransal olarak bu sayının %0,85'ini ifade etmektedir. Buna göre Ankara ilinde kayıtlı Suriyeli nüfusun büyük çoğunluğunun kayıt dışı olarak çalıştığı söylenebilmektedir.

Anket çalışması sırasında kişilere ailelerinin sosyal güvencesinin bulunup bulunmadığı sorusu yöneltilmiştir. Bu sorunun cevaplarına bakıldığında %93 oranında sosyal güvence bulunmadığı görülmüştür. Kayıtsız çalışma anlamına gelen bu durum, Siteler esnafı ile yapılan görüşmede de işveren rolündeki kişiler tarafından da onaylanmaktadır. Aşağıdaki paragraf, Sitelerde çalışan Suriyelilerin kayıt/sigorta durumlarına ilişkin soruya işverenin verdiği yanıtıdır:

Şimdi Suriyelilerin tabi vatandaşlığı olmadığı için sigortasız çalışıyorlar. Ama bunu devlet de biliyor, çoğunluğun sigortasız çalıştığını yani. Ortada sayısı var, bir gerçek yani. Arada bir buraya Çalışma Bakanlığı'ndan geliyorlar denetime, biz de Suriyeli işçilere 'siz biraz kaybolun' diyoruz. Ama istemeseler çalışamazlar sonuçta... (D16)

İşveren; Suriyeli göçmenlerin vatandaş olmamaları ve geçici koruma kimliğine sahip olmaları nedeniyle kendilerine sigorta yapılamayacağını düşündüğü ilk cümlesinden sonra bu konuda denetim geçirdiklerini ifade etmiştir. Bu iki durum arasındaki çelişki; sigortasız çalıştırılmaya karşı göçmenlerin mecburiyetinin yasal durumdan kaynaklanmadığını aslında doğrudan ortaya koymaktadır. 'Çalışmak zorunda olmak' konusunda daha sonra değinilecektir; ancak bu noktada dikkat çeken bir diğer önemli husus, işverenin çalıştırdığı Suriyeli işçilere sigorta yapmıyor oluşunun 'denetleyenler istemese sigortasız çalışamazlar' diyerek aslında devlet tarafından meşrulaştırılmış olduğunu kabul etmektedir. Bu konuyu Bélanger ve Saraçoğlu (2018); geçici koruma rejiminin hüküm ve koşulları ile devletin kayıt dışı sektörde mülteci emeğin kullanımına yönelik müsamaha gösteren tutumunun, bu

anlamda devlet ile sermaye arasında bir bağ kurduğu şeklinde açıklamıştır. Bu bağ, hükümet yetkililerinin Suriyeli mültecileri yönetme konusundaki hukuki, ideolojik ve yaptırım araçlarını kullanma yöntemleri ile sermaye ve işletme sahiplerinin arayış ve çıkarlarının bir noktada buluşması sonucu kurulmuştur. Ulubey mahallesinde yapılan görüşmelerde eskiden kendisi de Sitelerde çalışmış olan mahalle sakinlerinden biri; “Aç kalmasınlar, devlete yük olmasınlar diye de bu şekilde çalışmalarına göz yumuluyor. Herkes bir şekilde bu durumdan memnun” (D 16) diyerek bu argümanı onaylamıştır.

Devletin esnek tutumu karşısında Suriyelilerin enformel şekilde istihdam edilişi, bir yönüyle de işverenlerin stratejisi olmuştur. Bu sayede yönetmelik ile öngörülen göçmen işçi kotasına uymak zorunda kalmamakta, işçi-işveren arası ilişkilerde keyfilik hatta ayrımcılık içeren tutumlar da mümkün hale gelmiştir. Siteler esnafı ile yapılan görüşmelerde göçmen işçi kotasında uyulmadığına ilişkin ifadeler ile karşılaşmıştır. Siteler bölgesindeki firmaların çoğunluğunda en az 4-5 Suriyeli işçinin çalıştığı söylenmiştir. Örneğin işvereni ile derinlemesine görüşme yapılan işletmede 10 Suriyeli işçi çalışmaktadır (D 12). Bu bölge için Suriyeli işçilerin Türkiye vatandaşı işçilere göre azınlıkta olma gerekliliğinin tamamen tersi bir durum söz konusudur.

İşverenlerin keyfi uygulamaları konusunda Mutlu v.d.’nin (2018) İstanbul tekstil sektörü örneklem çalışması; Suriyeli işçilerin, ücret skalasında Türkiyeli işçilerden daha aşağıda yer aldıklarını, güvencesiz çalışmanın yasal çalışma yaşının altındaki gençleri iş piyasasına soktuğu, yasal çalışma sürelerinin üstünde çalışıldığını ortaya koymuştur. Akbaş ve Ünlütürk Ulutaş’ın (2018) Denizli örnekleminde gerçekleştirdikleri çalışma da benzer sonuçlara işaret etmektedir. Suriyeliler Denizli’de ikincil işgücü piyasasının en kötü işlerini uzun çalışma saatlerine rağmen düşük ücretler karşılığında yapmak zorunda kalmaktadırlar. Suriyelilerin pek çoğu, işyerinde yerli işçilerle iletişim kurmaksızın çalışmakta veya yerli işçilerin düşmanca davranışlarına maruz kalmaktadır. Bu durumlara verilebilecek örneklerle Ankara örnekleminde yütülen saha çalışması sırasında da rastlanmıştır. Aşağıdaki paragraflar Suriyeli göçmenler ile yapılan farklı derinlemesine görüşmelerden alıntıları içermektedir:

Oğlum Siteler’de çalışıyor, çalışırken çok yoruluyor, sabah 7’den akşam 6 buçuğa kadar çok yoğun çalışıyor. Mecburen bu koşullarda çalışmaya tahammül etmeye çalışıyor. Bütün aileye baktığı için de çalışmaya devam etmek zorunda. Psikolojik olarak da mutlu ve rahat olduğunu düşünmüyorum. Haftada 300 lira alıyor, eskiden daha da azdı, yeni 300 oldu (G 1).

3 oğlum var, onlar Sitelerde, sanayi işinde, ne iş olsa çalışıyorlar. Çok düzenli bir şekilde çalışmıyorlar. Belli alanlarda belli dönemlerde çalışıyorlar iş bitene kadar. İşten de çıkarılabiliyorlar. Aylık maaş alan var, haftalık yevmiye alan da var. Çok yüksek ücretlere çalışmıyorlar ama idare ediyoruz. Uzun saatler çalışıyorlar. Öğle yemeği dışında sürekli çalışıyorlar, istirahat zamanları neredeyse hiç olmuyor (G 6). Bir gün eşim sadece hastaneye gitmek için işe gidememişti, hemen onun yerine başka birisini çalıştırmışlar. Ama eşimin işi o diğer kişiye göre daha iyi yaptığını görünce bu sefer onu çıkartıp eşimi geri çağırdılar (G 12).

Bunlara ek olarak işverenlerin keyfi tutumunun bazı durumlarda işçilerin sigortalı olmaları halinde bile sürdüğünü ortaya koymaktadır. Bu da kayıtlı veya kayıtsız olarak çalıştırılmanın ötesinde geçici koruma altındaki göçmenlerin şikâyet, adli süreçler, vb. diğer bazı haklara erişim konusunda yaşanan sorunlar ile de bağlantılıdır. Aşağıdaki alıntı, bu konuyu örnekleyen bir durumdur.

Önceden üç seneden fazla kerestecilerde çalıştım, sigortalı yaptılar beni. İş yeri çıkarttı beni, işler azaldı dediler, ondan çıkardılar. Sigortaya geçiş işleminin parasını da ben vermiştim. İşe girerken de bana ‘çıkarken tazminat var’ dediler ama işten ayrılırken öyle olmadı. İşten ayrılırken dedim siz işte bana işi böyle anlattınız, tazminat var dediniz, ödeyin dedim. Bana vermeyiz, hakkın yok dediler (G 15).

İşverenlerin Suriyeli işçileri kayıtsız biçimde istihdam etme eğilimini bir strateji olarak benimsediği ifade edilmişti. Ancak bunun tek yönlü bir talep olduğu söylenirse eksik kalmış olacaktır. Çünkü aslında kayıt dışı çalışmak bir yönüyle de göçmenlerin kendisinin de taktik olarak kullandıkları bir durum olabilmektedir. Uluslararası kaynaklı bazı yardımların sadece çalışmayan göçmenlere verilmesi nedeniyle Suriyelilerin enformel olarak çalışmayı tercih etmesi, kayıtsız çalışmaya yönelten unsurlar arasında ilk sıralarda gelmektedir (Kaygısız, 2017).

Suriyeli göçmenlerin çalışma hayatına ilişkin en önemli bulgulardan biri uzun çalışma saatleridir. Çalıştığını belirten Suriyeli göçmenler ile yapılan görüşmelerde çalışma saatlerine ilişkin aşağıdaki türden ifadeler ile de karşılaşılmıştır:

Dükkânı her gün açıyoruz, günde 14 saat çalışıyoruz. Suriye’de iken günde ortalama 5 saat çalışmamız yeterli oluyordu. Bu nedenle buraya gelince hayatımız çok değişti (G 8).

Suriye’de bazen 10 gün çalışıp sonra bir ay çalışmadığım bile oluyordu, Türkiye’de her gün çalışıyorum yine de yetiremiyorum (G 18).

Bir fabrika buldum, patron çok iyiydi, orada çalıştım. Mobilya fabrikasıydı Kazan’da. Biraz uzak ama yeni gelmişim, uzak/yakın bakmadan bulabileceğim her türlü işte çalışmaya kararlıyım. Gidiş gelişle birlikte iş 12-13 saatimi alıyordu (G 17).

Başka bir ilçede eczanede çalışmaya başlamıştım; ama yol çok uzak olduğu için iki vasıta yapıyordum. Sabah ne kadar erken çıkarsam çıkayım geç kalıyordum ve geç kaldığım için sonunda işten çıkarıldım (Odak grup).

Türkiye’de oğlum çok erkenden işe gitmek zorunda kalıyor. Saat sabah 5-6’da evden çıkıyor. Suriye’de iken daha geç çalışmaya başlayabilirdi (G 1).

Kişilerin göç etmeden önceki hayatları ile ilgili, çalışmanın gündelik hayatını tamamen ele geçirmedeği yönünde vurgular dikkat çekmektedir. Göç etmek, bu anlamda kişilerin hayatını olumsuz bir düzleme taşımıştır. Anket uygulaması sırasında da çalışma saatlerinin uzunluğunun yanı sıra mola sürelerinin kısalığından ve hastalık veya başka bir acil durumda dahi işten izin alınmadığına ilişkin yorumlar ile karşılaşmıştır.

Çalışma koşullarına ilişkin bir diğer önemli konu ücrettir. Anket uygulaması sırasında anket katılımcılarının %49’u gelirin düzenli olmadığını belirtmiştir. Ayrıca %55 oranında hane halkı, kazanılan aylık ücretin ailelerinin geçimini sağlamada yetersiz kaldığını belirtmiştir. Bir diğer konu ise göç öncesi ve sonrasında yapılan işlerdir. Göçmenlerin bir bölümü, sahip oldukları meslek ve deneyimlere göre daha düşük vasıftaki işlerde çalışmak zorunda kalmıştır. Bu konuya ilişkin yapılan derinlemesine görüşmelerden alıntılar aşağıdaki gibidir:

Eşim Suriye’deyken kendi işinin patronuydu, burada işçi olarak çalışıyor. Ücretini günlük olarak alıyor, düzenli bir gelir değil (G 12).

Suriye’de ben makine mühendisiydim ve ayrıca Arapça dili de okudum, çok çeşitli kurslara gittim. 10 yıl memurluk, 2 yıl müdürlük yaptım havalimanında Suriye’de. Buraya gelince iki buçuk yıl mobilyacıda çalıştım, elektrikçilik yaptım, işçilik yaptım. Mühendislik yapamadım burada, çünkü diploma denkliği için 2500 TL istiyorlar ve onu versen bile 2 yıl beklemek lazım. Bu parayı verip 2 yıl bekleyeceksin (G 13).

Suriye’de eşim alternatif tedavi uzmanıydı. Ankara’ya gelince camide imamlık yapmaya ve çocuklara kuran öğretmeye başladı (G 21).

Daha vasıfsız işlerde çalışmak durumunda kalmasa da yine bir iş piyasasına giriş taktiği olarak sektör veya çalışma kolunu değiştirenler de olmuştur. Bu gibi örneklerle de sıkça rastlanmaktadır. Aşağıdaki alıntılar farklı derinlemesine görüşmelerden bu olayı örnekleyen çeşitli durumları göstermektedir.

Suriye’de iken tatlıcı dükkânım vardı, asıl işim buydu. Ankara’ya gelip bir dükkân kiraladım (Ulubey mahallesinde). Ben dükkânımı açmadan hemen yanda başka bir tatlıcı dükkânı açıldığı için telefoncu açmaya karar verdim. Yan yana 2 tatlıcı dükkânının iş yapmayacağını düşündüm (G 8).

Babam ve abilerim Suriye’deyken kuyumculuk yapıyordu. Buraya geldikten sonra babam mobilyacılık yapmaya başladı (G 9).

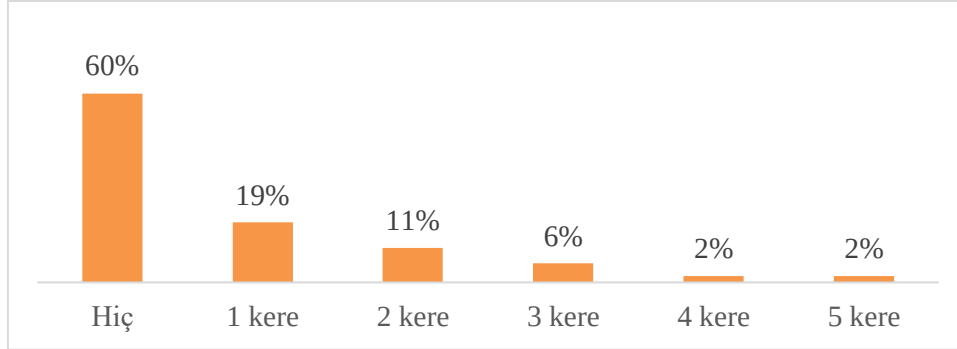
Suriye’deyken hırdavatçı dükkânım vardı ve bir inşaat için gerekli tüm malzemeleri satıyordum. Türkiye’de böyle bir iş kurmak çok zor. Çünkü burası Suriye’den çok daha pahalı. Hırdavat dükkanında her şeyin olması lazım, her şeyi bulundurmak zorundasın, hiçbir şey eksik olmamalı, ama bütün bu malzemeleri burada almak çok zor. Kendi işimi yapamayınca mecburen başka bir iş öğrenmeye karar verdim ve 6 ay içerisinde mobilya mağazasında ustalık seviyesine geldim. 2 yılın sonunda çok yorulduğumu hissettim. Çünkü iş çok yoğun ve zordu. Bari bir giysi dükkânı işleteyim dedim. Butik için sadece bir pantolon alsan bile yeter, onu satabilirsin (G 17).

Bu konuya ilişkin bir diğer bilgi yine Sitelerde işyeri sahipleri ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilmiştir. Sitelerde işçi olanların çoğunluğunun kendi ülkesinde mobilyacılık yapmış insanlar olmadığı ve farklı mesleklerden gelen insanların bulunduğu ifade edilmiştir (D 12, D 16). Anket çalışması sırasında da anket katılımcılarına hem meslekleri (Suriye’de iken yaptıkları iş) hem de Türkiye’de yaptıkları iş sorulmuştur. Çizelge 4.9, bu iki bilginin çaprazlanmış halini göstermektedir.

Çizelge 4.9. Anket katılımcılarının eski ve yeni işleri

		Şu an yaptığınız iş?											Toplam
		Ev hanımı	Esnaf	Öğrenci	Kuaför/Berber/Terzi	Hemşire	Öğretmen	Servis elemanı/Tezgahtar	İşçi	Tercüman	İşsiz	İşportacı	
Mesleğiniz nedir?	Ev hanımı	41	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	42
	Esnaf	0	12	0	0	0	0	2	5	0	1	0	20
	Mühendis	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	Öğrenci	1	1	9	0	0	0	2	1	1	0	0	15
	Kuaför/Berber/Terzi	4	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	6
	Hemşire	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3
	Öğretmen	2	0	0	0	0	11	0	0	0	0	0	13
	Memur	0	2	0	0	0	1	1	3	1	1	0	9
	Servis elemanı/Tezgahtar	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	İşçi	1	1	0	0	0	0	2	5	0	3	0	12
	Şoför	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
	İşsiz	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2
	Çocuk Bakıcısı	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Elektrikçi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	Fotoğrafçı	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Toplam		53	17	9	1	1	12	11	15	2	7	1	129

Çizelge 4.9'a göre Suriyeli nüfusun sahip olduğu sosyo-ekonomik kültüre göre tüccarlık, esnafılık gibi işler yoğunluklu olarak tercih edilmektedir. Bu nedenle Suriye'de esnaf olan kişilerin bu işlerini Türkiye'de de devam ettirme eğiliminde oldukları görülmektedir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi iş kollarında değişikliklere gidilmiş, vasıfsızlaşma durumları söz konusu olmuştur. İş değişikliklerine ilişkin anket uygulamasındaki soruya alınan cevaplar Şekil 4.29'da gösterilmiştir.

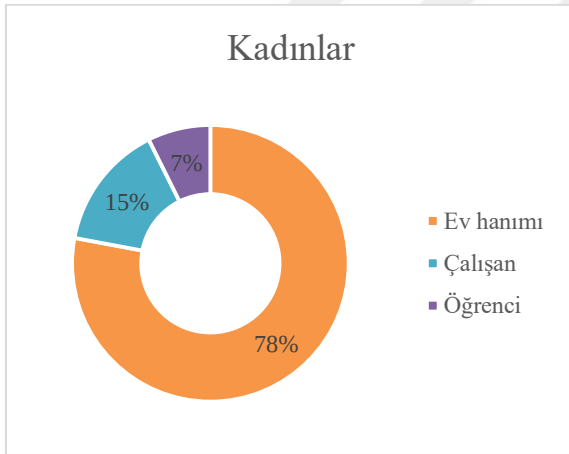

Şekil 4.29. Anket katılımcılarının iş değiştirme sayısı

Çalışır durumda olan göçmenler arasında iş değişikliği yapmış olanların oranı %40'tır. Çoğunluk ise (%19) 1 kere iş değiştirmiştir. Tüm bunlara ek olarak ailede birden çok kişinin çalışması, ailedeki genç erkeklerin bir yandan çalışıp bir yandan okullarına devam etmesi, bir yandan bir işte çalışıp diğer yandan gelecek hedefleri doğrultusunda daha farklı meslek beceri kursları veya Türkçe kurslarına devam edilmesi gibi durumlar ile de karşılaşmıştır. Çalışma hayatı konusunda son olarak cinsiyete göre farklılıklara değinilecektir. Kadın istihdamı söz konusu olduğunda, kültürel özellikler ön plana çıkmaktadır ve Suriye'de bir meslek sahibi olan kadınların Türkiye'de bu işi yapamamaları halinde ev hanımı olmaya doğru bir eğilim göstermek durumunda kaldıkları görülmektedir. Sözü geçen kültürel özellik derinlemesine görüşmeler sırasında göçmenlerin kendileri tarafından aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

Suriye'nin kültüründe kadınlar çalışabilir ama genelde doktor, öğretmen, memur gibi işlerde çalışıyorlar. Örneğin bir tekstil işçisi olarak çalışmaz normalde. Kızlarımdan biri mesela İngilizce öğretmeni idi. Diğer kızım eczacılık eğitimi alıyordu yarım kaldı. Eğitimini tamamlayıp eczacı olsaydı ve burada da işini yapabilseydi iyi olurdu. Kızlarımdan başka bir işte çalışacağını hiç düşünmezdim. Saygın bir işte çalışmasını isterdim. Bir kadın için saygın bir işte. Eğer bu şekilde bir işte çalışmıyorsa bizim adetlerimizde ve kültürümüzde şöyle bir iş bölümü var: Kadın ne istiyorsa eşi karşılamak zorunda; ama kadının vazifesi de evin içinde düzeni sağlamak, evin içinde kalmak. Yani bu şekilde cinsiyete dayalı net bir iş bölümü var (Odak grup).

Anket ve mülakatlar sırasında ifade edildiği kadar “saygın” olarak nitelendirilmeyen işlerde de çalışan kadınlar ile de görüşülmüştür. Örneğin derinlemesine görüşme yapılan ve işçi olarak çalışan bir kadın tarafından “Türkiye’nin kadınların çok daha çeşitli işlerde çalışma anlamında daha özgür bir ülke olması sebebiyle yaptığı işten şikayetçi olmadığını” söylemiştir (G 2). Bu yönüyle olumlu olarak değerlendirilebilecek kadın göçmenlerin işgücüne katılımı anlamında örneklerin de bulunduğu söylenebilir. Ancak bu durum ne yazık ki azınlıktadır. SGDD-ASAM derneğinde çalışan bir yetkili ile yapılan görüşmede, “kadınların çok küçük bir bölümünün çalıştığı” ifade edilmiştir. Azınlıktaki bu grubun “özellikle tercümanlık, hemşirelik, camilerde kuran kursu öğretmenliği gibi işler yaptığı” belirtilmiştir (D2). Tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen anket uygulamasında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi anket uygulamasına katılan kadınların %78’i ev hanımı olduğunu belirtmiştir. Çalışanların yaptıkları işler ise öğretmenlik (%12), hemşirelik (%2), tezgahtarlık (%2) şeklinde dağılım göstermiştir. Ayrıca %7 oranında katılımcı ise öğrenci olduğunu belirtmiştir (Şekil 4.30).

Şekil 4.30. Anket katılımcısı kadınların istihdam durumu

Hem anket uygulaması hem de derinlemesine görüşmeler sırasında evli olmayan ve özellikle çocukları olan kadınların çalışma hayatına katılma konusunda bazı girişimleri olduğuna dair örnekler ile de karşılaşmıştır. Dinsel ve kültürel kodlar çerçevesinde şekillenen kadının ‘saygın’ işlerde çalışması düşüncesinden sıyrılan veya buna mecbur kalan kadınların da atmış oldukları bu adıma rağmen bazı sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir. Aşağıdaki alıntı bu konuda bir örnek teşkil etmektedir:

Kadın giyim mağazasında 2 hafta çalıştım ama devam edemedim. Çocuklarla beraber çok zor oldu, bırakmak zorunda kaldım. Babalarının vefatından sonra çocuklar bana çok düşkün hale geldiler. Çalıştığım sürede okuldan çıkıp iş yerime geliyorlardı, onları

bırakacak emanet edecek kimsem yoktu. Çalışmak, evin işleri, çocuklarla ilgilenmek, vs. hepsini bir arada götüremedim (G 3).

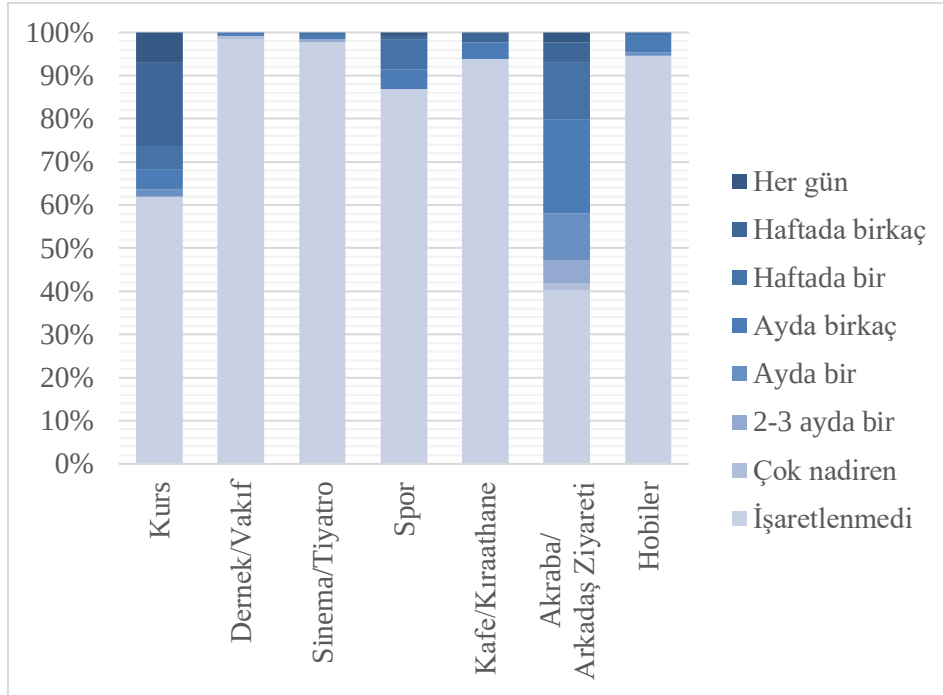
Yine benzer bir durumda olan bir başka kadın görüşmeci; “çalışmadığını, ama bir meslek sahibi olabilmek için dikiş kursuna gittiğini; hafta içi her gün kursa gittiğini, evde de ev işleri, yemek çamaşır bulaşık ütü vs. ile uğraştığını, başka bir şey yapmaya zamanının olmadığını; ayrıca dikiş kursunda çocuklarının giyebileceği giysiler dikişlediği için giysi masrafını azaltabildiğini” dile getirmiştir (G 2).

Kısaca özetlemek gerekirse Suriyeli göçmenler çoğunlukla Siteler mobilyacılar sanayisi bölgesinde ve Önder ve Ulubey mahalleleri çevresinde gelişen yerel ekonomik sektörlerde istihdam edilmiştir. Çalışma hayatında karşılaşılan temel sorunlar güvencesizlik, ücretlerin yetersizliği, çalışma saatlerinin uzunluğu, mola sürelerinin kısalığı, vasıfsızlaşma, eğitimin yarıda bırakılması ve kadınların çalışma hayatında erkeklerden daha dezavantajlı konumda oluşudur. Çalışma saatlerinin uzunluğu konusu, çalışma dışı zamanlar ile doğrudan bağlantılıdır. Çalışma dışı saatler de gündelik yaşamdaki önemli bir bileşendir. Bir sonraki başlıkta bu konuya daha detaylı olarak değinilmiştir.

4.7.Çalışma Dışı Zamanlar

“İnsan, hayatını kazandığında; hangi hayatını kazanır?” (Lefebvre, 2019)

Suriyeli göçmenler ile yapılan anket ve görüşmeler sırasında çalışma dışı zamanın nasıl geçirildiğine yönelik bilgiler alınmaya çalışılmıştır. Karşılaşılan tüm cevaplar aslında çok kısa bir cümle ile özetlenebilir: Erkekler tamamen çalışma, kadınlar ise ev içi yaşama hapsolmuş durumdadır ve çeşitli sebeplerle çalışma dışı zaman neredeyse ortadan kalkmıştır. Anket soruları arasında yer alan serbest zaman etkinliklerine ilişkin grafik Şekil 4.31’deki gibidir.

Şekil 4.31. Anket katılımcılarının çalışma dışı zaman faaliyetleri ve gerçekleştirilme sıklığı

Suriyeli göçmenlerin serbest zamanlarında en çok gerçekleştirdikleri faaliyet, akraba ve arkadaş ziyaretleridir. Bu ziyaretlerin gerçekleşme sıklığı ise ayda bir ve ayda birkaç seçeneklerinde yoğunlaşmıştır. Mekânsal olarak da çok kısıtlı bir çerçevede gerçekleşen bu serbest zaman aktivitesinden sonra ikinci sırada gelen faaliyet kursa gitmek olarak belirtilmiştir. Bu kurslar da çoğunlukla Türkçe veya meslek edindirme kurslarıdır. Diğer bir deyişle kursa gitmek bir yönüyle de göçmenlerin uzun vadede çalışma ve sosyal uyum hedefi için uyguladıkları bir taktiktir. Spor, sinema, tiyatro, hobi, vb. gibi diğer serbest zaman faaliyetlerine zaman ayıran kişiler oldukça sınırlı sayıdadır.

Derinlemesine görüşmeler, farklı cinsiyet ve profillerden kişiler ile yapılmış olmasına rağmen, çalışma dışı zamana ilişkin benzer yorumlara rastlanmıştır. Örneğin esnaflar “haftanın 7 günü dükkanının açık olduğu ve günde 12 saat çalıştığı” için (G 7, G 22), çalışmayan bir kadın “sürekli ev işleri ve çocuklarla ilgilenip bazen bir ay boyunca evden bile çıkamadığı” (G 1) için ya da tercüman olarak normal mesaili bir işte çalışan üniversite mezunu bir göçmen “işten sonra da dil kursuna gittiği” için (G 5) serbest zamanlarının olmadığını belirtmişlerdir.

Eski hayatları ile karşılaştırıldığında hemen herkes Suriye’de daha çok serbest zamanı ve daha sosyal bir yaşantısı olduğunu söylemiştir. Serbest zamana ayrılacak zamanın

azalması, sosyal çevrelerindeki kişilerin sayısının azalması, sosyal uyum için gerekli olan Türkçe öğrenme, meslek edinme gibi yeni gündemlerin ortaya çıkmış olması gibi sebepler; belirtilen ortamı yaratmıştır. Derinlemesine görüşmelerden birinde görüşmeci serbest zamanlarına ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

Eskiden boş zamanlarımda futbol ve basketbol oynuyordum, sosyal hayatım daha gelişmiş durumdaydı. Ankara'ya geldiğimde bu durum pek kalmadı. Zaten tanıdığım çok daha az kişi var ve spor yapmaya da pek zaman ve ortam uygun olmuyor. Sosyal olarak sıfır diyebiliriz (G 5).

Hep evdeyim, sürekli ev işleriyle ve çocuklarla ilgileniyorum, boş zamanlarımı da evde geçiriyorum, çocuklarla oyun oynuyorum, kuran okuyorum, böyle şeyler (G 3). Aynı mahallede amcamın çocukları da yaşadığı için boş zamanlarımızda birbirimize gidip geliyoruz, çok fazla kimseyle görüşmüyoruz, evde çocuklarımla vakit geçiriyorum (G 18).

Suriye'de iken boş zamanlarımızda ailem ve arkadaşlarımla gezmek ve piknik yapmak için ormana ve parka sık sık giderdik, en çok da bunu özlüyorum, burada zamanım olmuyor (G 22).

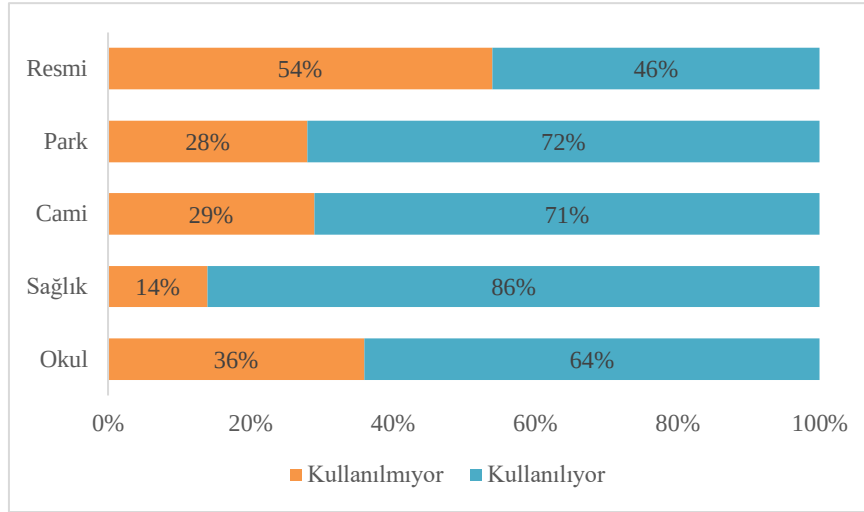
Lefebvre (2012), modern dünyada serbest zaman kazanmak için çalışıldığını ve serbest zamanın tek anlamının çalışmanın dışına çıkılan kopuşlar olduğunu dile getirmiş, bu durumu cehennemi bir döngü olarak tanımlamıştır. Bu döngü, gündelik hayatın parçalı çalışma düzeninden kaynaklanmaktadır ve kişiler yalnız çalışma zamanına değil, çalışma dışı zamana karşı da yabancılaşmıştır. Ancak Suriyeli göçmenlerin durumuna bakıldığında bir parçalı düzenden dahi bahsedilememektedir. Çünkü çalışma ve ev işlerinin toplamı, neredeyse kişilerin tüm zamanlarını ele geçirmiş durumdadır. Çalışma dışı zaman neredeyse var olmayan bir mevhum haline gelmiştir.

4.8.Kentsel Hizmetler ve Sosyal Yardımlar

Kentsel hizmetlerden ve sosyal yardımlardan yararlanma konusu da mültecilerin sorunlarla karşılaştıkları bir diğer alandır. Kentsel hizmetler hem gündelik yaşamın önemli bir bileşeni, hem de diğer kentlilerle karşılaşma ve etkileşim kurulmasını sağlayan bir zemindir. Aşağıda, saha araştırması kapsamında bu konuda edinilen bilgiler özetlenmiştir.

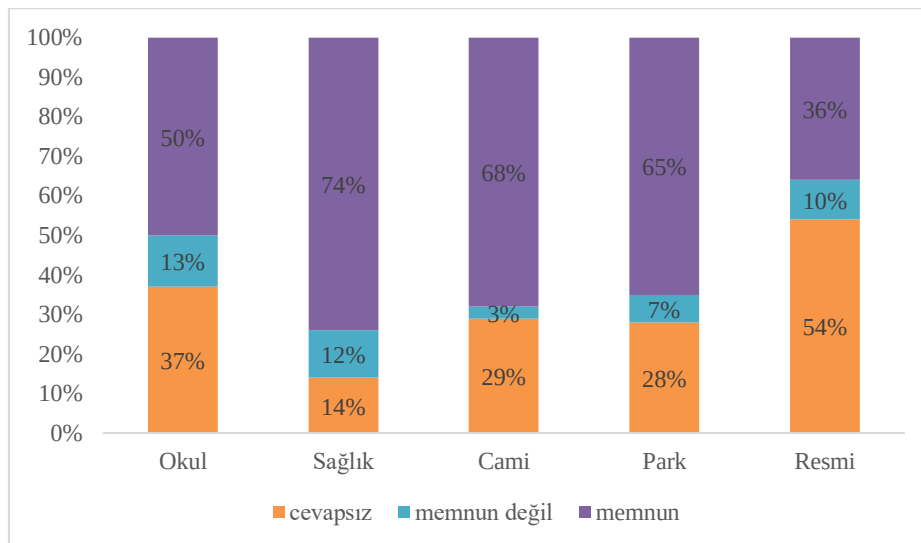
Anket uygulaması sırasında katılımcılara kentsel hizmetlerden hangilerinden yararlandıkları sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar Şekil 4.32'de görülmektedir. Kentsel

hizmetlerden büyük oranda faydalanılmış/faydalanılmaktadır. En az kullanılan hizmetler resmi hizmetlerdir.

Şekil 4.32. Anket katılımcılarının kentsel hizmetleri kullanım oranları

Kentsel hizmetlere ilişkin bir diğer soru ise aldıkları hizmetlerden memnun olup olmadıklarıdır. Anket sorusuna yanıt olarak genellikle kentsel hizmetlerden memnun olduğu şeklinde geri bildirimler alınmıştır (Şekil 4.33). Ancak bu sorulara yanıt verme oranı diğer sorulara oranla düşük kalmıştır. Özellikle resmi hizmetlerden memnun olup olunmadığı sorusu büyük oranda yanıtsız kalmıştır. Aldığı bazı hizmetlerden memnun olmasa dahi bunu belirtmek istemeyenlerin de bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Kentsel hizmetler konusunda yaşanan sorunlara dair daha detayda bilgiler, derinlemesine görüşmelerden elde edilmeye çalışılmıştır.

Şekil 4.33. Anket katılımcılarının kentsel hizmetlerden memnuniyet durumu

Eğitim, sağlık, resmi hizmetler, yeşil alanlar, dini tesisler, ulaşım, vb. gibi kentteki tüm bireylerin faydalandığı hizmetlerden Suriyeli göçmenler de faydalanabilmektedir. Eğitim konusunda Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonunun Millî Eğitim Bakanlığı ile ortak “Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi” projesi önem kazanmaktadır. Proje, Suriyeli çocukların Türk Eğitim Sistemine entegrasyonunda Millî Eğitim Bakanlığının faaliyetlerini desteklemeyi amaçlamıştır. MEB, 2016 yılı itibarıyla AB tarafından 2 yıl süre için bu projeyi yürütme konusunda hibelenmiştir. Ankara’daki süreci Alemdağ mahallesinde proje kapsamında aynı zamanda Suriyeli çocukların geçici eğitim merkezi haline getirilen Fatih Sultan Mehmet İlkokulu’nda idareciler ile yapılan görüşmelerde şu şekilde özetlemiştir:

UNICEF ve Millî Eğitim Bakanlığı ortaklığında 2014 yılı öncesinde Suriyeli çocukların okullaştırılması projesi başladı. YÖBİS programı da o dönemde yabancı öğrenci bilgi sistemi olarak açıldı. Suriyeli çocuklar bu program üzerinden geçici eğitim merkezlerine direk kayıt edilmeye başlandı. Normalde bir çocuk okula alınacağı zaman denklik aranır, bununla ilgili bir komisyon vardır, inceler ve çocuğun hangi sınıftan başlaması gerektiğine karar verir. Suriyeli çocuklar için de hem beyan ettiklerine göre hem de Suriyelilerden komisyon oluşturuldu, onun görüşlerine göre burada okulda ilgili bölümlere kayıt yapılmaya başlandı. Ama tabi birdenbire ilkokul 1’den lise sona kadar öğrenci oldu okulda. 200-300 Suriyeli öğrenci ile eğitim öğretime başlayacağız derken okulda birden 1800 Suriyeli öğrenci oldu. Tek bir okul yeterli olmayınca 4 geçici eğitim merkezi daha faaliyete girdi: Taşca, Nazife Hatun, Sıdika Kınacı, Şili Geçici Eğitim Merkezleri. Toplam 5 GEM’in tamamı Altındağ’da. Buradan diğer 4 merkeze de öğrenciler dağıtıldı. Ama hala bile bu okulda toplam 1300-1400 Suriyeli öğrenci var (D 9).

Okul müdürünün de belirttiği gibi her ne kadar proje eğitime entegrasyonu amaçlasa da süreç içerisinde bu amacın kolaylıkla yerine getirilebilir durumda olmadığı da çeşitli sorunlar açığa çıktıkça fark edilmiştir. Örneğin Fatih Sultan Mehmet İlkokulunda 2013 yılında 700 Türk öğrenci varken 2014’te Suriyeli öğrenciler okula alınmaya başladığında bu sayı hızla düşmeye başlamıştır. 2018’de 400 kadar Türk öğrenci kalmıştır. Bazı Türkiyeli ailelerin bölgeden ayrılması, bazılarının ise çocuklarını okuldan alması bu düşüşe neden olmuştur. Sınıfta 20 Suriyeli 10 Türk öğrenci olduğu zaman veliler bunu kabul etmemiş, ‘Burası Suriyelilerin okulu olmuş’ diyerek çocuklarını okuldan almışlardır. Sonuç olarak kamusal alanlar, kentsel hizmetler, vb. gibi mekanlardaki entegrasyonun sağlanabilmesi için sosyal yapının buna hazır ve istekli olması gerekmektedir.

Geçici eğitim merkezi olarak kurgulanan okullarda çocuklar, Suriyeli öğretmenler ile Suriye eğitim müfredatına göre eğitim almaktadır. Ancak bu okuldan mezun olduklarında alacakları diplomanın Türk eğitim sisteminde denkliği bulunmamaktadır. Sadece eğitim almaya devam

edebilmiş olan çocukların halk eğitim merkezlerinden ders alıp, sınava girip açık ilkokul veya açık liseden mezun olarak tekrar diploma almaları gerekmektedir. Bu nedenle GEM'lerde eğitim almaya başlayan çocuklar, Türkçe öğrendikleri zaman normal sınıflara yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Ancak karma sınıflarda ise çocuklar sınıf arkadaşları tarafından ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Geçici eğitim merkezlerindeki sınıflar ve karma sınıflar arasındaki çelişkiyi, iki çocuğunun her ikisinde de eğitim aldığı bir Suriyeli göçmen, şu sözlerle ifade etmiştir:

Çocuklarım okula gidiyor, başlarda zorlandık, küçük çocuğumun sınıftaki tek Suriyeli kendisiydi, biraz dışlandığı için ilk zamanlar okulu sevmiyordu, gitmek istemiyordu. Ama zamanla benim ve öğretmeninin desteği ile alıştı. Büyük oğlum 7. Sınıfa gidiyor. Ama onun tam tersi bir problemi var, onun sınıfındaki herkes Suriyeli, GEM değil Türkiye sisteminde okula gidiyor ama yapılan düzenlemeye göre o sınıftaki herkes Suriyeli. Öyle olunca da bu sefer Türkçeyi öğrenemiyor. Küçük çocuğum çok daha iyi öğrendi büyüğe göre (G 3).

Sınıftaki diğer öğrencilerin ayrımcılığına maruz kalanlar olduğu gibi, karma sınıflarda ya da liselerde okuyan bazı göçmenlerin öğretmenlerinin ayrımcılığına maruz kaldığını iddia ettiği de olmuştur. Örneğin iki çocuğu karma bir sınıfta eğitim alan Suriyeli bir göçmen karşılaştığı bir olayı şu şekilde dile getirmiştir:

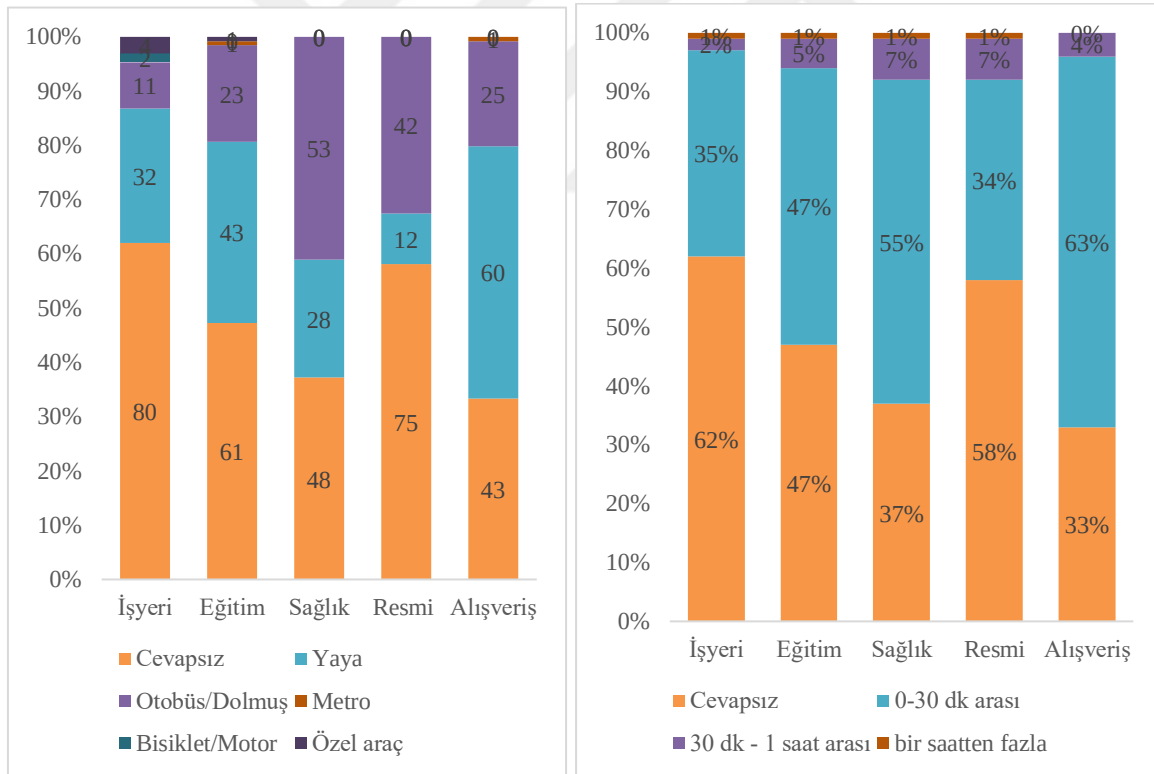
Sınıfta dört Suriyeli çocuk var, ikisi benim çocuklarım zaten, aralarında 8 ay var, aynı sınıfa gidiyorlar. Öğretmen ilgilenmiyor, diğer çocuklardan ayırıyor. Geçenlerde sınav yapmış, sınav kağıtları sınıf mevcuduna göre eksik kalmış, gitmiş bizim çocukların önünden almış sınıftaki Suriyeli olmayan ve kâğıdı olmayan çocuklara vermiş. Ben bu durum yüzünden çocuklar sınıfta kalsınlar istedim, sınıfta kalırlarsa öğretmenleri değişir diye düşündüm ama geçtiler kalamadılar (G 17).

Benzer bir şekilde yine ayrımcılık yüzünden çocuklarının okulundaki bir öğretmenle problem yaşayan bir başka göçmen aile; korktukları için şikâyet edemediklerini, zaten geçici korumada altındakilerin tam olarak vatandaş gibi değerlendirilmediği, kendilerinin de sahip oldukları hakları tam olarak bilemediklerini belirtmiştir (G 12). Temel eğitim konusunda yaşanan bir diğer sorun, geçici eğitim merkezlerinin kısıtlı sayıda olması gereği bazı yerlerden taşınmalı eğitim yapılmak zorunda kalınmasıdır. Okula giden çocuğu olan ailelere servis kullanımı için aylık küçük bir miktar ödeme yapılması ve ekonomik anlamda bu sorunun aşılmasına çalışılması olumlu bir durumdur. Ancak çocuklarını her gün uzak bir konumdaki okula gönderen aileler bu konuda kaygı duymaktadır. Anket sonuçlarında da eğitim hizmetinden memnun olanların oranı %50 olarak çıkmıştır.

Sağlık hizmetlerinden göçmenlerin memnuniyet oranının eğitim hizmetine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Anket sonuçlarında sağlık hizmetinden %74 oranında memnun

olunduğu bilgisi ortaya çıkmıştır. Sağlık hizmetinden yararlanılması sırasında karşılaşılan sorunların başında dil engeli gelmektedir. Ancak göçmen sağlığı merkezlerinde tercüman desteği bulunduğu için çeviri sorunu diğer sağlık merkezlerinde yaşanmaktadır (G 3, G16). Son olarak göçmen sağlığı merkezlerinin az sayıda olması sebebiyle çok kalabalık olduğundan şikâyet edildiği görülmüştür.

Kentsel hizmetler kapsamında ele alınan son konu ulaşım"dır. Ulaşım konusunda anket katılımcılarına işyeri, eğitim, sağlık ve resmi hizmetler, alışveriş gibi işlevler için hangi ulaşım türlerini kullandıkları ve ulaşım için ne kadar zaman ayırdıkları sorusu yöneltilmiştir. Bu sorulara alınan yanıtlarda işyeri, eğitim ve alışveriş işlevleri için çoğunluğun yaya olarak ulaşım sağladığı; resmi hizmetler ve sağlık hizmetleri için ise çoğunlukla otobüs veya dolmuş kullanıldığı görülmüştür. Ulaşım sürelerinin genellikle 30 dakikayı aşmadığı bilgisi de öne çıkmıştır (Şekil 4.34).

Şekil 4.34. Ulaşım çeşitleri ve süreleri

Anket uygulamasının göçmen nüfus sayısı ile orantılı olarak büyük bir bölümünün yapıldığı Önder, Ulubey, Alemdağ mahallelerinde konut-işyeri, konut-alışveriş, konut-okul, vb. gibi ilişkilerin tamamının yakın çevrede ve dar bir alanda bulunduğu görülmektedir. Baraj, Solfasol, Aydınlikevler mahallelerinde yaşayan göçmenler ise çoğunlukla ulaşımında otobüs, dolmuş, metro gibi toplu ulaşım seçeneklerini daha çok kullanmaktadırlar. Kentsel adacıkta

yaşayan kişilerin, yerel halk ile bir araya gelebilecekleri toplu ulaşımdan da uzak kaldığı söylenebilmektedir. Toplu ulaşımı daha sık kullanan göçmenler ise bu alanda karşılaştıkları sorunlar bulunup bulunmadığı sorulduğunda iki hususa dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki ulaşım ücretlerinin pahalılığı, diğeri ise toplu ulaşım araçlarında dahi ayrımcılıkla karşılaşmaları olmuştur. İkinci soruna ilişkin bir göçmen otobüste yaşadığı deneyimi şu ifadeler ile aktarmıştır:

Otobüste kendi aramızda Arapça konuştuğumuzda bazen insanlar bir şeyler diyorlardı, bizim hakkımızda olduğunu hissediyordum ama anlayamıyordum. Zamanla biraz Türkçe öğrendim. Bir keresinde dolmuşta bir adam oturuyordu önümde, elinde poşetleri vardı, poşetlerden bir su akmış, galiba et almış, onun suyu akmış. Olabilir tabi, herkesin başına gelebilir. O adam Farsça konuşuyordu. Adam indikten sonra dolmuştaki biri “İşte bu Suriyeliler hep böyle dedi yeri gösterip.” Ben de ona cevap verdim Türkçe, hayır o Suriyeli değildi İranlıydı ama fark etmez, sizin de başınıza gelebilirdi” gibi bir şey söyledim. O da bir cevap veremedi. Çünkü aslında o kendisi anlamamıştı Arapça ve Farsça arasındaki farkı (G 9).

Benzer bir başka durum ise saha çalışması sırasında gözlemlenmiştir. Önder mahallesinden kalkan ve Bentderesi’ne giden dolmuşlar çoğunlukla Suriyeliler tarafından kullanılmakta ve içerideki Türkiyeli-Suriyeli yolcu oranı Ulus’a doğru gidildikçe Suriyelilerden Türkiyelilere doğru artış göstermektedir. Dolmuşun Bentderesi’ne yaklaştığı bir zamanda dolmuşun içindeki Suriyeli bir kadın inmek istediğinde kadının kucığında küçük çocuğu olması nedeniyle inmesi normalden uzun sürmüştür. Bu sırada dolmuş şoförü, kadının indiğini sanarak hareket etmeye başlamış ve dolmuşun içindeki Türkiyeli bir kadın yolcu şoföre durmasını söylemiştir. Suriyeli kadına yardım eden bu kadın ise dolmuş tekrar hareket ettiğinde 10-11 yaşlarındaki bir erkek yolcu tarafından Suriyelilere yardım etmemesi gerektiği konusunda uyarılmıştır. Bu durum da göçmenlere ilişkin ayrımcılığın boyutlarını çok net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kentsel hizmetlerin yanı sıra Suriyeli göçmenler ve sosyal yardımlara erişim konusunda da bazı bilgiler elde edilmiştir. Büyükşehir ve ilçe belediyeleri, göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde kömür, ekmek, erzak, vb. gibi yardım dağıtımları organize etmektedir. Bu yardımlar yerel halk veya göçmen ayrımı yapılmaksızın dağıtılmaktadır. Merkezi ve yerel yönetim kurum ve kuruluşlarının yanı sıra bazı Sivil Toplum Kuruluşları da Suriyeli göçmenlere sosyal yardım yapılmasında etkili aktörlerdir. Yalnız sosyal yardımlar konusunda değil, açtıkları merkezlerle göçmenlere hizmet verilmesi konusunda da aktif görev alan STK’lar bulunmaktadır.

Örneğin Önder Vakfı, Suriyelilere yardım yapmak isteyen kişilerin ev eşyası, eski giysi, soba, vb. gibi bağışlarının ihtiyaç sahibi olanlara dağıtımını organize eden bir vakıftır. Vakıf yetkilisi ile yapılan görüşmede, yardımların dağıtımında dul kadınlar ve engelli bireylere öncelik verildiği ifade edilmiştir. Ayrıca mahallede yaşayanların büyük bölümünü tanıdıkları için kimin ne sıklıkta hangi yardıma ihtiyacının olduğunu artık bildiklerini ve buna göre hareket ettiklerini söylemişlerdir (D 1). Önder vakfının bu tutumu, Ulubey’de yaşayan ve kendisi de mahalledeki Suriyeli göçmenlerle sürekli yardımlaşan Türkiyeli bir mahalle sakini tarafından “bunun genç oğlu var çalışır yardıma ihtiyacı yok ya da dış görünüşü iyi” gibi keyfi değerlendirmeler yaptıkları şeklinde yorumlanmıştır (D 8). Önder vakfı; eşya ve giysi gibi yardımların yanı sıra bir iki kere meslek edindirme kursu gibi etkinlikler de düzenlemiştir. Örneğin mahalledeki Suriyelilerin arasından berber, terzi gibi meslek sahibi olanlar bu zanaatları öğrenmek isteyenlere vakıf mekânında kısa kurslar vermiştir. Dini yardımlaşma esasları üzerinden hareket eden vakıf, zekât, hayır, vb. yardım yapan kişilerin nakit veya eşya yardımlarının ihtiyacı olanlara dağıtılması şeklinde çalışmaktadır. Erman (2017); Önder Vakfı’nın açık bir İslami yönelimi ve politik pozisyonunun bulunduğunu ve vakıf çalışanlarının “Müslüman Kardeşleri” için yardım faaliyetleri gerçekleştirme misyonu taşıdığını belirtmiştir.

Önder ve Ulubey mahalleleri çevresinde görev yapan bir diğer sivil toplum kuruluşu SGDD-ASAM’dır. Dernek çalışanları ile 2018 yılında yapılan görüşmede, derneğin proje bazlı çalıştığı, bir proje başladığında saha çalışması yapılan belli dönemler olduğu, bu dönemlerde sahada ulaşabildikleri kişileri daha sonra dernek mekanındaki eğitimlere çağırdıkları bilgileri edinilmiştir. Dernekte her hafta farklı bir konuda eğitimler verildiğini belirten dernek çalışanları; Türkiye’deki haklara erişim konusunda verdikleri eğitimin, Suriyeliler tarafından en çok katılım gösterilen eğitim olduğunu vurgulamıştır. Yapılan yardımların dağıtımında Suriyeli/Türk/Iraklı/Afgan ayrımı olmaksızın ihtiyacı olan herkese faydalandırıldığı belirtilmiştir (D 2).

Bir diğer Sivil Toplum Kuruluşu olan Toplum Gönüllüleri Vakfı’nın Ulubey Mahallesinde Gençlik Merkezi bulunmaktadır. Merkezin mahallenin sosyalleşme alanlarından biri olduğunu dile getiren merkez koordinatörü, Türk ve Suriyeli gençlerin ortak etkinlikler yapmalarını sağlamaya çalıştıklarından bahsetmiştir. Müzik ve ritim atölyeleri düzenlenen vakıf mekânı, “güvenli alan” olarak adlandırılmaktadır. Bu mekâna kim gelirse gelsin kendini güvende olacağı hissi yaratmaya çalıştıkları ifade edilmiştir. Merkezin bu özelliğinin

yanı sıra çalışan personelin bir bölümü civarda yaşayan Suriyelilerden oluşmaktadır. Bu şekilde hem belli bir nüfusa istihdam olanağı sağlanmış hem de bu kişiler üzerinden daha çok gence erişim sağlanmaktadır (D 3).

Önder mahallesindeki bir diğer STK faaliyeti, Türk Kızılayı tarafından kurulan Toplum Merkezinde gerçekleştirilmektedir. Toplum merkezi, 2016 yılında kurulmuştur ve koruma, sağlık ve psiko-sosyal, uyum ve geçim olmak üzere dört ayrı program üzerinden çalışmalarına devam etmektedir (D 4):

- Koruma programı; refakatsiz çocuklar, şiddet mağdurları, vb. gibi gruplara ayrıca şartlı eğitim, çocukların okullaştırılması, aile birleşimi gibi konulara yöneliktir.
- Sağlık ve psiko-sosyal program; çocukların motor, zihinsel ve fiziksel gelişimi, gençlere yönelik gönüllü çalışmalar, sağlığa erişim, cinsel ve üreme sağlığı, hastane yönlendirmeleri, engelli bakım eğitimi, vb. yöneliktir.
- Uyum programı; sosyal etkinlikler, sportif faaliyetler, sahada uzlaştırmacı görüşmeler, interaktif Türkçe müfredatının uygulanması (Hacettepe ile ortak) gibi faaliyetlere yöneliktir.
- Geçim programı ise mesleki destek, işe yerleştirme, dil ve meslek kursları, iş bulmada destek sağlanması, vb. faaliyetlere yöneliktir.

Bunların dışında merkezin çeviri, kayıt güncellemede danışmanlık, sevk – yol izni- tedavi-dönüş süreçlerinde destek, vb. gibi yardımları mevcuttur. Bu merkezi kullanan kişilerin sayısını artırma konusunda sosyal medya oldukça etkili bir kanal olarak kullanılmaktadır.

Suriyeli göçmenlerin düzenli olarak aldıkları yardımların en önemlisi Kızılay'ın dağıttığı kartlar üzerinden aldıkları ödemelerdir. Kızılay kart, Türk Kızılayı, Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP) ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yürütülen Sosyal Uyum Yardımı Programı kapsamında organize edilen ve Avrupa Birliği tarafından sağlanan fonların dağıtıldığı bir yardım türüdür. %91 oranında Suriyeli göçmenin faydalandığı yardımlar, Irak, Afganistan, Libya, vb. gibi farklı milletlerden kişilere de ulaştırılmaktadır. 2018 yılının Mayıs ayında yardımların yaklaşık 1,3 milyon kişiye ulaştığı bilgisi paylaşılmıştır²⁰. Önder mahallesindeki Kızılay Toplum Merkezinin koordinatörü ile yapılan görüşmede, programın Ocak 2019'da tamamlanacağını, daha sonra bu yardım dağıtımı işinin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına devredileceğini dile getirmiştir (D 4). Kızılay Kart sahipliğinde; yalnız ebeveyn olunması, engelli aile bireyleri, hanedeki yaşlı ve çocuk sayısı gibi bazı kriterler bulunmaktadır. Yardımı almaya başlayan ailelere birey başına 120 TL ödeme yapılmaktadır. Anket uygulaması sırasında katılımcılara Kızılay

²⁰ <https://kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/4194>, Erişim Tarihi: 15.12.2019

kart sahibi olup olmadıkları sorulmuştur. %53 oranında Kızılay sahipliği bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Kızılay kart uygulamasına yönelik derinlemesine görüşmeler sırasında da bazı hususlar tespit edilmiştir. İlk olarak göçmenlerin büyük çoğunluğu, yerel halkın AB tarafından göçmenlere verilen bu yardımı T.C. devletinin dağıttığını düşündüğü için kendilerine ‘maaş bağlandığı’ şeklinde bir düşünceye sahip olduğunu belirtmiştir. Bu durum, ayrımcı söylemde bulunan yerel halkın temel argümanlarından biridir, ancak aynı zamanda geniş bir kitleye yayılmış doğru sanılan bir yanıltır²¹. Bir diğer konu Kızılay Kart sahipliği başka kanallardan alınabilecek olan yardımların zaman zaman önünü kesmiştir. Derinlemesine görüşme yapılan bir göçmen; ‘*ramazanda ramazan paketi almaya gittiğimde sizin Kızılay kartınız var deyip vermediler*’ denildiğini belirtmiştir (G 1). Ayrıca ailede çalışan bulunması halinde Kızılay Kart yardımı kesileceği için, bu durum kişilere güvencesiz çalışma konusunda bir diğer gerekçe halini almaktadır.

Son olarak Kızılay kartın 3 çocuktan sonra verilmesi ve verildiği zaman da tüm aileye veriliyor olması önemli bir husus olmuştur. Örneğin 2 çocuklu bir aile Kızılay Kart üzerinden herhangi bir nakdi yardım alamıyorken 3 çocuklu bir aile, tüm aile üyeleri yani 5 kişi için birden 120’şer ve toplamda 600 TL almaya başlamaktadır. Derinlemesine görüşmeler sırasında 2 çocuğu olan ve Kızılay kartlarının olmadığını ifade eden bir göçmen kadının sağlık hizmetlerini kullanıp kullanmadığı sorusu üzerine “*tekrar çocuk sahibi olmak için tedavi gördüğünü*” anlatması, bu konu ile bir bağlantı kurulabileceğini göstermektedir (G 2).

Son olarak bir STK kapsamında çalışmasa da Ulubey mahallesinde yaşayan bir mahalle sakini; kendisi başlattığı yardımlaşma faaliyetinin büyüdüğünden bahsetmiştir. Bu kişi; Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu, İHH gibi oluşumların zaman zaman kendisi üzerinden mahallede yardım dağıtımları yaptığından söz etmiştir (D 8). Son 5 yılda 3000’in üzerinde soba dağıttıklarını, belediyenin de kömür vermesine rağmen her yıl 60-70 ton fazladan kömür dağıttıklarını dile getirmiştir.

²¹ <https://multeciler.org.tr/suriyeliler-devletten-para-aliyor-mu/> , Erişim Tarihi: 15.12.2019

Kentsel hizmetlerden ve sosyal yardımlardan yararlanma konusu, diğer konular ile kıyaslandığında olumlu bir çerçeve çiziyor gibi gözükmektedir. Bu konuda karşılaşılan en önemli sorun, yerel nüfusun ayrımcı tutumu olmuştur. Göçmenler, kentsel hizmetleri yerel nüfustan farklılık gözetilmeden alabiliyor olmasına rağmen bu hizmetlerin alındığı yerlerde mekânsal ayrışmalar söz konusu olmuştur. Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı kesimlerde park, cami gibi bazı alanlarda ‘Türklerin Camisi’ / ‘Suriyelilerin Camisi’ veya ‘Halep Parkı’ gibi bazı tanımlamalar getirildiği gözlemlenmiştir. Örneğin Ulubey mahallesi muhtarı, Mavigöl rekreasyon alanının Suriyeliler tarafından yoğun olarak kullanıldığından ve mahalle sakinlerinden sıkça ‘Türklerden çok Suriyeliler gidiyor’ gibi yorumlar duyduğundan bahsetmiştir (D 7). Bu gibi alanları Suriyelilerin kullanımındaki artış, Türkiyeli mahalle sakinlerinin daha az kullanımı ile sonuçlanabilmektedir. Böylece kamusal alanlar ve donatı alanları da birer karşılaşma alanı olamamaktadır.

Suriyelilerin kentsel hizmetlerden faydalanmaları, buralarda yoğun olarak bulunmaları ve kültürel olarak bu alanları kullanım biçimleri, yerel nüfus tarafından olumsuz değerlendirilmektedir. ‘Sürekli parklarda oturan ve nargile içen Suriyeli’ algısı giderek toplumda daha çok yerleşmiştir (Alpman, 2019). Böylece kamusal alanlar da ayrışmanın mekânda görünür hale geldiği diğer yerler haline gelmektedir. Eğitim ve sağlık gibi nüfus arttığında artırılması gereken hizmetler dışında yardım yapıldığında sadece göçmenlere değil ihtiyaç sahibi tüm nüfusa yapıldığı belediye ve STK yetkilileri tarafından belirtilmiştir (D2, D4, D5, D6). Buna rağmen mahallelerde yaşayan Türkiyeli nüfustan, sadece göçmenlere yardım dağıtıldığı yönünde şikayetler duyulabilmektedir (D14, D15).

Ayrımcı tutumun kaynağı, Suriyeliler ile Türkiyeliler arasındaki karşılaşma, etkileşim ve ilişkiler araştırılarak ortaya konabilmektedir. Bir sonraki başlıkta bu konuya odaklanılmıştır.

4.9.Karşılaşmalar, Etkileşimler, İlişkiler

Göçmenlerin mekân bağımlı gündelik hayat pratiklerinden belki de en önemlilerinden birisi de karşılaşmalar, etkileşimler ve ilişkilerin mekandaki izdüşümüdür. Bu ilişkileri göçmenlerin diğer göçmenlerle ve göçmenlerin yerel nüfus ile olan karşılaşma ve etkileşimleri olarak iki alt başlıkta inceleyebiliriz. Özellikle yerel nüfus ile olan ilişkiler, göçmenlerin mekânsal pratiklerinde (içe kapanma veya dışa açılma) daha etkili hale

gelmektedir. Erdoğan (2018), çalışmasında Türkiyeli ve Suriyeli nüfus arasındaki ilişkilerin artıyor olduğunu ama bu ilişkilerin temelinde uyum ve uzlaşma olmadığını dile getirmiştir. Örneğin rastlantısal karşılaşmalar veya çift yönlü olarak esnaf-müşteri ilişkilerinde nicel bir artış gözlemlense de bu pratiklerin, ilişkileri toplumsal uyum odaklı bir çerçeveye çektiği söylenememektedir.

4.9.1. Suriyelilerin kendi aralarındaki ilişkiler

“Türklerin bundan rahatsız olacağını düşündüğümüz için bir iki kişi bile olsa bir araya toplanmıyoruz” (Suriyeli esnaf, 30 yaşında, erkek).

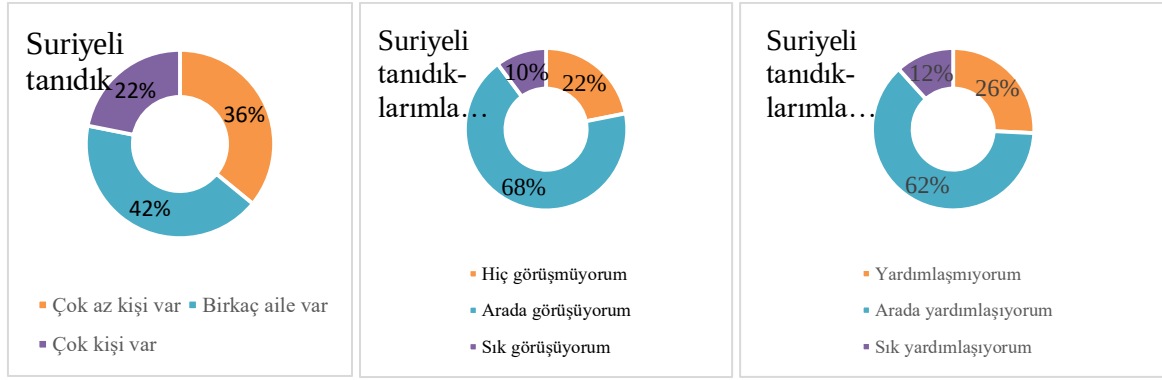
Suriye’deki sosyal yaşam ve kültürel özellikler, daha çok içine kapalı ve muhafazakâr kodlar içermektedir. Tüm saha çalışması ve görüşmeler sonucunda Suriyelilerin, diğer Suriyeliler veya Türkiyeliler ayrımı bulunmaksızın kendi aileleri ve akrabaları dışında kalan aileler ile bir araya gelme eğilimlerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Aile ve akrabalarının dışındaki tanıdıklar ile cenaze, bayramlaşma, evlilik gibi belirli sebeplerle ilişki kurulması, Suriyeli toplumunun adetleri arasındadır. Bu durum, sosyal etkileşim ve uyum konusunda bir ön koşul olarak değerlendirilmelidir. Diğer taraftan Suriyeliler kendi yakınları ile görüşme konusunda daha iç içe bir yaşam tercih ettikleri de tespit edilmiştir. Bu konuda örneğin ‘Biz Suriyeliler akrabalarımızla daha çok görüşürüz, neredeyse sürekli, siz Türkler bizden daha az görüşüyorsunuz’ şeklinde bir yorum getirilmiştir (Odak grup). Etkileşim konusundaki bu durum, gündelik hayattaki yardımlaşma ve dayanışma ilişkilerine de yansımaktadır. Görüşmeler sırasında “Herhangi bir sorunla karşılaştığınızda ne yaparsınız?” sorusuna aşağıdaki gibi cevaplar alınmıştır:

Bir sorun olursa problemleri aile arasında çözmeye çalışıyoruz. Mahallede dayanışma anlamında kurduğumuz bir ilişki yok (G 1).

Genellikle akrabalarımın, tanıdıklarımın yardım alıyorum. Çekindiğimiz için çok fazla insanla iç içe olmak istemiyoruz, kötü niyetlerle yaklaşan kişiler de olabiliyor (G 2).

Kendi aramızda akrabalarla yardımlaşıyoruz sadece. Biz 6 kardeş buradayız, bir sorun olursa aile içinde çözüyoruz (G 6).

Saha araştırması sırasında anket uygulamasında katılımcılara yaşadıkları mahallede aileleri dışındaki Suriyeli tanıdık ve komşularla ilişkilerinin nasıl olduğu, ne sıklıkta görüştükleri ve yardımlaşp yardımlaşmadıkları soruları yöneltilmiştir (Şekil 4.35).

Şekil 4.35. Anket katılımcılarının Suriyeli tanıdıklarıyla ilişkileri

Görüldüğü gibi Suriyelilerin kendi aralarındaki görüşme ve yardımlaşma ilişkileri yüksek oranda değildir. Suriyeli göçmenlerin kendi aralarındaki yardımlaşma oranı, Türkiye’ye yeni geldiği zamanda yüksek düzeyde gerçekleşmektedir. Ülkeye ilk geldiklerinde tüm Suriyeliler birbirlerine yardım ettiklerini belirtmişlerdir. Yine kendi deyimleri ile “ülkeden sadece üzerindeki elbiselerle çıkıp gelen insanlar olduğu için mahalleye yerleşme süreçlerinde birbirlerine yardım etmişlerdir” (G 17). Eşya paylaşımı veya ihtiyacı olanın para toplanarak kirasının ödenmesi gibi yardımlar söz konusu olmuştur. Bu türden yardımlaşmaları organize eden birilerinin olmadığı, kendiliğinden geliştiğini de dile getirmişlerdir. Zamanla yardım yapılan kişiler buna ihtiyaçları kalmayana kadar bu ilişkiler sürmektedir (Odak grup). Yine de Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde dahi sürekli bir yardımlaşma ve dayanışma ortamı olduğu söylenememektedir.

Suriyelilerin kendi aralarında kurulmuş olan çevrimiçi ve sosyal medya grupları, doğrudan yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerinden daha yüksek düzeydedir. Sosyal medyada yer alan ikinci el eşya alım satımı, ev kiralama gibi sebeplerle oluşturulmuş çok sayıdaki gruptan Suriyeli göçmenler yararlanmaktadır. Yine dağıtılacak bir yardımdan herkesin haberdar edilmesi, mahallede yaşanan bir olayla ilgili bilgilendirme yapılması, vb. gibi haberleşme amaçlı olarak kullanılan çevrimiçi grupların bulunduğu da görülmüştür (G 6, G 13). Bunlara ek olarak Suriyelilerin kendi aralarında ticaret yapmaları ve o an parası olmayanların Suriyeli esnaflardan günlük alışverişlerini ücretsiz yapıp daha sonra çalıştığı zaman ödemesi gibi yardımlaşma ilişkileri de söz konusudur.

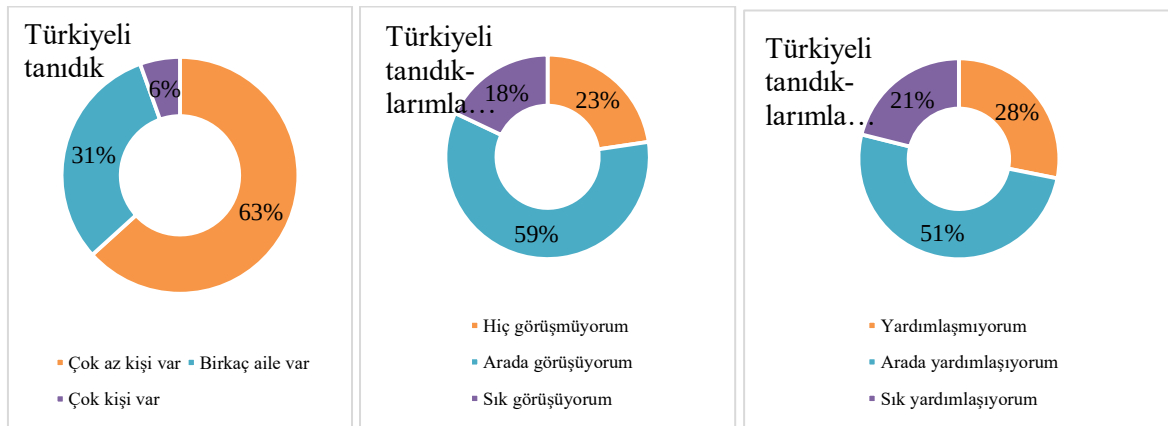
Anket uygulaması sırasında bir göçmen; Suriyelilerin bir araya gelmeleri, yardımlaşma ve dayanışma halinde olmaları durumunun Türkiyeliler tarafından olumsuz karşılanacağını

düşündüğünü dile getirmiştir. Bu gibi tedirginliklerin aşılabilmesi için Suriyeli halkın Türkiye halkı ile ilişkilerinin daha iyi hale gelmesi gerekmektedir.

4.9.2. Yerel halk ile ilişkiler

Suriyeli ve Türkiyeli nüfus arasında hiçbir ilişki ve etkileşim olmadığı söylenemeyeceği gibi, Türkiyeli halkın büyük oranda ön yargılarla hareket ettiklerine dair güçlü kanıtlar bulunmaktadır. Önder mahallesi ve çevresindeki kentsel adacıkta Suriyelilerin gecekondulara yerleşme sürecinde yerel halkın başka bir mahalleye taşınma gerekçelerinin başında hak sahiplerinin Suriyelilere gecekondularını normalden daha yüksek fiyatlara kiralamaları, kentin çeper bölgelerinde konut sahibi olmaları, vb. gelmiştir. Ancak bir o kadar da Suriyeli nüfus ile bir arada yaşamak istememeleri de önemli bir grubun taşınma gerekçesi olmuştur. Derinlemesine görüşmeler sırasında bir göçmen “Eğer mahallede hala Türkler oturuyorsa, onlar da durumu iyi olmadığından, başka yere gidemediğinden oturuyordur” (G 23) diyerek aslında civarda yaşayan Türkiyelilerin bu durumlarının zorunluluktan kaynaklandığını belirtmiştir. Diğer taraftan Önder ve Ulubey mahallelerinde yaşamaya devam eden Türkiyeliler ile yapılan konuşmalarda “zamanı gelince kendilerinin de gecekondulardan taşınacaklarını” söylemişlerdir (D 8, D 14).

Anket çalışması sırasında katılımcılara yaşadıkları mahallede Türkiyeliler ile ilişkilerinin nasıl olduğu, ne sıklıkta görüştükleri ve yardımlaşıp yardımlaşmadıkları soruları yöneltilmiştir. Şekil 4.36, bu soruya verilen cevapları göstermektedir.

Şekil 4.36. Anket katılımcılarının Türkiyeli tanıdıklarıyla ilişkileri

Anket katılımcıları, Suriyeli tanıdıkları ailelerin sayısına ilişkin yorumlarının tersine mahallede tanıdıkları Türkiyelilerin çok az kişi olduğunu belirtmiştir. Sayılarının az olmasına karşın Türkiyeli aileler ile, Suriyelilerin kendi içlerindeki benzer oranda görüşüp yardımlaştıkları görülmektedir. Ulubey Mahallesi Muhtarı, “önceden civarda yaşayan Suriyeliler ile Türkiyeliler arasında çok sorun olduğunu ancak giderek bu sorunların azaldığını, herkesin birbirine alıştığını” dile getirmiştir (D 7). Ancak bu yorum, mahallede yaşayan Türkiyeli sayısının da giderek azaldığı bilgisi ile birlikte yorumlanmalıdır.

Mahallede yaşamaya devam eden az sayıdaki Türkiyeli ailenin hangi evlerde yaşıyor olduğu, evlerinin bir yerlerine astıkları bayrak, çizdikleri ay yıldız gibi işaretlerden anlaşılabilmektedir. Türkiyeli aileler benliklerini bir şekilde mekânsal olarak da dışa vurmaktadır. Benzer durum ticari akslardaki Türkiyelilerin işlettikleri dükkanlarda da görülebilmektedir. Bu durum, başlangıçta tamamı Arapça yazılmış olan ve daha sonra Türkçe oranı %75 olma zorunluluğu getirildikten sonra değiştirilen tabelalara karşı da bir tepki içermiştir.

Mahallede yaşayan Türkiyeliler ile yapılan görüşmelerde Suriyeliler ile ilgili yapılan yorumların devamlı olarak değişiklik gösterdiği görülmüştür. Bu durumu Erman (2017), yerel halkın söylemlerinin misafirperverlik ile düşmanlık arasında gidip geldiği (*hostility versus hospitality*) şeklinde yorumlamıştır. Bu duruma örnek olarak; mahalle muhtarlarından biri bir taraftan Suriyelilerin sokağa dönük yaşam tarzlarına ağır eleştiriler getirirken, diğer taraftan çok çalışkan olduklarını, mutlaka paralarını kazanmak üzere bir şekilde çalıştıklarını söylemiştir. Mahalle muhtarları ile yapılan görüşmelerde benzer bir yaklaşım dikkat çekmektedir: Muhtarlar, kendi yönetimlerinde bulunan bölgede huzurun sağlanması gerekliliği konusunda sorumluluk taşımaktadır ve huzurun bozulmaması ve gerilim yaşanmaması adına “durumu idare etmektedirler”. Ulubey mahallesinde bir gecekonduya yaşayan görüşmecinin söyledikleri de olumlu ve olumsuz yorumları bir arada içermiştir:

Ben bu mahalleye gelenlere aslında çok yardımcı oldum. Ama şimdi düşünüyorum da değmez. Bazılarına ev bulduk ettik, ben etrafıma hep seçerek yerleştirdim, zararsız insanlar. Ama hepsi için aynı şeyi söyleyemem. Mesela 3-4 tane hanımı olan bir adam en genç olan hanımını almış, Suriye’den kaçmış, diğer hanımlarını orada bırakmış. Başka bir kadın var kocası 10 sene önce ölmüş, diyor ki benim kocam şehit. Türklerden çok farklılar, böyle şeyler duyunca insan yardım etmek de istemiyor. Ama onlar da zor durumda kaldı tabi, öyle düşünmek lazım. Mesela bir delikanlı geldi yanıma, böbreğini satmak istediğini söyledi, çok üzüldüm. Ne de olsa dalından kopan yaprağın yönünü

rüzgâr tayin eder. Aralarında kullanılmaya müsait olanlar da var, türlü türlü işlere bulaşıyorlar. Her milletten insanın iyisi de var kötüsü de, bazısı çalışır parasını alamaz, bazısı para alır ama çalışmaz (D 14).

Suriyeliler ile kurulan olumlu ilişkilerin temelini oluşturan şeylerin başında dini aidiyetlerin ortaklığı geliyor. 35 yıldır mahallede yaşayan ve Sitelerde çalışmış olan bir emekli mobilya dekorasyon ustası; sosyal yardımların örgütlenmesi, koordine edilmesi ve dağıtılması konularında mahallede önemli bir aktör haline gelmiş durumdadır. Kendisi ile yapılan görüşmede; Suriyelilerin mahalleye yerleşme sürecinde evini bir aileye kiralayıp bölgeden ayrılmak yerine kalıp zor durumda olanlara yardımcı olmayı seçtiğini söylemiştir. Pek çok kişiye ev bulma, eşya ayarlama, iş bulma, vb. gibi konularda yardım etmiştir. Yaptığı yardımları anlatırken sıkça bunları “Allah rızası için yaptığını” tekrarlamıştır. Suriyeli nüfus tarafından mahallede tanınmış, sevilmiş ve güven ilişkisi kurmuştur. Yardım dağıtımı gibi konulardaki aktif rolü kendiliğinden gelişmiş olan bu mahalle sakini, daha sonradan bazı siyasi ve bürokratların mahalledeki Suriyelilere ulaşabilmesi anlamında aracı konumundaki bir role de sahip olmuş. Kurulan bu irtibatların amacı bazen yardım dağıtımı, bazen iftar yemeği organizasyonu, bazen de bir haberin ulaştırılması olabiliyormuş. Çiftin evindeki bir bilgisayarda, evlerinin çevresindeki sokakları gösteren canlı kamera görüntüleri dikkat çekiyor. Bunun nedeni, Suriyeli göçmenlere yardım etmelerinden rahatsızlık duyanların bulunması nedeniyle taşıdıkları güvenlik kaygısı olarak açıklanıyor (D 8).

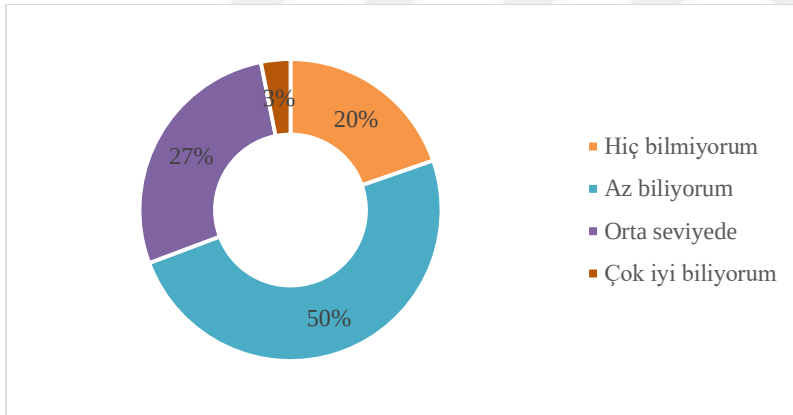
Alemdağ mahallesindeki ilkokul idarecisi, bölgedeki Türkiyeli ve Suriyeli kişiler arasındaki gerginliklerin kaynağını “Bizim halkımız onlar bizim ülkemizde daha iyi koşullarda yaşıyor, devlet de onların tarafında gibi düşünüyor” diyerek açıklamıştır (D 9). Belirtilen okulun Türkiyeli öğrenci sayısı zamanla azalmış ve mahalleye yerleşim süreçleri ile paralel olarak Suriyeli öğrenci sayısı da giderek artmıştır. Bu durumun okulun halen öğrencisi olan Türkiyeli çocukların velileri tarafından olumsuz karşılandığı aktarılmıştır:

Okulda gerilim olduğunda kalktık kaymakamlığa gittik, oraya çağırdılar aileleri, ‘Suriyeliler muhacir biz ensarız’ gibilerinden konuşmalar oldu ama bir kadın kalktı, ‘Kimse kimseye 10 yıl misafir olmaz’ dedi. Bence insanlar korkuyorlar, çünkü karşılıklı olarak kimse birbirine güvenmiyor. Benim burada tapulu yerim olmasına rağmen yarın bir gün ben buraya giremeyeceğim diye korkuyor. Biz tabi arayı bulmaya çalışıyoruz her zaman, iki tarafın da sakin, salim hareket etmesi için elimizden geleni yapıyoruz. Bir nevi aracılık yapıyoruz tabi, bana Halep valisi demeye başladılar. Benim de ağzımdan bazen anlatırken Suriyeliler şöyle dedi, Türkler de böyle dedi diye bir laf çıkmaya başladı. Kendim de Türk olmama rağmen, yani o kadar arada hissediyorum kendimi. Olayları tatlıya bağlamak için biz aracılık yapmak durumundayız. Artık biz de çevreyi çok iyi biliyoruz, insanların nabzını ölçebiliyoruz.

Herkese karşı hoşgörölü yaklaşıyoruz, ama hala daha söyleyebilirim ki mahalle patlamaya hazır bir bomba...(D 9)

Benzer şekilde Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bir diğer mahalle olan Baraj mahallesindeki Sıdika Kınacı İlkokulunun idarecisi de “veliler arasında çocukları Suriyelilerle birlikte okudukları için rahatsız olanlar olduğunu” belirtmiştir. “Çok büyük sıkıntılar yaşamadıklarını, ancak en ufak bir olay olduğunda gerginliğin tırmandığını” aktarmıştır. Örneğin “Türkiyeli çocuklar beslenme saati için evden yemek getirip, Suriyeli çocuklar getiremediğinde Türkiyeli çocukların Suriyelilerle paylaşmak istemediğini, ben ona yemeğini vermem, dediğini” söylemiştir (D 10).

Etkileşimin önündeki engellerden biri de dil engelidir. Suriyeli göçmenlerin grup halinde yaşaması, sürekli birbirleri arasında ve kendi içlerinde ilişki kurmaları, özel bir çaba göstermedikleri takdirde dil öğrenmelerini engellemektedir. Anket soruları arasında katılımcılara Türkçe düzeyleri sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar Şekil 4.37’de gösterilmiştir.

Şekil 4.37. Anket katılımcılarının Türkçe dil becerisi

Görüldüğü gibi Suriyeli göçmenlerin büyük oranı hiç Türkçe bilmeyen veya az bilen kişilerden oluşmaktadır. Görüşmeler sırasında bir göçmen; “çocukların Türkçeleri olduğu için onların Türklerle iletişimleri etkileşimleri olduğu, kendilerinin de gerektiğinde çocuklar üzerinden iletişim kurmaya çalıştıklarını” dile getirmiştir (G 6). Çoğu zaman ailedeki çocuklar, Türkler ile iletişimi sağlamada aracılık yapmaktadır. Çalışma hayatı, işçi olanların çalışma arkadaşları olan; işyeri olanların ise müşterileri olan Türkiyeliler ile etkileşimleri bulunmaktadır. Birçok Suriyeli esnaf, Türkiyelilerin de zaman zaman kendilerinden alışveriş yaptıklarını belirtmiştir (G 7, G 8, G 17, G 24).

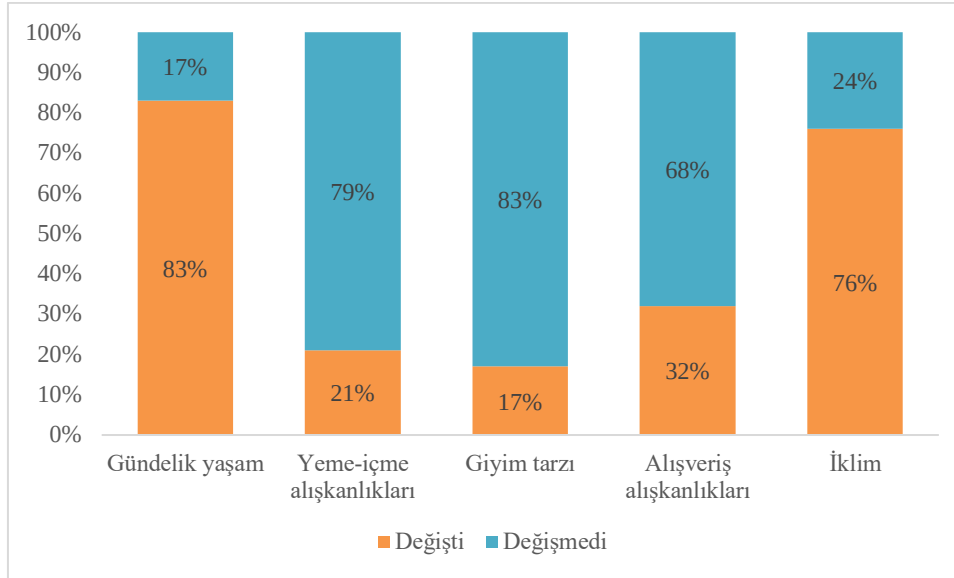
Bu noktaya kadar Suriyeli göçmenlerin mekân-bağımlı gündelik yaşam bileşenleri olan barınma, çalışma, kentsel hizmetlerden yararlanma, çalışma dışı zamanlar ve sosyal etkileşimlere ilişkin araştırma bulguları ortaya koyulmuştur. Son olarak gündelik yaşama daha genel bir çerçeveden bakma imkânı sunan bir konuya daha değinilecektir. Zorunlu göçe maruz kalarak Türkiye'ye gelen Suriyelilerin gündelik yaşam kurgusu bütünüyle yeniden kurulmuştur. Bu noktada eski yaşamlarından sürdürebildikleri veya sürdüremedikleri rutinler de önem kazanmaktadır. Bir sonraki başlıkta bu konuya odaklanılmıştır.

4.10. Gündelik Hayatın Kültürel Rutinleri: Süreklilikler, Süreksizlikler ve Değişimler

Göçmenler söz konusu olduğunda; bir kentsel adacıkta yaşama deneyimi, kişilere kendi ülkelerindeki gündelik yaşam pratiğini aynı kültürel ve mekânsal kodlarla devam ettirebilme olanağı sunmaktadır. Bu durumu göçmenlerden biri “*Önder Mahallesi Halep'e benzemez. Ancak Halep halkı kendi dokularını oluşturarak burayı Halep'e benzetti. Önder'in pazarları ve sokakları şimdi Halep şehri gibidir. Biz burada kendimizi Önder'de Suriye'de gibi hissediyoruz*” diyerek açıklamıştır (G 24).

Ancak elbette ki bu durum, göç edilen ülkenin kendi özgün sosyo-mekânsal yapısı ile orta bir noktada durabilmenin de önünde engel teşkil etmektedir. Bu duruma ilişkin ise yine bir başka göçmen tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: “*Sen artık Suriye'de değilsin, Halep'teki gibi aynı şekilde burada yaşayamazsın. Tamam orada kimse sana demez neden bu şekilde yaşıyorsun diye ama burada sosyal olarak topluma uymaları da bir gereklilik. Bu mahallelerde aynı Halep'teki gibi yaşıyor olmaları biraz alıkoyuyor uyum sağlamalarından*” (G 5). Bu görüşünü dile getiren göçmen kentsel adacığın içerisinde yaşamamaktadır ve kentsel adacıkta yaşanan deneyimi dışarıdan gözlemleyerek yorumlamıştır. Her ne kadar kentsel adacıkta kendi ülkelerindekine benzer bir yaşam kurgusu oluşmuş olsa da göçmenlerin büyük bir kısmı (%83) Türkiye'ye geldikten sonra gündelik hayatının değiştiğini dile getirmiştir.

Gündelik hayatın rutinlerine ilişkin daha detaylı sorular sorulduğunda ise özellikle kentsel adacıkta birçok eski alışkanlıkların sürdürülebildiği görülmüştür. Giyim, yeme-içme veya alışveriş alışkanlıkları yüksek oranda sürdürülmektedir. Şekil 4.38, anket kapsamında bu sorulara verilen cevapları göstermektedir.

Şekil 4.38. Anket katılımcılarının rutinlerinin değişme oranı

De Certeau vd. (2009); mahallede kişilerin kabul görme olgusu etrafında toplanmış toplumsal döngüler içerisinde tetikteymiş gibi durduklarını dile getirmektedir. Çünkü mahalle hem karar verilemez hem de kaçınılmaz bir birlikte var olma becerisini kişilere zorla kabul ettirmektedir. Bu sosyal mekânda bir denge kurmak, tabiri caizse idare etmek gerekmektedir. Oraya yerleşmiş birey, sosyal çevresini göz önünde bulundurmamak ve orada yaşayabilmek için çevrenin içinde yer almak zorundadır. Mahalle pratiği yazısız ancak bütün kullanıcılar tarafından dilin ve davranışın düzgüleri arasından okunabilir olan ortak bir sözleşmedir. Örneğin kıyafet, mahallenin örtük sözleşmesine katılıp katılmamanın bir göstergesidir. Önder mahallesi ve çevresinde oluşan kentsel adacıkta da Suriyelilerin kendi içindeki yazısız toplumsal ve mekânsal sözleşmelerin hüküm sürdüğü söylenebilir.

Bu konuda bir örnek olarak mahallenin ramazan ayındaki durumu verilebilir. Ramazan ayı, Suriyelilerin kültürel ve dinsel dünyasında ritüellerin normal zamana göre oldukça arttığı bir dönemdir. Ramazan ayına özgü çok sayıda yiyecek ve içecek bulunmaktadır ve günlük alışveriş faaliyetleri özellikle akşam saatlerinde oldukça yoğun hale gelmektedir. Ramazan ayında ve ramazan olmayan bir günde Önder ve Ulubey mahallelerine gidildiğinde bu durum net biçimde tespit edilebilmektedir. Ramazan gelenekleri kentsel adacıkta da Halep'te olduğu haliyle devam ettirilmektedir. Bu durumun mekâna yansımaları ise dükkân içlerindeki ticari faaliyetin kaldırılmalara, hatta yollara taşmasından okunabilmektedir. Ticari işletmeler ile yapılan görüşmelerde; cadde üzerindeki faaliyetin aşırı artışı nedeniyle normalde aynı hattı

kullanan toplu ulaşım araçlarının artık geçemez hale geldiği ve ramazan ayı boyunca bir alt sokağa taşındığı öğrenilmiştir (Resim 4.3).

Resim 4.3. Ramazan ayında caddeler

Sürdürülebilir tüm rutinelere ve kültürel etkinliklere rağmen göçmenler, içerisinde yer aldıkları toplumun ve mekânın farklılığını da kabul etmekte ve bu farklılıklara belli ölçüde uygun davranışlar geliştirmektedir. Uygunluk, sokağa çıktığımız andan itibaren hepimizin kamusal yüzünün simgesel yönetimidir. Uygun olmayana gem vurulur. Kamusal alanda amacı herhangi bir kimsenin nerede olursa olsun kabul görmesini mümkün kılmak olan klişe davranışlar üretilir. Kişiler de bu klişelere göre en az sapmayı ortaya koymalıdır (De Certeau, vd. 2009).

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sonuç ve değerlendirme bölümü; araştırma bulgularının genel bir değerlendirmesinin yanı sıra, kuramsal yaklaşım ile bulgular arasındaki çözümleyici bağlantıları ortaya koymaktadır. Öncelikle uluslararası koşullar, ulusal politika ve düzenlemeler ve tüm bunların Suriyeli göçmenlerin yaşamına etkileri ele alınmıştır. Sonrasında, kentsel adacık oluşumuna ve bu oluşumun neden olduğu mekânsal ayrışma düzeyine yönelik nicel analizlerin sonuçları tartışılmıştır (Mekânsal Dağılım ve Yoğunlaşma/Ayrışma Düzeyi). Daha sonra, gerçekleştirilen saha araştırmasının odağını oluşturan dört konudaki bulgular (1. Hareketlilik, 2. Barınma ve Konuta Erişim, 3. İstihdam ve Çalışma Hayatı, 4. Çalışma Dışı Zamanlar, Kentsel Hizmetlere Erişim, Sosyal Etkileşimler); gündelik hayata dönük kuramlar ve tezin yaklaşımını oluşturan özgün kavramsal yaklaşım dahilinde irdelenmiştir. Sonuç ve değerlendirme bölümü, kentsel politika ve planlama süreçleri açısından kilit çıkarımlar ve geleceğe yönelik araştırma önerileri ile tamamlanmaktadır.

Göç ve mültecilik konusunda ilk olarak *uluslararası ve ulusal ölçekteki güncel duruma* odaklanılmıştır. Bu ölçeklerde çözümsüz kalan her sorun, iyi yönetilemeyen her durum; göçmenlerin kentlerdeki gündelik yaşamlarında baş etmelerini gerektiren birer zorluğa dönüşmektedir. Bu konularda yapılan yazın araştırması bulgularının değerlendirilmesi; Çizelge 1.1’de yer alan 1 numaralı araştırma sorusunun ve onun alt araştırma sorularının yanıtlarına ışık tutmaktadır.

Uluslararası ölçekte mülteci meselesindeki en önemli tartışma alanlarından biri *sorumluluk paylaşımı*dır. Dünyada en çok mülteci nüfusuna sahip ülkeler incelendiğinde, kaynak ülkelere komşu ülkelerin en ön sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bu durum batılı devletler tarafından da desteklenmekte ve sorumluluk paylaşımı, finansal desteklerle sınırlandırılmaktadır. Ülkemizde de üçüncü bir ülkeye yerleştirme oranı çok düşük kalmıştır. İçişleri Bakanlığı verilerine göre 2014-2019 yılları arasında üçüncü bir ülkeye yerleştirilen göçmen sayısı sadece 16 285 kişidir. BM, AB gibi ulus üstü kurumlar dolayısıyla batılı devletler, sürece sadece finansal destek vererek dahil olmuştur.

Sorumluluk paylaşımı konusuna da etkisi bulunan ve mültecilik konusundaki bir diğer sorun alanı, ülke yönetimlerinde göçmen karşıtı siyaset ve güvenlikleştirme politikalarıdır.

Türkiye’deki duruma bakıldığında, göçün yaşandığı ilk yıllarda uygulanan açık kapı politikasından vazgeçildiği 2015 yılına kadar yönetimde bulunan hükümetin; Suriye’den göçmenlerin ülkeye girişi konusunda destekleyici bir tutumda olduğu görülmektedir. Suriyeliler ile Türkiyeliler arasındaki dini ve kültürel ortaklıklara vurgu yapılarak “misafirlik ve ev sahipliği” söylemi benimsenmiştir.

Meselenin önemli siyasi boyutları da bulunmaktadır ve siyasi iklim değiştikçe meseleye ilişkin politik ve toplumsal söylem de zamanla değişmiştir. Ancak bu tartışma, tezin konusu dışında kalmaktadır. Burada vurgulanmak istenen; Türkiye yönetiminin göçmenlerin ülkeye kabulündeki yaklaşımının, göç edenler açısından çekici bir faktör oluşturmastır. Diğer taraftan ülkedeki göçmen nüfusun giderek artması, yasal ve kurumsal boyutta sürekli değişiklikler yapılması ile sonuçlanmıştır.

Tarihsel olarak bakıldığında, Türkiye’nin sığınma ve mültecilik konularındaki hukuki çerçevenin büyük mülteci hareketlerine anlık reaksiyonlar olarak geliştiği görülmektedir. Bu nedenle dönemin siyasal ve toplumsal koşulları, sığınmacıların ülkede kalış süreleri, sayısal çoğunluğu gibi dinamikler; hukuki çerçeveyi doğrudan etkilemiştir. Cenevre sözleşmesinin kabulü sonrası 30 seneden fazla süre boyunca mültecilere yönelik ulusal mevzuat oluşmamıştır. Suriye’den yaşanan göç konusunda da benzer bir durum yaşanmıştır. 2013’te yeni kanun, 2014 ve 2016’da yeni yönetmelikler çıkarılmıştır. Yeni oluşan mevzuatta ise hak temelli yaklaşımdan ziyade hizmet temelli yaklaşım benimsenmiştir. Yani mevzuatta bireylerin hakları yerine devletin vereceği hizmetler yer almıştır.

Ulusal mevzuattaki en önemli konu, Suriyelilere verilen geçici koruma statüsünün, kişilerin belirsiz bir süre için ülkeye kabul edilmesi karşılığında verilmesidir. Dolayısıyla, Türkiye devletinin Suriyeli sığınmacılara yönelik olarak geçici oldukları varsayımıyla bir yaklaşım geliştirdiği görülmektedir. Bu yaklaşım, Suriyelilerin Türkiye’de geçici olarak insani ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, güvenliklerini sağlayabilecekleri ve sonunda da ülkelerine geri dönecekleri düşüncesi üzerine kurgulanmıştır. Konunun doğrudan geçicilik yaklaşımı ile ele alınması; uzun erimli politikalar geliştirilmesinin önünde engel teşkil etmektedir; ayrıca, sığınmacıların süreklileşen/kalıcılaştıran belirsizlik koşullarında yaşamaya hapsedilmesine neden olmaktadır.

Mültecilik konusunda dünyada ön plana çıkan önemli bir durum, *kamp alanlarında yaşayan ve kentlerde yaşayan* göçmen ayrımıdır. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de Suriyelilerin çoğunluğu kentlerde yaşamaktadır. Ancak güncel durum itibariyle Türkiye’deki oran (%98) dünyadaki oranın (%55) çok üstündedir. Bu durumun ilk sebebi, Türkiye’ye gelen Suriyeli nüfusun çok büyük bir grup olmasıdır. Göçün ilk yıllarında çok sayıda kamp alanı oluşturulmuş olmasına karşın göçmen sayısının sürekli artması, kampların yetersiz kalmasına neden olmuştur. Kentlerde yaşayan göçmen oranı arttıkça da kamp alanları kapatılmaya başlanmıştır. 2017 yılında 24 adet kamp yerleşimi bulunmakta iken 2020 yılı itibariyle sadece 7 kamp yerleşimi kalmıştır. Ancak sürecin başından itibaren kentlerde yaşayan Suriyeli oranı daha fazla olmuştur. Kamp alanlarında yaşayanların en yüksek sayıda olduğu yıllardan biri olan 2013’te bile kentlerde yaşayan nüfusun oranı %57’dir. 2020 yılı itibariyle ise bu oran %98’e kadar çıkmıştır ve 3,5 milyonun üzerindeki Suriyeli nüfusun neredeyse tamamı kentlerde yaşamaktadır.

Göç ve mültecilik konusunda yazında ön plana çıkan bir diğer önemli husus, uluslararası *göç ve iç göç hareketlerinin birbirinden kopuk* oluşudur. Türkiye için de durumun kısmen benzer olduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır. Türkiye’de güncel olarak iç ve dış göç istatistikleri ayrı tutulmaktadır. Akademik çalışmalar da çoğunlukla iki gruptan sadece birine odaklanmaktadır. Ne var ki toplumsal ve mekânsal olarak bu iki konunun birbirleriyle kesiştiği noktalar bulunmaktadır. Bu konudaki değerlendirmelere aşağıdaki bölümlerde daha detaylı olarak yer verilmiştir.

Kentlere sığınmacı ve göçmenler cephelerinden bakıldığında; dışlanma, ayrımcılık, sömürü, vb. konularda kalıcılaşan (sürekli olarak kendini yeniden üreten) bir yapının hâkim olmaya başladığı görülmektedir. Yukarıda özetlenen hususların her biri de birleşerek kentlerdeki göçmen coğrafyasına ve göçmenlerin mekandaki gündelik yaşamlarına etkide bulunmaktadır. Planlama, hem bir akademik disiplin hem de meslek pratiği olarak, bu konularda etkisiz ve yetersiz kalmaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında, göçmenler bakımından kapsayıcı olmak yerine dışlayıcı kent planlama pratikleri üretildiği açıkça görülmektedir. Bunun temel sebepleri; göçmenlerin ve sığınmacıların gündelik yaşamını çözümleyemeyen toplumdan kopuk analizler, eksik araştırma faaliyetleri ve yetersiz bilgi üretim süreçleri olarak özetlenebilir. Özellikle göçmenler ve diğer azınlık gruplar, bu sorundan önemli boyutta etkilenmektedir.

Tez çalışması bu noktada; neyin araştırılması gerektiği kadar, nasıl araştırılması gerektiği konusunda da önemli tespitlerde bulunmuştur. Kendisi de politika geliştirici ve strateji üretici özelliğe sahip olması bakımından planlama disiplini; üretilen bu politika ve stratejiler kadar, bunların gündelik yaşamdaki karşılıklarına ve etkilerine de odaklanmalıdır. Stratejilerin toplumdaki dezavantajlı kesimler üzerinde olumsuz etkiler yaratması halinde, “zayıf” olarak nitelendirilen bu grupların olumsuzlukları gidermede başvurduğu taktiklerden öğrenilecek çok önemli bilgiler bulunmaktadır. Planlamada, hem kuramsal hem yöntemsel boyutta, “taktiklerden öğrenme” faaliyetlerinin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu öğrenme süreci, yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya doğru kurgulanmalıdır. Başka bir deyişle, karar-alıcıların politikalarına odaklanan ve güçlü siyasal-toplumsal kesimlerin stratejilerini yansıtan bir planlama anlayışı yerine; kırılgan/dezavantajlı kesimlerin gündelik hayat içerisinde geliştirdiği taktiklere (var olma, yaşamını sürdürme faaliyetlerine) odaklanan ve bu taktiklerden öğrenebilen bir planlama anlayışı gereklidir.

Göç, mültecilik, Suriyeli nüfus ve planlama ilişkisine dair bu genel değerlendirme ve tespitlerin ardından Ankara özelindeki duruma ve saha araştırması bulgularının yorumlanmasına odaklanılacaktır. Öncelikle Suriyeli göçmenlerin mekânsal yoğunlaşma ve ayrışma düzeyine ilişkin bulgular yorumlanmıştır. Bu kısım, Çizelge 1.1’de yer alan 2 numaralı araştırma sorusunun ve onun alt araştırma sorularının yanıtlarına ışık tutmaktadır. Daha sonra gündelik yaşam pratikleri araştırmasının bulguları; “hareketlilik”, “barınma ve konuta erişim”, “istihdam ve çalışma hayatı” ve “çalışma dışı zamanlar, kentsel hizmetlere erişim, sosyal etkileşimler” olmak üzere dört başlık altında tartışılmıştır. Bu kısım ise Çizelge 1.1’de yer alan 3 numaralı araştırma sorusunun ve onun alt araştırma sorularının yanıtlarına ışık tutmaktadır. Tüm değerlendirme ve yorumların ardından geleceğe yönelik öneriler ile sonuç bölümü tamamlanmıştır.

Mekânsal Dağılım ve Yoğunlaşma/Ayrışma Düzeyi

Tez çalışmasının öncül bilgiler üretme amaçlı bu bölümünde yöntem olarak nicel veriler ve istatistiksel yöntemlerden yararlanılmıştır. Ayrıca güncel bir kavram olan Kentsel Adacık terimi de kuramsal arka planı oluşturmuştur. Benzeşmezlik Endeksi değerlerine göre; Ankara il bütününde ve Altındağ ilçesinde orta-üst seviyede bir ayrışma olduğu tespit edilmiştir. Yapılan karşılaştırmalara göre bu değerler; etnik azınlıkların bulunduğu Düsseldorf, Paris, Londra, Birmingham, Amsterdam gibi kentlerde yaşayan göçmenlerin

farklı dönemlerdeki ayrışmaları ile de benzer sonuçlara işaret etmiştir. Bu karşılaştırma, benzer ayrışma düzeylerinin bulunduğu hakkında temel düzeydeki eğilimi ortaya koymuştur. Ancak daha detaylı araştırmalar, tez çalışması kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Gelecekte azınlık grubu ayrışmalarının deneyimlendiği farklı ülke kentleri ile Türkiye kentlerinde Suriyeli göçmenlerin ayrışmasını birebir karşılaştıran çalışmalar (comparative studies) yapılması; konu hakkında daha detaylı bilgi verebilecektir. Tez çalışması, bu türden karşılaştırmalı çalışmaların yapılmasının gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Benzeşmezlik Endeks değeri, yıllara göre değişiklik gösterebilmektedir. Kent içi yer değişikliklerinin ayrışmayı artırıcı yönde yaşanması halinde değer artmakta; veya tam tersine azınlık gruplar daha çok yerel nüfus ile bir arada yer seçmeye başladıkça değer azalmaktadır. Bu nedenle endeks değerinin hesaplandığı zaman periyodu önemlidir. Örneğin Paris’te yaşayan Türk azınlıkların giderek daha çok ayrışan şekilde yer seçtikleri bulgulanmıştır. Ankara için bu değerin nasıl değiştiği, yani ayrışmanın azaldığı mı yoksa derinleştiği mi konusu; yakın gelecekte yapılacak yeni çalışmalar ile ortaya konabilecektir. Diğer taraftan Benzeşmezlik Endeksi, sadece etnik kökene bağlı olarak ayrışmanın ortaya koyulmasından öte; eğitime göre ayrışma, sektörlerle/işkollarına göre ayrışma gibi daha detaylı araştırma konuları için de kullanılabilir. Türkiyeli nüfusa ilişkin konulara göre tutulan istatistiklerin Suriyeli göçmenleri de kapsamı ve bu verilerin erişilebilir olması halinde bu türden hesaplamalar yapılabilecek; ayrışmanın hangi konularda ve hangi mekânsal kapsamlarda derinleştiği ortaya konabilecektir.

Kentsel Adacık ile ilgili yazında; yerel özelliklerine göre bu tipteki kent parçalarının betimlenebileceği bazı kategoriler tespit edilmiştir. Bunlar; konum, işlevler, oluşum şekli, ekonomik yapı, azınlık grup ve kapsayıcılıktır (Çizelge 2.5). İlgili yazından derlenen bu kategorilere göre Suriyeli göçmenlerin Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerinde oluşturduğu kentsel adacığın durumu ise; Çizelge 5.1’de gösterilmiştir.

Çizelge 5.1. Kentsel adacık kategorilerine göre “Küçük Halep”in özellikleri

Azınlık Grup	Farklı milliyet, ırk, etnik köken	Farklı din ve mezhep	Farklı yaşam tarzı
	✓		✓
Adacık İçinde Yer Alan İşlevler	Konut	Çalışma (Yerel Ekonomi)	Kamusal ve yarı kamusal alanlar
	✓	✓	✓

Çizelge 5.1. (devam) Kentsel adacık kategorilerine göre “Küçük Halep”in özellikleri

Oluşum Şekli	Zorunlu (dışlanma sonucu)	Gönüllü (dayanışma, kültürü devam ettirme)	Her ikisi de / Arada
			✓
Ekonomik Yapı	Alt gelir grubu	Üst gelir grubu	Her ikisi de / Arada
	✓		
Kapsayıcılık	İçe dönük, girilemeyen	Dışa açık, girilebilen	Her ikisi de / Arada
		✓	
Konum	Kent merkezi	Kent çeperi	Her ikisi de / Arada
	✓		

Önder ve Ulubey mahalleleri ve çevresindeki kentsel adacık, şehir merkezine yakın konumlu olan eski bir gecekondu alanında oluşmuştur. İşlevler olarak konut, ticaret, kentsel hizmet alanları ve parkları içermektedir. Oluşum şekli olarak zorunluluk ve gönüllülük davranışları üst üste binmiştir. Azınlık grup bakımından Suriyeli göçmenlerin çoğunluğu oluşturduğu, ayrıca az sayıda da olsa Türkiyeli ve Türkmen ailelerin de yer aldığı bir yerleşimdir. Kapsayıcılık bakımından kentsel adacığa kullanıcılarının dışında kalanların giremediği, yani adacığın tamamen dışlayıcı bir nitelikte olmadığı söylenebilir. Ancak diğer yandan, bölgenin fiziksel ve kültürel kodlarının farklılaştığı ve bölgede yaşayan kişilerin “dışarıdan” olanlara tedirgin bir yaklaşım sergileyebildiği de zaman zaman hissedilmektedir. Son olarak kentsel adacık, kendi yerel ekonomik faaliyetlerini üretebilmiş içine kapalı bir kent parçasıdır.

Araştırma alanındaki göçmen nüfusun demografik ve sosyal özelliklerine bakıldığında; çoğunluğun Halep’ten gelen, ilköğretim mezunu, evli ve ortalama 4 çocuk sahibi ailelerden oluştuğu görülmektedir. Nüfus büyük oranda 4-5 senedir Türkiye’de yaşamaktadır. Kentsel adacıkta yapılan araştırma, anketler ve görüşmeler yardımıyla derinleştirilmiştir. Takip eden “hareketlilik”, “barınma ve konuta erişim”, “istihdam ve çalışma hayatı” ve “çalışma dışı zamanlar, kentsel hizmetlere erişim, sosyal etkileşimler” başlıkları altında; anket ve derinlemesine görüşme bulguları gündelik yaşam pratikleri perspektifinden ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Hareketlilik

Lefebvre (2015); yaşantıyı anlamak için, onu sahip olduğu hareketliliğin içine yerleştirerek açıklamak gerektiğini ortaya koymaktadır. Yazara göre gündelik hayatın içindeki hareketlilik, ne aşırı boyutta bir yoğunluktur, ne de tamamen uçucu ve akışkandır (Lefebvre, 2019). Buradan çıkarımla; gündelik yaşam pratiklerini açıklamakta, hareketlilik

örüntüleri önemli bir girdi sağlamaktadır. Suriyeli göçmenler özelinde hareketlilik konusu incelendiğinde; göçmenlerin uluslararası ve ülke içi hareketliliklerinin düşük olduğu görülmektedir. Türkiye'ye gelen nüfusun çok küçük bir bölümü üçüncü bir ülkeye gitme şansı bulmuştur. Ülke içi hareketliliğin ise doğrudan ülke yönetimi tarafından alınan bağlayıcı kararlarla kısıtlandığı görülmektedir. Şehir içindeki hareketliliğe bakıldığında, Ankara örneğinde araştırma alanları kapsamında yaşayan göçmenlerin hayatının kısıtlı bir mekânsal hareketlilik içerisinde geçtiği görülmüştür. Göçmenlerin içe kapanma, kent merkezini çok zorunlu haller dışında kullanmama, tüm ihtiyaçlarını yaşadığı mahalle içinde giderme gibi bir eğilimleri söz konusudur. Bu ölçekteki hareketlilik kısıtının temel sebebi ise toplumsal ve mekânsal dışlanma pratiklerine maruz kalmalarıdır. Kent içi hareketlilik konusunda göçmenler için Aydınlikevler mahallesi, diğer mahallere kıyasla daha avantajlı bir konumdadır.

Hareketlilik konusuna De Certeau'cu bir perspektiften bakıldığında ise politika yapıcılarının stratejileri ve toplumdaki baskın eğilimler karşısında göçmenlerin gündelik yaşamda ürettiği bazı taktikler tespit edilmiştir (Çizelge 5.2).

Çizelge 5.2. Hareketlilik konusundaki strateji ve taktikler

Politika Yapıcıların Stratejileri ve Toplumdaki Hâkim Eğilimler	Suriyeli Göçmenlerin Taktikleri
Göçmen nüfusu arttıkça Suriyelilerin yaşamını etkileyen yeni yasal ve yönetsel düzenlemelerin yürürlüğe girmesi	Alınan kararlar doğrultusunda göçmenlerin de yeni ortama uyum sağlayacak yeni taktikler geliştirmesi
Geçici koruma ile vatandaşlık hakkı verilmesinin önü kapatılmıştır	Bazı aileler geçici koruma kapsamında kayıt edilmemek için önce başka bir ülkeye geçerek, Türkiye'ye pasaportları ile girme yolunu uygulamıştır.
Türkiye'ye girildikten sonra başka herhangi bir ülkeye gidilmesi halinde (Suriye dahil) geçici koruma kimliği iptal edilmektedir	Çoğunluk ülkeden çıkmayı düşünmemektedir.
Türkiye'de yaşam deneyimine ilişkin bilgi edinilememesine neden olan politika ve uygulama eksiklikleri	Aile bireylerinin bazılarının önden gelerek ülkede yaşam koşullarını araştırması İlk olarak sınır illerinde yaşama deneyimi, Sorunlarla karşılaşıldığında başka bir ile taşınmanın taktik olarak geliştirilmesi (Örneğin Suriyeli sayısı daha az olan başka bir şehre)
2016 sonrası açık-kapı uygulamasının durdurulması	Enformel yoldan girişler, geçişler için aracılara ücret ödenmesi, vb.
2016 sonrası il değişikliği şartının zorunlu haller ve belgeye bağlanması	Seyahat gerektirmeyen işlere ve büyük şehirlere yönelme
Bazı dönemlerde özellikle büyük şehirlerde yeni geçici koruma kaydı alınmasının durdurulması	Kentlerde içe kapanma (il değişikliğinin artık bir taktik olarak kullanılamaması ile sonuçlanmaktadır), hareketliliğin en aza indirilmesi

Suriyeli göçmenlerin kendi tercihlerine dayanan ve özgürleştirici özelliği bulunan hareketlilikleri kısıtlanmaktadır. Bunun yanı sıra, kentsel adacık sınırları içinde gerçekleşen ve istenmeyen/zorunluluktan meydana gelen bir hareketlilik saptanmaktadır. Bunun sebebi, Suriyelilerin kiraladıkları konutların kentsel dönüşüm faaliyetleri kapsamında yıkılmasıdır. Önder ve Ulubey mahalleleri ve çevresindeki kentsel adacıkta yıkımlardan kaynaklı olarak sürekli bir yer değişikliği halinde olan göçmen nüfus, olumlu yönde değil fakat olumsuz yönde etkisi bulunan bir hareketliliğe sahiptir. *Sürgünvari* bu zorunlu hareketlilik, bir konutta/yerde kalıcı hale geçememelerine ve mobil bir yaşam kurmak zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Sonuç olarak, göçmenlerin tüm mekânsal pratiklerini kesintiye ve değişikliğe uğratmaktadır.

Barınma ve Konuta Erişim

Barınma konusuna bütünsel olarak bakıldığında, süregiden kentsel dönüşüm uygulamaları ve göçmenlerin adacık tipindeki yerleşimlerde yaşama dinamiğinin kendisi öne çıkmaktadır. Mekânsal olarak ayrılmış kent parçalarında yaşamak, göçmenlerin barınma konusunda izlediği bir taktik olarak değerlendirilebilir. Kentsel adacıkta yaşam deneyimi göçmenlere; kültürel yapısını koruyabilme, dil engelinden etkilenmeme, yardımlaşma ve dayanışma ilişkileri geliştirebilme gibi avantajlar sağlamaktadır. Saha araştırması bulgularında da bu konunun izlerine rastlanmıştır. “Küçük Halep” olarak anılan yerleşimde göçmenler, Suriye’deki yaşamlarını belli oranda da olsa yeniden oluşturmuştur. Türkçe dil becerisinin düşük oluşu, yaşanan zincirleme göç sırasında göçmenlerin birbirlerine yardım etmeleri ve özellikle çevrimiçi ortamda oluşturulan yardımlaşma ağları da bu konudaki diğer tespitler olmuştur.

Ayrılmış yapıdaki göçmen yoğunluklu yerleşimler, aynı zamanda diğer kent sakinlerinin yaşamayı tercih etmediği alanlardır. Burada yaşama eğilimi de göçmenler için zoraki bir durum olmasının yanı sıra; başka bir seçenek olmadığı durumlarda, bir taktik olarak da değerlendirilebilir. Ev tercihi sebeplerinde ‘başka bir yerde ev kiralayamamak’ seçeneğinin yüksek çıkmasından da bu durum anlaşılabilir. Kentsel adacığın dışında yaşamayı tercih edenler, eskiyen/köhneleşen fiziksel koşullardan ve yıkımlardan etkilenmemekte; ancak ev kiralayabilme olasılıkları düşmekte ve daha yüksek kiralar ödemek durumunda kalmaktadır.

Dünyadaki diğer kentlerde yaşayan sığınmacıların barınma sorunlarından Türkiye örneğini farklılaştıran konuların başında süregiden kentsel dönüşüm uygulamaları gelmiştir. Ankara örneğinde de ortaya konduğu gibi, halihazırda Türkiyeli nüfus içinde büyük mağduriyetler üreten kentsel dönüşüm uygulamalarının son dönemde etkisinin ulaştığı kesim Suriyeli göçmenler olmuştur. Ankara örneğinde net olarak görüldüğü gibi, kentsel dönüşüm konusunda halen temel yaklaşım olan gayrimenkul rantına göre şekillenen konut üretim mantığı, Suriyelilerin barınma sorununa uzun vadede kalıcı ve kapsayıcı bir çözüm getirmekten çok uzaktır.

Kentsel dönüşüm süreci, aynı zamanda iç göç ve dış göç konuları arasındaki ilişkinin kurulmasına da olanak sağlamaktadır. Önder, Ulubey ve Baraj mahalleleri; 1970’lerden itibaren yoğun iç göç dalgalarında barınma sorununu kendileri çözmek durumunda kalan grupların ürettiği gecekonduculardan oluşmaktadır. Bölgedeki kent planlama girişimleri uygulama boyutuna aktarılamamış, bir yönüyle de sorun tarihsel olarak sürekli ötelenmiştir. Son durumda, iç göç ile bölgeye yerleşenler yerini dış göç ile yerleşenlere bırakmıştır. Bu durum Lefebvre’in (2016) kullanım değeri/değişim değeri çelişkisi ile de açıklanabilir. Ankara’ya göç eden ve gecekondu inşa eden ilk grup için bu yapılar kullanım değerine sahiptir. Ancak bugün hak sahipleri için gecekonduların anlamı değişim değerine dönüşmüş durumdadır. İlk kuşak göçmenler, bir yandan yerel yönetim ve yüklenici firmalar ile müzakereler yürütmekte; diğer yandan, konutlarını Suriyeli göçmenlere kiralamaktadır. Suriyeli göçmenler cephesinden bakıldığında konutların anlamı kullanım değeri taşımalarıdır. Yine Lefebvre’in (1998) belirttiği gibi; politika yapıcılar kendi stratejilerini gerçekleştirmek için imar işlerini kamu hizmetine dönüştürecek olan barınma hakkını egemenliği altına almıştır. Kentsel adacıkta da bu doğrultuda bir yaklaşım sergilenmiştir. Eski (iç) göçerlerin rollerindeki değişiklik de bu çelişkiyi derinleştirmiştir.

Barınma konusunda politika yapıcılarının stratejileri ve toplumdaki hâkim eğilimler karşısında göçmenler tarafından üretilen taktiklere Çizelge 5.3’te yer verilmiştir.

Çizelge 5.3. Barınma konusundaki strateji ve taktikler

Karar Alıcıların Stratejileri ve Toplumdaki Hâkim Eğilimler	Suriyeli Göçmenlerin Taktikleri
Kentlerde göçmenlerin barınma konusuna ilişkin politika üretilmemesinin, yani politikasızlığın strateji oluşu	Adacık tipi yerleşimler
	Zincirleme göç

Çizelge 5.3. (devam) Barınma konusundaki strateji ve taktikler

Kentsel adacıktaki dönüşümü hızlandırıcı, yerinden edici stratejiler (Riskli ve rezerv yapı ilanları, gecekondü yıkımları, yüklenici firmalara sağlanan kolaylıklar)	Sürekli olarak kısıtlı bir kentsel mekân içerisinde yer değişikliği
	Az sayıda eşya kullanılması, 2. El mobilya faaliyetlerinin gelişimi
Ev sahiplerinin ev kiralamak istememesi	Suriyeli olduğunu gizleme Kısa süreli kira kontratı
Emlakçıların ev kiralama sürecinde aracı olmak istememesi	Çevrimiçi ortamlarda gelişen yardımlaşma ağları
	Mahalle içinde komisyonculuk faaliyetlerinin gelişimi
	Türkiyeli mahalle sakinleri arasından kanaat önderleri çıkması ve yardımları organize etmesi

Barınma konusunda yazında mültecilerin sık karşılaştıkları sorunlardan; zayıf koşullara sahip, kentten kopuk ve izole yerleşim alanlarının ortaya çıkması, sık taşınma ve mobil olma hali Ankara örneğinde de gözlemlenmiştir. Yazındaki bir diğer sorun, mültecilerin yer seçiminde ülke vatandaşları ile eşit koşullara sahip olmamasıdır. Ülke içinde şehirler arası yer değişikliğinin Suriyeliler için kısıtlanması, eşitsiz koşulları yaratan ilk sebeptir. Ankara örneğinde ise Suriyeliler her ne kadar kent içinde yer seçiminde diğer kentliler ile eşit koşullara sahip gibi gözükse de; kimsenin oturmak istemediği, zayıf fiziksel koşullara sahip, düşük kiralı konutlara yerleşmişlerdir. Kent içi yer seçiminde zorunluluk ve gönüllülük davranışı üst üste binmektedir. Yazında, mültecilerin yerleştikleri yerlerde kiraların yükselmesi de sık rastlanan bir durumdur. Saha araştırmasında, özellikle kentsel adacıkta kiraların düşük olduğu görülmüştür. Ancak Suriyelilerden önce bu yapıların boşaltılmış olduğu ve onlar yerleşmese boş kalmaya devam edeceği düşünülürse; bu durum bile başlı başına göçmenlerin söz konusu yapıların değerini artırdığı söylenebilmektedir. Bir karşılaştırma olarak; Aydınlikevler’de halihazırda daha yüksek olan kira bedellerine rağmen yer seçebilen göçmenler yıkım süreçlerinden etkilenmemiştir. Ancak buna karşılık kentsel adacıkta yaşayan göçmenler ise daha düşük kiralara konut bulabilmiştir. Yazında son olarak bazı mültecilerin evsizlik sorunuyla da karşılaştığı tespit edilmiştir. Saha araştırması kapsamında evsiz olan Suriyelilere ilişkin bir bilgiye ulaşamamıştır. İleriki çalışmalarda bu konuya odaklanmak, konuya açıklık getirebilecektir.

İstihdam ve Çalışma Hayatı

Çalışma hayatına ilişkin saha araştırması bulgularına bakıldığında ilk değerlendirme, oluşan sisteme bütünsel bir bakış sunmaktadır. Lefebvre (2012); modern öncesi zamanlarda insanların çalışarak hem doğal dünyada kendisine gereken yapay ihtiyaçları karşıladığını hem de çalışarak kendisini gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Ancak modern dönemde çalışma hayatının bireysel ihtiyaçları aşan boyutta organize edilmesi ve uzmanlaşmış hale getirilmesi; yabancılaşıma ve derinlik kaybını beraberinde getirmiştir. Çalışma hayatının bir şeyden yararlanma ve haz alma niteliklerini dışarıda bırakmaması gerekir. Ancak çalışma hayatında karşılaşılan sorunlar, çalışmanın sadece yaşamı sürdürebilmenin bir koşulu haline getirmektedir.

Türkiye’deki Suriyeliler de yazında sıkça rastlandığı gibi düşük statülü, düşük ücretli, emek-yoğun, güvencesiz ve zor işlere işgücü deposu oluşturmuştur. Ankara örneğinde bu sektör Sitelerdeki mobilyacılık sanayi olmuştur. Göçmenlerin uzun çalışma saatlerinde, kısa molalarla ve sadece yaşamını sürdüreceği geliri elde etme amacıyla çalışması; Lefebvre’in belirttiği şekliyle çalışma hayatında yabancılaşıma ve derinlik kaybıdır. Çalışma hayatı, gündelik hayatı tamamen hakimiyeti altına almaktadır. Sadece işçi olarak çalışanlar değil, esnaf ve zanaatkar olarak çalışan göçmenler de benzer bir durumu yaşamaktadır.

Kentsel adacık tipi yerleşimlerin bir başka özelliği olan yerel ekonomik faaliyetler, Ankara örneğinde de gelişmiştir. Selçuk ve Şehit Rafet Sever Caddelerinde gelişmiş olan ticari birimler, alternatif bir çalışma kolu oluşunun yanı sıra Suriyelilerin alışveriş alışkanlıklarını sürdürebilmelerini de sağlamıştır. Bu caddeler sadece yakın çevre için değil, tüm Ankara’da yaşayan Suriyeliler için kent merkezi özelliği taşır hale gelmiştir. Ancak kentsel dönüşüm nedeniyle, bu caddelerdeki dükkanlar da yıkım riski taşımaktadır. Türkiye’de bir yatırım yaparak dükkân işletmeye başlayan dükkân sahibi göçmenlerin çoğunlukla kiracı olarak bulundukları dükkanların yıkılması halinde bölgede yeniden işyeri açıp açamayacakları bugün itibarıyla belirsizliğini korumaktadır. Çalışma hayatındaki strateji ve taktiklere ise Çizelge 5.4’te yer verilmiştir.

Çizelge 5.4. Çalışma hayatındaki strateji ve taktikler

Karar Alıcıların Stratejileri ve Toplumdaki Hâkim Eğilimler	Suriyeli Göçmenlerin Taktikleri
İstihdama ilişkin bilgi edinilememesine neden olan politika ve uygulama eksiklikleri	Ankara'ya gelinmesinden önce dışsal kaynaklardan sektörlerin araştırılması
Zayıf denetleme kanallarının strateji olarak uygulanması sonucu; enformel, uzun sürelerde, düşük ücretlere çalıştırılmanın ve keyfi işten çıkarmaların daha serbest hale gelmesi	Meslek değiştirmek
	İş yeri değiştirmek
	Çocuk işçiliğin yaygınlaşması
	Hane halkı gelirini desteklemek için kadınların da çalışmaya başlaması (Dinsel aidiyet derecesine göre farklılaşmaktadır)
Suriyelilerin işgücüne katılımı konusunda parçacıl küçük ölçekli ve sistematik olmayan destekleyici projeler haricinde politikasızlığın strateji olması	Zincirleme işe girişler (Siteler)
	Türkiyeli mahalle sakinleri arasından kanaat önderleri çıkması ve iş bulma süreçlerini organize etmesi

Yazında ayrıca mültecilerin çalışma hayatında dil engelinden ve ayrımcı tutumlardan etkilendikleri, sahip oldukları vasıfları yeterince kullanamadıkları ve yine son aşamada işsizlikle mücadele ettikleri görülmektedir. Saha araştırması sırasında bu konulara ilişkin tekil örneklerle rastlanmıştır. Doğrudan bu konulara odaklanacak ileriki çalışmalar ile daha derin bilgilere erişme şansı olabilecektir. Son olarak mültecilerin çalışma hayatına ilişkin yazında kadınların, erkeklere oranla daha dezavantajlı konumda olduğu tespit edilmiştir. Saha araştırması bulgularına göre kadınlar genel itibariyle ev içi işlere hapsolmuş durumdadır. Ancak yine de; göç ederek kadınların görece daha rahat ve özgür çalışabildiği bir ülkeye gelmiş olmanın Suriyeli göçmen kadınlar arasında tekil örneklerde olumlu etkilerine de rastlanmıştır.

Çalışma Dışı Zamanlar, Kentsel hizmetlere Erişim, Sosyal Etkileşimler

Lefebvre (2012), günümüzde çalışma eylemindeki yabancılaşma ve derinlik kaybı nedeniyle; çalışmanın anlamının da serbest zaman kazanma amacı haline geldiğini belirtmiştir. Tersten bir okuma ile serbest zamanların anlamı ise çalışma dışına çıkılan kopuşlardır. Saha araştırmasında Suriyeli göçmenlerin cinsiyet veya çalışılan iş fark etmeksizin çalışma dışı zamanlarının oldukça kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum bir yandan gündelik yaşamda yabancılaşmayı getirdiği gibi, diğer yandan da göçmenler özelinde sosyal etkileşim ve uyumun önünde engel teşkil etmektedir.

Bir diğerk önemli konu kentsel hizmetlere ve sosyal yardımlara erişimdir. Yazında bu konuda en sık rastlanan sorunlar; dil engeli, bilgilendirme eksikliği, ücretler ve kültürel farklılıklardan kaynaklı sorunlardır. Üst üste binen sorunlar, bu hizmetlerden faydalanmaya çalışmayı bırakmayla sonuçlanabilmektedir. Saha araştırması bulgularına göre kentsel hizmetlere erişimde karşılaşılan temel sorunlar ise entegrasyon problemleri ile dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalınmasıdır. Bazı tekil örneklerde dil engeliyle karşılaşıldığına da rastlanmıştır.

Kent ölçeğinde kentsel hizmetlerin alındığı okul, hastane, cami, vb. gibi tesisler ve önemli kamusal alanlar olan parklar; aynı zamanda diğerk kentlilerle etkileşim kurulan yerlerdir. Kentsel hizmetler, yerel nüfustan bir farklılık gözetilmeden göçmenlere de veriliyor olmasına rağmen, mekânda ayrışmalar söz konusu olmuştur. Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı kesimlerde park, cami gibi bazı alanlarda ‘Türklerin Camisi’ / ‘Suriyelilerin Camisi’ veya ‘Halep Parkı’ gibi bazı tanımlamalar getirildiği gözlemlenmiştir. Örneğin Mavi Göl rekreasyon alanının Suriyeliler tarafından yoğun olarak kullanılması sonucu Türkiyeliler tarafından çok daha az kullanılmaya başlandığı öğrenilmiştir. Bir diğerk örnek, bölgede yer alan bir ilkokul üzerinden verilebilir. 2013 yılında 700 Türk öğrencisi bulunan okula 2014’te Suriyeli öğrenciler kaydedilmeye başladığında bu sayı hızla düşmeye başlamıştır. Okulun 2018’de 400 kadar Türk öğrencisi kalmıştır. Bu duruma Türkiyeli ailelerin doğrudan mahalleden taşınmasının neden olduğu kadar; bazı ailelerin çocuklarını okuldan alması da neden olmuştur. Ayrışmanın mekâna yansıdığı bir durum söz konusu olan kentsel hizmet alanlarında sosyal etkileşim de mümkün olamamaktadır.

Çizelge 5.5. Çalışma dışı zamanlar, kentsel hizmetlere erişim ve sosyal etkileşimler konularındaki strateji ve taktikler

Karar Alıcıların Stratejileri ve Toplumdaki Hâkim Eğilimler	Suriyeli Göçmenlerin Taktikleri
Türkiye toplumunda hakim olabilen dışlayıcı/ötekileştirici eğilimler	Çalışma / ev hayatına gömülme
Kentsel hizmetlerin sunumunda tercüme hizmetinin geniş bir alana yayılamaması	Telefonla tercüme, Türkçe dil becerisi daha iyi olan yakınlarla veya çocuklarla bu hizmetlerden faydalanılması gibi yöntemler geliştirilmesi
Toplumsal açıdan içerici ve karşılaşmalara olanak sağlayan kamusal alanların üretilmemesi	Hizmet alımının göçmenlere yönelik olarak oluşturulan Geçici Eğitim Merkezi, Göçmen sağlığı merkezi gibi alanlarda yoğunlaşması ve kentsel hizmetlerde zorunlu haller dışında dışa açılmama
Toplumun dışlayıcı ve ötekileştirici tutumu	

Bu konuda olumlu kabul edilebilecek olan örnekler, sivil toplum kuruluşlarının Önder ve Ulubey mahallelerindeki birimleridir. Bu alanlarda da hizmet sunulması ve sosyal yardım sağlanmasının ötesinde, sosyal etkileşimi de mümkün kılmaktadır. Kentsel hizmet alanlarının ayrıştırmayı önleyecek şekilde düzenlenmesi, geçici tesislerin kalıcı bir formata getirilmesi ve olumlu örnekler olan toplum merkezlerinin artırılması önerilmektedir.

Sosyal etkileşimler konusunda araştırma bulguları özelinde Suriyeli göçmenlerin Türkiyeliler ile ilişkilerinin düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. Bu konuda göçmenlerin mekânsal olarak izole kent parçalarında yaşıyor olmaları etkilidir. Diğer kentliler ile bir araya gelebilme olasılıklarının düşük olması, bu etkileşimlerin kurulamaması anlamına gelmektedir. Farklı toplumsal yapıdan kesimlerin bir araya gelebildikleri mekanların üretimini, bugünün koşullarında yeniden düşünmeye ihtiyaç vardır. Sorun derinleştikçe göçmenlerin daha da içe kapanacağı öngörülmektedir.

Öneriler

Göçmenlere karşı olumlu bir tutum oluşturmak, uzun vadeli bir süreç gerektirmektedir. Bu nedenle bir an önce sürekli belirsizlik üreten geçicilik yaklaşımından vazgeçilerek her boyutta ve her ölçekte kapsayıcı sosyal ve mekânsal politikalar benimsenmelidir. Görüldüğü gibi göçmenlerin gündelik yaşamlarının tüm bileşenlerinde geçicilik yaklaşımının etkisi bulunmaktadır ve bu boyutların hepsi birbiri ile ilişkilidir. Farklı boyutlarda geçicilik yaklaşımından vazgeçilmesi; Geçici Koruma yasal statüsünün kaldırılması, göçmenlerin güvencesiz ve ucuz emek gücü halindeki güncel istihdam durumunun iyileştirilmesi, göçmenlerin planlama ve dönüşüm süreçlerine aktif katılımının sağlanabilmesi için gerekli tedbirlerin alınması, toplumsal olarak içerici kamusal alanların üretilmesi gibi pek çok anlama gelmektedir.

Kent planlaması, diğer şehir sakinlerinin yaşam kalitesinin artırılması, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaları için olduğu kadar; göçmenlerin topluma uyumunun artırılması ve diğer vatandaşlar ile eşitsiz bir durumda bulunmamaları için de önemli bir araçtır. Ancak Türkiye'nin çoğu kenti güncel olarak göçmenlerin ihtiyaçlarına karşı duyarsız ve yetersiz durumdadır. Planlama disiplini; politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve mekânsal yapıları bir arada ele alma pratiğine göçmen duyarlılığını da dahil etmelidir. Bunun için yasa ve uygulama boyutlarında düzenlemeler yapılması gereklidir. Göçmenler hak temelli bir

yaklaşım ile karar alma süreçlerine dahil edilmeli; yeni bir planlama pratiği anlayışı göçmenler için değil, göçmenler ile birlikte oluşturulmalıdır. Geniş katılımlı göçmen ve sığınmacı çalıştayları gerçekleştirilmeli; bunlardan elde edilen sonuçlar kentlere yönelik stratejik mekânsal planlara girdi oluşturmalıdır. Bu tür girişimlerde öncül iyi uygulamaların deneyimlerinden faydalanmak gerekli ve önemlidir.

Göçmenlere duyarlı ve kapsayıcı sosyal ve mekânsal politikalar, göçmenlerin gündelik yaşamları içerisindeki taktiklerinden beslenebilmelidir. Üst ölçekli mekânsal planlardan stratejik mekânsal planlarına; imar planlarından kentsel tasarım projelerine kadar, mekânın üretimine dair her ölçekteki girişim, göçmenlerin yaşamlarına dönük incelikli saha araştırmalarına dayanmalıdır. Özellikle Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları alanların planlanması ve tasarlanması süreçlerinde, göçmenlerin beklentilerine ve yaşamsal gerekliliklerine öncelik verilmelidir.

Politika yapıcılarının ve karar alıcıların uyguladığı stratejiler ve toplumdaki hâkim eğilimler sonucunda, göçmenlerin kendileri tarafından geliştirilen ve De Certeau'nun (2009) kavramsallaştırdığı biçimiyle “güçsüzün sanatı olan taktikler” ortaya çıkmaktadır. Bir yönüyle bu taktikler, göçmenlerin kente ve toplumsal yaşama enformel katılımları olarak görülmelidir. Bu taktiklerin tanınması ve kentsel politika-planlama süreçlerini besleyebilmesi; başka bir deyişle, güçsüzün/göçmenin/sığınmacının taktiklerinden öğrenilebilmesi, büyük önem taşımaktadır. “Taktiklerden öğrenebilen planlama”, hem güçsüzlerin/göçmenlerin/sığınmacıların karar-alma süreçlerine katılımını sağlayacak; hem de bir arada ve birbirinden öğrenerek demokratik ve özgür biçimde yaşamının olanaklarını yaratacaktır.

KAYNAKLAR

- Abrahamson, M. (2006). *Urban Enclaves: Identity and Place in the World*, (Second Edition), Contemporary Social Issues, (Series Editor: Ritzer, G.), Worth Publishers.
- Adair, R., Nwaneri, M. O., Barnes, N. (1999). Health care access for Somali refugees: views of patients, doctors, nurses. *American Journal of Health Behavior*, 23(4), 286-292.
- Adelkhah, F., Olszewska, Z. (2007): The Iranian Afghans, *Iranian Studies*, 40(2), 137-165.
- Akalın, M. (2017). Kentsel Dönüşüm Projelerinin Suç Oranlarına Etkilerinin Değerlendirilmesi: Ankara/Altındağ Örneği. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 5-33.
- Akbaş, S., Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2018). Küresel Fabrika Kentinin Görünmeyen İşçileri: Denizli İşgücü Piyasasında Suriyeli Göçmenler, *Çalışma ve Toplum*, 56(1), 167-192.
- Akyol, E. K., Uçaner, M. E., Kırmızıgül, M., Varol, İ. (2013). Altındağ Belediyesi Coğrafi Kentsel Dönüşüm Uygulamaları, 11-13 Kasım 2013 *TMMOB Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi*, Ankara.
- Albrechts, L., Healey, P., Kunzmann, K. R. (2003). Strategic spatial planning and regional governance in Europe. *Journal of the American Planning Association*, 69(2), 113-129.
- Altıntaş, S. (2016). *İstanbul'un Mülteci Semtleri: Kumkapı ve Küçükpazar*. İLEM Blog, 4, 1-9.
- Andersson, R. (1998). Socio-spatial Dynamics: Ethnic Divisions of Mobility and Housing in Post-Palme Sweden. *Urban studies*, 35(3), 397-428.
- Angotti, T. (2013). *The New Century of the Metropolis: Urban Enclaves and Orientalism*. New York: Routledge.
- Anselin, L. (1995). Local Indicators of Spatial Association-LISA. *Geographical Analysis*, 27, 93-115.
- Asgary, R., Segar, N. (2011). Barriers to health care access among refugee asylum seekers. *Journal of Health Care for the Poor and Underserved*, 22(2), 506-522.
- Auge, M. (2016). *Yok-yerler: Üstmodernliğin Antropolojisine Giriş*. (Çev. Turhan Ilgaz). İstanbul: Daimon Yayınları.
- Balgopal, P. R. (2000). *Social work practice with immigrants and refugees*. Columbia University Press.
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan Modernite*. (Çev. Sinan Okan Çavuş). İstanbul: Can Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *Kapımızdaki Yabancılar*, Orj. Basım: 2016 (Çev: Emre Barca), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beer, A. Foley, P. (2003). Housing need and provision for recently arrived refugees in Australia, *Australia Housing and Urban Research Institute*, Southern Research Centre.
- Bektaş, Y. (2014). Mekânsal Ayırışmanın Değişen Niteliği, 15-18 Mayıs III. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı* IV, Sakarya, 223-238.
- Bélanger, D., Saraçoğlu, C. (2018). The governance of Syrian Refugees in Turkey: The state-capital nexus and its discontents. *Mediterranean Politics*, 1-20.

- Bélanger, D., Saracoglu, C. (2019). Syrian refugees and Turkey: Whose “crisis”? *The Oxford Handbook of Migration Crises*, 67.
- Benton, T., Craib, I. (2008). *Sosyal Bilim Felsefesi*. (Çev. Ümit Tatlıcan, Bervan Binay), İstanbul: Sentez Yayıncılık, 27-44.
- Berman, H., Girón, E. R. I., Marroquín, A. P. (2006). A narrative study of refugee women who have experienced violence in the context of war. *Canadian Journal of Nursing Research Archive*, 38(4), 32-53.
- Betts, A., Collier, P. (2017). *Refuge: Transforming a broken refugee system*. Penguin UK.
- Betts, A., Loescher, G., Milner, J. (2017). *Mülteci Koruma Siyaseti ve Pratiği*, (Çev: Özgün Emre Koç), İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınevi.
- Bezicioğlu, B., Çankaya H., Arslan T. M., Kalaycıoğlu Z. Demir V. (2000). *Altındağ'ın Dünyü, Bugünü ve Yarını*. Altındağ Belediyesi, Ankara: Özyurt Matbaası.
- Bhatia, R., Wallace, P. (2007). Experiences of refugees and asylum seekers in general practice: a qualitative study. *BMC Family Practice*, 8(1), 48.
- Biner, Ö. (2016). *Türkiye’de Mültecilik-İltica, Geçicilik ve Yasallık: Van Uydu Şehir Örneği*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bloch, A. (2008). Refugees in the UK labour market: The conflict between economic integration and policy-led labour market restriction. *Journal of Social Policy*, 37(1), 21-36.
- Bogue, D. J., Hagood, M. J. (1953). *Subregional migration in the United States, 1935-40*.
- Boswell, C. (2010). Burden-sharing in the New Age of Immigration, *Migration Policy Institute*.
- Boyraz, Z. (2015). Türkiye’de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler. *Journal of World of Turks*, 7(2), 35-58.
- Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*, Ankara: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları No: 5.
- Campbell, E. H. (2006). Urban refugees in Nairobi: Problems of protection, mechanisms of survival, and possibilities for integration. *Journal of refugee studies*, 19(3), 396-413.
- Carter, T. S., Osborne, J. (2009). Housing and neighbourhood challenges of refugee resettlement in declining inner city neighbourhoods: A Winnipeg case study. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 7(3), 308-327.
- Cartier, C., 2001, “Zone fever,” the arable land debate, and real estate speculation: China’s evolving land use regime and its geographical contradictions. *Journal of Contemporary China*, 10(28), 445–469.
- Castells, M. (1977). *The urban question: A Marxist approach* (First Edition). Hodder Education.
- Castles, S., Miller, M. J. (2013). *The age of migration: International population movements in the modern world*. Macmillan International Higher Education.
- Centlivres, P., Centlivres-Demont, M. (1988). The Afghan refugees in Pakistan: a nation in exile. *Current Sociology*, 36(2), 71-92.
- Christaller, W. (1933). *Central Places in Southern Germany*, 1966 English translation ed.
- Clinton-Davis, L., Fassil, Y. (1992). Health and social problems of refugees. *Social science*

- & medicine, 35(4), 507-513.
- Colic-Peisker, V., Tilbury, F. (2006). Employment niches for recent refugees: Segmented labour market in twenty-first century Australia. *Journal of refugee studies*, 19(2), 203-229.
- Corbin, J. M., Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative sociology*, 13(1), 3-21.
- Cortese, C. F., Falk, R.F. Cohen, I. (1976). Further Considerations on the Methodological Analysis of Segregation Indices, *Modern Sociological Review*, 41, 889-893.
- Coşkun, M. K. (2013). *Sınıf, kültür ve bilinç: Türkiye'de işçi sınıfı kültürü, sınıf bilinci ve gündelik hayat*. Dipnot Yayınları.
- Coutard, O. (2002). Premium network spaces: a comment. *International Journal of Urban and Regional Research*, 26(1), 166-174.
- Clark, K. B. (1965). *Dark Ghetto: Dilemmas of Social Power*, Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Crang, M. (2000). Relics, places and unwritten geographies in the work of Michael de Certeau, *Routledge*, 9, 136-153.
- Creswell, J. W. (2016). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, Ankara: Eğiten Kitap Yayınevi.
- Cresswell, T. (2006). *On the move: Mobility in the modern western world*. Taylor & Francis.
- Czaika, M., Haas, H. (2014). The globalization of migration: Has the world become more migratory? *International Migration Review*, 48(2), 283-323.
- Çağlayan, S. (2007). *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı
- Çağlayan, S. (2011). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17, 67-91.
- Çelik, F. (2005). İç Göçler: Teorik Bir Analiz, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 167-184.
- Çil, E. (2006). Bir Kent Okuma Aracı Olarak Mekân Dizim Analizinin Kuramsal ve Yöntemsel Tartışması. *Megaron*, 1, 218-233.
- Danış, D., Parla, A. (2009). Nafile Soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri örneğinde göçmen, dernek ve devlet. *Toplum ve Bilim*, 114, 131-158.
- Danış, D., Taraghi, C., Pérouse, J. F. (2006). Integration in Limbo: Iraqi, Afghan, Maghrebi and Iranian Migrants in Istanbul. *Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey*, 443-636.
- Davidoff, P. (1965). Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of planners*, 31(4), 331-338.
- De Certeau, M. (1985). *Practices of space*. On signs, 129.
- De Certeau, M. D. (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi I: Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları* çeviren: Lale Aslan Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- De Certeau, M. D., Giard, L., Mayol, P. (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi II: Konut, Mutfak İşleri*. Çev: Eroğlu, Ç., Ataçay, E., Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

- De Vroome, T., Van Tubergen, F. (2010). The employment experience of refugees in the Netherlands. *International Migration Review*, 44(2), 376-403.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181, 175-204.
- Desbarats, J. (1985). Indochinese resettlement in the U.S. *Ann. Assoc. Am. Geog.* 4:522-38
- Deurloo, M. C., Musterd, S. (1998). Ethnic clusters in Amsterdam, 1994-96: A micro-area analysis. *Urban Studies*, 35(3), 385-396.
- Dhalmann, H. (2013). Explaining ethnic residential preferences: The case of Somalis and Russians in the Helsinki metropolitan area. *Housing Studies*, 28(3), 389-408.
- Diken, B. (2004). From refugee camps to gated communities: biopolitics and the end of the city. *Citizenship studies*, 8(1), 83-106.
- Doğan, A. E. (2007). Mekan üretimi ve gündelik hayatın birikim ve emek süreçleriyle ilişkisine Kayseri'den bakmak. *Praksis*, 16(91), 122.
- Doğanay, F. (1997), *Türkiye'ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi*, Ankara: Derneği Yayını.
- Dryden-Peterson, S. (2010). The politics of higher education for refugees in a global movement for primary education. *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 27(2), 10-18.
- Duncan, O. D. Duncan, B. (1955). A methodological analysis of Segregation Indices, *American Sociological Review*. 20, 207-217.
- Duman, Ö. (2008). Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri (1923-1938). *Bilgi Dergisi*, 45, 23-44.
- Emin, M. N. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: Temel eğitim politikaları*. Seta, 153.
- Engels, F. (2010). *İngiltere'de emekçi sınıfın durumu*. Sol Yayınları.
- Engels, F. (2013). *Konut sorunu*. Alter Yayınları
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2018). *Suriyeliler barometresi: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erman, T. (2011). Kentsel Dönüşüm Projesi ile Dönüşen Dönüş(e)meyen Yaşamlar: Karacaören TOKİ sitesindeki Günlük Yaşam Pratikleri, *Mimarlık ve Gündelik Yaşam*, 27, 25-31.
- Erman, T. (2017). Syrian Refugees in a Slum Neighbourhood: Poor Turkish Residents Encountering the Other in Önder Neighbourhood, Altındağ, Ankara. In *Turkey's Syrians: Today and Tomorrow*, London: Transnational Press, 99-130
- Erman, T., Eken, A. (2004). The "Other of the Other" and "unregulated territories" in the urban periphery: Gecekondu violence in the 2000s with a focus on the Esenler case, İstanbul. *Cities*, 21(1), 57-68.
- Ersoy, M. (2007). Planlama kuramına giriş. *Kentsel planlama kuramları içinde*, 9-34.
- Esgin, A. (2018). Gündelik Hayat Sosyolojisi: Tarihsel Süreç ve Temel İlkeler. *Gündelik Hayat Sosyolojisi*, 13-35.

- Fábos, A., Kibreab, G. (2007). Urban refugees: introduction. *Refuge: Canada's Periodical on Refugees*, 24(1), 1-19.
- Fairchild, I. H.P. (1925). *Immigrant Backgrounds*. New York: Wyley.
- Fang, M. L., Sixsmith, J., Lawthom, R., Mountian, I., Shahrin, A. (2015). Experiencing 'pathologized presence and normalized absence'; understanding health related experiences and access to health care among Iraqi and Somali asylum seekers, refugees and persons without legal status. *BMC public health*, 15(1), 923.
- Feldmann, C. T., Bensing, J. M., De Ruijter, A., Boeijs, H. R. (2007). Afghan refugees and their general practitioners in The Netherlands: to trust or not to trust?. *Sociology of health & illness*, 29(4), 515-535.
- Ferris, E. G. (1998). *Uprooted!: Refugees and Forced Migrants*. Friendship Press.
- Fishman, R. (2002): Bourgeois utopias: visions of suburbia, in Fainstein, S. and Campbell, S. (eds): *Readings in Urban Theory*, Oxford: Blackwell.
- Forester, J. (1999). *The deliberative practitioner: Encouraging participatory planning processes*. Mit Press.
- Friedrichs, J. (1998). Ethnic Segregation in Cologne, Germany, 1984-94. *Urban Studies*, 35(10), 1745-1763.
- Friedrichs, J. R., Galster, G., Musterd, S. (2003). Neighbourhood effects on social opportunities: the European and American research and policy context. *Housing studies*, 18(6), 797-806.
- Gammeltoft-Hansen, T. (2017). *Refugee policy as 'negative nation branding': the case of Denmark and the Nordics*. Danish Foreign Policy Yearbook, 99.
- Gardiner, M. (2016). *Gündelik Hayat Eleştirileri*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Gedikli, B. (2007). Stratejik mekansal planlama: planlamada yeni arayışlar, yöntemler ve teknikler. *Kentsel Planlama Kuramları*, 237-290.
- Getmansky, A., Sınmazdemir, T., Zeitzoff, T. (2018). Refugees, xenophobia, and domestic conflict: Evidence from a survey experiment in Turkey. *Journal of Peace Research*, 55(4), 491-507.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Univ of California Press.
- Giddens, A. (2008). *Ulus Devlet ve Şiddet*, çev. Cumhur Atay, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Goodwin-Gill, G. S. (2001). Refugees: challenges to protection. *International Migration Review*, 35(1), 130-142.
- Göksu, S. (2012). Stratejik Mekansal Planlama ve İlişkisel Coğrafya Üzerine Düşünceler. *Planlama*, 3, 21-30.
- Grabska, K. (2006). Marginalization in urban spaces of the global south: Urban refugees in Cairo. *Journal of refugee studies*, 19(3), 287-307.
- Greenwood, M. J. (1975). Research on internal migration in the United States: a survey. *Journal of Economic Literature*, 397-433.
- Gregory, D. (1994). Social theory and human geography. In *Human Geography*, London: Palgrave, 78-109.
- Gümüş, İ. (2017). *A study on social practices and rhythms: The analysis of everyday life*

- spaces in Izmir*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İzmir.
- Güner, Z. (2007). *Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin İskân Politikası*. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi ICENAS, 38, 10-15.
- Gürpınar, Ö. (2018). "Mülteciler İnsanlığın Neresinde?", *Teorik Bakış*, 10, 29-39.
- Habermas, J. (2015). *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları*, (Çev: İlknur Aka), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Harris, C. D., Ullman, E. L. (1945). The nature of cities. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 242(1), 7-17.
- Hårsman, B., Quigley J. M. (1995). The Spatial Segregation of Ethnic and Demographic Groups: Comparative Evidence from Stockholm and San Francisco. *Journal of Urban Economics*, 37, 1-16.
- Hartog, J., Zorlu, A. (2009). How important is homeland education for refugees' economic position in The Netherlands?. *Journal of Population Economics*, 22(1), 219-246.
- Harunoğulları, M., Cengiz, D. (2014). *Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Analizi Hatay Örneği*, Tücaum VIII. Coğrafya Sempozyumu 23-24 Ekim, 2014, Ankara.
- Harvey, D. (1978). The urban process under capitalism: a framework for analysis. *International journal of urban and regional research*, 2(1), 101-131.
- Harvey, D. (2012). *Sermayenin Sınırları*, (Çev. U. Balaban), Tan Kitabevi.
- Healey, P. (1992). Planning through debate: The communicative turn in planning theory. *Town planning review*, 63(2), 143.
- Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. Macmillan International Higher Education.
- Hein, J. (1993). Refugees, immigrants, and the state. *Annual Review of Sociology*, 19(1), 43-59.
- Helton, A. C. (1990). What is refugee protection, *Refugee*, 2, 119.
- Hjorth, D. (2005). Organizational entrepreneurship: With de Certeau on creating heterotopias (or spaces for play). *Journal of management inquiry*, 14(4), 386-398.
- Holloway, L., Hubbard, P. (2001). *People and place: the extraordinary geographies of everyday life*. Pearson Education.
- Howard, E. (1902). *Garden cities of to-morrow: a peaceful path to real reform*. Swan Sonnenschein.
- Hoyt, H. (1939). *The structure and growth of residential neighborhoods in American cities*. US Government Printing Office.
- Hutchison, R., Haynes, B. D. (2012). *The ghetto: Contemporary global issues and controversies*. Westview Press.
- Işık, O., Pınarcıoğlu, M. M. (2012). *Nöbetleşe yoksulluk: Gecekondulaşma ve kent yoksulları: Sultanbeyli örneği*. Ankara: İletişim Yayınları.
- İçduygu, A., Erder, S., Gençkaya, Ö. F. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere, *MiReKoç Proje Raporları*, İstanbul.

- İçduygu, A., ve Aksel, D. B. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*. Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.
- İçduygu, A., ve Kirişçi, K. (2009). *Introduction: Turkey’s International Migration in Transition*. Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey, 1-35.
- Jackson, S., Bauder, H. (2013). Neither temporary, nor permanent: The precarious employment experiences of refugee claimants in Canada. *Journal of Refugee Studies*, 27(3), 360-381.
- Jargowsky, P. A. (1997). *Poverty and place: Ghettos, barrios, and the American city*. Russell Sage Foundation.
- Kahraman, F., ve Kâhya Nizam, Ö. (2016). Mültecilik Hallerini Mekân Üzerinden Okumak: Gaziantep Örneğinde Türkiyeliin Gözünden Suriyeli Kent Mültecileri. *Journal of International Social Research*, 9(44), 808-825.
- Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 30-35.
- Kara, P., ve Korkut, R. (2010). Türkiye’de göç, iltica ve mülteciler. *Türk İdare Dergisi*, 467, 153-162.
- Kartal, B. (2018). Türkiye’ye Yönelik Suriyeli Göçünün Çok Yönlü Doğasına Giriş, *Beklenmeyen misafirler: Suriyeli sığınmacılar penceresinden Türkiye toplumunun geleceği içinde*, Transnational Press London, 13-29.
- Kartal, B., ve Başçı, A. G. E. (2014). *Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri*. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(2).
- Katznelson, I. (1993). *Marxism and the City*. Oxford University Press.
- Kaygısız, İ. (2017). *Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri*, Fredrich Ebert Stiftung Vakfı.
- Keleş, R. (2016). *Şehirciliğin Kuramsal Temelleri*, Ankara: İdealkent yayınları.
- Keller, S. L. (1975). *Uprooting and social change: The role of refugees in development*. Manohar Book Service.
- King, R. (2012). Geography and migration studies: Retrospect and prospect. *Population, space and place*, 18(2), 134-153.
- King, R., Skeldon, R., Vullnetari, J. (2008). *Internal and international migration: Bridging the theoretical divide*, University of Sussex, Sussex Centre for Migration Research, Working Paper, 52.
- Kirişçi, K. (2003). Turkey: A Transformation from Emigration to Immigration. *Migration Information Source*, 1.
- Kirişçi, K. (2006). National Identity, Asylum and Immigration: The EU as a vehicle of post-national transformation in Turkey. *Turkey: Nationalism, Post-Nationalism and the European Community*.
- Korkmaz, M. (2018). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri Ve Değerlendirmeler. *Sosyal Güvençe*, (13), 57-83.
- Köşer Akcapar, S. (2010). Re-Thinking Migrants’ Networks and Social Capital: A Case Study of Iranians in Turkey. *International migration*, 48(2), 161-196.

- Koyuncu, A. (2014). *Kentin Yeni Misafirleri: Suriyeliler*. Çizgi Yayınları, Konya.
- Körükmez, L., Südaş, İ. (2015). *Göçler Ülkesi: Alkışlar, Göçmenler, Araştırmacılar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kunz, E. F. (1973). The Refugee in Flight: Kinetic Models and Forms of Displacement. *The International Migration Review*, 7(2), 125-146.
- Kurtar, S. (2013). Bir Şehir Filozofu Olarak Henri Lefebvre ve Gündelik Yaşam Sanatı. *İdealkent*, 4(10), 200-219.
- Kuznets, S. 1964. Introduction: Population redistribution, migration and economic growth. In *Population redistribution and economic growth*, United States, 1870-1950, ed. H. T. Eldridge and D. S. Thomas. Philadelphia: American Philosophical Society.
- Lamba, N. K. (2003). The employment experiences of Canadian refugees: Measuring the impact of human and social capital on quality of employment. *Canadian Review of Sociology*, 40(1), 45-64.
- Layder, D. (1998). *Sociological practice: Linking theory and social research*. Sage.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Lefebvre, H. (1998). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, (Çev. I. Gürbüz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (2012). *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*. (Çev. Işık Ergüden) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2013). *Kentsel devrim*. (Çev. Işık Ergüden) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2015). *Gündelik hayatın eleştirisi III: Moderniteden Modernizme (gündelik hayatın meta-felsefesi)*. (Çev. Işık Ergüden) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2016). *Şehir Hakkı* (Çev. Işık Ergüden) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2017). *Ritimanaliz: Mekân, Zaman ve Gündelik Hayat*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2019). *Gündelik hayatın eleştirisi II: Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri*, (Çev. Işık Ergüden) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Liebersohn, S. (1981). An Asymmetrical Approach to Segregation in C. Peach (ed.), *Ethnic Segregation in Cities*. London: Croom-Helm.
- Lingel, J. (2011). Information tactics of immigrants in urban environments. *Information Research*, 16(4).
- Logan, J. R., Zhang, W., Alba, R. D. (2002). Immigrant enclaves and ethnic communities in New York and Los Angeles. *American sociological review*, 299-322.
- Madanipour, A. (2004). Marginal public spaces in European cities. *Journal of Urban Design*, 9(3), 267-286.
- Mahalli, H., (2014). *Diren Suriye*, Destek Yayınları, İstanbul.
- Malkki, L. H. (1995). Refugees and exile: From refugee studies to the national order of things. *Annual review of anthropology*, 495-523.
- Mangrio, E., Forss, K. S. (2017). Refugees' experiences of healthcare in the host country: a scoping review. *BMC health services research*, 17(1), 814.
- Marcuse, P. (2005). Enclaves yes, ghettos no. in *Desegregating the city: Ghettos, enclaves*,

and inequality, 15-30.

- Marfleet, P. (2006). *Refugees in a Global Era*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Margesson, R. (2007). *Afghan refugees: Current status and future prospects*. Library of Congress Washington Dc Congressional Research Service.
- Massey, D. and Denton, N. (1989). Hypersegregation in US Metropolitan Areas. *Demography*, 26:373-391.
- Mayadas, N. S., Elliott, D. (1992). Integration and xenophobia: An inherent conflict in international migration. *Journal of Multicultural Social Work*, 2(1), 47-62.
- Merrifield, A. (2012). *Metromarksizm Şehrin Marksist Bir Hikayesi*. (Çev: Nihal Ünver), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Meyers, E. (2004). *International Immigration Policy: A Theoretical and Comparative Analysis*. Springer.
- Miller, S. D. (2018). *Xenophobia toward refugees and other forced migrants* (Research paper No. 5). Waterloo, Canada: Centre for International Governance Innovation.
- Mollaer, F. (2018). *Yerlililiğin Retoriği*. İstanbul: Phoenix Yayınevi.
- Morrill, R. L. (1991). "On the Measure of Spatial Segregation." *Geography Research Forum*, 11, 25-36.
- Morris, M. D., Popper, S. T., Rodwell, T. C., Brodine, S. K., Brouwer, K. C. (2009). Healthcare barriers of refugees post-resettlement. *Journal of community health*, 34(6), 529.
- Mould, O. (2014). Tactical urbanism: The new vernacular of the creative city. *Geography Compass*, 8(8), 529-539.
- Murdie, R., Ghosh, S. (2010). Does spatial concentration always Ortalama a lack of integration? Exploring ethnic concentration and integration in Toronto. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(2), 293-311.
- Musterd, S., Van Kempen, R. (2009). Segregation and housing of minority ethnic groups in Western European cities. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 100(4), 559-566.
- Mutlu, P., Mısırlı, K. Y., Kahveci, M., Akyol, A. E., Erol, E., Gümüşcan, İ., ... Salman, C. (2018). Suriyeli Göçmen İşçilerin İstanbul Ölçeğinde Tekstil Sektörü Emek Piyasasına Eklemlenmeleri ve Etkileri, *Calisma ve Toplum*, 56(1), 69-92.
- Napolitano, V., Pratten, D. (2007). Michel de Certeau: Ethnography and the challenge of plurality. *Social anthropology*, 15(1).
- Neale, A., Ngeow, J. Y., Skull, S. A., Biggs, B. A. (2007). Health services utilisation and barriers for settlers from the Horn of Africa. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 31(4), 333-335.
- O'Donnell, C. A., Higgins, M., Chauhan, R., Mullen, K. (2007). " They think we're OK and we know we're not". A qualitative study of asylum seekers' access, knowledge and views to health care in the UK. *BMC Health Services Research*, 7(1), 75.
- O'Loughlin, J. (1980). Distribution and migration of foreigners in German cities. *Geographical Review*, 253-275.
- Omeri, A., Lennings, C., Raymond, L. (2006). Beyond asylum: implications for nursing and

- health care delivery for Afghan refugees in Australia. *Journal of transcultural nursing*, 17(1), 30-39.
- Özdemir, E. (2016). Türk Dış Politikası Açısından Bir Kriz Örneği: I. Körfez Savaşı ve Türkiye'ye Gelen Iraklı Kürt Sığınmacıları *Bölgesel Çalışmalar*, 1(1), 3.
- Park, R. E. (1925) The City, in *The city*. (Eds: Park, R. E., Burgess, E. W., McKenzie, R. D.) University of Chicago Press.
- Peach, C. (1996). Does Britain have ghettos?. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 216-235.
- Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266.
- Phillimore, J., Goodson, L. (2006). Problem or opportunity? Asylum seekers, refugees, employment and social exclusion in deprived urban areas. *Urban Studies*, 43(10), 1715-1736.
- Phillips, D. (2006). Moving towards integration: the housing of asylum seekers and refugees in Britain. *Housing Studies*, 21(4), 539-553.
- Philpott, T. L. (1978). *The Slum and the Ghetto*, New York: Oxford University Press.
- Poppe, W. (2013). Patterns and meanings of housing: Residential mobility and homeownership among former refugees. *Urban geography*, 34(2), 218-241.
- Préteceille, E. (2011). Has ethno-racial segregation increased in the greater Paris metropolitan area?. *Revue française de sociologie*, 52(5), 31-62.
- Pryor, R.J. (1981) Integrating international and internal migration theories, in Kritz, M. M., Keely, C. B. and Tomasi, S. M. (eds) *Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements*. New York: Center for Migration Studies, 110-29.
- Rajaei, B. (2000). The politics of refugee policy in post-revolutionary Iran. *The Middle East Journal*, 44-63.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the statistical society of London*, 48(2), 167-235.
- Reisman, A. (2011). *Nazizmden Kaçanlar ve Atatürk'ün Vizyonu*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Robinson, V. (1980). Lieberman's isolation index; a case study evaluation. *Area*, 307-312.
- Sadioğlu, U., Tiryaki, V., Korkmaz, A. (2016). Altındağ Belediyesi Örneği Üzerinden Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Politikasının Değerlendirilmesi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(3), 757 - 796.
- Ronneberger, K. (2008). Henri Lefebvre and urban everyday life in search of the possible. In *Space, Difference, Everyday Life*, Routledge, 148-160.
- Sales, R. (2002). The deserving and the undeserving? Refugees, asylum seekers and welfare in Britain, *Critical Social Policy*, 22(3), 456-478.
- Salt, J. Kitching, R. (1992). The relationship between international and internal labor migration, in Champion, T. and Fielding, T. (eds) *Migration Processes and Patterns*. Volume 1: Research Progress and Prospects, London: Belhaven, 148-62.
- Segal, U. A., Mayadas, N. S. (2005). Assessment of issues facing immigrant and refugee

- families. *Child welfare*, 84(5).
- Sennett, R. (2017). *Yabancı*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Sepehrdoust, H. (2013). The impact of migrant labor force on housing construction of Iran. *Journal of Housing and the Built Environment*, 28(1), 67-78.
- Shacknove, A. E. (1985). Who is a Refugee?. *Ethics*, 95(2), 274-284.
- Simmel, G. (2009). *Toplum Nasıl Mümkün Olur?* Bireysellik ve Kültür (Seçme Yazılar).
- Sinclair, M. (2001). Education in emergencies: Learning for a future, *Refugee education in developing countries*, 1-84.
- Sjaastad, L. A. (1960). The Relationship Between Migration and Income in the United States, *Papers and Proceedings of the Regional Science Association*, 6(1), 37-64.
- Sönmez, M. E. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Gaziantep Şehrindeki Mekânsal Dağılışı ve Geleceği. TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, 13-14 Ekim 2016, Ankara.
- Spiegel, G. M. (2004). Making do: Uses and Tactics, Michel de Certeau in *Practicing History: New Directions in Historical Writing after the Linguistic Turn*, 213-223.
- Stavrides, S. (2010). *Towards the city of thresholds*. Trento: Professional dreamers.
- Stein, B. N. (1986). The refugee experience: Defining the parameters of a field of study. *International Migration Review*, 320-330.
- Stouffer, S. A. (1940). Intervening opportunities: a theory relating mobility and distance. *American sociological review*, 5(6), 845-867.
- Stouffer, S. A. (1960). Intervening opportunities and competing migrants. *Journal of regional science*, 2(1), 1-26.
- Suhrke, A. (1998). Burden-sharing during refugee emergencies: The logic of collective versus national action. *Journal of refugee studies*, 11(4), 396-415.
- Süslü, U. (2015). *Bin Sekiz Yüz Kırtan Günümüze Çukurova Boşnakları*. 175 Yıllık Sosyal Değişim. Saraybosna I. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı, 231-244.
- Sztompka, P. (2008). The focus on everyday life: A new turn in sociology. *European Review*, 16(1), 23-37.
- Şengül, H. T. (2002). Planlama paradigmalarının dönüşümü üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Planlama*, 2(3), 8-30.
- Taeuber, K. E. (1980) *Demographic impacts of school desegregation*, Anglo-American Symposium on 'Ethnic Segregation in Cities', Oxford
- Taylor, J. (2004). Refugees and social exclusion: What the literature says. *Migration Action*, 26(2), 16-31.
- Tekeli, İ. (2000). Gündelik Yaşam Üzerine Düşünceler. *Mübeccel Kıray İçin Yazılar*, Bağlam, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*, Toplu Eserler, Vol 3, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2011), *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*, İlhan Tekeli Toplu Eserler-20, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2018). Scientific Knowledge and Decision-Making in Planning. In *Politics and Conflict in Governance and Planning: Theory and Practice*, Routledge.

- Thomas, D. (1938). Selective Migration. *The Milbank Memorial Fund Quarterly*, 16(4), 403-407.
- Tolay, J. (2015). Discovering Immigration into Turkey: The Emergence of a Dynamic Field. *International Migration*, 53(6), 57-73.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2).
- Touraine, A. (2002). *Eşitliklerimiz ve Farkındalıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek miyiz?*. O. Kunal, (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Turner, T. (1977). Transformation, Hierarchy and Transcendence: A Reformulation of Van Gennep's Model of the Structure of Rites De Passage. *Secular ritual*, 53-73.
- Urry, J. (2007). *Mobilities*. Cambridge: Polity.
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Van Damme, W. (1995). Do refugees belong in camps? Experiences from Goma and Guinea. *The Lancet*, 346(8971), 360-362.
- Varady, D. P. (2005). *Desegregating the city: ghettos, enclaves, and inequality*. SUNY Press.
- Vearey, J. (2010). Hidden spaces and urban health: exploring the tactics of rural migrants navigating the city of gold, *Urban Forum* 21(1), 37-53.
- Vervoort, M. (2012). Ethnic Concentration in the Neighborhood and Ethnic Minorities' Social Integration, *Urban Studies*, 49(4), 897-915.
- Vuddamalay, V. (2018). "Yeni Mülteci Dalgalarının Entegrasyonunda Kilit Mekânlar Olarak Kent-İçi Etnik Yerleşim Bölgeleri", *Teorik Bakış*, 10, 97-110.
- Wångdahl, J., Lytsy, P., Mårtensson, L., Westerling, R. (2015). Health literacy and refugees' experiences of the health examination for asylum seekers—a Swedish cross-sectional study. *BMC public health*, 15(1), 1162.
- Waters, T., LeBlanc, K. (2005). Refugees and education: Mass public schooling without a nation-state. *Comparative Education Review*, 49(2), 129-147.
- Weiner, M. (1998). The clash of norms: Dilemmas in refugee policies. *Journal of Refugee Studies*, 11(4), 433-453.
- White, M. J. (1983). The measurement of spatial segregation. *American journal of sociology*, 88(5), 1008-1018.
- Wirth, L. (1988) *Ghetto*. New Jersey: Transaction Publishers.
- Wissink, B. (2013). Enclave urbanism in Mumbai: An actor-network-theory analysis of urban (dis) connection. *Geoforum*, 47, 1-11.
- Wissink, B., Van Kempen, R., Fang, Y., and Li, S.-M. (2012). Introduction—Living in Chinese Enclave Cities. *Urban Geography*, 33, 161–166.
- Wolpert, J. (1965). Behavioral aspects of the decision to migrate, *Papers of the Regional Science Association* 15(1), 159-169.
- Wright, F. L. (1932). Broadacre City: An Architect's Vision. *New York Times Magazine*, 8–9.

- Yenigün, C., Hacıoğlu, Ü. (2010). *Bosna hersek: Etnik savaş-eksik antlaşma. Dünya Çatışma Bölgeleri*, Nobel Yayınları, 3.
- Yu, S., Ouellet, E., Warmington, A. (2007). Refugee integration in Canada: A survey of empirical evidence and existing services. *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 24(2).
- Zelinsky, W. (1971) The hypothesis of the mobility transition, *Geographical Review*, 61(2): 219-49.
- Zelinsky, W. (1983) The impasse in migration theory: a sketch map for potential escapees, in Morrison, P. (ed.) *Population Movements: Their Forms and Functions in Urbanization and Development*. Liège: Ordina Editions, 19-46.

EK-1. Anket Formu

1. BİREYSEL ÖZELLİKLER

Cinsiyet: ☐ E ☐ K ☐ D **Yaş:** ☐ 16-28 ☐ 28-64 ☐ 65 üzeri

Medeni Durum: ☐ Evli ☐ Bekar ☐ Boşanmış ☐ Dul

Çocuğunuz var mı? ☐ Evet ☐ Hayır **Varsa sayısı,** _____
Cinsiyet(ler)i: _____

Doğum Yeri: _____ **En uzun yaşanan yer:** _____

Suriye’de yaşadığınız yeri nasıl tanımlarsınız? Kent ☐ Kır ☐

Eğitim Durumu: ☐ Okula gitmemiş ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul ☐ Lise ☐ Üniversite

Meslek: _____ **Şu an yapılan iş:** _____

Aile misiniz? **Reisi** ☐ Evet ☐ Hayır **Aileniz kaç kişi?** _____

Yaşanılan mahalle: _____ **Yaşanılan Sokak:** _____

Evde kaç hane yaşıyor? _____ **Geçici Koruma Kimliğiniz var mı?** ☐ Evet ☐ Hayır

Evde kaç kişi yaşıyor? _____

Kimlik yoksa başvurunuz var mı? ☐ Evet ☐ Hayır **Başvuru Tarihi:** _____

2. HAREKETLİLİK

Türkiye’ye yerleşme tarihi: _____ **Kendinizi yaşadığınız yere ait hissediyor musunuz?** ☐ Evet ☐ Hayır

Daha önce Türkiye’ye geldiniz mi? ☐ Evet ☐ Hayır **Evet ise kaç kere?** _____

Türkiye’de (sırasıyla) yaşanılan şehirler: _____

Suriye’de kalan tanıdıklarınız var mı?	☐ Evet ☐ Hayır	Varsa kimler?	
Suriye’de mal varlığınız kaldı mı?	☐ Evet ☐ Hayır	Evet ise neler?	
Türkiye’de yaşamaya başladıktan sonra Suriye’ye gidip geldiniz mi?	☐ Evet ☐ Hayır	Evet ise kaç kere?	

EK-1. (devam) Anket Formu

Ankara'da başka bir mahalleye taşınmayı düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır ☐ Belki	Nedeni:	
Ankara'dan başka bir şehre taşınmayı düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır ☐ Belki	Nedeni:	
Türkiye'den Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır ☐ Belki	Nedeni:	
Türkiye'den başka bir ülkeye gitmeyi düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır ☐ Belki	Nedeni:	

3. ÇALIŞMA HAYATI

Çalışma Yeri: _____ İşe başlama tarihi: _____

Çalışma izni var mı? ☐ Evet ☐ Hayır Kaç kere iş değiştirdiniz? _____

İşi nereden/nasıl buldunuz? ☐ Bir kurum/kuruluş vasıtasıyla ☐ Kendi imkanlarımla buldum

☐ Bir tanıdık /akraba sayesinde buldum: ☐ Suriyeli ☐ Türkiyeli

☐ Diğer: _____

Ücretinizi düzenli alabiliyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır Ücretiniz yeterli oluyor mu? ☐ Evet ☐ Hayır

Ailede kaç kişi çalışıyor? _____ Sosyal Güvence var mı? ☐ E ☐ H Kızılay kart var mı? ☐ E ☐ H

Haftanın kaç gün çalışıyorsunuz? _____ Günde ort. kaç saat çalışıyorsunuz? _____

4. EV HAYATI

Bu evde oturmaya başladığınız tarih: _____ Kaç kere ev değiştirdiniz? _____

Ev değişikliği yaptıysanız kısaca sebebi? _____

Oturduğunuz evin durumu: ☐ Bana ait ☐ Kiralık ☐ Tanıdığıma ait (para vermiyorum)

☐ Diğer: _____

Kiralık ise kira bedeli: ☐ 250 TL altı ☐ 250-500 TL arası ☐ 500-1000 TL arası ☐ 1000 TL üstü

Bu evi nereden/nasıl buldunuz? ☐ Emlakçı vasıtasıyla buldum ☐ Kendi imkanlarımla buldum

☐ Bir tanıdık /akraba sayesinde buldum: ☐ Suriyeli ☐ Türkiyeli

☐ Diğer: _____

EK-1. (devam) Anket Formu

**Bu evi tercih etme
sebepleriniz?**

(Birden çok işaretleme
yapılabilir)

- ☐ Ucuz olduğu için tercih ettim
☐ İş yerime yakın olduğu için tercih ettim
☐ Başka bir yerde ev kiralayamadığım için tercih ettim
☐ Diğer: _____

**Eviniz kaç
odalı?**

_____ **Kaç
m2?**

**Büyüklüğü yeterli
mi?**

☐ Evet ☐ Hayır

**Evinizde
işaretleyiniz:**

bulunanları

☐ Klorifer
makinası

☐ Televizyon

☐ Buzdolabı

☐ Çamaşır

**Yaşadığınız
mahalle sizce
güvenli mi?**

☐ Evet
☐ Hayır

**Yaşadığınız mahallenin
en önemli sorunu nedir?**

**İş gününde
geçirdiğiniz saat:**

evde

**Tatil gününde evde geçirdiğiniz
saat:**

5. BOŞ ZAMANLAR

Boş zaman faaliyeti:	Hangi sıklıkta: (Örneğin ayda birkaç kere, ayda bir, haftada bir, vb.)	Nerede: (Örneğin bulunduğum mahallede, veya yer belirtilebilir)
☐ Kurs		
☐ Dernek, vakıf vb.		
☐ Sinema/tiyatro		
☐ Spor		
☐ Kafe, kıraathane vb.		
☐ Akraba/arkadaş ziyareti		
☐ Hobiler		
☐ Diğer:.....		

6. KENT KULLANIMI

Kentsel Donatılar:	Hangilerini kullanıyorsunuz? (İsim belirtiniz)	Hizmetten memnun musunuz?	Karşılaştığınız sorunlar varsa kısaca neler?
☐ Okul		☐ Evet ☐ Hayır	
☐ Hastane/Sağlık ocağı		☐ Evet ☐ Hayır	
☐ Cami, vd.		☐ Evet ☐ Hayır	
☐ Park, piknik alanı vb.		☐ Evet ☐ Hayır	
☐ Resmi hizmetler		☐ Evet ☐ Hayır	

**Özel günlerinizi kutladığınız belli yerler
var mı?**

**Diğer Suriyelilerle bir araya geldiğiniz
yerler neresi?**

Yardım dağıtılan belirli yerler var mı?

EK-1. (devam) Anket Formu

7. ULAŞIM

	Ulaşım Şekli				Ne kadar zaman sürdüğü:		
	Yaya	Otobüs Dolmuş	Metro	Bisiklet Motor	0-30 dk	30dk-1sa	+ 1 sa
İşyeri							
Eğitim							
Sağlık							
Resmi hizmetler							
Alışveriş							
Boş zaman aktiviteleri							
En çok kullandığınız otobüs ve dolmuş hattı hangisi?							

8. ETKİLEŞİM

Ankara'da yandakilerden hangilerine daha önce gittiniz? İşaretleyiniz.	☐ Kızılay ☐ Ulus ☐ ?		
Türkçeyi ne kadar biliyorsunuz?	☐ Hiç bilmiyorum ☐ Az biliyorum ☐ Orta seviyede ☐ Çok iyi		
Suriyeli tanıdığım;	☐ Çok az kişi var ☐ Birkaç aile var ☐ Çok kişi tanıyorum		
Suriyeli tanıdıklarımla;	☐ Çok sık görüşüyorum ☐ Arada bir görüşüyorum ☐ Hiç görüşmüyorum	☐ Sürekli yardımlaşıyorum ☐ Arada sırada yardımlaşıyorum ☐ Yardımlaşmıyorum	
Türkiyeli tanıdığım;	☐ Çok az kişi var ☐ Birkaç aile var ☐ Çok kişi tanıyorum		
Türkiyeli tanıdıklarımla;	☐ Çok sık görüşüyorum ☐ Arada bir görüşüyorum ☐ Hiç görüşmüyorum	☐ Sürekli yardımlaşıyorum ☐ Arada sırada yardımlaşıyorum ☐ Yardımlaşmıyorum	

9. ALIŞKANLIKLAR

Türkiye'deki günlük yaşamınız Suriye'dekinden farklılaştı mı?	☐ Evet ☐ Hayır
Özel günlerinizi kutluyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
Suriye'deki yeme-içme alışkanlıklarınızı sürdürebiliyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
Türkiye'ye gelince giyim tarzınızı değiştirdiniz mi?	☐ Evet ☐ Hayır
Türkiye'ye gelince alışveriş alışkanlıklarınızı değiştirdiniz mi?	☐ Evet ☐ Hayır
Suriye-Türkiye arası iklim farklılıklarından etkileniyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır

EK-2. Derinlemesine Görüşme Formu

Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Çocuklar;

Ailede çalışan var mı? (Varsa) Çalışanlar kimler?

Türkiye'ye ne zaman geldiniz, geçici korumanız var mı?

Niçin Ankara'ya geldiniz? Şehir değiştirmek ister miydiniz? (İstiyor veya istemiyorsa) Neden?

Türkiye'den memnun musunuz? (Memnunsanız veya değilse) Niçin? Başka ülkeye gitmek ister miydiniz?

Uzun vadeli planlarınız hangi yönde, Suriye'ye

Çalışanlar İçin:

Çalışma hayatınız hakkında biraz bilgi verir misiniz? Nasıl buldunuz, iş koşullarınız nasıl? Geliriniz yeterli mi?

(Çalışmayan kişiye) Neden çalışmadığı, çalışsa ne tür bir işte hangi koşullarda çalışmak isteyeceği sorulabilir.

Yaşadığınız mahalle ve ev hakkında biraz bilgi verir misiniz? Evi nasıl buldunuz? Bu evde yaşamınızı sürdürmeyi düşünüyor musunuz? Niçin bu mahallede yaşamı tercih ettiniz? (Suriyeli aile, akraba, tanıdığın varlığı, iş imkanları vs.)

Hiç taşındınız mı? (Sebebi neydi) mahalledeki yıkım/dönüşüm hakkında bilgilendirildiniz mi? Barınma konusunda gelecekte ne yapmayı düşünüyorsunuz (Başka yere taşınma, mahallede kalma, mahallenin/dönüşümün geleceğine dair bilgi edinme çabası vs.?)

Ev bulma / barınma / ev koşulları konusunda ne tür yardımlar/iyileştirmeler olsun isterdiniz?

Okul, hastane, park, otobüs gibi hizmetler hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu hizmetlere ilişkin sorunlar ve beklentileriniz neler?

Devlet/Belediye/STK gibi yerlerden gelen yardımlar oluyor mu? Bunlara ilişkin sorunlar ve beklentileriniz neler?

Ankara'da nereleri gezdiniz, bir Ankaralı olarak hissediyor musunuz?

Günlük yaşantınızda bir sorunla karşılaştığınızda kimlerden yardım alıyorsunuz? (Suriyeli dayanışma ağının varlığını sorgula) Dayanışma var mı mahallede genel olarak?

Sosyal medya/whatsapp gibi platformları kullanıyor musunuz? Üye olduğunuz gruplar var mı? Bu kanalları hangi amaçlarla kullanıyorsunuz?

Bir gününüz genel olarak nasıl geçiyor, çalışma ve ev işleri dışında neler yapıyorsunuz, imkân olsa boş zamanlarınızda neler yapmak isterdiniz ve bunları neden yapamıyorsunuz?

Türkler ile en fazla ne zaman nasıl karşılaşıyorsunuz? Bu karşılaşmalarda ne hissediyorsunuz? (Siteler/İş, kentin diğer bölgeleri vs.)

Türklerle tanışmak, kaynaşmak ister miydiniz? (İstiyorsa/istemiyorsa) Neden?

EK-3. Muhtarlar Görüşme Formu

Bu araştırma; Arş. Gör. Sezen Savran'ın Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Doktora programında Doç. Dr. Aydan Sat danışmanlığında yürüttüğü doktora tezi kapsamında yapılmaktadır. Akademik araştırma amaçlı olup, elde edilen bilgiler bu amaç dışında hiçbir şekilde kullanılmayacaktır. Saha araştırması için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmış olup, talep edilmesi halinde gösterilebilir.

1	Mahalle Adı:
2	Mahallede güncel olarak yaşayan Suriyeli sayısı? (Tam olarak bilinemiyorsa aralık verilebilir, örn. 500-1000 kişi ya da 100-200 kişi gibi)
3	Suriyeliler mahalleye ne kadar zamandır yerleştiler?
4	Nereden geliyorlar? - Suriye'nin hangi bölgelerinden? - Altındağ'ın diğer mahallelerinden taşınma? (Niçin)
5	Mahallede yaşayan Suriyelilerin genel özellikleri - Meslek / Çalışma - Gelir durumu - Demografik özellik (Evli, çocuklu, kaç çocuk vd.) - Eğitim durumu
6	Suriyelilerin mahallede yoğun olarak oturdukları/çalıştıkları belirli bir yer var mı?
7	Mahallede Suriyeliler ve Türkler arasında ilişkiler nasıl? Komşuluk, yardımlaşma ve iletişim var mı?
8	Ekleme istedikleriniz?

EK-4. Benzeşmezlik Endeksi Ankara Detay Tablo

İLÇE	SURİYELİ NÜFUS	YEREL NÜFUS	ti/Tt	si/St	ti/Tt-si/St
Akyurt	216	32863	0.006035417	0.002879616	0.0031558
Altındağ	41660	371366	0.068202796	0.555392614	0.487189818
Ayaş	159	12289	0.002256922	0.002119717	0.000137205
Bala	45	21682	0.003981983	0.00059992	0.003382063
Bey pazarı	3100	48476	0.008902804	0.041327823	0.032425019
Çamlıdere	14	7389	0.001357018	0.000186642	0.001170377
Çankaya	1169	921999	0.169328668	0.015584589	0.153744079
Çubuk	1546	90063	0.016540417	0.020610585	0.004070168
Elmadağ	74	45513	0.008358638	0.000986535	0.007372103
Etimesgut	768	566500	0.104039907	0.010238635	0.093801272
Evren	1	2753	0.000505599	1.33316E-05	0.000492267
Gölbaşı	276	130363	0.023941667	0.003679509	0.020262158
Güdül	13	8050	0.001478414	0.00017331	0.001305103
Haymana	537	27277	0.005009526	0.007159045	0.002149519
Kalecik	66	12897	0.002368584	0.000879883	0.001488701
Kazan	775	52079	0.009564509	0.010331956	0.000767447
Keçiören	2930	917759	0.168549976	0.039061458	0.129488517
Kızılcahamam	74	24947	0.004581613	0.000986535	0.003595078
Mamak	5008	637935	0.11715922	0.066764431	0.050394789
Nallıhan	21	28621	0.005256357	0.000279963	0.004976394
Polatlı	3860	124464	0.022858293	0.051459805	0.028601512
Pursaklar	916	142317	0.026137065	0.012211705	0.01392536
Sincan	1203	524222	0.09627539	0.016037862	0.080237528
Şereflikoçhisar	30	33599	0.006170586	0.000399947	0.005770639
Yenimahalle	5462	659603	0.121138632	0.072816958	0.048321674
Bilinmeyen	5087				1.178224591
TOPLAM	75010	5445026		1/2:	0.589112296

EK-5. Benzeşmezlik Endeksi Altındağ Detay Tablo

MAHALLE	SURİYELİ NÜFUS	YEREL NÜFUS	tm/Tt	sm/St	tm/Tt-sm/St
HACETTEPE MAH.	60	3622	0.009753181	0.001571421	0.00818176
SAKARYA MAH.	40	5326	0.014341647	0.001047614	0.013294033
KALE MH.	500	5645	0.015200638	0.013095176	0.002105462
ANAFARTALAR MAH.	50	3612	0.009726254	0.001309518	0.008416736
ZÜBEYDE HANIM MAH.	1000	12187	0.032816682	0.026190351	0.006626331
ZİRAAT MAH.	0	8866	0.023874022	0	0.023874022
HACI BAYRAM MAH.	600	2055	0.005533625	0.015714211	0.010180586
YILDIRIM BEYAZIT MAH.	0	1243	0.003347102	0	0.003347102
ATIFBEY MAH.	660	3193	0.008597987	0.017285632	0.008687645
AKTAŞ MAH.	1000	6785	0.018270386	0.026190351	0.007919966
PLEVNE MAH.	17	9667	0.026030924	0.000445236	0.025585688
GÜLTEPE MAH.	1175	9313	0.025077686	0.030773663	0.005695977
ÖRNEK MAH.	1200	14319	0.038557649	0.031428422	0.007129228
AYDINLIKEVLER MAH.	1091	20453	0.055075047	0.028573673	0.026501374
ALTINPARK MAH.	23	11158	0.030045831	0.000602378	0.029443453
GÜNEŞEVLER MAH.	741	14743	0.03969938	0.01940705	0.02029233
ALİ ERSOY MAH.	500	9118	0.024552598	0.013095176	0.011457422
GÜLPINAR MAH.	600	15882	0.042766435	0.015714211	0.027052224
YILDIZTEPE MAH.	600	9733	0.026208646	0.015714211	0.010494435
ULUBEY MAH.	7671	5849	0.015749961	0.200906186	0.185156225
ÖNDER MAH.	4145	2865	0.007714761	0.108559007	0.100844246
ALEMDAĞ MAH.	5527	20358	0.054819235	0.144754073	0.089934838
ÇAMLIK MAH.	250	14361	0.038670745	0.006547588	0.032123157
BEŞİKKAYA MAH.	550	33293	0.089650103	0.014404693	0.075245409
FERİDUN ÇELİK MAH.	283	6459	0.017392545	0.007411869	0.009980676
BAŞPINAR MAH.	2222	10125	0.027264208	0.058194961	0.030930753
DOĞANTEPE MAH.	2071	9852	0.026529085	0.054240218	0.027711133
SOLFASOL MAH.	200	1236	0.003328253	0.00523807	0.001909817
DOĞU MAH.	1000	4982	0.013415337	0.026190351	0.012775015
BAĞLARIÇI MAH.	1000	1719	0.004628857	0.026190351	0.021561495
BARAJ MAH.	2000	5205	0.014015823	0.052380703	0.03836488
KARACAÖREN MAH.	221	9343	0.025158469	0.005788068	0.019370401
KARAPÜRÇEK MAH.	1185	76519	0.206047403	0.031035566	0.175011837
TATLAR MAH.	0	264	0.000710889	0	0.000710889
KAVAKLI MAH.	0	1052	0.002832785	0	0.002832785
AYDINCIK MAH.	0	132	0.000355444	0	0.000355444
PEÇENEK MAH.	0	591	0.001591422	0	0.001591422
GİCİK MAH.	0	241	0.000648955	0	0.000648955
TOPLAM	38182	371366			1.083345151
1/2:					0.541673

EK-6. P* İzolasyon Endeksi Ankara Detay Tablo

	İLÇE	SURİYELİ NÜFUS	TÜRKİYELİ NÜFUS	İLÇE TOPLAM NÜFUSU	(a _i /a)(a _i /t _i)
1	Akyurt	216	32863	33079	2.01714E-05
2	Altındağ	41660	371366	413026	0.06009538
3	Ayaş	159	12289	12448	2.90452E-05
4	Bala	45	21682	21727	1.33292E-06
5	Beypazarı	3100	48476	51576	0.002664745
6	Çamlıdere	14	7389	7403	3.78642E-07
7	Çankaya	1169	921999	923168	2.11704E-05
8	Çubuk	1546	90063	91609	0.000373131
9	Elmadağ	74	45513	45587	1.71792E-06
10	Etimesgut	768	566500	567268	1.48701E-05
11	Evren	1	2753	2754	5.19297E-09
12	Gölbaşı	276	130363	130639	8.33922E-06
13	Güdül	13	8050	8063	2.99757E-07
14	Haymana	537	27277	27814	0.000148274
15	Kalecik	66	12897	12963	4.80576E-06
16	Kazan	775	52079	52854	0.00016252
17	Keçiören	2930	917759	920689	0.000133353
18	Kızılcahamam	74	24947	25021	3.12996E-06
19	Mamak	5008	637935	642943	0.000557874
20	Nallıhan	21	28621	28642	2.20199E-07
21	Polatlı	3860	124464	128324	0.00166053
22	Pursaklar	916	142317	143233	8.37776E-05
23	Sincan	1203	524222	525425	3.93913E-05
24	Şereflikoçhisar	30	33599	33629	3.82744E-07
25	Yenimahalle	5462	659603	665065	0.000641533
		69923	5445026		0.066666378
		SR toplam	TR toplam	P* değeri:	0.933333622

EK-7. P* İzolasyon Endeksi Altındağ Detay Tablo

	MAHALLE	SURİYELİ NÜFUS	TÜRKİYELİ NÜFUS	Mahalle Toplam nüfusu	(a _i /a)(a _i /t _i)
1	HACETTEPE MAH.	60	3622	3682	2.56071E-05
2	SAKARYA MAH.	40	5326	5366	7.80927E-06
3	KALE MH.	500	5645	6145	0.001065515
4	ANAFARTALAR MAH.	50	3612	3662	1.78798E-05
5	ZÜBEYDE HANIM	1000	12187	13187	0.001986074
6	ZİRAAT MAH.	0	8866	8866	0
7	HACI BAYRAM MAH.	600	2055	2655	0.003551234
8	YILDIRIM BEYAZIT	0	1243	1243	0
9	ATIFBEY MAH.	660	3193	3853	0.002960944
10	AKTAŞ MAH.	1000	6785	7785	0.003364207
11	PLEVNE MAH.	17	9667	9684	7.816E-07
12	GÜLTEPE MAH.	1175	9313	10488	0.00344766
13	ÖRNEK MAH.	1200	14319	15519	0.002430189
14	AYDINLIKEVLER	1091	20453	21544	0.001446987
15	ALTINPARK MAH.	23	11158	11181	1.23913E-06
16	GÜNEŞEVLER MAH.	741	14743	15484	0.000928741
17	ALİ ERSOY MAH.	500	9118	9618	0.000680764
18	GÜLPINAR MAH.	600	15882	16482	0.00057205
19	YILDIZTEPE MAH.	600	9733	10333	0.000912467
20	ULUBEY MAH.	7671	5849	13520	0.113990485
21	ÖNDER MAH.	4145	2865	7010	0.064190739
22	ALEMDAĞ MAH.	5527	20358	25885	0.030908084
23	ÇAMLIK MAH.	250	14361	14611	0.000112032
24	BESİKKAYA MAH.	550	33293	33843	0.000234098
25	FERİDUN ÇELİK MAH.	283	6459	6742	0.000311118
26	BAŞPINAR MAH.	2222	10125	12347	0.010472925
27	DOĞANTEPE MAH.	2071	9852	11923	0.009421412
28	SOLFASOL MAH.	200	1236	1436	0.000729536
29	DOĞU MAH.	1000	4982	5982	0.004378193
30	BAĞLARIÇI MAH.	1000	1719	2719	0.009632347
31	BARAJ MAH.	2000	5205	7205	0.014540098
32	KARACAÖREN MAH.	221	9343	9564	0.000133748
33	KARAPÜRÇEK MAH.	1185	76519	77704	0.000473298
34	TATLAR MAH.	0	264	264	0
35	KAVAKLI MAH.	0	1052	1052	0
36	AYDINCIK MAH.	0	132	132	0
37	PEÇENEK MAH.	0	591	591	0
38	GİCİK MAH.	0	241	241	0
		38182	371366		0.282928261
		SR toplam	TR toplam	P* değeri:	0.717071739

EK-8. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İzin Belgesi

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı

Sayı : 39265563-000-E.52677
Konu : Sezen SAVRAN'ın Bilimsel ve Eğitim Amaçlı Tez Çalışması hk.

13/11/2018

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : a) 04/04/2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.
b) 22/10/2014 tarih ve 6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği.
c) 05/11/2018 tarih ve 41847 sayılı yazınız

İlgi (c) yazınızda Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Sezen SAVRAN'ın Doç. Dr. N. Aydan SAT danışmanlığında *"Ankara'da Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Farklılaşan Gündelik Yaşam Pratikleri; Altındağ örneği"* adlı tez çalışmasının bulunduğu bildirilmiş, anılan tez çalışmasına ilişkin anket çalışmaları yapmak üzere kurumumuzdan izin talep edilmektedir.

Bilindiği üzere, ilgi (a) Kanunun *"Gizlilik İlkesi ve Dosyaya Erişim"* başlıklı 94 üncü maddesinde ve ilgi (b) Yönetmeliğin 51 inci maddesinde, ülkemizde bulunan uluslararası koruma başvuru/statü sahiplerinin, geçici koruma kapsamında ülkemizde bulunan Suriyelilerin tüm bilgi ve belgelerinde gizliliğin esas olduğu ve bu kişilerin izni olmadan bilgilerinin üçüncü kişilerle paylaşılamayacağı hususları hükme bağlanmıştır.

Bu kapsamda söz konusu tez çalışması Daire Başkanlığımızca uygun görülmele birlikte anılan çalışma esnasında, gizlilik ilkesine riayet edilmesi, fotoğraf çekimi, video ve ses kaydı gibi faaliyetlerin kişilerin yaşam alanları dışında ortak alanlarda ve kişilerin rızası dâhilinde yapılması gerektiği hususunda bilgi ve gereğini rica ederim.

Mehmet Sinan YILDIZ
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı V.

DAĞITIM :

Gereği:
Sayın Sezen SAVRAN
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
(Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

Bilgi:
GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE
(Göç Politika ve Projeleri Dairesi
Başkanlığı)
ANKARA VALİLİĞİNE

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girilerek (tUiz01-H10/3t-FYdxJq-6d2t8X-UEP4fiTq) kodunu yazınız.

Telefon No: Faks No:
e-Posta: İnternet Adresi: www.icisleri.gov.tr

Bilgi için: Durdu Yavuz ÖGÜT
GÖÇ UZMAN YARDIMCISI
Telefon No:

EK-9. Etik Kurul Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 15/10/2018-E.138513

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : 77082166-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 04/09/2018 tarihli ve 56497898-302.08.01- 118471 sayılı yazı.

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü **Doktora Öğrencisi Sezen SAVRAN'ın, Doç.Dr. N. Aydan SAT'ın** danışmanlığında yürüttüğü **"Ankara'da Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Farklılaşan Gündelik Yaşam Pratikleri: Altındağ Örneği"** adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **09.10.2018** tarih ve **08** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Alper CEYLAN
Komisyon Başkanı

Araştırma Kod No: 2018-397

Ek:1 Liste

Ankara
Tel:0 (312) 202 20 57 - 0 (312) 2... Faks:0 (312) 202 38 76
İnternet Adresi :http://etikkomisyon.gazi.edu.tr/

Bilgi için :Ayfer Çekmez
Genel Evrak Sorumlusu
Telefon No:202 18 07

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-10. Kızılay Genel Müdürlüğü İzni

TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ
Göç Hizmetleri Direktörlüğü

Sayı : 845644-529-E.58765
 Konu : Sezen SAVRAN'IN Doktora
 Çalışması Hk.

14/05/2019

Türkiye Kızılay Derneği Genel Müdürlüğü

Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Arş. Gör. Sezen SAVRAN'ın "Ankara'da Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Farklılaşan Gündelik Yaşam Pratikleri: Altındağ Örneği" başlıklı doktora araştırması için Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezinde anket uygulama talebini iletmiştir.

Yapılan değerlendirmeler neticesinde; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun gereklerine, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 94. maddesi ve 2014/6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 51. maddesinde belirtilen gizlilik ilkesine uyulması şartıyla, Sezen SAVRAN'ın doktora tez çalışması kapsamında Ankara Toplum Merkezinde anket uygulama talebi uygun görülmüştür.

e-imzalıdır

Alper KÜÇÜK
 Genel Müdür Yardımcısı

OLUR
 14/05/2019

e-imzalıdır

Dr. İbrahim ALTAN
 Genel Müdür

Ek: Sezen Savran Akademik Araştırma Talep Formu

Göç Hizmetleri Direktörlüğü
 TÜRK KIZILAYI ATAÇ-1 SOKAK NO:32 YENİŞEHİR/ANKARA

Tel: (312) 430 2300 Faks: (312) 430 0175 www.kizilay.org.tr

5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile üretilmiştir.
 Evrak teyidi <https://ebys.kizilay.org.tr/sorgu/sorgula.aspx> adresinden 8THP-MU86-02TT kodu ile yapılabilir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : SAVRAN, Sezen
 Uyruğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 09.08.1988, İzmir
 Medeni hali : Bekar
 Telefon : 0 (532) 134 43 54
 e-mail : sezensavran@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora	Gazi Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama	Devam ediyor
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama	2014
Lisans	Mimar Sinan Üniversitesi / Şehir ve Bölge Pln	2010
Lise	İzmir Anadolu Lisesi	2006

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2012-Halen	Gazi Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

1. Savran, S. Sat, N.A. (2019). Ankara’da Suriyeli Göçmenlerin Yer Seçimi Tercihlerinin İncelenmesi ve Bir Etnik Kentsel Adacık Örneği Olarak Önder, Ulubey, Alemdağ Mahalleleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 7(2)(283-302).
2. Hülagü KAPLAN, Sezen ASLAN, Zeynep ÖZDEMİR (2017). Eko-Kentleşme Projesine Yönelik Ekolojik Planlama Çalışması: Cide Örneği. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 2(51-64).
3. Tekel, A. Aslan, S. (2016). Estetik Refah Kavramı Bağlamında Ankara Esenboğa ve Konya Kent Giriş Kapılarının Değerlendirilmesi. *Planlama*, 26(1)(32-39).
4. Aslan, S. Kiper, P. (2016). Kimlik ve Bellek Sorunu Sarmalında Kentler: Amasra Kenti Örneğinde Fırsatlar ve Tehditlerin Değerlendirilmesi. *İdealKent*, 20(881-905).
5. Sezen ASLAN, Özlem GÜZEY (2015). “Karşılabilir Konut” Sunumu: TOKİ Ankara Kusunlar Yoksul Grubu Konutları Örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 3(1)(42-53).

DİZİN

A

Altındağ · 25, 26, 27, 99, 100, 101, 111, 113, 114, 116, 123, 130, 131, 133, 134, 136, 139, 143, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 159, 173, 174, 175, 184, 205, 223, 231, 232, 235, 241, 250, 251, 252, 253, 254

B

Barınma · 23, 24, 36, 41, 45, 47, 50, 62, 65, 66, 83, 96, 98, 101, 104, 108, 135, 140, 143, 148, 173, 174, 182, 218, 225, 226
Benzeşmezlik Endeksi · 110, 145, 223, 251, 252, 254

Ç

Çalışma · 24, 30, 38, 45, 48, 63, 65, 67, 77, 81, 82, 83, 93, 96, 104, 108, 116, 135, 140, 143, 163, 182, 183, 184, 187, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 201, 202, 203, 211, 218, 227, 228
Çalışma dışı zaman · 104, 108, 201, 202, 203

D

De Certeau · 25, 29, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 103, 107, 114, 115, 116, 172, 219, 220, 234

E

Etkileşim · 37, 49, 66, 84, 92, 102, 104, 108, 111, 140, 177, 203, 212, 213, 214, 228, 229

G

Göç · 24, 25, 29, 30, 31, 32, 35, 36, 64, 66, 68, 72, 82, 84, 96, 97, 134, 144, 145, 147, 148, 149, 167, 183, 196, 221, 222, 223, 231, 233, 234, 237, 242, 250, 255

H

Hareketlilik · 36, 41, 49, 55, 104, 108, 143, 171, 172, 224, 225

K

Kent mültecileri · 2
Kentsel Adacık · 26, 27, 80, 81, 103, 104, 153, 170, 184, 223, 224
Kentsel hizmetler · 24, 41, 45, 205

L

Lefebvre · 25, 29, 76, 77, 78, 84, 86, 91, 92, 93, 94, 95, 102, 103, 114, 115, 116, 201, 203, 225, 227, 228, 238, 239, 241

M

Mültecilik · 29, 37, 40, 222, 231, 232, 237

P

Planlama · 68, 71, 72, 73, 74, 101, 105, 107, 223, 230, 235, 236, 242, 250, 258

S

Suriye · 23, 24, 42, 59, 60, 61, 64, 66, 68, 105, 143, 144, 148, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 169, 183, 186, 191, 192, 193, 196, 197, 198, 199, 202, 203, 205, 212, 216, 218, 221, 224, 225, 239, 245, 246, 248, 250

U

Ulaşım · 31, 35, 50, 53, 68, 70, 77, 97, 104, 108, 177, 204, 207, 220

Y

Yöntem · 39, 108, 111, 112, 114, 136, 223

GAZİ GELECEKTİR..